

TRC2 BÖLGESİ 2014-2023 BÖLGE PLANI HAZIRLIKLARI

DİYARBAKIR-ŞANLIURFA TARIM ÇALIŞTAYLARI

RAPORLAR VE ENDEKSLER

NİSAN 2014

İÇİNDEKİLER LİSTESİ

I.GİRİŞ	11
II.TRC2 BÖLGESİ TARIM ÇALIŞTAYLARI RAPORU	12
III.TRC2 BÖLGESİ TARIM ÇALIŞTAYLARI ANKET RAPORU	99
IV.TRC2 BÖLGESİ AĞIRLIKLANDIRILMIŞ BENZERLİK ENDEKSİ ÇALIŞMA RAPORU	213
V.DİZİN DEĞERLERİ HESAPLAMA YÖNTEMİ HAKKINDA BİLGİ NOTU	239
VI.TRC2 BÖLGESİ TARIM SEKTÖRÜ MEVCUT DURUM ÇÖZÜMLEMESİ – ÖZET İLÇE TABLOLARI	242
KAYNAKÇA	278

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Diyarbakır İl ve İlçe Çalıştayları Genel Bilgiler.....	15
Tablo 2: Şanlıurfa İl ve İlçe Çalıştayları Genel Bilgiler	15
Tablo 3: Diyarbakır Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar	19
Tablo 4: Diyarbakır Tarım Çalıştayını Ana Sorun Alanları	20
Tablo 5: Diyarbakır Tarım Sektörü Öncelikli Sorun Alanları ve Çözüm Önerileri.....	21
Tablo 6: Diyarbakır Tarım Çalıştayını Olanaklar	24
Tablo 7: Diyarbakır 1. Grup İlçeleri- Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar	25
Tablo 8: Diyarbakır 1. Grup İlçeleri Ana Sorun Alanları	26
Tablo 9: Diyarbakır 1. Grup İlçeleri Tarım Çalıştayını Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri	28
Tablo 10: Diyarbakır 1. Grup Tarım Çalıştayını Olanaklar-Potansiyeller	34
Tablo 11: Diyarbakır 2. Grup İlçeler Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar.....	35
Tablo 12: Diyarbakır 2. Grup İlçeler Tarım Çalıştayını Ana Sorun Alanları	36
Tablo 13: Diyarbakır 2. Grup İlçeler-Tarım Çalıştayını Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri	38
Tablo 14: Diyarbakır 2. Grup İlçeler-Tarım Çalıştayını Olanaklar-Potansiyeller	41
Tablo 15: Bismil Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar.....	41
Tablo 16: Bismil Tarım Çalıştayını Ana Sorun Alanları.....	42
Tablo 17: Bismil Tarım Çalıştayını Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri	43
Tablo 18: Bismil Tarım Çalıştayını Olanaklar-Potansiyeller.....	45
Tablo 19: Ergani Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar.....	45
Tablo 20: Ergani Tarım Çalıştayını Ana Sorun Alanları.....	45
Tablo 21: Ergani Tarım Çalıştayını Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri	47
Tablo 22: Ergani Tarım Çalıştayını Olanaklar-Potansiyeller	49
Tablo 23: Silvan Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar	50
Tablo 24: Silvan Tarım Çalıştayını Ana Sorun Alanları	51
Tablo 25: Silvan Tarım Çalıştayını Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri.....	52
Tablo 26: Şanlıurfa Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar.....	54
Tablo 27: Şanlıurfa Tarım Çalıştayını Ana Sorun Alanları.....	55
Tablo 28: Şanlıurfa Tarım Çalıştayını Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri	59
Tablo 29: Şanlıurfa Tarım Çalıştayını Olanaklar-Potansiyeller.....	65
Tablo 30: Şanlıurfa 1. Grup İlçeler Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar	66
Tablo 31: Şanlıurfa 1. Grup İlçeler Tarım Çalıştayını Ana Sorun Alanları	68
Tablo 32: Şanlıurfa 1. Grup İlçeler Tarım Çalıştayını Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri	71
Tablo 33: Şanlıurfa 2. Grup İlçeler - Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar	73
Tablo 34: Şanlıurfa 2. Grup İlçeler Çalıştayını Ana Sorun Alanları.....	74
Tablo 35: Şanlıurfa 2. Grup İlçeler Tarım Çalıştayını Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri	77
Tablo 36: Şanlıurfa 2. Grup İlçeler Tarım Çalıştayını Olanaklar-Potansiyeller	79
Tablo 37: Birecik Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar.....	80
Tablo 38: Birecik Tarım Çalıştayını Ana Sorun Alanları	81
Tablo 39: Birecik Tarım Çalıştayını Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri	83
Tablo 40: Siverek Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar	84

Tablo 41: Siverek Tarım Çalıştayı Ana Sorun Alanları	86
Tablo 42: Siverek Tarım Çalıştayı Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri.....	89
Tablo 43: Siverek Tarım Çalıştayı Olanaklar-Potansiyeller	92
Tablo 44: Viranşehir Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar	92
Tablo 45: Viranşehir Tarım Çalıştayı Ana Sorun Alanları	93
Tablo 46: Viranşehir Tarım Çalıştayı Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri	96
Tablo 47: Viranşehir Tarım Çalıştayı Olanaklar-Potansiyeller.....	98
Tablo 48: Katılımcıların Geldikleri İle Göre Dağılımı	99
Tablo 49: Katılımcıların Geldikleri İlçelere Göre Dağılım.....	100
Tablo 50: Katılımcıların Temsil Ettikleri Kurumlar	101
Tablo 51: İlçeye Göre Katılımcıların Temsil Ettikleri Kurumların Dağılımı	101
Tablo 52: Katılımcının Mesleki Durumu	103
Tablo 53: Katılımcıların Eğitim Düzeyi.....	103
Tablo 54: Öncelikli Çalışma Alanlarının Dağılımı	104
Tablo 55: Kurumsal Yapıya Göre Kurumların Birinci Öncelikli Çalışma Alanlarının Dağılımı	105
Tablo 56: Kurumsal Yapıya Göre Kurumların İkinci Öncelikli Çalışma Alanlarının Dağılımı	107
Tablo 57: Kurumsal Yapıya Göre Kurumların Üçüncü Öncelikli Çalışma Alanlarının Dağılımı.....	108
Tablo 58: Sektör Paydaşı Kurumların Güçlü ve Zayıf Yönleri Sorusunun Cevaplanma Oranları.....	108
Tablo 59: Katılımcı Kurumların Çalıştıkları Kurumsal Yapı İle İlgili En Güçlü Olduğunu Düşündükleri Alan	110
Tablo 60: Katılımcı Kurumların Çalıştıkları Kurumsal Yapı İle İlgili En Zayıf Olduğunu Düşündükleri Alan	111
Tablo 61: Kurumsal Yapıya İlişkin Değerlendirmeler.....	113
Tablo 62: Katılımcı kurumun, İldeki Tarım İşletmeler İle Sorunsuz ve İletişim İçinde Çalışma Durumu.....	114
Tablo 63: Katılımcı Kurumun, Tarım İşletmelerini Yönlendirme, Eğitim, Kurumsal Güçlendirme Konusunda Verici, Yol Gösterici Çalışmalarda Bulunma Durumu	115
Tablo 64: Katılımcı Kurumun, İldeki Tarım Alanındaki Diğer Kurumlarla İşbirliği İçinde ve Ortaklaşa Çalışmalar Yürütme Durumu.....	117
Tablo 65: Katılımcı Kurumun, Nitelikli ve Yeterli İnsan Kaynağı Konusunda Güçlü Olma Durumu.....	117
Tablo 66: Katılımcı Kurumun, İlde Tarım Sektörüne İlişkin Mevcut Sorunlara Çözüm Üretmede Yetersiz Kalması Durumu	119
Tablo 67: Katılımcı Kurumun, Yeterli Teknolojik Olanaklara, Donanıma Sahip Olmama Durumu.....	120
Tablo 68: Katılımcı Kurumun, Tarım Sektörüne İlişkin Gelişmeler, Sorunlar, Mevcut Durum Konusunda Araştırmalar Yapıp, Bu Araştırmaları Kurum Politikalarında Kullanma Durumu	121
Tablo 69: Ortak Çalışılan Birinci Öncelikli Kurumla Çalışma Alanları.....	123
Tablo 70: İl ve İlçedeki Kurumların İl Tarımının Gelişimine Olan Katkısının Değerlendirilmesi.....	127
Tablo 71: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı.....	128

Tablo 72: İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri'nin İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı	129
Tablo 73: Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı	130
Tablo 74: GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı	130
Tablo 75: Kalkınma Bakanlığı'nın İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı	131
Tablo 76: Üniversitelerin İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı	132
Tablo 77: Ziraat Bankası'nın İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı	133
Tablo 78: Diğer Bankaların İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı	134
Tablo 79: Tarım Kredi Kooperatifleri'nin İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı	135
Tablo 80: Uluslararası Fon Sağlayıcı Kuruluşların (AB, Birleşmiş Milletler vb.) İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı	136
Tablo 81: Valiliğin İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı	137
Tablo 82: Kaymakamlıkların İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı	138
Tablo 83: Büyükşehir Belediyesi'nin İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı	139
Tablo 84: İlçe Belediyelerinin İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı	139
Tablo 85: Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı	140
Tablo 86: STK'ların İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı	141
Tablo 87: İl-İlçe Tarımının Mevcut Durum ve Problemlerinin Belirlemede Etkili Olacağı Düşünülen Yöntemler	143
Tablo 88: Mevcut Durum ve Sorunların, Tarım İşletmeleri Veya Temsilcileri İle Yüz Yüze Görüşmelerin Yapıldığı Toplantılarda Belirlenmesi	145
Tablo 89: Tarım İşletmelerine ve Tarım Sektörü İle İlgili Kuruluşlara Anket vb. Yöntemle Uygulanan Periyodik Araştırmalarla Sorun ve Mevcut Durumun Değerlendirilmesi	146
Tablo 90: İlgili Kurumlar Bünyesinde Yapılan Toplantılarda, Kurum Çalışanlarının Görüşleri Doğrultusunda Sorun ve Mevcut Durumun Analiz Edilmesi	147
Tablo 91: Ulusal Verilerden Faydalanılması (TÜİK, Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansı vb.)	148
Tablo 92: Gözlemlerden Hareketle Durum ve Sorun Belirlenmesi	148
Tablo 93: Çalıştay, Konferans, Sempozyum Gibi İlgili Paydaşların Katıldığı Toplantılarla Mevcut Durum, Sorun ve Olanakların Belirlenmesi	149
Tablo 94: İl-İlçede Son Yıllarda Yaşanan Değişimlerin Değerlendirilmesi	151
Tablo 95: Ürün Çeşitliliği ve Verimliliği	152
Tablo 96: Etkin Sulama Yöntemlerinde Yaşanan Değişim	153
Tablo 97: Hayvansal Üretimde Yem Kullanımı ve Çeşitliliğinde Yaşanan Değişim	154
Tablo 98: Organik Tarım Faaliyetlerinde Yaşanan Değişim	154
Tablo 99: Tarım İşletmelerinin Şirketleşme Eğiliminde Yaşanan Değişim	155
Tablo 100: Yeni Tarım Tekniklerinin Yaygınlaşmasında Yaşanan Değişim	156
Tablo 101: Tarıma Dayalı Sanayinin Gelişiminde Yaşanan Değişim	157
Tablo 102: Arazi Toplulaştırmaya Karşı Gönüllülük Sürecinde Yaşanan Değişim	158
Tablo 103: Üründe Markalaşma Sürecinde Yaşanan Değişim	158
Tablo 104: Tarımsal Araştırma-Geliştirme Projeleri Sürecinde Yaşanan Değişim	159
Tablo 105: İl-İlçe Tarımının Gelişiminin Önündeki Darboğazlar	162
Tablo 106: Modern Tarım Yöntemlerinin Kullanılmaması	164
Tablo 107: Ürün Çeşitliliğinin Az Olması	164
Tablo 108: Hayvansal Üretimde Yem Kullanımının Azlığı Nedeni İle Meraya Olan Bağlılığının Devam Etmesi	165

Tablo 109: Kurum ve Kuruluşlardaki İşlemlerin Karmaşıklığı Nedeni İle Üreticinin Hizmetlerden Tam Olarak Faydalanamaması	166
Tablo 110: Şirketleşme Eğiliminin Zayıf Oluşu	167
Tablo 111: Araştırma-Geliştirme Projelerinin Azlığı	168
Tablo 112: Resmi Kurumlar Arası Koordinasyon Eksikliği	168
Tablo 113: Girdi Maliyetlerinin İşletme Büyüklüklerine Bağlı Olarak Yüksek Oluşu	169
Tablo 114: Tarım Topraklarının Toplulaştırma İşlemlerinin Yavaş Yürütülmesi	170
Tablo 115: Tarımsal İşletmelerin Kurumsal Yönetim Kapasiteleri	171
Tablo 116: Tarımsal Yayım Azlığı veya Yayımaların Karmaşıklığı	171
Tablo 117: Kırsal Alanda Üreticiye Doğrudan Verilen Eğitim Kapsamının Darlığı	172
Tablo 118: Makine Operatörlüğü Gibi Alanlarda Duyulan Ara Eleman Eksikliği	173
Tablo 119: Üretici ve Tüketici Arasındaki Aracı Kuruluş Sayısının Fazlalığı	174
Tablo 120: İl-İlçede Tarım Sektörünün Gelişimi Konusunda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Rolü	176
Tablo 121: Yeni Tarım Teknikleri Konusunda Üreticiyi Düzenli Şekilde Bilgilendirecek Etkinlikler Yürütülmeli	178
Tablo 122: Yeni Tarım Teknikleri Konusunda Üreticiyi Düzenli Şekilde Bilgilendirecek Etkinlikler Yürütülmeli	179
Tablo 123: Arazi Toplulaştırma Faaliyetlerinin Hızlandırılması Ve Kurulan Tarım Şirket Sayısının Arttırılmasında Etkin Görev Üstlenmeli	180
Tablo 124: Sürdürülebilir Tarım, Doğal Kaynakların Korunması Gibi Konularda Üretici Bilincini Arttıracak Projeler Üretmeli	180
Tablo 125: Üreticilere Uluslar Arası Ve Ulusal Gıda Fiyatları İle İlgili Eğilimler Konusunda Bilgi Veren Sistemler Geliştirilmeli	181
Tablo 126: Markalaşma, Tanıtım Ve Pazarlama Konularında Sektöre Danışmanlık, Eğitim Hizmeti Sağlamalı	182
Tablo 127: Ulusal Ve/Veya Bölgesel Ölçekli Tarımsal Altyapı Ve Üstyapıya Yönelik Yatırımların Gerçekleşmesini İzlemeli	183
Tablo 128: Tarımsal İşletmeler İle Sanayi, Turizm Ve Bankacılık Sektörü Arasında İşbirliğini Geliştirecek Projeler Üretmeli	184
Tablo 129: Tedarik Zinciri Envanteri, Sulama Tesisi Envanteri, Depolama Tesisi Envanteri Gibi Çalışmaların Yer Aldığı Tarım Veri Tabanının Geliştirilmesi	185
Tablo 130: Tarım İşletmelerinin Krediye Erişim, İşgücü Gereksinimleri Gibi Konularda Periyodik Araştırmalar Yürütmeli	185
Tablo 131: Üreticilerin Tarım Dışı Gelirlerinin Arttırılmasına Ve Çeşitlendirilmesine Yönelik Kırsal Kalkınma Projeleri Geliştirmeli	186
Tablo 132: İlgili Kurum Kuruluşların Çalışmalarını Koordine Ederek Etkinliklerinin Arttırılması	187
Tablo 133: Hangi Desteklerin Tarım Sektörünün Gelişimine Katkıda Bulunacağına İlişkin Görüşler	188
Tablo 134: KOBİ'lere Yönelik Mali Destek Programları	190
Tablo 135: Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yönelik Mali Destek Programları	191
Tablo 136: Doğrudan Faaliyet Desteği	191
Tablo 137: Teknik Destek Programları	192
Tablo 138: Kurumlar Arası İşbirliği ve Koordinasyonun Sağlanması	193

Tablo 139: Uluslararası Fon Sağlayıcı Kuruluşlarca Desteklenen Araştırma ve Geliştirme Projeleri	193
Tablo 140: Orman ve Su İşlerin Bakanlığı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi, İller Bankası Gibi Ulusal Fon Sağlayıcı Kuruluşlarca Desteklenen Kırsal Altyapı ve Üstyapı Yatırımları	194
Tablo 141: Modern Tarım Yöntemlerinin Kullanılmaması Sorununa Katılım Karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Yeni Tarım Teknikleri Konusunda Üreticiyi Düzenli Şekilde Bilgilendirecek Etkinlikler Yürütmesi Görüşüne Katılma Durumu	196
Tablo 142: Ürün Çeşitliliğinin Az Olması Sorununa Katılım Karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Üreticilerin Tarım Dışı Gelirlerinin Arttırılmasına ve Çeşitlendirilmesine Yönelik Kırsal Kalkınma Projeleri Geliştirmesi Görüşüne Katılma Durumu	197
Tablo 143: Tarımın Diğer Sektörlerle (Sanayi, Turizm Vb.) Olan Bağlantılarının Zayıflığı Sorununa Katılım Karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Tarımsal İşletmeler İle Sanayi, Turizm ve Bankacılık Sektörü Arasında İşbirliğini Geliştirecek Projeler Üretmeli Görüşü .	198
Tablo 144: Şirketleşme Eğiliminin Zayıf Oluşu Sorununa Katılım Karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Markalaşma, Tanıtım ve Pazarlama Konularında Sektöre Danışmanlık, Eğitim Hizmeti Sağlamalı Görüşüne Katılma Durumu	199
Tablo 145: Resmi Kurumlar Arası Koordinasyon Eksikliği Sorununa Katılım Karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın İlgili Kurum ve Kuruluşların Çalışmalarını Koordine Ederek Etkinliklerinin Arttırılması Görüşüne Katılma Durumu	200
Tablo 146: Tarımsal Yayım Azlığı ve/veya Yayımaların Karmaşıklığı Sorununa Katılım Karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Markalaşma, Tanıtım ve Pazarlama Konularında Sektöre Danışmanlık, Eğitim Hizmeti Sağlamalı Görüşüne Katılma Durumu.....	201
Tablo 147: Kırsal Alanda Üreticiye Doğrudan Verilen Eğitim Kapsamının Darlığı Sorununa Katılım Karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Markalaşma, Tanıtım ve Pazarlama Konularında Sektöre Danışmanlık, Eğitim Hizmeti Sağlamalı Görüşüne Katılma Durumu.	201
Tablo 148: Bölgede Tarımın Geliştirilmesinde Hangi Politika Alanlarına Öncelik Verilmesi Gerektiği Konusundaki Görüşler	205
Tablo 149: Çalışmada Kullanılan Göstergeler	215
Tablo 150: Çalışmada Geliştirilen Ana Boyut Ve Değişkenlere Göre Ağırlık Payları.....	216
Tablo 151: İlçelerin Endeks Değerlerine Göre Gruplanma Ölçütleri	217
Tablo 152: Çalışma Çağı Nüfusu 15-64 %, Toplam Nüfus ve Toplam Demografik Boyuta Göre İlçelerin Dizilişi ve Gruplanmaları.....	219
Tablo 153: Okuma Yazma Bilmeyen, Lise Ve Üzeri Mezuniyet Derecesine Sahip Nüfus Yüzdesi, Kadın Okuma Yazma Oranı Ve Toplam Eğitim Boyutuna Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları.....	220
Tablo 154: Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü, Kentli Nüfus Yüzdesi, Kanalizasyon Şebekesi Uzunluğunun Nüfusa Oranı, Son Üç Yılda Alınan Yapı Ruhsatları Yüzölçümü Ve Toplam Kentleşme Boyutuna Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları	221
Tablo 155: Eğitim, Kentleşme ve Toplam Soyut Boyutlara Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları.....	222
Tablo 156: Tarla Bitkileri Üretimi, Sebze Bitkileri Üretimi, Meyve Üretimi Ve Silajlık Mısır Üretimi Verimleri Ve Toplam Tarımsal Boyuta Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları ..	223
Tablo 157: Bal Üretimi Verimi, Yeni Kovan Sayısı Ve Toplam Arıcılık Boyutuna Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları.....	224
Tablo 158: Canlı Hayvan Varlığı (Küçükbaş Ve Büyükbaş), Kültür Irkı (Sığır), Süt Üretimi Verimi Ve Toplam Hayvancılık Boyuta Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları	225

Tablo 159: Tarımsal, Arıcılık, Hayvancılık Ve Toplam Tarımsal Altyapı Boyutlarına Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları.....	226
Tablo 160: Tescilli Yapı, Sit Alanları Ve Toplam Tarihsel/Arkeolojik Değer Boyutlarına Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları.....	227
Tablo 161: Tesise Geliş, Geceleme Ve Toplam Konaklama Boyutlarına Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları.....	228
Tablo 162: Tarihsel/Arkeolojik Değer, Konaklama Ve Toplam Turizm Altyapısı Boyutlarına Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları.....	229
Tablo 163: Finansal Altyapı Ve Firma Etkinliği Altyapısı İle Toplam Endüstriyel-Ticari Altyapı Boyutlarına Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları.....	230
Tablo 164: Sektörlere Göre Sigortalı Çalışan Sayıları Ve Toplam Çalışan Alt Boyutuna Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları.....	231
Tablo 165: Toplam Demografik, Sosyal, Ekonomik Boyutlar Ve Toplam Endeks Değerlerine Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları.....	232
Tablo 166: Çalışmada Kullanılan Değişkenler Bazında Endekslerdeki Değişim Katsayıları	233
Tablo 167: Çalışmada Kullanılan Alt Boyutlar Bazında Endekslerdeki Değişim Katsayıları.....	234
Tablo 168: Ana Boyutlar Bazında Endekslerdeki Değişim Katsayıları.....	234
Tablo 169: Göstergelerin Korelasyon Katsayıları (N=25).....	235
Tablo 170: TRC 2 Bölgesi Tarım Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [dekar].....	243
Tablo 171: TRC 2 Bölgesi Tahıllar ve Diğer Bitkisel Üretim Ekim Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [dekar].....	245
Tablo 172: TRC 2 Bölgesi Sebze Bahçeleri Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [dekar]..	247
Tablo 173: TRC 2 Bölgesi Meyveler, İçecekler ve Baharat Bitkileri Ekim Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [dekar].....	249
Tablo 174: TRC 2 Bölgesi Tahıllar Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %].....	250
Tablo 175: TRC 2 Bölgesi Patates – Kuru Baklagiller – Yenilebilir Kök ve Yumrular Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %].....	253
Tablo 176: TRC 2 Bölgesi Saman ve OtGrubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %].....	254
Tablo 177: TRC 2 Bölgesi Yağlı Tohumlar Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %].....	256
Tablo 178: TRC 2 Bölgesi Tekstilde Kullanılan Ham Bitkiler Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %].....	258
Tablo 179: TRC 2 Bölgesi Kök ve Yumru Sebzeler Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %].....	259
Tablo 180: : TRC 2 Bölgesi Meyvesi için Yetiştirilen Sebzeler Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %].....	261
Tablo 181: TRC 2 Bölgesi Diğer Sebzeler Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %].....	266
Tablo 182: TRC 2 Bölgesi Diğer Meyveler-Taş Çekirdekli Ve Yumuşak Çekirdekli Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %].....	267
Tablo 183: TRC 2 Bölgesi Diğer Meyveler-Taş Çekirdekli Ve Yumuşak Çekirdekli Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %].....	271

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: TRC2 Bölgesi Tarım Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [Dekar].....	242
Harita 2: TRC 2 Bölgesi Tahıllar ve Diğer Bitkisel Üretim Ekim Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [dekar].....	244
Harita 3: TRC 2 Bölgesi Sebze Bahçeleri Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [dekar]	246
Harita 4: TRC 2 Bölgesi Meyveler, İçecekler ve Baharat Bitkileri Ekim Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [dekar]	248
Harita 5: TRC 2 Bölgesi Büyükbaş Hayvan Varlığının İlçelere Dağılımı (2012) [baş]	274
Harita 6: TRC 2 Bölgesi Küçükbaş Hayvan Varlığının İlçelere Dağılımı (2012) [baş]	275
Harita 7: TRC 2 Bölgesi Kanatlı Hayvan Varlığının İlçelere Dağılımı (2012) [baş]	276
Harita 8: TRC 2 Bölgesi Bal Üretim Miktarının İlçelere Dağılımı (2012) [ton]	277

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistemi
DSİ	: Devlet Su İşleri
EKK	: Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi
GAP BKİ	: Kalkınma Bakanlığı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdare Başkanlığı
GAP EKO DER	: GAP Ekolojik Tarım, Kırsal Kalkınma ve Sosyal Dayanışma Derneği
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GTHB	: Gıda, Tarım, Hayvancılık Bakanlığı
İÖİ	: İl Özel İdaresi
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KHGB	: Köylere Hizmet Götürme Birliği
MYO	: Meslek Yüksek Okulu
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
SSAİDER	: Siverek Sanayici ve İşadamları Derneği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TAAD	: Tarımsal Altyapı ve Arazi Değerlendirme Şube Müdürlüğü
TAR – GEL	: Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi
TKDK	: Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
VİRGİAD	: Viranşehir Girişimci İşadamları Derneği

I. GİRİŞ

TRC2 Bölgesi Tarım Gelişim Planı Çalışma Ekleri kapsamında, plan çalışmaları kapsamında yapılan ek çalışmalara ve kullanılan bazı yöntemlere ilişkin ek bilgiler paylaşılmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, beş ana çalışma bölümünden oluşmaktadır;

- i. Çalışmanın birinci bölümünde 22.Ocak.2013 – 01.Mart.2013 tarihleri arasında Diyarbakır ve Şanlıurfa il merkezleri ve ilçelerde düzenlenen tarım çalıştayları için hazırlanan ana rapor sunulmaktadır.
- ii. Çalışmanın ikinci bölümünde söz konusu çalıştaylarda katılımcılara uygulanan anketler aracılığı elde edilen genel bulgular paylaşılmaktadır.
- iii. Çalışmanın üçüncü bölümünde, TRC2 Bölgesi ilçelerini ‘tarım’, ‘turizm’, ‘sanayi’, ‘demografik yapı’ başlıklarında ayrı ayrı ve de bir arada karşılaştıran endeks çalışmasına ilişkin rapor yer almaktadır.
- iv. Çalışmanın dördüncü bölümünde tarım sektörü mekansal strateji uygulama bölgelerinin tanımlanmasında kullanılan dizin değeri hesaplama yöntemi ve kullanım örnekleri açıklanmaktadır.
- v. Çalışmanın son kısmında ise tarım sektörüne ilişkin ‘bitkisel üretim’ ve ‘hayvansal üretim’ başlıklarında hazırlanan ilçeler mevcut durum özet tabloları paylaşılmaktadır.

II. TRC2 BÖLGESİ TARIM ÇALIŞTAYLARI RAPORU

1. GİRİŞ

Bölge ölçeği, ekonomik ve toplumsal kalkınma konusunda giderek önem kazanmaktadır. Kentlerin içinde bulundukları bölge üzerindeki etkisinin analiz edilmesi ve kentleri etkileyecek sektörel yatırım kararları alınırken bölge ölçeğinin değerlendirme içerisine alınması kaçınılmaz hale gelmektedir. Öte yandan bölge ölçeği, yerel aktörlerin kamu politikaları konusunda karar alma süreçlerine katılımını kolaylaştıracak ortamı sağlamakta ve kararların yaygın biçimde benimsenip uygulanabilmesine önayak olmaktadır. Bu doğrultuda, yerelde sahip oldukları uygulama araçları ile bölgesel kalkınma süreçlerinde etkin bir rol üstlenmesi ve karar alma süreçlerine yerel katılımın sağlanmasının aracı olması amacıyla kurulan kalkınma ajanslarından biri olan Karacadağ Kalkınma Ajansı, 2014-2023 Bölge Planını hazırlama çalışmaları kapsamında, bölgede yer alan ilçeleri de içerisine alan bir çalıştay sürecini katılımcı yöntemler izleyerek yürütmüştür.

Bölge çalıştayları sürecinde yukarıdan aşağıya, tek yönlü bir planlama süreci kurgusu yerine, katılımcı ve demokratik bir yöntem tercih edilmiş ve bölge planı çalışmaları kapsamında Diyarbakır ve Şanlıurfa İllerinde ve ilçelerinde tarım, turizm, sanayi ve sosyal politika başlıklarında çalıştaylar düzenlenmiştir. Farklı kurum ve kuruluşları temsilen birçok katılımcı çalıştaylara katılarak bölgeleri hakkında alınacak kararlar konusunda yönlendirici bir rol üstlenmişlerdir. Çalıştayların ilçeleri de kapsayacak şekilde kurgulanmasıyla, yerelde katılım yelpazesinin mekansal olarak genişletilmesi amaçlanmıştır. Böylece kalkınma politikalarının belirlenmesi sürecine, bölgealtı ölçekteki yerleşmelerde bulunan yerel uygulayıcı aktörlerin de katılımının ve belirlenen politikaları daha fazla benimsenmesinin yolu açılmıştır.

Yerelde birlikte karar alma ve katılımcılık ilkeleri ile hareket eden Karacadağ Kalkınma Ajansı, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde ve ilçelerinde 18 gün boyunca süren toplam 48 sektörel çalıştay gerçekleştirmiştir. Yerel yöneticilerin, kamu aktörlerinin, üniversitelerin, yerel yönetimlerin, yerel sermaye temsilcilerinin ve sivil toplum örgütlerinin katılımı ile gerçekleşen bu çalıştaylarda katılımcılar ile birlikte yerelin sorunları ve potansiyelleri tartışılmış, öncelikli sorun alanları belirlenmiş ve bu sorun alanları için çözüm önerileri tartışılmıştır.

Katılımcı süreçlerle belirlenen sorun alanları, çözüm önerileri ve potansiyeller, Bölge Planının hazırlanmasında önemli bir girdi oluşturmuştur.

2. BÖLGE PLANI

Türkiye'de bölge planları üreterek bölgesel düzeyde planlı kalkınmanın sağlanmasını amaçlayan planlama deneyimi, 1960'lı yıllardan bu yana yapılmaktadır. Bu kapsamda, 1960'lı yıllardan 1980'lere kadar planlı kalkınma çalışmaları ve çabaları devam etmiş, bölge planları ulusal kalkınma planları üretilmiştir. O tarihten itibaren, GAP Master Planı başta olmak üzere pek çok bölgesel plan üretilmiş, kalkınma sürecinde bölgeler arası eşitsizliği azaltma yönündeki adımlar bu planlar aracılığı ile atılmıştır. Ancak, GAP Master Planı dışındaki planlar yeteri kadar uygulanamamıştır.

Günümüzde bölge ölçeği yeniden tanımlanmıştır. Avrupa Birliği'ne (AB) uyum süreci kapsamında Türkiye kentleri, NUTS (*Nomenclature of territorial units for statistics – İBBS İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması*) bölgelerine ayrılarak, farklı kentlerin bir araya gelmesi ile yeni ekonomik bölgeler tanımlanmış; bu tanımlama sonrasında da bölgelerde plan yapma, proje uygulama, izleme-değerlendirme yapma, yatırım destek gibi yetkilerle donatılmış olan kalkınma ajansları kurulmuştur. Bu yeni bölgeleme sistemi ile beraber bölge planlama deneyimi yeni bir dönemece girmiş; karar alma süreçleri yerele daha çok yaklaşmış; merkezi kararlar yerine yerelin de karar alma süreçlerine daha fazla katılımının önü açılmıştır.

Kentlerde ve bölgelerde üretilecek kentsel politikaların bir parçası haline gelen kalkınma ajansları, çeşitlenen uygulama araçları ve farklı aktörleri bir araya getiren rolü ile bölgesel kalkınmanın önemli aktörlerinden birisi olmuştur. Kalkınma Bakanlığı'nın koordinasyonunda, ayrı tüzel kişiliğe sahip, yerel ve özerk kuruluşlar olarak tasarlanan Kalkınma Ajansları, yeni bir ölçekte, yerelin katılımını mümkün kılacak biçimde kamu politikaları üretebilmenin aracı olma potansiyeline sahiptir.

3. 2014-2023 BÖLGE PLANI ÇALIŞTAYLARI

Karacadağ Kalkınma Ajansı, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerini kapsayan ve 2014-2023 dönemi Bölge Planı hazırlık çalışmaları kapsamında, sektörel ve ilçe düzeyinde çeşitli çalıştaylar gerçekleştirmiştir. İlçe düzeyindeki çalıştaylarla; Kalkınma Ajansı, katılımcı olmayı benimsediğini, kalkınmayı yaygınlaştırmayı ve bunu sadece kent, bölge ve kent-bölge

düzeylerinde kalarak değil, ilçe düzeyine kadar inerek gerçekleştirme arzusunda olduğunu göstermiştir.

Bölge Planı hazırlıklarının ilk adımı olarak toplam 18 gün süren ve iki aylık bir sürece yayılan, Bölgede öne çıkan 4 sektörü içeren toplam 48 adet çalıştay gerçekleştirilmiştir. Çalıştayların bir kısmı il merkezlerinde, bir kısmı da ilçelerde gerçekleştirilmiştir. Diyarbakır ve Şanlıurfa'da her sektöre bir tam gün ayrılarak dörder günlük sektörel çalıştaylar (tarım, turizm, sanayi ve sosyal politika) gerçekleştirilmiştir. Sonrasında Diyarbakır'da Ergani, Silvan, Bismil; Şanlıurfa'da Siverek, Viranşehir ve Birecik ilçelerinde paralel oturumlarla 24 sektörel çalıştay düzenlenmiştir. Diyarbakır ve Şanlıurfa'nın geriye kalan ilçeleri iki günde gruplar halinde olmak üzere 16 sektörel çalıştayda bir araya getirilmiştir. Diyarbakır İlinde; Çüngüş, Çermik, Eğil, Dicle ve Çınar ilçeleri bir grup; Hani, Kocaköy, Lice, Kulp ve Hazro ilçeleri ise ikinci grup olacak şekilde çalıştaylar düzenlenmiştir. Şanlıurfa İlinde ise; Suruç, Harran, Akçakale ve Ceylanpınar bir grup; Halfeti, Bozova ve Hilvan ikinci grup olmak üzere iki çalıştayda bir araya getirilmiştir. Diyarbakır ve Şanlıurfa İllerinin görece büyük ilçeleri dışında kalan bu ilçeler için düzenlenen çalıştaylar, Diyarbakır ve Şanlıurfa kent merkezlerinde organize edilmiştir. Düzenlenen çalıştaylar bir bütün olarak değerlendirildiğinde; çalıştayların verimli geçtiği, Bölge Planına girdi olabilecek ve yerel karar alıcı aktörlere yol gösterebilecek sonuçların elde edildiği söylenebilir. Nitekim bütün çalıştay katılımcılarının geri bildirimleri bu yöndedir. İlçe çalıştaylarının en önemli katkısı; dezavantajlı ilçelerin kalkınmışlık sorununu yerele götürerek tartışmaya açmış olması ve Bölge Planını yereldeki karar alıcı aktörlerin gündemine taşıyarak tartışmaya açması olmuştur. Pek çok ilçede ilgili aktörler ilk defa, Ajans aracılığı ile bir araya geldiklerini belirtmiştir. Bu durumun önümüzdeki süreçte kalkınma çalışmalarına ve Bölge Planının sahiplenilerek uygulanmasına büyük katkısı olacağı açıktır.

3.1. Genel Bilgiler

Diyarbakır ve Şanlıurfa'da, tarım sektörüne ilişkin olarak gerçekleştirilen çalıştaylara ait genel bilgiler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 1: Diyarbakır İl ve İlçe Çalıştayları Genel Bilgiler

Çalıştay Konusu	İlgili Yerleşim Yeri	Çalıştay Yeri	Tarih	Katılımcı Sayısı
Tarım	Diyarbakır İli	Merkez	22 Ocak 2013	25
	Ergani	Ergani	11 Şubat 2013	20
	Silvan	Silvan	12 Şubat 2013	25
	Bismil	Bismil	13 Şubat 2013	20
	Çüngüş, Çermik, Eğil, Dicle, Çınar	Merkez	14 Şubat 2013	23
	Hani, Kocaköy, Lice, Kulp, Hazro	Merkez	15 Şubat 2013	20

Tablo 2: Şanlıurfa İl ve İlçe Çalıştayları Genel Bilgiler

Çalıştay Konusu	İlgili Yerleşim yeri	Çalıştay Yeri	Tarih	Katılımcı Sayısı
Tarım	Şanlıurfa İli	Merkez	29 Ocak 2013	13
	Siverek	Siverek	25 Şubat 2013	28
	Viranşehir	Viranşehir	26 Şubat 2013	33
	Suruç, Harran, Akçakale, Ceylanpınar	Merkez	27 Şubat 2013	24
	Halfeti, Bozova, Hilvan	Merkez	28 Şubat 2013	22
	Birecik	Birecik	1 Mart 2013	10

3.2. Çalıştayların Amacı ve Kapsamı

Bölgeler arasında ve bölge içerisinde var olan gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasına katkı sunmayı amaçlayan Karacadağ Kalkınma Ajansı, yerel aktörleri kalkınmanın önemli ve karar alabilen unsurları haline getirmeye yönelik olarak katılımcı süreçlerle yürütülen çalıştaylar düzenlemiştir. Doğrudan il ve ilçelerde gerçekleştirilen çalıştaylarda kamu, özel sektör ve sivil toplum aktörlerinin en geniş kesiminin katılımının sağlanmasına özen gösterilmiştir.

3.3. Çalıştayların Yöntemi

Ajans tarafından hazırlanan sektörel sunuşlar ile başlayan çalıştaylarda, kısa tutulan açılış sonrasında, kolaylaştırıcı moderatörler aracılığıyla söz yerel katılımcılara bırakılmıştır. Çalıştaylar, katılımcıların etkileşimini arttıracak ve bölge kalkınma süreçlerine ilişkin görüş, öneri ve beklentilerini kayıt altına alabilecek biçimde tasarlanmıştır. Bu doğrultuda kolaylaştırıcılar, sektörün bölge içerisindeki genel görünümünü ortaya koyan kısa değerlendirmeler yaptıktan sonra, çalıştayın elde etmek istediği yerel katkıyı, çalıştay

gündemini koruyarak ve toplantının dağılmasını engelleyecek küçük müdahaleler ile katılımcı bir biçimde sektörel sorun alanlarının tespit edilmesi, çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve sektörün var olduğu düşünülen olanaklarının belirlenmesi ve tartışılmasını sağlama görevini üstlenmişlerdir. Çalıştay süresince katılımcıların yapmış oldukları bildirimler eş zamanlı biçimde kayıt altına alınmış ve katılımcıların üzerinde uzlaşmış oldukları sorun alanları puanlanarak önceliklendirilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların önceliklendirdikleri sorun alanları bir sonraki oturumda, tartışmaya açılarak çözüm önerilerinin geliştirilmesi istenmiştir. Böylelikle katılımcıların belirlemiş oldukları sorun alanlarının hangilerinin öncelikli çözüm beklediği bizzat kendileri tarafından tespit edilmiş ve çözüm sürecinin tasarlanması sağlanmıştır. Çözüm önerilerinin tartışılıp yazılı biçimde kayıt altına alınmasından sonra, toplantı sektörün henüz devreye sokulmamış potansiyellerinin var olup olmadığının araştırıldığı ve bildirimlerin kayıt altına alındığı son oturum ile bitirilmiştir. Katılımcıların üzerinde uzlaşarak belirledikleri sorun alanlarını puanlayarak önceliklendirmeleri ve sonrasında öncelikli sorun alanlarına ait çözüm önerilerini tartışmaları çalıştay katılımcılarının katkı düzeyini arttırmış ve katılımcılar açısından sorun alanından çözüme kadar olan sürecin tasarlanmasında sorumluluk duymaları sağlanmıştır. Bu açılardan kullanılan çalıştay yöntemi katılımcıların geri bildirimlerinden de anlaşılabilirce üzere başarıya ulaşmıştır.

3.4.Diyarbakır İl ve İlçeler Tarım Çalıştayları

2014-2023 Bölge Planı çalışmaları kapsamında Diyarbakır'da; Tarım sektörü için 6, Turizm sektöründe 6, Sanayi sektöründe 6 çalıştay olmak üzere toplam 18 çalıştay düzenlenmiştir. 22.Ocak.2013 tarihinde Diyarbakır Merkezde düzenlenen Tarım çalıştay ile başlayan süreç, 15.Şubat.2013 tarihinde düzenlenen Hani, Kocaköy, Lice, Kulp ve Hazro çalıştay ile tamamlanmıştır.

Diyarbakır İli tarım sektöründe birisi Diyarbakır Merkez ilçe olmak üzere toplam 6 çalıştay düzenlenmiştir. Tarım çalıştayları 22 Ocak 2013 tarihinde Diyarbakır Merkez, 11 Şubat 2013 tarihinde Ergani, 12 Şubat 2013 tarihinde Silvan, 13 Şubat 2013 tarihinde Bismil, 14 Şubat 2013 tarihinde Çüngüş, Çermik, Eğil, Dicle, Çınar 1. Grup İlçeler, 15 Şubat 2013'de Hani, Kocaköy, Kulp, Lice, Hazro, Hani 2. Grup ilçeler olarak düzenlenmiştir. Yoğun bir katılım ile gerçekleşen tarım çalıştayları bölgenin sektörel yapısının ortaya konulmasında

önemli bir katkı sağlamış ve Bölge Planı çalışmalarına girdi teşkil ederek yönlendirici olmuştur.

3.4.1. Diyarbakır İl Tarım Çalıştayı

Ajans tarafından hazırlanan sektörel sunuş sonrasında açılan ilk çalıştay, Diyarbakır'da ve tarım sektörü üzerine gerçekleştirilmiştir. Tartışmaların genel çerçevesini çizen sunuş sonrasında, söz yerel aktörlere bırakılmış ve farklı kurum ve kuruluşları temsilen gelen 27 katılımcı eşliğinde, Diyarbakır ilinin tarım sektöründeki sorunları tartışılmıştır. Bu tartışmalar sonucunda sorunlar alanları; kurumsal sorunlar, yapısal sorunlar, işletme sorunları ve toplumsal sorunlar olmak üzere dört çerçeve başlık etrafında sıralanmıştır.

Kurumsal sorunların başında ilgili kurumlar arası iletişim ve koordinasyon eksikliği gelmektedir. Yine aynı başlık altındaki bir diğer sorun, kaynak dağıtımının etkin yapılamaması, kamu ve özel kurum ortaklıklarına izin vermemesi, işleyişin yavaşlığı ve bürokratik basamakların fazlalığıdır. Verilen kaynakların ve desteklerin takibi ve sonuca ulaşım ulaşmamasının denetlenmemesi bir diğer sorun alanı iken, yine kamu kurumlarının sürecin değişkenliğine uygun biçimde hızla yeniden yapılandırılmaması da bir sorun alanı olarak ortaya çıkmıştır. Verilen teşviklerin yerinde kullanılamaması sorunu da önemli sorunlar arasında sayılmıştır. Destek almış çok sayıda atıl tesis olduğunu ifade eden katılımcılar, bu sorunun bölgede tarımın geleceği açısından önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Bütünlüklü bir tarım yaklaşımının eksikliği önemli sorunlardan birisi olarak tanımlanmıştır. Tarımda uzun erimli kestirim ve planlamanın yapılmaması, üreticilerin karar almasını zorlaştırmaktadır. Uzun erimli planlama ve kestirim yapmanın önündeki en büyük engel olarak kurumlararası karşılıklı veri aktarımının sağlanamaması ve veri güvenilirliğinin olmaması gösterilmiştir. Tarımın sanayi ile entegre biçimde düşünülmemesi de yine konuyla ilgili sorunlar arasında sıralanmıştır. Pazar bağı ise aynı sorunun bir başka önemli boyutudur. Tarıma dayalı sanayinin düşük kapasitede kullanılması, tam kapasite üretime geçememesi de sorun teşkil etmektedir. Üretimin örgütlenmesi ve finansman sorunları da yine önemli sorun alanları arasındadır.

İşletmelerin yapılarından kaynaklanan sorunların yanı sıra, kooperatiflerin devam ettirilmemesi de bir sorun olarak tanımlanmıştır. Yine çiftçilerin sınıflandırılmaması/kategorize

edilmemiş olmaları nedeniyle küçük, orta ve büyük ölçekli çiftçilerin aynı tür destekleri alması ve ölçek sorunu nedeniyle verilen desteklerin karşılığını bulmaması bir diğer sorundur. Çiftçilerin ürün deseni kararı konusunda kendi başlarına bırakılmaları, genel ürün deseni yönlendirilmelerinin yapılmıyor olması da önemli sorunlar arasındadır. Benzer biçimde fiyat denetleme, belirleme, düzenleme mekanizmasının olmaması da önemlidir. Üreticiler bu haliyle batıdaki üreticiler ile rekabet edebilir durumda değildir ve bu sorun da toplantı kapsamında tartışılan sorunlar arasında yerini almıştır. Yetiştirici ve üreticilerin haklarını koruyacak mekanizmaların ve yapıların eksikliği de bir diğer sorundur ve bu alan gelecekte oluşabilecek yeni sorunlara da gebe dir. Yine üreticiler için eğitim bir diğer sorundur. Özellikle sulu tarıma geçişte sürecin yönlendirilmesinin eğitimle birlikte tasarlanmamış olması yerel katılımcılar tarafından tartışılan sorunlar arasında yerini almıştır. Suyun aşırı kullanımı da bu sorunla ilişkili sorunlar arasındadır.

Toplumsal sorunların başında güvenlik sorununa bağlı olarak meraların kullanılamaması gelmektedir. Bölgenin özgün koşulları burada öne çıkmaktadır. Göç ile kırd a nüfus kaybı ve kentlerde yaşanan nüfus patlaması da tarım konusunda Diyarbakır ilinin önemli sorunlarından dır. Göçle kente gelen çalışabilir nüfus tarım sektöründe işgücü açısından boşluk yaratmaktadır. Kentte sunulan hizmetlerin kırd a sunulmuyor olması gibi kentin cazibesini arttıran etmenlerle birlikte sorun giderek derinleşmektedir. Göç edenlerin güvenlik sorunları nedeniyle köylerine geri dönemiyor oluşu ise bir diğer önemli sorundur.

Politika sorunlarının başında bölgeye özelleşmiş bir tarım politikasının olmaması gelmektedir. Özellikle kuraklığa yönelik tedbirlerin alınmaması bir diğer sorundur. Eğitim politikaları yine önemli sorunlar arasındadır. Bölgede yeterli kalifiye, yetişmiş konu ile ilgili personelin bulunmadığını düşünen katılımcılar, profesyonel destek eksikliğinin de üretimi olumsuz etkileyen etmenler arasında olduğunu söylemişlerdir. Eğitim ile ilgili bir diğer sorun modern tarıma geçişle birlikte kullanılan kimyasalların, dolayısıyla kirliliğin artması olmuştur. Araştırma geliştirme çalışmaları da yeterli görülmemektedir.

Diyarbakır'da gerçekleştirilen Tarım Çalıştayına merkezi birimler, yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum örgütlerini temsil eden ve aşağıdaki listede yer alan kurum ve kuruluş temsilcilerinden oluşan 25 kişi katılmıştır.

Tablo 3: Diyarbakır Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar

No	Adı-Soyadı	Kurumu-Birimi	Unvanı
1	Nedim YAŞLI	Diyarbakır B.Belediyesi	Sağlık D. Bşk.
2	Haydar ORAK	Çevre ve Şehircilik M.	Müdür Yrd.
3	M. Yaşar CEYLAN	DSİ 10. Bölge Müdürlüğü	Şube Müdürü
4	Murat AKBAŞ	D.Bakır - Batman - Siirt K. P.	Proje Koordinatörü
5	Şeyhmus ALKAN	İl Özel İdaresi	Şube Müdürü
6	Bahri ERDEM	Diyarbakır Ziraat Odası Bşk.	Başkan
7	Şevket TEKİN	GAPUTAEM	Müdür
8	Abdullah ÇETİNKAYA	Diyarbakır Koyun Keçi Y. B.	Başkan
9	D. Ebru KAPAN	GAP BKİ Başkanlığı	Ziraat Y. Müh.
10	Çetin TANER	GAP BKİ Başkanlığı	Ziraat Y. Müh.
11	Sadık SANCAR	Orman ve Su İşleri Md.	Elektrik Müh.
12	Fazıl ASLAN	DSİ 10. Bölge Müdürlüğü	Şube Müdürü
13	Erol ÇAKMAK	TED Üniversitesi	Prof. Dr.
14	M. Tahir DADAK	Kalkınma Merkezi Derneği	Yönetim K.Ü.
15	Yunus BAYRAM	Zirai Mücadele A. İ. M.	Müdür
16	Sina İLDAY	Ziraat Bankası	Müdür
17	Dr. İlhan KARAKOYUN	Karacadağ Kalkınma Ajansı	Genel Sekreter
18	Özlem TONÇER	Dicle Ü. Ziraat Fakültesi	Doç. Dr.
19	Ahmet Şener YILDIZ	Dicle Ü. Veteriner Fakültesi	Yrd. Doç. Dr
20	Abdulkadir KARAKAŞ	Gıda Tarım Hayvancılık İl M.	İl Müdür Yrd.
21	M. Fırat TUTSU	DSİ 10. Bölge Müdürlüğü	Bölge M. Yrd.
22	Mahmut ACAR	The Green Park Diyarbakır O.	Operasyon M.
23	Ömer Savaş ÖZGÜN	TKDK Diyarbakır K.	Uzman
24	Halil KARACADAĞ	Tapu ve Kadastro Bölge M.	Bölge M.V.
25	Mustafa EKEN	G.T. H.B. İl Müdürlüğü	K.T. Şube M.

Farklı paydaşlar Diyarbakır’da tarım sektörüne ilişkin sorunları belirtmiş, katılımcılar tarafından belirlenen sorunlar katılımcılara puanlatılmış, sorun alanları aldıkları puanlara göre sıralanmıştır. Çalıştayın ikinci oturumunda en yüksek puanı alan ilk altı sorun alanı tartışmaya açılmıştır. Katılımcılardan öncelikli sorun alanlarına ait çözüm öneri geliştirmeleri istenmiş ve her bir sorun alanı katılımcıların görüş ve önerileri alınmak üzere tartışmaya açılmıştır. Katılımcılar Diyarbakır ili tarım sektörünün 29 ana sorun alanının bulunduğu üzerinde uzlaşmıştır.

Tablo 4: Diyarbakır Tarım Çalıştay Ana Sorun Alanları

No	Ana Sorun Alanları
1	Koordinasyon ve kurumlararası iletişim eksikliği
2	Projeye verilen destekler sonrası projelerin sürdürülememesi, kendi öz kaynağı ile devam ettirilememesi
3	Kaynakların kamu ve özel ortaklıklara olanak verecek biçimde etkin kullanılamaması
4	İşletmelerin yapısal özelliklerinden kaynaklanan sorunlar ve kooperatiflerin devam ettirilmemesi
5	Güvenlik sorunlarına bağlı olarak meraların kullanılamaması ve gece sulamalarının yapılamaması
6	Kentlere göç etmiş nüfusun güvenlik sorunu nedeniyle köylerine geri dönememesi
7	Köyden - kente göç nedeni ile kırsal nüfusun azalması, kentte sunulan hizmetlerin kırsal alanda sunulmaması ve gençlerin kırsal alanda kalmamasının yarattığı sorunlar (işgücünde gerileme) tarımda çalışacak genç işgücünün olmaması
8	Entegre yaklaşım eksikliği; tarımın geliştirilmesine yönelik uzun erimli planlamanın yapılmaması, kısa vadeli düşünmenin yarattığı sorunlar (sürecin salt üretim kısmının düşünülmesi)
9	Çiftçinin kendi başına bırakılması, maliyetlerin de etkisi ile çiftçinin üretimden vazgeçmesi
10	Tarımın sanayi ve pazar ile bağının kurulmaması
11	Kamu kurumlarının sürecin değişikliklerine uygun bir biçimde yeniden yapılandırılmaması, bürokratik işlemlerin fazlalığı
12	Çiftçilerin sınıflandırılmamış olması nedeniyle, küçük çiftçi, orta ölçekli üretici ve büyük üreticinin aynı destekleri alması (ölçek sorunu nedeniyle verilen desteklerin karşılık bulmaması)
13	Üreticilerin (batıdakilerle) rekabet edebilirliğinin düşüklüğü
14	Fiyat belirleme, düzenleme ve denetleme mekanizmasının olmaması
15	Verilerin güvenilir olmaması, veri toplamada yaşanan eksiklikler
16	Etki analizlerinin, fizibilite çalışmalarının ve pilot bölge uygulamalarının bir arada yapılmaması
17	Yetiştirici ve üreticilerin haklarını koruyabilecek yapıların eksikliği
18	Tarıma dayalı sanayide düşük kapasite kullanım oranı
19	Sulu tarıma geçiş sürecinin, yönlendirme ve eğitim süreci ile birlikte tasarlanmaması
20	Bölgeye özelleşmiş tarım politikasının olmaması
21	Kuraklığa yönelik tedbirlerin alınmaması
22	Su fiyatlama ve su kullanımında yaşanan sorunlar, suyun aşırı kullanımı
23	Verilen teşviklerin yerinde kullanılmaması ve atıl tesislerin bölgede yaygınlaşması (seracılık gibi)
24	Eğitimli insan gücü ve profesyonel teknik destek eksikliği
25	Verilerin-bilgilerin üreticiye, politika üretenlere ve araştırmacılara karşılıklı olarak aktarılmaması
26	İşletmelerin kurumsallaşma sorunları (işletmelerin akrabalık ilişkileri ile yönetilmesi)
27	Modern tarıma geçiş ile birlikte kimyasal ilaç kullanımının artması ve çevre kirliliği sorunlarının artması
28	Ar-Ge çalışmalarındaki eksiklikler (kuraklığa dayalı türlerin araştırılması, tarımsal ekonomi çalışmalarının eksikliği vb.)
29	Örgütlenme ve finansman sorunları

Belirlenen ana sorun alanlarını önceliklendirmeyi amaçlayan puanlama çalışması sonrasında katılımcılar 6 sorun alanının öncelikli sorun alanları olduğu üzerinde ortak bir görüş geliştirmişlerdir. Diyarbakır’da tarım sektörüne ilişkin ön plana çıkan ana sorun alanları olarak; projeye verilen destekler sonrası projelerin sürdürülememesi, tarımın geliştirilmesine yönelik uzun erimli planlamanın yapılmaması, koordinasyon ve kurumlar arası iletişim eksikliği, tarıma ilişkin bilgilerin üreticiye, politika üretenlere ve araştırmacılara karşılıklı olarak aktarılmaması, tarımın sanayi ve pazar ile bağının kurulmaması, üretim ve pazarlama ağı bulunmasına rağmen maliyetin de etkisi ile üretimden vazgeçme belirlenmiştir.

Paydaşlar belirlenen 6 ana sorun alanına yönelik çeşitli çözüm önerileri geliştirilmiştir. Projelere verilen destekler sonrası projelerin sürdürülememesi sorununun çözümü olarak: salt çıktı odaklı değil, girdi odaklı bir proje geliştirme yönteminin uygulanması; hayvancılık, seracılık, paketlenme ve kurutma gibi yatırımları içeren projelerin kurgulanması; pazarlama örgütlenme ağını da içeren kitlesel proje başvurularının teşvik edilmesi ve üniversitelerin ilgili fakültelerden projelere danışman katkısının sağlanması önerilmiştir. Tarımın uzun erimli planlamaması ve kurumlararası koordinasyon ve iletişim eksikliğine sorununa ilişkin olarak: kırsal kalkınmaya destek veren ve karar alıcı konumda bulunan bütün kurum ve kuruluşları bir araya getirecek entegre bir çalışma düzeninin oluşturulması; böyle bir düzenin oluşturulmasında Valiliğin koordine edici bir rol üstlenmesi; tarımsal yapıya ilişkin iyi bir izleme ve sürekli teknik destek sisteminin oluşturulması önerilmiştir. Tarıma ilişkin bilgilerin üreticiye ve politika üretenlere aktarılamamasına ilişkin sorunlara çözüm olarak; etkin bir yayın mekanizmasının oluşturulması ve kurumlararası bilgi alışverişi sağlayan katılımcı toplantıların daha sık ve etkin kullanımı önerilmiştir. Tarımın sanayi ve pazar ile bağının kurulmaması sorunun ise; aracı mekanizmaları aradan kaldıracak çiftçi örgütlenmeleri ile aşılabileceği vurgulanmış, tarımda değer yaratma zincirinin tamamlanmasının sorunun çözümüne katkı sağlayabileceği belirtilmiştir. Öncelikli sorunların çözümüne ilişkin olarak geliştirilen çözüm önerileri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 5: Diyarbakır Tarım Sektörü Öncelikli Sorun Alanları ve Çözüm Önerileri

Öncelikli Sorun Alanları ve Çözüm Önerileri		
No	Sorun Alanı	Çözüm Önerisi
1	Projeye verilen destekler sonrası projelerin	Salt çıktı odaklı değil, girdi odaklı proje geliştirme yöntemlerinin uygulanmasının sağlanması

sürdürülememesi, kendi öz kaynağı ile devam ettirilememesi	Hayvancılığın gelişmesinde hayvansal yemin temini önem kazanmakta, işletmelerin yemi sürekli dışarıdan alması hayvancılığın sürdürülebilirliğini engellemekte, bu nedenle hayvansal yem üretimi ve ekiminin garanti altına alınması önerilmektedir Seracılık: bölgede seracılık sektöründe kullanılan yenilenebilir enerji kaynakları için hazırlanan projelere yönelik hibe ve teşvik verilmeli; fosil yakıtlar yerine yenilenebilir enerjinin (güneş enerjisi) kullanımı artırılmalı Paketleme, kurutma gibi yatırımlar önemli görülmele birlikte bu sektörlerde marka olmanın teşvik edilmesi sağlanmalı, teşvik sonrası işletme sermayesi garantiye alınmalı Projelerde bireysel başvurulara öncelik veriliyor olması çeşitli sorunlara yol açtığından, pazarlama örgütlenme ağının da içinde olabileceği, bireysel değil kurumsal (birlikler, kooperatifler de olabilir) başvuruların teşvik edilmesi ve öncelik verilmesi Projelerin tamamlanmadan atıl duruma düşmesi sorununun çözülmesi gerekli Her projeye, proje bütçesine dâhil olmak üzere yerel üniversitelerin ilgili fakültelerinden danışman katkısının sağlanması Projeler konusunda yol gösterici olan kurumların ekonomik olarak sürdürülebilirliği kontrol etmesi ya da projenin devam ettirilmesinin sağlanması konusundaki sorumluluğunu yerine getirmesi, yani projenin bitmesi ile devletin sorumluluğunun bitmemesi, sonrasında sürdürülebilirliği sağlamak için konuya müdahil olmaya devam etmesi Bölgeye uygun çözümler sunulmadığında projelerin sürdürülebilirliği sağlanamıyor, bu nedenle coğrafi ve kültürel koşulların, dil kullanımının dikkate alınması gerekli Çiftçi okulu, çiftçi sertifikası gibi bir sistemin doğrudan sahada uygulanması
2 Entegre yaklaşım eksikliği; tarımın geliştirilmesine yönelik uzun erimli planlamanın yapılmaması, kısa vadeli düşünmenin yarattığı sorunlar (sürecin salt üretim kısmının düşünülmesi)	Bölgede kırsal kalkınmaya destek veren bütün kamu kurum ve kuruluşlarının bir araya gelerek entegre bir biçimde çalışma yürütmesi
3 Koordinasyon ve kurumlar arası iletişim eksikliği	Kurumların hangi konularda ortaklaştığının belirlenmesi Koordinasyonun sağlanmasında Valiliğe çok önemli görevler düşüyor, bir Vali yardımcısının tamamen kurumlararası koordinasyona ağırlık vermesi ve var olan yetkilerini kullanması Yararlanıcılara bağlayıcı sorumluluklar yüklenmesi Kapasiteler neler, ne tür desteklere ihtiyaç var bunların tespit edilerek destekler sağlanmalı ve kriterler yararlanıcının niteliğine göre oluşturulmalı, destekler hakkaniyet ilkesine göre gerçekleştirilmeli

	İyi bir izleme değerlendirme sistemi kurulmalı Üretimin bütün aşamalarında süreklilik kazandırılmış bir teknik destek verilmeli Devletin bağımlılık yaratma durumu dikkate alınmalı İzleme değerlendirme ve takip hizmetleri gerekli Çalıştayda bir araya gelmiş aktörlerin yeniden bir araya gelerek veri tabanı oluşturacak şekilde kendi projeleri hakkındaki (yapılmış ve yapılacak olan) bilgileri bilgi notu şeklinde bir araya getirmelerinin sağlanması (yapılmış projeler ne durumda, devam ediyor mu, etmiyor mu?) Proje veri tabanının oluşturulması gerekli, yörede hangi kurumlar ne yapıyor, projelerin konusu ne? Ne aşamada? Yerel proje veri tabanının oluşturulması sürecinde öncülüğü Ajansın üstlenmesi gerekli Karar verici kurumlar bir araya gelmeli, ortak hareket edilmeli Sivil toplum daha çok katılmalı ve sorumluluk almalı
4	Verilerin - bilgilerin üreticiye, politika üretene ve araştırmacılara karşılıklı olarak aktarılması Yapılan araştırmaları üreticiye ulaştırmak için etkin yayın mekanizması oluşturulmalı, araştırma yapan kurumlar oluşturdukları verileri kendi kurumsal yapıları içinde yapabileceği gibi, birden fazla kurum bir araya gelerek ortak bir mekanizma kurulabilirler (bölgesel düzeyde de yapılabilir) Çiftçiye eğitim verilmeye gidilirken çiftçinin eğitilmesi gereken birisi olduğu gözüyle bakılıyor, ancak çiftçinin de bildiği yerele ait bilgi ve tecrübe var, bu nedenle yaklaşım eğitmek yönünde değil, kapasite arttırmak ve karşılıklı bilgi aktarımı biçiminde olmalı (tersi durumlarda arazideki/sahadaki sorun araştırmacıya gitmiyor, sonuçta da alandaki sorunu çözebilecek bilgide araziye gelemiyor) Çiftçinin sorunları ve bilgilerin araştırmacılara aktarılması gerekli Bilgi alışveriş toplantılarının etkin kullanılmasının sağlanması (Tarım İl Müdürlüklerinin asli hizmetlerinden birisi de alanla doğrudan ilişki kurarak yayım faaliyetleri sürdürmek) Teknik personel yeterli eğitime sahip değil (ziraat mühendisleri) bazı durumlarda çiftçi daha ileride, bu nedenle teknik kadro için de eğitim planlaması- programlaması gerekmekte
5	Tarımın sanayi ve pazar ile bağının kurulmaması Tarımın diğer iki ana sektör ile bağlantılarının güçlü olmaması Üretim ve pazarlama ağı denilince aynı sektörde değer yaratma zincirinin tamamlanmasına önem verilmeli Uluslararası pazarı hedeflemek önemli, ancak yerel koşullar dikkate alınarak yerelin etkin değerlendirmesine önem verilmeli Aracı mekanizmaları aradan kaldıracak ya da daha da azaltacak çiftçi örgütlenmelerini arttıracak pilot çalışmalar yapılmalı, bunun yaygınlaşması hayvancılık sektörünü olumlu yönde etkileyecektir, küçük çiftçiler açısından bu tür mekanizmaların düşünülmesi gerekmekte
6	Çiftçinin kendi başına bırakılması, maliyetlerin de Kooperatifçiğin arttırılması, kooperatifçilik çiftçinin pazar ağına erişimini kolaylaştırabilecek çözümlerden birisi olarak

etkisi ile çiftçinin üretimden vazgeçmesi değerlendirilmeli

Çalıştayın son oturumunda Diyarbakır tarım sektörünün henüz devreye sokulmamış potansiyellerinin var olup olmadığı üzerine olanaklar-potansiyeller çalışması yapılmıştır. Bu kapsamda sürdürülen tartışmalar sonrasında Diyarbakır'da tarımın gelişimine katkı sağlayabilecek olanaklar olarak; verimliliğin artırılması ve üretim maliyetlerinin düşürülmesi ile ürün çeşitliliğinin artırılmasını sağlayabilecek potansiyellerin bulunduğu belirlenmiştir.

Tablo 6: Diyarbakır Tarım Çalıştayı Olanaklar

Diyarbakır Tarım Çalıştayı Olanaklar	
No	Olanaklar-Potansiyeller
1	Verimliliğin artırılması ve üretim maliyetlerinin düşürülmesi olanaklarının varlığı Üretim maliyetlerinde, birim alandan elde edilen verimliliğin artırılması gerekmekte, hayvancılık sektöründe ise hayvansal yem amaçlı bitki üretiminin artırılması gerekli. Silajlı mısır ve kaliteli yem üretimimizi arttırmazsak verimlilik sorunu çözülemez. Modern tarım tekniklerine geçilmesi gerekir. Damla sulama, kaliteli sertifikalı tohumluk kullanılmasının girdi maliyetlerini düşürücü etkisi olacaktır. Bölgede bu uygulamaları yapmanın potansiyelleri bulunmaktadır Mercimek sonrası silajlık mısırın 2. ürün olarak ekilmesi önemli bir potansiyel sağlayabilir. (örn: 20.000 dekar alanda soya ekimi sonrası elde edilecek küspenin Kuzey Irak'a satılması yüksek gelir sağlayacaktır) Mümkün olan yerlerde 2. ürün ekiminin yapılması gerekmekte, 2. ürün ekimi tarımsal verimliliğin artmasını sağlayacaktır. Özellikle sulama yapılan yerlerde 2. üründe yağlı tohumlara yönelmek verimliliği arttıracığından önem verilmelidir. Bitkisel üretimin artırılmasına ve yem bitkilerinin üretimine, hayvancılığın bölgede gelişebilmesi açısından önem verilmeli Küçükbaş hayvancılık bölgeye uygun ve gelişme potansiyeli var, ancak büyükbaş hayvancılık beside gelişebilir durumda Bölgeye yönelik projeksiyonlarda hayvancılık ve bitkisel üretim birlikte düşünülmeli. Bölgede yem bitkileri üretimi artırılabilirse büyükbaş hayvancılıkta geliştirilebilir. Mera ıslahında ilerleme sağlanamıyor. Meraya tohum atılmadıkça ve sulamadığınızda verim alınamıyor. Doğal mera bitkileri hayvancılığa uygun, ancak desteklenmesi gerekli. Meraların geri kazanılması önem taşıyor. Çobancılık insanlara cazip gelmiyor. Bölgenin geleceğinde yem bitkisi üretimi düşünülmeli çünkü hayvancılık için gerekli. Tarım arazisine dönüştürülmüş meraların yeniden mera kullanımına açılmasına önem verilmeli Bölgede hayvan sayısını arttırmanın yanı sıra yem üretiminin de arttırması gerekiyor. Bölgede yetiştiricilerin genel yapısı ve bölgenin yaşam şartlarının zorlukları da hayvancılığın geliştirilmesini engelliyor
2	Ürün çeşitliliğinin artırılması ve meyve üretimi bölge içerisinde önem verilmesi gereken alanlar, ayrıca şeker pancarındaki şeker oranının ve patatesteki nişasta oranının Türkiye ortalamasının üzerinde olması bu ürünlerin üretiminde bölgeyi şanslı kılıyor. Hangi meyve nerede üretilmeli sorusu önem taşıyor, bu nedenle üreticiye hangi ürününün nerede

	üretileceğinin söylenebilmesi ve üreticinin yönlendirilmesi gerekli
	Bölgede sera üretimi yokken, sera yapılması söylendi ve desteklenerek, projelendirildi, ancak destekler bittiğinde seracılığın yürütülememesi sorun oluşturuyor. Girişimlerde başarısız olma riskinin alınması gerekli, bu nedenle ilk serayı kuran kişi girişimci olarak görülmeli
3	Diyarbakır, Mezopotamya'nın bir parçası, buğday stratejik bir ürün, enstitü bölge için verimli buğday çeşidini geliştirdi ve ıslah çalışmalarını sürdürüyor. Makarnalık buğday -güney yıldızı- çeşidi dünyanın en kaliteli buğday türlerinden birisi, dünyada önemli bir marka olma potansiyeli taşıyor. Yağlı tohumların üretimi sulu tarımla birlikte artacaktır. Soya ve kanolanın bölgede üretilmesi tarıma dayalı sanayinin gelişmesini sağlayacaktır. Kaliteli durum buğdayını makarna sanayicisi bildiği için bölgeye yönelecektir. Makarnaya doğal sarı rengi geliyor sloganı ile sanayici ve tüketici bilgilendiriliyor. Kalite ve renk itibarıyla dünyanın en kaliteli buğdayı 2-3 sene içerisinde piyasada olacak, bölgenin bu konuda önemli bir potansiyeli var.
	Bölgenin yağlı tohum üretim potansiyeli bulunmakta
	Türkiye'nin tarımsal dış ticaretinde Almanya'dan sonra Irak gelmekte, barış ortamının sağlanması en fazla bölgeye ve Türkiye'ye yarar sağlayacaktır.

3.4.2. Diyarbakır 1. Grup İlçeler (Çüngüş, Eğil, Çermik, Çınar, Dicle) Tarım Çalıştayı

Diyarbakır'da 1. grup ilçeler olarak Çermik, Çüngüş, Eğil, Dicle ve Çınar İlçeleri belirlenmiştir. Diyarbakır şehir merkezinde bu ilçelerin tarım sektörüne ilişkin sorun alanları, çözüm önerileri ve gelişme olanaklarının tartışıldığı ve çeşitli kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütlerinin temsilcisi 23 paydaşın katılım gösterdiği bir çalıştay gerçekleştirilmiştir. Çalıştaya katılan paydaşlar aşağıdaki tabloda belirtilmektedir.

Tablo 7: Diyarbakır 1. Grup İlçeleri- Tarım Çalıştaya Katılan Kurumlar

	Adı-Soyadı	Kurumu-Birimi	Unvanı
1	Ahmet Kanat	Çınar Ziraat Odası	Genel Sekreter
2	Ekrem Kaçar	Eğil Kaymakamlığı	Birlik Müdürü
3	Metin Görcü	Eğil Kaymakamlığı	Yazı İşleri Müdürü
4	Ekrem Bayram	Çınar Veterinerlik	Veteriner Hekim
5	Zülcüf Gündüz	İl Tarım Müdürü	Ziraat Mühendisi
6	Sertip Dursun	İl Tarım Müdürü	Şube Müdürü
7	Yusuf Güden	Çermik İlçe Tarım Müdürlüğü	İlçe Müdürü
8	Ramazan Ak	Eğil Esnaf ve Sanatkarlar Odası	Başkan
9	Salih Sarı	Orman ve Su İşleri	Ziraat Mühendisi
10	Ekrem Gündül	Eğil İlçe Tarım Müdürlüğü	Müdür
11	Ümit Aslanoğlu	Eğil İlçe Tarım Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi

12	Çetin Taner	GAP BKİ	Ziraat Mühendisi
13	Ali Arı	Eğil İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü	Öğretmen
14	Mehmet Geçitli	Çüngüş Belediye Başkanı	Başkan
15	Özkan Yargel	Çüngüş İlçe Tarım Müdürlüğü	İlçe Müdürü
16	M. Bozan Aygören	Sağlık Grup Başkanlığı	Doktor
17	Ahmet Tanırcan	Çınar İlçe Tarım Müdürlüğü	İlçe Müdür Vekili
18	Mehmet Zeki Efe	Dicle İlçe Tarım	İlçe Müdür Vekili
19	Hasan Belice	Dicle İlçe Tarım	Mühendis
20	Engin Üsen	Çınar İlçe Tarım Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi
21	Gıyasettin Temel	Çermik Kaymakamlığı	Yazı İşleri Müdürü
22	Mehmet Akdağ	Çermik Belediyesi	Belediye Başkanı
23	Nurda Zeynep Pirinç	Çınar İlçe Tarım Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi

Çalıştayda, katılımcılar 27 ana sorun alanı belirlemişlerdir. Belirlenen ana sorun alanları ve katılımcıların sorun alanlarını önceliklendirdikleri çalışma aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 8: Diyarbakır 1. Grup İlçeleri Ana Sorun Alanları

No	Ana Sorun Alanları	PUAN
1	İlçe Tarım Müdürlükleri'nde asıl yapılması gereken teknik işlerinden daha çok destekleme vb. işlerle uğraşılması	58
2	Girdi maliyetlerin yüksek olması	58
3	Nitelikli personel eksikliği, personelde uzmanlaşmanın olmaması, TARGEL personelinin görev tanımının net olmaması, TARGEL personelinin güvenlik sorunu nedeniyle görevini tam olarak yapamaması, personel performans sisteminin personeli yeterince teşvik edememesi	57
4	İlçe Tarım Müdürlükleri'nin altyapı yetersizliği, araç eksikliği nedeniyle asli görevlerin yapılamaması, su ürünleri ile ilgili altyapı eksikliği	53
5	Sulama maliyetlerinin fazla olması, güneş enerjisi ile sulama yöntemleri ile ilgili araştırma eksikliği	53
6	Tarıma yönelik hibe programlarının katılım maliyetlerinin fazla olması, prosedürlerin fazla olması, hibe programlarının küçük çiftçilere yönelik olmaması, program tasarımı küçük üreticilerinin dikkate alınmaması	53
7	Sulama projelerinin tamamlanmamış olması-sulama için enerji maliyetlerinin ve kayıp-kaçak oranlarının fazla olması	53
8	Desteklerin Türkiye'nin bölgesel ayrımı dikkate alınmadan yapılması- Hayvancılıkta mevcut desteklerin bölgemize uygun olmaması-bölgesel destekleme modelinin olmaması	51
9	Fark ödemesinin geri ödenmesi ile ilgili yaşanan sorunlar	50
10	Çiftçilerin eğitimsizliği ve etkin eğitim çalışmalarının yetersizliği-Kurumların eğitim performans kriterlerinin genelde kişi sayısı bazlı olması	49
11	İlçelerde tarımsal potansiyelinin tam olarak bilinmemesi -İlçelere özel, gerçekçi ve uygulanabilir gelişme planlarının olmaması-	48
12	Tarımsal yayım desteğinin yeterince kullanılamaması- denetlenmemesi ve amacına uygun kullanılmaması	48

13	Kadastral altyapı eksikliği	48
14	Ar-Ge çalışmalarının yetersiz olması ve çiftçinin bilgiye ulaşmada yaşadığı sorunlar	47
15	Projelerin hazırlanması ile ilgili deneyimli personel eksikliği	46
16	Dezavantajlı kuzey bölgesindeki ilçeler ile diğer ilçeler arasında gelişmişlik farkının artması-Mevcut destekleme mekanizmasının bu farkı arttırmaya devam ediyor olması	46
17	Tarımsal ürünlerde fiyat istikrarsızlığı	46
18	Tedarik zincirinde yaşanan sorunlar-süt toplama merkezi eksikliği-markalaşma ile ilgili sorunlar	46
19	Yeni ürünlere geçişte pilot proje eksikliği-demonstrasyon çalışmalarının eksik olması	46
20	Uygulanan programlara yönelik objektif etki değerlendirme analizlerinin yapılmaması	46
21	Tarımsal sanayinin gelişmemiş olması	43
22	Kooperatiflerin yapısal sorunları	42
23	Küpelemede yaşanan sorunlar-Kayıt içine almanın önünde 5 hayvan alt sınırı engeli ve yeşil kartın kaybedilmesi endişesi olması	42
24	Organik tarım ile ilgili sertifikasyon ve bekleme maliyetlerinin yüksek olması-Pazarlama sorunların olması	42
25	Üretici örgütlerinin gelişmemiş olmaması-Kurumsallaşamaması-Üretici ile örgütler arasında aidiyet sorunu	41
26	Proje finansmanına ulaşmada problem yaşanması	38
27	Su ürünleri ile ilgili herhangi bir kooperatifin olmaması	26

Sorun alanlarını önceliklendirme çalışması sonrasında paydaşlar, sektörün en önemli 10 ana sorun alanını belirlemişlerdir. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İlçe Müdürlükleri'nin asli görevlerinden çok, destekleme vb. prosedür işleri ile uğraşması en önemli sorun olarak tanımlanmıştır. Bunu takip eden diğer sorun ise girdi maliyetlerinin yüksek olmasıdır. Üçüncü ana sorun alanı ise; sektörde nitelikli personelin yeterince bulunmaması, var olan personelin uzmanlaşmasının yetersiz olması, TARGEL personelinin görev tanımının net olmaması ve personel performans sisteminin personeli gerektiği kadar teşvik edememesi olarak tanımlanmıştır. İlçe tarım müdürlüklerinin ve su ürünleri ile ilgili altyapı yetersizlikler, araç eksikliği, bu eksiklerden dolayı ana görevlerin yerine getirilememesi ise dördüncü sorun olarak belirlenmiştir. Bunun ardından gelen ana sorun ise; sulama maliyetlerinin yüksek olması ve güneş enerjisi ile sulama yöntemleri hakkındaki araştırmaların yetersiz kalmasıdır. Tarıma yönelik hibe programlarına katılım maliyetlerinin yüksek olması, ilgili prosedürlerin fazlalığı, hibe programlarının küçük çiftçilere yönelik olmaması ve program tasarımında küçük üreticilerin yeterince düşünülmemesi önemli sorunlar arasında sıralanmıştır. Yedinci ana sorun olarak sulama projelerinin tamamlanmamış

olması, sulamada kullanılan enerji maliyetlerinin yüksekliği ve enerji kullanımında eşitsizlik yaratan kayıplar ve kaçak enerji kullanımının yaygınlığı gösterilmiştir. Tarımsal desteklerin bölgelerin yapısal özellikleri gözöltilmeden yapılması, bu nedenle hayvancılık sektöründe yapılan desteklerin bölgeye uygun olmaması ve bölgesel destekleme modelinin geliştirilmemesi sekizinci ana sorundur. Fark ödemelerinin geri ödenmesinde yaşanan problemlerde sektörün yaşadığı önemli sorunların arasında sayılmıştır. Onuncu ana sorun ise; çiftçilerin eğitim durumunun ve etkin eğitim çalışmalarının yetersiz oluşu ve kurumların eğitim performans ölçütlerinin çoğunlukla eğitime katılan kişi sayısına bağılı olarak yapılmasıdır.

Belirlenen öncelikli sorun alanlarına yönelik çeşitli çözümler önerilmiştir. Önerilen çözümler; İlçe Tarım Müdürlükleri'nin çalışma düzeninin yeniden yapılandırılması, tedarik zincirinin yönetimi ve tarımsal işletmelerin ortaklıklarının kurumsal altyapısının oluşturulması, tarımsal meslek liseleri ve özel sektörle işbirliği yapılarak sektörün ihtiyaç duyduğu ara elemanların yetiştirilmesi, sulamada etkinliğin sağlanabilmesi için örnek-pilot projelerin geliştirilmesi, tarıma yönelik hibe programlarının standartlarının uyumlaştırılması ve ilçelere yönelik destek mekanizmalarının geliştirilmesi olarak özetlenebilir.

**Tablo 9: Diyarbakır 1. Grup İlçeleri Tarım Çalıştay Öncelikli Sorun Alanları
Çözüm Önerileri**

No	Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
1	İlçe Tarım Müdürlükleri'nin asıl yapılması gereken teknik işlerinden daha çok destekleme vb işlerle uğraşması	• ÇKS işlemlerinin Ziraat Odası tarafından yapılmasının sağlanması • Kurumların verilerinin otomasyona geçirilmesi ve kurumlararası koordinasyonun sağlanması • İl-İlçe Müdürlükleri'nde büro işlerini yapacak personellerin (veri girişi) istihdam edilmesi • Memur alımlarında ilçenin yapısına (su ürünleri, arıcılık vb.) uygun uzman-memur personelin istihdamının sağlanması • İlçelerde desteklemelerden ziyade denetim işlemlerine ağırlık verilmesi • İlçelerde grupların (köy-konuya göre) belirlenmesi, grup bazında mobil çalışma ekiplerinin oluşturulması (periyodik çalışma dönemleri-ziyaret çizelgeleri doğrultusunda) • Personelde disiplin ve gönüllülüğü sağlayacak kurumsal düzenlemelerin yapılması (TARGEL

	personeli ve diğer)
2	Girdi maliyetlerin yüksek olması - Tedarik zincirlerinde yaşanan sorunların çözülmesi (yakıt-petrol, enerji, gübre, ilaç vb) - Tedarik zincirlerinde aracı sayısının azaltılması - Pazarlamada tedarik konularının iyileştirilmesi - Tarımsal temel girdi de piyasa fiyatlarına göre sübvansiyonların dinamik bir şekilde güncellenmesi - Devletin piyasa fiyatlarını (maliyetleri düşürmeye yönelik olarak) yönlendirici önlemleri alması: fabrikaların üretim fiyatlarına göre desteklemelerin yapılması - Toprak analizlerinde numune denetimlerinin hızlandırılması ve yaygınlaştırılması - Toprak analizi sisteminin etkin işletilmesi için çiftçi bilinçlendirilmesinin sağlanması, çiftçi eğitimlerinin yapılması - Hali hazırda yürütülen ve yürütülecek olan eğitimlerde konu çeşitliliğinin artırılması - Çiftçilerin üretim süreçleri (bitkisel ve hayvansal) ve gıda sunumu konularında bilinçlerinin artırılmasına yönelik önlemlerin alınması - Uygulamalı eğitimlerin gerçekleştirilmesi -çiftçinin danışmanlık hizmetlerine erişiminin sağlanması-, başarı öykülerinin tanıtımının yapılması - Ortak makine kullanımının sağlanması (bir yandan da makine ekipman destekleri verilerek, alımlar cazip hale getiriliyor, çiftçi değil sanayi piyasası destekleniyor) Merkez'de Dikentepe köyünde arazilerin ortak işlendiği bir yapı kurulmuş durumda, örnek çiftçi işletmesi modeli olarak incelenmesinin sağlanması - Tarımsal işletmelerin ortaklıklarını geliştirmek amacıyla kurumsal altyapının oluşturulması ve ortaklıkların-işbirliklerinin geliştirilmesi ve girdi maliyetlerinin düşürülmesi - Tarım kooperatiflerinin alet-ekipman alımı yapmalarının desteklenmesi ve aynı altyapının çiftçiler tarafından kullanılmasının sağlanması - Sulama yatırımlarının izlenmesi - Ortaklıklara uygun yapıdaki köylerde işbirliği ve ortakları geliştirecek uygulamaların desteklenmesi
3	Nitelikli personel eksikliği - personelde uzmanlaşmanın olmaması- TARGEL personelinin görev tanımının net olmaması- - Eğitim kurumlarında (üniversiteler-liseler vb) uygulamalı eğitimlerin artırılması - Uzmanlaşmaların teşvik edilmesi, ücret

	TARGEL personelinin güvenlik sorunu nedeniyle görevini tam olarak yapamaması-personel performans sisteminin personeli yeterince teşvik etmemesi	politikalarının bu yönde düzenlenmesi • Ara eleman eksikliğinin giderilmesine amacıyla teknisyenlerin, tarım lisesi mezunlarının sayısının artırılması ve istihdam edilmelerinin özendirilmesi • Tarımsal meslek liselerinin desteklenmesi • Sürekli eğitim merkezlerinin artırılması ve etkinleştirilmesi • Tarımda ara eleman yetiştirilmesinde özel sektörle işbirliğinin geliştirilmesi • TARGEL personelinin görev alanlarındaki çelişkilerin giderilmesi • Tüm kurumlarda görev yapan personelin niteliklerinin izlenmesi ve geliştirilmesi
4	İlçe Tarım Müdürlükleri'nin altyapı yetersizliği -araç eksikliği- nedeniyle asli görevlerini yapamaması- su ürünleri ile ilgili altyapı eksikliği	• İl merkezinde araçların verimli ve etkin kullanımının planlama yoluyla çözülmesi • 1 Nisan- 1 Temmuz arası su ürünleri av yasağı döneminde kontrollerin yapılabilmesini sağlamak amaçlı tekne tedarikinin sağlanması • Araç takip sisteminin yaygınlaştırılması
5	Sulama maliyetlerinin fazla olması, güneş enerjisi kullanan sulama yöntemleri ile ilgili araştırmaların yetersizliği	• MTA'nın sıcak su kaynaklarını tespit etmesinin sağlanması • Kurumlar arası işbirliğinin geliştirilmesi ve alternatif enerji kaynaklarının kullanımının özendirilmesi • Sulamada alternatif enerji kaynaklarına yönelik fizibilitelerin yapılması, Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi • Sulama yöntemlerinde fayda-maliyet analizlerinin yapılması • Etkin sulama konusunda örnek-pilot projelerin geliştirilmesi • Etkin sulama tekniklerinin bilinir kılınmasına yönelik çalışmaların yapılması- • Sulama konusunda görevli uzman personel sayısının artırılması • Güneş enerjisi ile damla sulama sistemleri konusunda Dicle Üniversitesi'nin yaptığı başarılı projenin yaygınlaştırılması
6	Tarıma yönelik hibe programlarının katılım maliyetlerinin fazla olması, prosedürlerin fazla olması, hibe programlarının küçük çiftçilere yönelik olmaması, program tasarımı küçük üreticilerin dikkate alınmaması	• Tarıma yönelik hibe programlarının standartlarının uyumlaştırılması

8	Desteklerin Türkiye'nin bölgesel yapı farklılıkları dikkate alınmadan yapılması, mevcut desteklerin bölgenin hayvancılık sektörüne uygun olmaması, bölgesel destekleme modelinin olmaması	• Havza bazında yetiştirilebilecek ürünlerin araştırmalarla belirlenmesi • İlçelerde yetişen ürünlerin desteklenmesine yönelik havza bazlı ürün desteklemelerinin sağlanması (örn. Çınar'da soğan, turp yetiştiriciliği vb) • İlçelere yönelik destek mekanizmalarının geliştirilmesi • Yerli ırkların bölgede verimli kılınmasına yönelik araştırmaların yapılması ve yerli ırkların bölgede yaygınlaştırılması • Desteklemelerde bölgeye uygun hayvan ırklarının özendirilmesi (Montofon, Holstein ırkları bölgenin koşullarına uygun olmamasına rağmen desteklemelerde şart koşulmasının engellenmesi) • Hayvancılık sisteminin bölgeye yönelik olarak yeniden düzenlenmesi için araştırmaların yapılması (Karacadağ bölgesinde koyun-keçi, küçükbaş hayvancılık) • Tarımda mikro ve küçük işletmelerin desteklenmesi
9	Fark ödemelerinin, geri ödenmesinde yaşanan sorunlar	• Açılan davalarla ilgili çiftçilere bilgilendirmelerin yapılması

Katılımcılar tanımladıkları sorun alanlarından 9'una çözüm önerileri geliştirmişlerdir. İlçe Tarım Müdürlükleri'nin asıl yapılması gereken teknik işlerden daha çok destekleme vb. işlerle uğraşması sorununa çözüm olarak; "ÇKS işlemleri ziraat odasına verilebilir, kurumların elde ettikleri verilerin otomasyonu ve koordinasyonu sağlanabilir, İl-İlçe Müdürlükleri'nde veri girişi gibi büro işlerini yapmakla sorumlu personeller işe alınabilir, memur alımında ilçenin yapısı ve iş kollarına uygun olarak uzman-memur personel istihdamı sağlanabilir, ilçede destekleme işlerinden ziyade denetim işlerine önem verilebilir, ilçelerde köyün durumu ve tarımsal üretim yapısına göre gruplar belirlenebilir, periyodik çalışma dönemleri ve ziyaret çizelgeleri doğrultusunda mobil çalışma ekipleri oluşturulabilir, TARGEL ve diğer tüm personellerde disiplin ve gönüllülüğü sağlayacak düzenlemeler yapılabilir" önerileri geliştirilmiştir.

Girdi maliyetlerinin yüksek olması sorununun çözümü olarak: "Yakıt-petrol, enerji, gübre, ilaç vb. maddeler tedarik edilirken yaşanan sorunların çözülmesi sağlanabilir; tedarik zincirindeki aracı sayısı azaltılabilir; pazarlamada tedarik konuları iyileştirilebilir; tarımsal

temel girdilerde yapılacak sübvansiyonlar piyasa fiyatları dikkate alınarak aktif bir şekilde düzenlenebilir; devlet piyasa fiyatlarını yönlendirecek önlemler alabilir, maliyetleri düşürmek amacıyla fabrikaların üretim fiyatlarına göre desteklemeler yapabilir; toprak analizlerinde numune denetimleri yapılabilir; toprak analiz sisteminin efektif kullanılabilmesi için çiftçi bilinçlendirilebilir ve çiftçiye eğitimler verilebilir" önerileri geliştirilmiştir.

Bunlara ek olarak; yürütülmekte olan ve yürütülecek olan eğitim çalışmalarında konu çeşitliliğine önem verilmesi, çiftçilerin üretim süreci ve gıda sunumu gibi konularda bilinçlendirilmesi, eğitimlerin uygulamalı yapılması, çiftçinin danışmanlık hizmetlerine ulaşabilmesi, örnek başarı hikayelerinin paylaşılması, ortak makine kullanımının teşvik edilmesi, merkezde Dikentepe Köyünde kurulmuş olan arazilerin ortak işlendiği modelin örnek çiftçi işletmesi olarak incelenmesi, tarımsal girdi maliyetlerinin azaltılması amacıyla tarımsal işletmelerde ortaklıkların ve işbirliklerinin geliştirilmesi ve kurumsal altyapısının oluşturulması, tarım kooperatiflerinin alet-ekipman alımı yapmalarının sağlanması ve aynı altyapının çiftçiler tarafından da kullanılmasının teşvik edilmesi, sulama yatırımlarının takip edilmesi ve işbirliği ve ortaklık geliştirecek yapıda olan köylerde ortak makine parkı vb. uygulamalar yapılması, geliştirilmiş diğer çözüm önerileridir.

Nitelikli personel eksikliği, personelde uzmanlaşmanın olmaması, TARGEL personelinin görev tanımının net olmaması, TARGEL personelinin güvenlik sorunu nedeniyle görevini tam olarak yapamaması, personel performans sisteminin personeli yeterince teşvik edememesi sorunlarına çözüm olarak: "Lise ve üniversite gibi eğitim kurumlarında uygulamalı dersler arttırılabilir, uzmanlaşma teşvik edilebilir ve ücret politikasıyla desteklenebilir, ara eleman eksikliğini gidermek amacıyla teknisyen ve tarım lisesi mezunları gibi elemanların sayısı arttırılabilir, tarımsal meslek liseleri desteklenebilir, sürekli eğitim merkezleri arttırılabilir ve daha aktif hale getirilebilir, tarımda ara eleman yetiştirmek amacıyla özel sektör ile işbirliği yapılabilir, TARGEL personelinin görev alanındaki çelişkiler giderilebilir ve kadro sorunları incelenebilir" önerileri geliştirilmiştir.

Planlama yoluyla araçların etkin ve verimli bir şekilde kullanılması önerisi; 1 Nisan–1 Temmuz arasındaki av yasağı döneminde avlanmanın denetlenebilmesi için tekne temininin sağlanması ve araç takip sisteminin yaygınlaştırılması; il-ilçe müdürlüklerinin altyapı ve araç

eksikliği nedenleriyle ana görevlerini gerçekleştirememesi sorunlarının çözümü olarak sunulmaktadır.

Sulama maliyetlerinin fazla olması ve güneş enerjisi ile çalışan sulama yöntemleri konusunda araştırma eksikliği sorunlarının çözümü olarak; MTA sıcak su kaynaklarını tespit edebilir, kurumlar arası iletişim sağlanabilir ve alternatif enerji kaynaklarının kullanımı ve Ar-Ge çalışmaları teşvik edilebilir, sulamada alternatif enerji kaynaklarına yönelik fizibiliteler hazırlanabilir, sulama yöntemlerinde fayda-maliyet analizi yapılabilir, etkin sulamaya örnek olabilecek pilot projeler geliştirilebilir, etkin sulama yöntemleri hakkında çiftçilerin öğrenmesine yönelik çalışmalar yapılabilir ve sulama alanında çalışan uzman personel sayısı arttırılabilir, önerileri gündeme gelmiştir.

Tarım sektörüne yönelik hibe programlarının standartlarının uyumlaştırılması önerisi; tarım sektöründe kullandırılan hibe programları ve prosedürlerde yaşanan problemlerin çözümü için geliştirilmiş bir tavsiye olarak öne çıkmıştır.

Desteklerin bölgesel ayırım yapılmadan uygulanması, bölgesel destekleme projelerinin olmaması ve hayvancılıkta mevcut desteklerin bölgeye uygun olmaması probleminin giderilmesi amacıyla; araştırmalar ışığında havza bazında yetiştirilecek ürünler belirlenebilir, Çınar İlçesinde üretilen soğan, turp gibi ürünlerin desteklenmesinde olduğu gibi havza bazında ve ilçeler özelinde tespit edilen ürünlerin yetiştiriciliği desteklenebilir, ilçelere yönelik destek mekanizmaları geliştirilebilir, yerli ırkların bölgede verimli bir şekilde yetiştirilebilmesi için araştırmalar yapılabilir ve verimli yerli ırklar yaygınlaştırılabilir, yabancı hayvan ırklarından bölgenin koşullarına uyum gösterebilenler desteklenebilir, hayvancılık sisteminin bölgeye uygun olarak yeniden düzenlenmesi için çalışmalar yapılabilir, tarımda mikro ve küçük işletmeler desteklenebilir, önerileri üzerinde uzlaşa sağlanmıştır.

Açılan davalarla ilgili çiftçilere bilgilendirme yapılması ise; fark ödemesinin geri ödenmesi ile ilgili sorunlara çözüm olabilecektir. Fark ödemesi ile ilgili olarak, üreticilerin hukuki süreç hakkında bilgilendirilmesinin sağlanması bu konuda yapılan öneriler arasında yer almıştır.

Çalıştayın son oturumunda Diyarbakır 1. Grup İlçelerinin tarımsal olanakları tartışılmış ve sektörün gelişmesini sağlayabilecek potansiyeller olarak; meyvecilik, sebzecilik ve bağcılıkta organik tarım, yöresel ürüne olan talebin artmasına bağlı olarak organik üretim ve kurutmacılığın yaygınlaşması ve depolama imkânlarının artması öne çıkan potansiyeller olmuştur.

Diyarbakır 1. Grup İlçelerinin olanakları olarak; Meyvecilik, sebzecilik ve bağcılıkta organik tarım potansiyelini ortaya çıkarmak, özendirmek ve desteklemek; depolama imkânlarını arttırarak meyvecilik ve sebzecilik potansiyelini güçlendirmek; tüketici eğitimleri doğrultusunda yöresel ürüne olan talebin artmasına bağlı olarak organik üretim ve kurutmacılığı yaygınlaştırmak, yöresel ürünlerin markalaşması yönünde imkânların ve eğilimin mevcut olması ve Karacadağ pirinci, badem, şire üzüm, pestil sucuk, nar ekşisi ve ürünleri gibi organik ürünlerin ön plana çıkartılması; özellikle Eğil’de büyük meyve bahçeleri olmak üzere IFAD ile meyvecilik faaliyetlerinin arttırılması ve yaygınlaştırılması konularında politikalar üretmek ve halkı bilinçlendirmek, ön plana çıkmıştır.

Tablo 10: Diyarbakır 1. Grup Tarım Çalıştayı Olanaklar-Potansiyeller

No	Olanaklar - Potansiyeller
1	Meyvecilik, sebzecilik ve bağcılıkta organik tarım potansiyeli - bu yönde özendirmenin ve desteklemelerin yapılması
2	Depolama imkânlarının artmasına bağlı olarak meyvecilik ve sebzecilik potansiyelinin güçlenmesi
3	Tüketici eğilimleri doğrultusunda yöresel ürüne olan talebin artmasına bağlı olarak organik üretim ve kurutmacılığın yaygınlaşması
4	Yöresel ürünlerin markalaşması yönünde olanakların ve eğilimin mevcut olması, peynir, Karacadağ pirinci, badem, şire üzüm, pestil sucuk, nar ekşisi ve ürünleri, organik ürünlerin ön plana çıkması
5	IFAD ile meyvecilik faaliyetlerinin artması ve yaygınlaşması eğiliminin olması (Özellikle Eğil’de büyük meyve bahçelerinin artması)
6	Bölgenin yapısının ağaçlandırmaya elverişli olmasına rağmen, halkın bilinçlendirilmemesi ve ağaçlandırma konusunda ki politikaların uygulanmaması nedeniyle bölgenin bu potansiyeli değerlendirilemiyor

3.4.3. Diyarbakır 2. Grup (Hani, Hazro, Lice, Kulp, Kocaköy) İlçeleri Tarım

Çalıştayı

Diyarbakır’da 2. grup İlçeler olarak Lice, Kulp, Kocaköy, Hazro ve Hani İlçeleri belirlenmiştir. Diyarbakır şehir merkezinde düzenlenen 2. Grup İlçeler tarım sektörü

çalıştayında; ilçelerin sorun alanları, çözüm önerileri tartışmaya açılmış ve ilçelerin potansiyelleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalıştaya katılan paydaşlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 11: Diyarbakır 2. Grup İlçeler Tarım Çalıştaya Katılan Kurumlar

No	Adı-Soyadı	Kurumu-Birimi	Unvanı
1	Mehmet Vali Çalı	Hazro İlçe Tarım Md.	İlçe Müdürü
2	Çetin Taner	GAP BKİ	Ziraat Mühendisi
3	Ramazan Buluç	Hani İlçe Tarım Md.	İlçe Müdürü
4	Süleyman Bozkurt	Lice İlçe Tarım Md.	İlçe Müdürü
5	Hamdullah Araz	Kocaköy Köylere Hizmet Götürme Birliği	İnşaat Teknisyeni
6	Mustafa Adil Savay	Lice Kaymakamlığı	Proje Uzmanı
7	Kenan Akdeniz	Ziraat Odası Başkanı	Başkan
8	Mehmet Yiğit	Kulp Kaymakamlığı	Yazı İşleri Müdürü
9	Salim Aydemir	Kulp Mal Müdürlüğü	Mal Müdürü
10	Tahir H. Kellecioğlu	GAP BKİ	Uzman
11	Hasan Türmak	Lice Belediyesi	İnşaat Mühendisi
12	Yüksel Aktay	Hazro Kaymakamlığı	Kaymakam
13	Cihan Güreş	Kulp Tarım İlçe Müdürlüğü	İlçe Müdürü
14	Ömer Tekin	Kaymakamlık Yazı İşleri	Bilgisayar İşletmeni
15	İsmail Şanlı	Kaymakam	
16	Vedat Duran	Hazro İlçe Özel İdare	
17	Enis Özkaya	Ziraat Odası Başkanlığı	
18	Oral Özgen	Kocaköy Gıda, Tarım, Hayvancılık Müdürlüğü	İlçe Müdürü
19	Mizbah Çağan	Kulp İlçe Tarım Müdürlüğü	Muhasebeci
20	Mahir Başaran	Kocaköy İlçe Gıda, Tarım, Hayvancılık Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi

Çalıştayda 51 ana sorun alanı belirlenmiştir. Belirlenen sorun alanlarının sayıca fazlalığı bölgenin tarım sektöründe karşı karşıya kaldığı sorunların belirlenmesi açısından önemli bulunmuştur. Belirlenen sorun alanları önemli farklılıklar göstermektedir. Gerek kurumsal alandan kaynaklanan sorunların sayıca fazlalığı, gerekse işletme sorunları bölgenin tarımsal sorunlarının öne çıkan unsurları olmuştur.

Tablo 12: Diyarbakır 2. Grup İlçeler Tarım Çalıştayı Ana Sorun Alanları

No	Ana Sorun Alanları	Puan
1	İlçe Tarım Müdürlüklerinde desteklemeler ve primlerle çok meşgul olduğu için asıl yapılması gereken teknik işlerin yapılamaması	40
2	Tarımsal politikaların hazırlanmasında yerel paydaşlardan yeterince katkı alınmaması-Etkin, proaktif ve dinamik bir politika belirleme sürecinin olmaması	40
3	Politikalar arasında uyumsuzluk	39
4	Tarımsal destek sisteminin suistimale açık olması	39
5	İlçe Tarım Müdürlükleri ve TARGEL ile ilgili altyapı eksiklikleri-sahaya inmede yaşanan sorunlar	38
6	Makro politikalarda kırsaldan kente göçü önlemek amacıyla ekonomik olmayan yatırımların desteklenmesi-Bu nedenle sürekli fonlanması gereken bir sektör durumunda olması	38
7	Tarımsal üretim verimliliğin düşük olması	38
8	Kurumlararası koordinasyon eksikliği ve bunun yarattığı karmaşıklık sorunu	38
9	Verimsizlikten dolayı gıda fiyatlarının uluslararası fiyatlara göre yüksek olması	37
10	Destek sistemlerinin karmaşıklığı	37
11	Görev tanımının çok geniş olmasından dolayı Bakanlık yapısının etkin olmaması	37
12	Bakanlığın çok bürokratik bir yapısının olması	37
13	Kaynakların etkin kullanılamaması, sürdürülebilirlik ve etki değerlendirmelerinin olmaması nedeniyle atıl projelerin ortaya çıkması	36
14	Uzun dönemli tarımsal politikalar üretilmeyip, kısa vadeli çözümlerin üretilmesi	36
15	Ziraat fakültelerinin eğitim eksiklikleri	36
16	STK'ların sürece katılamaması	36
17	Tarım Bakanlığının, teknik bilgiyi sahaya ulaştıramaması	35
18	Yerel koşulların uygulamada dikkate alınmaması	35
19	Üretime yönelik desteklerin sahaya uymaması, uygulama zamanlarının doğru seçilmemesi	34
20	Tebliğlerin konunun uzmanlarınca hazırlanmaması	34
21	Tarımsal eğitim seviyesinin düşük olması	33
22	Tarımsal ekipmanlarda kapasite fazlalığı	33
23	Tarımsal üretimde kalite düşüklüğü	33
24	Ortak çalışma kültürü eksikliği	33
25	Projelerde görevli personelin, görev tanımlarındaki karışıklık	33
26	Projelerin yatırımcılardan daha çok girişimcilerce yapılması	33
27	Ziraat odalarının altyapı eksiklikleri	33
28	Mevcut tarımsal politikaları iyileştirilmeden, yeni politikaların üretilmesi	33
29	Politika araçlarının yeterli hazırlık yapılmadan faaliyete geçirilmesi	33
30	Ara eleman eksikliği	33
31	Sağlıksız veri akışı-taşrada üretilen verilerin gerçekçi olmaması	32
32	Ar-Ge çalışmalarının yeterince kullanılamaması	32
33	Bürokratik engellerin fazla olması	32

34	Kurumlar proje geliştirirken hedef kitlelerini sınırlı tutması, kırsala yayılmaması	32
35	Atamaların performans göstergelerine göre yapılmaması	32
36	Üreticilerin numunelerini götürmede sorun yaşamaları	32
37	Tarımsal danışman desteği ile ilgili yaşanan sorunlar	31
38	Geleneksel alışkanlıklardan vazgeçilmemesi	31
39	Kurumsal yapının oluşturulmamasına bağlı olarak, tarımsal politikaların amacına ulaşamaması	31
40	Çiftçilerin arazi ölçeğinin küçük olması	30
41	Kamu kurumlarının etkin çalışmaması (Ör: EBK'da bekleme süresi)	30
42	Sulanabilir alanın kısıtlı olması	30
43	Sunulan projelerin hazırlama maliyetlerinin yüksek ve dosya hazırlama işlemlerinin karmaşık olması	30
44	Bakanlıkta çalışan personelin tarım alanında bilgi ve tecrübesinin olmaması	29
45	Personel atamalarında, mesleki niteliğe uygun atamaların yapılmaması	29
46	Proje hazırlayan ve destek veren kurumun aynı olması	28
47	Destek sistemlerinde teknoloji kullanımının az olması	28
48	Tarım sektöründe kayıt dışı işletmelerinde faaliyet göstermesi nedeniyle bankalardan kredi temininde zorluk yaşanması	27
49	Tarım olanaklarının kısıtlı olması	26
50	Üreticileri yönlendirmede sorunlar yaşanması -Üreticilerin tarım gelirine çok güvenmemesi-	26
51	Bankaların kredi kullanırken köydeki mülkleri teminat olarak kabul etmeyip, kentlerdeki mülkleri teminat olarak istenmesi	26

Çalışmaya katılan paydaşların belirttiği ve puanladığı sorunlar önceliklendirilmiş ve bu kapsamda 5 İlçenin tarım sektörüne ilişkin 8 öncelikli sorun alanı saptanmıştır. İlçe tarım müdürlüklerinde desteklemeler ve primlerle aşırı ilgilenildiği için asıl yapılması gereken teknik işlerin aksaması en önemli sorun alanıdır. Tarımsal politikalar belirlenirken yerel paydaşlardan yeterince destek alınamaması ve etkin, proaktif ve dinamik bir politika belirleme sürecinin olmaması da önemli bir ana sorundur. Üçüncü sorun olarak politikalar arası uyumsuzluk ve dördüncü sorun olarak tarımsal destek sisteminin suistimale açık olması gelmektedir. İlçe tarım müdürlükleri ve TARGEL ile ilgili altyapı eksikleri ve sahaya inmede ortaya çıkan problemler de başka bir ana sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Altıncı sorun alanı olarak da; makro politikalarda kırsal alandan kente göçü önlemek amacıyla yapılan yatırımların ekonomik olmaması ve bu yatırımların desteklenmesi, bu nedenle sürekli fonlanması gereken bir sektör durumuna gelmesidir. Tarımsal üretim verimliliğinin düşük

olması başka bir ana sorun alanı olarak görünmektedir. Bunu takip eden bir başka ana sorun alanı da kurumlar arası koordinasyon eksikliği ve bunun yarattığı karmaşadır.

Diyarbakır 2. Grup ilçelere yönelik olarak saptanan öncelikli sorunların çözümüne yönelik olarak önerilenler kurumsal örgütlenme yapısının, eğitim alanının, işletmelerin yapısal sorunlarını olumlu yönde değiştirmeye yönelik etkinlikleri gerektirmektedir. Bu kapsamda; İlçe Tarım Müdürlükleri'nin çalışma düzenine ilişkin yenilikler, tarım politikaları geliştirirken bilimsel gerçeklerin veri alınması ve karar verme süreçlerine katılım süreçlerinin genişletilmesi, tarımsal üretim verimliliğini ve kurumlararası işbirliğini arttıracak tedbirler önerilmiştir.

**Tablo 13: Diyarbakır 2. Grup İlçeler-Tarım Çalıştay Öncelikli Sorun Alanları
Çözüm Önerileri**

No	Öncelikli Sorun Alanı	Çözüm Önerileri
1	İlçe Tarım Müdürlüklerinde desteklemeler ve primlerle çok meşgul olduğu için asıl yapılması gereken teknik işlerin yapılamaması	- Otomasyon sistemlerinin vatandaş tarafından doğrudan yapılması, faturaların taranması - scan edilmesi- böylece maliye tarafından da belgelerin kontrol edilebilmesi - Ara elemanların alınması veri giriş elemanları, büro elemanları gibi - Tarım müdürlüklerinin iş yoğunluğunun birçoğunun ziraat odalarına devredilmesi düşünülüyor, fakat ziraat odalarına bu konuda altyapı çalışmaları planlanmasının yapılması gerekir
2	Tarımsal politikaların hazırlanmasında yerel paydaşlardan yeterince katkı alınmaması-Etkin, proaktif ve dinamik bir politika belirleme sürecinin olmaması	- Vergi konseyi gibi bir konsey ile Bakanlığın doğrudan temas edebileceği bir konsey oluşturulması gerekir, konsey sektör temsilcilerinden oluşturulmalı, gelişmeleri izleyen bir yönlendirme kurulu gibi bir kurul olmalı, böylelikle piyasadaki malların tüm dünyada fiyat ve diğer faktörlerin izlenmesi ilgili STK ve diğer kamu kurumlarının bu yapı içinde yer alması sağlanabilir - Yerelden merkeze bir yapı oluşturulabilir bu kurumsal bir yapı haline getirilebilir, bölgede yaşanan tarımsal politikalar Bakanlığa haftalık olarak bildiriliyor, ayrıca politika geliştirilirken katılımcı sayısının genişletilmesi gerekir, konuya sadece üretici açısından değil tüketici açısından da bakılması gerekir

		• İl bazlı kalkınma planları hazırlanıyor, ilçe bazında düşünülüyor, o ilçenin potansiyellerini belirlenebilir, hangi alanda destek verilebilir, araştırılması gerekir • Politikanın geliştirilmesinde yerel aktörlere daha fazla inisiyatif verilmesi gerekir
3	Politikalar arasında uyumsuzluk	• Politika geliştirilmesinde bilimsel gerçekliklerin daha fazla önemsenmesi gerekli
5	İlçe Tarım Müdürlükleri ve TARGEL ile ilgili altyapı eksiklikleri-sahaya inmede yaşanan sorunlar	• TARGEL'in görev tanımlarının ilçedeki vatandaşlara tanıtımının yapılması • TARGEL elemanları için lojman ve araç tahsisi yapılması, bu elemanların uzmanlık alanına göre köylere yerleştirilmesi
6	Makro politikalarda kırsaldan kente göçü önlemek amacıyla ekonomik olmayan yatırımların desteklenmesi- Bu nedenle tarımın sürekli fonlanması gereken bir sektör durumunda olması	• Tarımın ülke ekonomisine nasıl bir katkı sunacağını belirlenmesi gerekir, tarımın etkin ve verimli yapılması halinde bölgenin istihdam sorunu da çözülebilir • Yerelde etkin ve verimli projeler geliştirilerek yerel düzeyde başarı sağlanabilir • Beyaz et pazarı gibi alternatif projelerin değerlendirilmesi • Projeler hazırlanırken yerel koşulların dikkate alınması
7	Tarımsal üretim verimliliğinin düşük olması	• Verimlilik üzerinde etkili olan unsurlar tohum çeşitliliği, arazi yapısı ve sulamadır, bu nedenle verimliliğin artırılabilmesi için sulama projelerinin etkin izlenmesi gerekir • Yerli tohumların birkaç kuşak sonra kalmayacağı düşünülerek, tohumlar için gen bankasının oluşturulması. • Üniversiteler ve araştırma kurumlarının çalışmaları yetersiz, Üniversitelerin Ar-Ge yaparak üreticilere yol gösterici olması gerekir • Girdi piyasasının denetlenmesi gerekir
8	Kurum içi ve kurumlararası koordinasyon eksikliği	• İl düzeyinde alınan kararların ilçedeki görevlilerden de uygunluğun alınması • Üst düzeyde alınan kararların alt düzeyde bilgilendirmelerinin sağlıklı olarak yapılması

Belirlenen ana sorun alanlarına çeşitli çözüm önerileri geliştirilmiştir. İlçe Tarım Müdürlüklerinde desteklemeler ve prim uygulamaları ile aşırı ilgilenildiği için asıl önemli teknik işlerle ilgilenilememesi sorun olarak tanımlanmış ve çözüm olarak; otomasyon sistemlerinin vatandaş tarafından doğrudan yapılması ve faturaların taranarak Maliye'ye kontrol amaçlı iletilmesinin sağlanması önerilmektedir. Ayrıca İlçe Tarım Müdürlüklerine veri

giriş elemanı veya büro elemanı gibi ara elemanlar alınması, Ziraat Odalarına devredilmesi düşünülen Tarım Müdürlüklerinin sürdürdükleri faaliyetler konusunda Ziraat Odalarının altyapılarını güçlendirilmesi önerisi geliştirilmiştir.

Tarımsal politikalar belirlenirken yerel paydaşlardan yeterince destek alınamaması ve etkin, proaktif ve dinamik bir politika belirleme sürecinin olmamasından kaynaklanan sorunlara çözüm olarak; sektör temsilcilerinden oluşan bir konseyin oluşturulması gerektiği belirtilmiş ve kurulacak konseyin Bakanlık ile doğrudan temas kurulabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca, üretilen malların dünya fiyatlarını ve diğer üretim faktörleri takip edecek bir yönlendirme kurulunun oluşturulması gerektiği belirtilerek, kurul içerisinde ilgili STK'ların ve kurumların yer almasının sağlanması istenmiştir. Tarımsal politikalar geliştirilirken hem üreticinin, hem de tüketicinin görüşlerinin alınabileceği toplantıların düzenlenmesinin yararlı olacağı belirtilmiştir. Diğer bir öneride, hazırlanan kalkınma planlarının sadece İl düzeyinde değil ilçeleri de kapsayacak bir biçimde yapılması ve ilçelerin potansiyellerinin araştırılması gerektiği, politikalar geliştirilirken de yerel aktörlere daha fazla sorumluluk verilebileceği ifade edilmiştir.

İlçe Tarım Müdürlükleri ve TARGEL'in altyapı eksiklikleri ile personelin sahada çalışma sorunlarının ortadan kaldırılması için; TARGEL personelinin görev tanımının vatandaşlara doğru bir biçimde aktarılması gerektiği, TARGEL personeli için araç ve lojman tahsis edilebileceği ve TARGEL elemanlarının uzmanlık alanlarına göre köylere yerleştirilebileceği önerileri geliştirilmiştir.

Çalıştayda kırsal alandan kente göçü önlemek amacıyla hazırlanan makro politikalar doğrultusunda yapılan yatırımların ekonomik olmadığı bu nedenle yapılan yatırımların sürekli desteklenmesi ve fonlanması gerektiği bir sorun olarak tanımlanmıştır. Sorunun çözümü olarak; tarım sektörünün verimli hale getirilmesi ve etkin politikalar uygulanmasının bölgenin istihdam sorunlarını azaltılabileceği, yerelin koşullarını dikkate alan projelerin geliştirilmesinin yerelin kalkınmasına katkıda bulunacağı ve beyaz et sektörüne yönelik alternatif projelerin geliştirilmesi sunulmuştur.

Tarımsal üretim verimliliğinin düşük olması sorunu ise; tohum çeşitliliğinin sağlanması, sulama projelerinin etkin uygulanması, gen bankasının oluşturulması ve girdi piyasasının denetlenmesi ile çözülebilir denilmiştir.

Ayrıca, İl düzeyinde kararlar alınırken ilçe yetkililerinden de onay alınması ve üst düzeyde alınan kararların alt düzeye sağlıklı bir şekilde iletilmesi istenmiş ve böylelikle kurumlararası koordinasyon eksikliğinin giderilebileceği belirtilmiştir.

Çalıştay katılımcıları Diyarbakır 2. Grup ilçelerin tarım sektörünün olanaklarını bölgenin büyük ve küçükbaş hayvancılık potansiyeli, ipek böcekçiliği, sınıra yakın olunmasından dolayı dış ticaret imkanları, üzüm ve incirin yaygın olarak üretilme potansiyeli, hazine arazilerinde yem üretiminin yapılabilmesi olarak sıralanmışlardır.

Diyarbakır 2. Grup -Lice, Kulp, Hani, Kocaköy, Hazro İlçeleri-Tarım Çalıştayında bölgenin olanakları olarak belirlenen başlıklar aşağıda yer alan tabloda sunulmaktadır.

Tablo 14: Diyarbakır 2. Grup İlçeler-Tarım Çalıştay Olanaklar-Potansiyeller

No	Olanaklar
1	Kanatlı hayvanların üretim potansiyeli
2	Büyük çiftçilerin varlığı
3	Sınıra yakın olunmasından dolayı dış ticaret olanağı
4	Üzüm ve incir özelinde meyvecilik potansiyeli
5	İpek böcekçiliği üretimi- özellikle Kulpta, bunun yanında Lice, Hazro ve Silvan'da geçmişte ipek böcekçiliği üretiminin var olması
6	Büyük ve küçükbaş hayvancılık potansiyeli
7	Hazine arazilerinde yem üretiminin yapılması

Lice, Kulp,Kocaköy, Hazro ve Hani ilçelerinde var olduğu belirtilen diğer olanaklar ise bölgede yaygın olarak kanatlı hayvan üretiminin yapılması, büyük çiftliklerin varlığı, özellikle Kulp başta olmak üzere, Lice, Hazro ve Silvan ilçelerinde ipek böcekçiliği üretiminin yapılıyor olması belirtilmiştir.

3.4.4. Bismil Tarım Çalıştay

Diyarbakır'a bağlı Bismil İlçesi'nde gerçekleştirilen tarım çalıştayına 20 kişi katılmıştır. Çalıştaya katılan paydaş kurum ve kuruluşlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 15: Bismil Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar

No	Adı-Soyadı	Kurumu-Birimi	Unvanı
1	Nedim Budak	Bozçalı Köyü	Çiftçi
2	Ahmet Miraz	Toprak Mahsulleri Ofisi Müdürlüğü	

3	Memduh Birbil	Gıda, Tarım Hayvancılık İlçe Müdürlüğü	Müdür
4	Ercan Altuğ	AR Çırçır Fabrikası	Müdür
5	Rojan Bozan	Bozan Köyü	Muhtar
6	Mahsum Altay	Bismil Genç İşadamları Derneği	İşletmeci
7	Yıldırım Çayır	Esnaf ve Sanatkarlar Odası	Denetleme Üyesi
8	Alaattin Durak	Zahireci	Müdür
9	Songül Kaptan	Bismil Belediyesi	Başkan Yardımcısı
10	Selahaddin Çakmak	Mal Müdürü	Şef
11	Sevgi Ayaydın	Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi / Kızılay	Müdür Yardımcısı
12	Çetin Taner	GAP BKİ	Ziraat Mühendisi
13	Ömer Çalım	Karacık Köyü	Çiftçi
14	Ali Kurt	Gıda, Tarım Hayvancılık İlçe Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi
15	Halil Çelebi	Tepe Çelebi Çırçır	Başkan
16	Hamdi Çalın	Koza Tarım Danışmanı	Yönetici
17	Şevket Çelebi	Bismil Kaymakamlığı	Muhasebe
18	Nimet Kortak	Seyrantepe Seracılık	Başkan
19	Muhiyeddin Kahraman	Ziraat Odası Başkanı	Çiftçi
20	Salih Sarı	Orman ve Su İşleri İl Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi

Bismil’de gerçekleştirilen çalıştayda; girdi ve enerji maliyetlerinin yüksekliği, pamuk fiyatlarının düşüklüğü, tarıma dayalı sanayi için uygun altyapının bulunmaması ve kooperatiflerin kurumsallaşamaması ana sorun alanları olarak tespit edilmiştir. Bu ana sorun alanlarına yönelik olarak; ortak satın almalar yoluyla girdi maliyetlerinin düşürülmesi, sulama projelerinin tamamlanması, alternatif enerji kaynaklarının araştırılması, pamuk destek miktarının artırılması, tarıma adaylı OSB kurulması ve kooperatiflerin kurumsallaşmasının teşvik edilmesi gibi çeşitli çözümler önerilmiştir.

Tablo 16: Bismil Tarım Çalıştayı Ana Sorun Alanları

No	Ana Sorun Alanları	Puan
1	Girdi maliyetlerinin yüksek olması	45
2	Sera ısıtmada enerji maliyetinin çok yüksek olması	43
3	Pamuk fiyatının ucuz olması	40
4	Tarıma dayalı sanayi için uygun altyapının bulunmaması	38
5	Destekleme fiyatlarının ekimden önce belirlenmesi	38
6	Kooperatiflerin kurumsallaşamama sorunları	38
7	Destek miktarının az olması	37
8	Sanayinin gelişmemiş olması nedeniyle tarımsal ürün fiyatının düşük olması	37

9	Ortak çalışma kültürünün bulunmaması	34
10	Bilinçsiz sulama-Sulamada eğitim eksikliği	34
11	İlçe Tarım Müdürlüğünün altyapı imkânlarının yetersiz olması	34
12	Proje başvuru süreçlerinde prosedürün fazla olması-Destek unsurları ile talebin farklı olması	33
13	Uygun demonstrasyon alanlarının yetersiz olması	33
14	Hayvancılıkta profesyonel yaklaşımın gelişmemiş olması-üretimin amatörce yapılması	33
15	Girişimcilik eksikliği	33
16	Üretici örgütlerin görevini yeterince yerine getirememesi	32
17	Üreticinin pazarlama sorunu	32
18	Üreticiden çok komisyoncuların daha fazla kazanması	31
19	Toplulaştırma çalışmalarında sorunların yaşanması	30
20	Kurumların yatırımcı ve çiftçilere yönelik yönlendirmesinin yeterince olmaması	29
21	Yeni neslin tarıma karşı ilgisinin düşük olması	27
22	Toprak analizlerinin bilinçsiz yapılması-Sonuçların kullanılmaması-Laboratuarlara yönelik güvensizlik	26
23	Süt toplama merkezinin olmaması	25
24	Ürün destekleme miktarlarının fazla dalgalı olması	24

Yapılan tarım çalıştay sonucunda 24 ana sorun alanı belirlenmiştir. Yapılan önceliklendirme çalışmasında öne çıkan 10 sorun alanı ağırlıkla tarımsal üretimde kullanılan girdi maliyetlerinin yüksekliği oluşturmaktadır. Sulamada girdi olarak kullanılan elektrik, mazot ve gübrenin maliyetlerinin yüksek olması en önemli sorun alanı olarak göze çarpmaktadır. Seralardaki ısıtma maliyetlerinin çok yüksek olması ve pamuk fiyatının ucuz olması bunu takip eden iki ana problemdir. Dördüncü sorun, tarıma dayalı sanayi için uygun altyapının bulunmaması ve beşinci sorun destekleme fiyatlarının ekim işleminin yapılmasından önce belirlenmesidir. Kooperatiflerin kurumsallaşmalarında yaşanan problemler bölgenin diğer bir sorunudur. Yedinci sorun destek miktarının yetersiz olması, sekizinci sorun ise sanayi sektörünün yeterince gelişme gösterememesi nedeniyle tarımsal ürün fiyatlarının düşük olmasıdır. Ortak çalışma kültürünün bulunmaması da önemli sorunlar arasında sayılmıştır. Tarımsal alanların sulanmasında yaşanan sorunlar olarak, eğitim eksikliği ve bilinçsiz sulama gösterilmiştir.

Tablo 17: Bismil Tarım Çalıştay Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri

No	Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
----	--------------------------	-----------------

1	Girdi maliyetlerinin yüksek olması-sulamada elektrik çok pahalı-mazot-gübre	Ortak satın alımların yapılması Sulama projelerinin tamamlanması
2	Seralarda ısıtma-enerji maliyetinin çok yüksek olması	Alternatif enerji kaynakları ile ısınma yöntemleri ile ilgili araştırmanın yapılması
3	Pamuk fiyatının ucuz olması	Pamuk destek miktarının artırılması Üretici örgütlenmesinin ve lobi faaliyetlerinin artırılması
4	Tarıma dayalı sanayi için uygun altyapının bulunmaması	Tarıma dayalı OSB kurulması
6	Kooperatiflerin kurumsallaşamama sorunları	Kooperatif ile ilgili bilinçlendirme çalışmalarının yapılması Denetleme mekanizmalarının artırılması

Çalıştayda belirlenen öncelikli sorun alanlarından 6 tanesi tartışılmış ve çözüm önerileri üretilmiştir. Bismil tarım çalıştayının en öncelikli sorun alanı olarak belirlenen sulamada girdi olarak kullanılan elektrik, mazot ve gübrenin maliyetlerinin yüksek olmasına çözüm olarak ortak alım-satımların yapılması ve sulama projelerinin tamamlanması önerilmiştir.

Seralarda ısıtma amaçlı kullanılan enerji maliyetinin yüksek olması sorununu ortadan kaldırmak için; alternatif enerji kaynaklarının kullanıldığı ısınma yöntemleri ile ilgili araştırmaların desteklenmesi önerilmiştir.

Pamuk fiyatının düşük olması da sorun belirtilmiş ve pamuk üretim miktarının arttırılması, üreticilerin örgütlenmesi ve lobi faaliyetlerine ağırlık verilmesi, güçlü işbirliklerinin kurulması çözüm olarak sunulmuştur.

Tarıma dayalı organize sanayi bölgesinin (OSB) kurulması önerisi; tarıma dayalı sanayi için uygun altyapının bulunamaması sorununa çözüm olarak geliştirilmiştir.

Kooperatiflerin kurumsallaşamama sorunları ile ilgili olarak; kooperatifler ve faaliyetleriyle ilgili bilinçlendirme çalışmalarının yapılması ve denetleme mekanizmalarının arttırılarak daha etkili hale getirilmesi önerisi geliştirilmiştir.

Çalıştayın son oturumunda Bismil İlçesi tarım sektörünün olanakları tartışmaya açılmış ve Bismil ilçesinin sulama yatırımlarının tamamlanmasına bağlı olarak tarımsal üretimin arttırılması olanakları olduğu belirtilmiştir.

Tablo 18: Bismil Tarım Çalıştayı Olanaklar-Potansiyeller

No	Olanaklar
1	Sulama yatırımlarına bağlı olarak ürün artışı

3.4.5. Ergani Tarım Çalıştayı

Diyarbakır'a bağlı Ergani İlçesi'nde gerçekleştirilen tarım çalıştayına 10 kişi katılmıştır. Çalıştaya katılan paydaş kurum ve kuruluşlar aşağıdaki tabloda belirtilmektedir.

Tablo 19: Ergani Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar

No	Adı-Soyadı	Kurumu-Birimi	Unvanı
1	Sidal Yalçın	Gıda Tarım Hayvancılık İlçe Müdürlüğü	Veteriner Hekim
2	Eyyüp Kahramanoğlu	Gıda Tarım Hayvancılık İlçe Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi
3	Şeyhmus Demirkıran	Gıda Tarım Hayvancılık İlçe Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi
4	Murat Çiçek	Gıda Tarım Hayvancılık İlçe Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi
5	Esat Kaygusuz	Üretici Çiftçi	
6	Çetin Taner	GAP BKİ	Ziraat Mühendisi
7	Bilal Tuna	Ergani MYO	Müdür Yardımcısı
8	İzzet Güzel	Ergani Ziraat Odası Başkanlığı	Başkan
9	Arzu Cingöz	GTH TAAD Birimi	Ziraat Mühendisi
10	Yılmaz Otman	GTH TAAD Birimi	Ziraat Mühendisi

Yapılan tarım çalıştayı sonucunda Ergani'de 36 ana sorun alanı tespit edilmiştir. Tespit edilen 36 ana sorun alanından, önceliklendirme çalışmasında en yüksek puanı alan sorunlar aşağıda yer alan tabloda ilk sıralarda yer almaktadır.

Tablo 20: Ergani Tarım Çalıştayı Ana Sorun Alanları

No	Ana Sorun Alanları	Puan
1	Gıda güvenliği denetimlerinin eksikliği ve tüketici bilinçsizliği	41
2	Sulama ile ilgili eğitimlerin yetersiz olması (Su ve toprak kaybı)	39
3	Köylerde eğitim olanaklarının yetersizliği	39
4	Tarıma dayalı sanayinin gelişmemesi	38
5	Girdi maliyetlerinin yüksek olması	38
6	Tarımda kullanılan kimyasallar sonucu doğal kaynakların olumsuz etkilenmesi-İlaçlamada senkronizasyon eksikliği	37
7	Ziraat teknik personelinin sahada teknik işlerden daha çok ÇKS işlemleri ile uğraşmak durumunda kalması	37

8	Projelerde altyapı-ekipman eksikliği (TARGEL ve Tarım İlçe Müdürlükleri)	37
9	Üretim alışkanlıklarından vazgeçilmemesi	37
10	Hayvan desteklerindeki istikrarsızlık	36
11	Bilinçsiz ilaçlama	36
12	Toplulaştırmada yanlış projelendirme	36
13	Tarım Müdürlüğü personelinin aldığı eğitimleri uygulama imkanı bulamaması	36
14	Çiftçiden son tüketime üründe kazanç kaybı-Ortak pazarlama eksikliği	35
15	Kurumlar arası koordinasyon eksikliği	35
16	Ortaklık kültürünün gelişmemiş olması-Kooperatifçiliğin yetersiz olması	35
17	Çiftçilerin alternatif gelir getirici tarım faaliyetleri konusunda bilinçsizliği	35
18	Markalaşma eksikliği	35
19	Yöneticilerin vizyonunun yetersiz olması	35
20	Kaçak hayvan problemi	34
21	Çiftçilerin yeterince bilinçlendirilememesi	34
22	Bölgede sulama maliyetinin yüksek olması	33
23	Küpeleme uygulamasında teknik problemler yaşanması	33
24	Toprak analizlerinin amacına uygun olarak yapılmaması	33
25	Liyakat sorunları	33
26	Arıcılık projelerinde maliyet yüksekliği-Altyapı yetersizliği	32
27	İlçe ölçeğinde tarımsal planlama çalışmalarının yetersiz olması	32
28	Desteklemede istikrarsızlık-sık sık yönetmelik değişikliği	31
29	Bağcılığın kötü gidişatı-bağ alanlarının azalması- sanayiye yönelik üretimin yetersiz olması	31
30	Sosyal güvenlik eksikliği	31
31	Proje hazırlama maliyetinin fazla olması- Bu konuda kurumların yeterince yardımcı olmaması	31
32	Desteklerin yetersiz olması	30
33	Destekleme prosedürlerinin karmaşık olması	30
34	Tarımsal makine ekipmanlarda kapasite fazlalığı ve modern tarım araçlarının olmaması	30
35	Dağıtılan fidelerden yanlış uygulamalardan dolayı yeterince faydalanılamaması	29
36	Tarımsal envanter eksikliği	28

Ergani’de gerçekleştirilen tarım çalıştayında belirlenen sorun alanlarından, ilk 8 sorun paydaşlar tarafından tartışılmış ve bu sorun alanları için çözüm önerileri üretilmiştir. Bu kapsamda belirlenen öncelikli sorunlar; gıda güvenliği denetimlerinin eksikliği, sulama ile ilgili eğitimlerin yetersizliği, köylerde eğitim olanaklarının yetersizliği, tarıma dayalı sanayinin gelişmemiş olması, girdi maliyetlerinin yüksekliği, tarımda kullanılan kimyasallar nedeniyle doğal kaynakların olumsuz etkilenmesi, projelerde altyapı-ekipman eksikliği ve

ziraat teknik personelinin sahada teknik işleri yürütme imkanının kısıtlı kalması olarak belirlenmiştir.

Tablo 21: Ergani Tarım Çalıştayı Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri

No	Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
1	Gıda güvenliği denetimlerinin eksikliği ve tüketici bilinçsizliği	- Denetimin daha etkin yapılması-Reklamların denetimi - Cezai müeyyidelerin uygulanması - Tüketicinin bilinçlendirilmesi - Standartlaşma - Ürün kimliği - Tüketicuyu koruyucu mevzuat düzenlemeleri
2	Sulama ile ilgili eğitimlerin yetersiz olması (Su ve toprak kaybı)	- Eğitim faaliyetlerinin kurumlar ile işbirliği halinde yapılması - Eğitimin yerinde yapılması - Sulama Birliklerinin kurumsallaşması
3	Köylerde eğitim olanaklarının yetersizliği	- Kurumların eğitim konusunda işbirliği yapması - Demonstrasyon aşaması için eğitim uygulama sıklığının geliştirilmesi - Dicle Üniversitesinin arazileri pilot projeler için kullanılması - Sürekli bir eğitim merkezinin kurulması - TARGEL projesinin etkinliğinin artırılması
4	Tarıma dayalı sanayinin gelişmemesi	- Tarıma dayalı sanayinin teşvik edilmesi - Yerelde mikro işletmelerin özendirilmesi - Sulamaların yaygınlaşması ile oluşacak ürün artışına yönelik eylem planı hazırlanması - Firmaların Ar-Ge ve tüketici memnuniyeti ile ilgili çalışmaların desteklenmesi - Değer zincirinin ve tedarik zincirinin çıkarılması
5	Girdi maliyetlerinin yüksek olması	- Girdi maliyetlerinin toplu satın alımlarla düşürülmesi - Kooperatifleşmede pilot projelerin uygulanması - GAP'ın ortak makine kullanımı projesinin uygulanması - Teknolojinin yenilenmesi - Ekonomik işletme büyüklüklerinin sağlanması - Makine operatörlerine yönelik eğitim faaliyetlerinin artırılması
6	Tarımda kullanılan kimyasallar sonucu doğal kaynakların olumsuz etkilenmesi-İlaçlamada senkronizasyon eksikliği	- İlaçlama öncesi Tarım İlçe Müdürlüğü olarak çiftçilere haber verilerek (SMS) aynı anda ilaçlama yapılması - İlaçlamada bilinçlendirme faaliyetlerinin artırılması

		• Ziraî ilaç satış sisteminin denetlenmesi / yeniden düzenlenmesi • Biyolojik mücadelenin desteklenmesi ve Ar-Ge projelerinin artırılması • Anız yakmanın önlenmesi-köy muhtarı ve köylülerden taahhütname alınması • İletişim araçlarının kullanılmasının yaygınlaştırılması-Bereket TV
7	Ziraat teknik personelinin sahada teknik işlerden daha çok ÇKS işlemleri ile uğraşmak durumunda kalması	• Araç sayısının artırılması • Bilgisayar, internet gibi altyapı imkânlarının geliştirilmesi • İlçe tarım müdürlüğünün yapmış olduğu güzergâh planlamasının etkin hale getirilmesi (merkez köy) • Kurum içi eğitimin artırılması • Kurum içi denetim sistemlerinin uygulanması
8	Projelerde altyapı-ekipman eksikliği (TARGEL ve Tarım İlçe Müdürlükleri)	• TARGEL personeline yönelik yeterli donanımlı ofislerin kurulması

Ergani’de tarım çalıştayına katılan paydaşlar tarafından geliştirilen çözüm önerileri incelendiğinde; Gıda güvenliği hakkında yapılan denetimlerin eksikliği ve tüketicilerin bilinçsiz oluşu sorununı çözmek amacıyla; reklamların denetimlerinin daha etkin bir şekilde yapılması, cezai yaptırımların uygulanması, tüketicinin bilinçlenmesi konusunda çalışmaların yapılması önerilmiştir. Ayrıca, ürünlerde standartlaşmanın sağlanması, ürün kimliği bulunmasının zorunlu hale getirilmesi, tüketiciyi korumak amacıyla mevzuat düzenlemelerinin yapılması aynı sorunun çözümü için önerilmiştir.

Eğitim faaliyetlerinin kurumlar arası işbirliği sağlanarak yapılması, eğitimin başka bir yerde değil de yerinde yapılması ve sulama birliklerinin kurumsal bir yapı haline getirilmesi, sulama teknikleri ile ilgili eğitimlerin yetersiz olması sorunun ortadan kaldırılabilecek öneriler olarak sunulmuştur.

Köylerdeki eğitim olanaklarının yetersizliğini ortadan kaldırmak için; kurumların eğitim konusunda birbirleriyle işbirliği yapması, tanıtım amacıyla yapılan gösterimler için eğitim uygulanma sıklığının artırılması, Dicle Üniversitesi’nin arazilerinin pilot projeler için kullanılması, sürekli olarak faaliyet gösterecek bir eğitim merkezinin kurulması ve TARGEL projesinin etkinliğinin artırılması gerektiği belirtilmiştir.

Tarıma dayalı sanayinin teşvik edilmesi, yerelde mikro işletmelerin özendirilmesi, sulamaların yaygınlaşması sayesinde ortaya çıkacak ürün artışı durumunda uygulanacak olan eylem planlarının hazırlanması, firmaların AR-GE ve tüketici memnuniyeti ile ilgili araştırmalarına destek verilmesi, değer zinciri ve tedarik zincirinin oluşturulması, bölgede tarıma dayalı sanayinin gelişmemiş olması sorununun çözümleri olarak sunulmuştur.

Başka önemli bir sorun olan girdi maliyetlerinin yüksek olması probleminin çözümü için; girdi maliyetlerinin toptan alımlarla düşürülebileceği, kooperatifleşmede pilot projeler uygulanması gerektiği, GAP tarafından önerilen ortak makine kullanımı projesinin hayata geçirilebileceği, tarımsal metotların ve aletlerin teknolojik gelişmelere uygun hale getirilebileceği belirtilmiştir.

Tarımsal ilaçlamada yaşanan senkronizasyon eksikliği ve tarımda kullanılan kimyasalların doğal kaynakları olumsuz yönde etkilemesi sorununa çözüm olarak; Tarım İlçe Müdürlüğü'nün ilaçlama zamanını çiftçilere SMS atarak haber verilebileceği ve ilaçlamanın aynı anda yapılmasının daha yararlı olacağı ifade edilmiştir. Ayrıca, ilaçlama hakkında çiftçilere yönelik bilinçlendirme faaliyetlerinin artırılması, zirai ilaç sisteminin denetlenmesi ve gerekiyorsa yeniden düzenlenmesi, biyolojik mücadelenin desteklenmesi ve bu amaçla Ar-Ge çalışmalarının sayısının artırılması, anız yakılmasının önlenmesi ve bu konuda köylülerden ve muhtardan taahhütname alınması, Bereket TV gibi iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaştırılması da aynı konuda sunulan diğer çözüm önerileri olmuştur.

Ziraat teknik personellerinin sahada teknik işlerle uğraşmasından daha çok ÇKS işlemleri ile uğraşmak zorunda kalmasının engellenmesi amacıyla; araç sayısının fazlalaştırılması, bilgisayar, internet vb. olanaklarının geliştirilmesi, İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından yapılan güzergâh planlamasının aktif hale getirilmesi, kurum içi eğitimlerin artırılması ve kurum içi denetim sistemlerinin uygulanması önerileri geliştirilmiştir.

Son olarak, TARGEL ve Tarım İlçe Müdürlüklerinin altyapı ve ekipman eksikliğinin; ancak TARGEL personeline donanım bakımından yeterli düzeyde ofisler kurularak giderilebileceği belirtilmiştir.

Tablo 22: Ergani Tarım Çalıştay Olanaklar-Potansiyeller

No Olanaklar

1	Büyükbaş Hayvancılık potansiyeli
2	Dış ticaret potansiyeli (üzüm ve ürünleri, peynir, sebze)
3	Organik tarımın (sulama dışı-dağlık alanlarda) gelişme olanakları

3.4.6. Silvan Tarım Çalıştayı

Silvan'da gerçekleştirilen tarım çalıştayına merkezi birimler, Bölge teşkilatları ve yerel yönetim çoğunluklu olmak üzere; meslek odaları, dernekler ve birlikler gibi sivil toplum kuruluşları temsilcileri katılım sağlamıştır. Çalıştaya katılan 25 paydaş aşağıdaki tabloda belirtilmektedir.

Tablo 23: Silvan Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar

No	Adı-Soyadı	Kurumu-Birimi	Unvanı
1	Salih Sarı	Orman ve Su İşleri İl Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi
2	Mahmut Kutlu	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi
3	Hamit Kutlu		Çiftçi
4	Mithat Merter	Çiftçi Derneği	Başkan
5	Muhittin Kan	EKK Başkanlığı	Başkan
6	Enver Başaran	Ziraat Odası	Memur
7	Salih Şen		Muhtar
8	Ramazan		Muhtar
9	Mehmet Eken	Silvan Belediyesi	Özel Kalem
10	İbrahim Yalçın	Silvan Belediyesi	Ziraat Mühendisi
11	M. Sadık Azizoğlu	Aktepe Köyü Muhtarlığı	Muhtar
12	Ali Tanış	Silvan Güçbirliği A.Ş.	Genel Müdür
13	M. Seğir Varlık	Tarım	
14	Mahmut Baycan	İl Özel İdaresi Müdürlüğü	Müdür
15	Ali Bakılı	Beypınar Köyü	
16	Salih Nergiz	Silvan Kaymakamlığı	Yazı İşleri Müdürü
17	Mahmut Karaaslan	Silvan KHGB	Müdür
18	Mehmet Bakacı	Silvan Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	Şoför
19	Aydın Yıldırım	Silvan Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği	İnşaat Mühendisi
20	Ahmet Çapan	Ziraat Odası Başkanlığı	
21	Selahattin Alban	Birlik	Başkan
22	Nazlıhan Çelik	Orman ve Su İşleri Müdürlüğü	Jeoloji Mühendisi
23	M. Eşref Işık	Esnaf ve Sanatkarlar Odası	Başkan
24	Cevdet Eken	Erik Yazı Köyü	Muhtar
25	Abdulkadir Ateş	Çardak Köyü	Muhtar

Silvan tarım çalıştayına katılan paydaşlar; tarım sektöründe nitelikli işgücü eksikliği, girdi maliyetlerinin yüksekliği, bilinçsiz su kullanımı, tarımda yeni ürünlerin üretimine

geçişte yaşanan sorunlar, çiftçiler arasında iletişim ve çiftçilere yönelik bilgilendirme eksiklikleri, gübre üretimine yönelik Ar-Ge faaliyetlerinin ve tarıma dayalı sanayileşmenin ve tarımda faaliyet gösteren kurumlar arası işbirliğinin yetersizliği gibi öncelikli sorun alanları saptamışlardır. Saptanan bu sorun alanları aşağıdaki tabloda sıralı olarak sunulmaktadır.

Tablo 24: Silvan Tarım Çalıştayı Ana Sorun Alanları

No	Ana Sorun Alanları	Puan
1	Nitelikli tarım işgücü eksikliği (Makine operatörü-ilaç kullanıcıları-sakacılar)	34
2	Girdi maliyetlerinin yüksek olması	33
3	Bilinçsiz su kullanımı-Sakacıların eğitim eksikliği	31
4	Tarımda yeni ürünlerin üretimine geçişte sorunlar yaşanması	27
5	Çiftçilere yönelik bilgilendirme eksikliği	27
6	Gübre üretimine yönelik Ar-Ge eksikliği	27
7	Ortak çalışma kültürü olmaması-Çiftçiler arasında iletişim eksikliği	26
8	Tarıma dayalı sanayileşmenin olmaması	26
9	Kurumlar arası işbirliği eksikliği-Sulama Birliğinin ortalama verim ve prim komisyonlarında mevzuat gereği yer alamaması	24
10	Üretim ve pazarlama konularında eğitim eksikliği	24
11	Aile işletmeciliğinden kurumsal işletmeciliğe geçilememesi	23
12	İlçede örnek olabilecek başarılı tarım işletmelerinin olmaması	23
13	Üretici alışkanlıklarının değişimine yönelik çalışmaların yetersiz olması	23
14	Tarım ile ilgili STK ve kurumların altyapı eksikliği	23
15	Kız çocukları ve kadınların tarımsal eğitimlerine yönelik katılımın düşük olması	22
16	Meyvecilik potansiyelinin kullanılmaması	22
17	Destek mekanizmalarına erişilememesi-Bürokratik engeller-Uygun krediye erişememe	21
18	Ziraat Odasının kurumsallaşamaması	21
19	Üniversitelerin yeni ürüne geçişte üreticiye destek olmaması	20
20	Arazi envanter eksikliği-Üretim planlama eksikliği	18
21	STK'ların kamu kurumlarının çalışmasına yeterince katkı sağlamaması	18

Yapılan tarım çalıştayı sonucunda 21 ana sorun alanı belirlenmiştir. Makine operatörü, tarım ürünlerine ilaçlama yapan işçiler, sakacılar gibi nitelikli tarım işgücü eksikliği ve girdi maliyetlerinin yüksek olması sorunlar arasında ilk iki sırayı almıştır. Sakacıların eğitim eksikliğinden dolayı ortaya çıkan bilinçsiz su kullanımı da önemli bir sorun olarak tespit edilmiştir. Dördüncü ana sorun olarak; tarımda yeni ürünlerin üretimine geçilen süreçte yaşanan sorunlar tanımlanmıştır. Beşinci ana sorun olarak; çiftçilere yönelik yapılması gereken bilgilendirme eksikliği belirtilmiştir. Katılımcılar, gübre üretimi konusundaki Ar-Ge eksikliğini de önemli bir sorun olarak tanımlamışlardır. Ortak çalışma kültürünün olmaması ve çiftçiler arasındaki iletişim eksikliği yedinci önemli sorun olarak; tarıma dayalı

sanayileşmenin eksikliği de sekizinci önemli sorun olarak görülmüştür. Belirlenen dokuzuncu ana sorun alanı; kurumlar arası işbirliği eksikliği ve sulama birliğinin mevzuat gereği olarak ortalama verim ve prim komisyonlarında yer alamıyor olmasıdır. Üretim ve pazarlama konularında mevcut olan eğitim eksikliği de karşılaşılan önemli problemlerden birisi olarak tanımlanmıştır.

Tablo 25: Silvan Tarım Çalıştayı Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri

No	Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
1	Nitelikli tarım işgücü eksikliği- (Makine operatörü-ilaç kullanıcıları-sakacılar)	- Sertifikalı uygulamalı eğitim kurslarının düzenlenmesi - Eğitim kurslarının niteliğinin artırılması
2	Girdi maliyetlerinin yüksek olması	- Çiftçilere yönelik uzun vadeli uygun işletme kredisi sağlanması - Gübre tüketiminde bilinçlendirme faaliyetlerinin düzenlenmesi - Şirketleşme ve kooperatifleşme çalışmalarının artırılması
3	Bilinçsiz su kullanımı-Sakacıların eğitim eksikliği	- Sulamada bilinçlendirme ve eğitim faaliyetlerinin artırılması - Çiftçilerin özendirilmesine yönelik iyi uygulama örneklerinin tanıtımının yapılması - Uzun vadede su tüketimine yönelik İspanya'da uygulanan kota sistemi benzeri uygulamaların denenmesi - Sulama Birliğinin daha fazla denetlenmesi
4	Tarımda yeni ürünlerin üretimine geçişte sorunlar yaşanması	- İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından demonstrasyon alanlarının oluşturulması - Alternatif ürünlere yönelik araştırma çalışmalarının yapılması
5	Çiftçilere yönelik bilgilendirme eksikliği	- Ürün satışları ve fiyatları ile ilgili yönlendirici bilgilendirmelerin yapılması - Çiftçilere yönelik bilgilendirme dokümanlarının daha anlaşılabilir şekilde düzenlenmesi
6	Gübre üretimine yönelik Ar-Ge eksikliği	Üniversite ve STK'lar işbirliği ile Ar-Ge faaliyetlerinin düzenlenmesi
7	Ortak çalışma kültürü olmaması-Çiftçiler arasında iletişim eksikliği	- Ortaklıkların ayrıca desteklenmesi - Ortaklıklarda profesyonel yönetim - Önceki tecrübelerin aktarılması
8	Tarıma dayalı sanayileşmenin olmaması	Kısa vadede sertifikalı tohum üretimi ve tekstil potansiyelinin değerlendirilmesi
9	Kurumlar arası işbirliği eksikliği-Sulama Birliğinin Ortalama Verim	- Komisyon katılımcı sayısının artırılması - Komisyon kapsamında yapılan çalışma

ve Prim Komisyonlarında mevzuat
gereği yer alamaması

bilgilerinin paylaşılması

Çalıştay katılımcıları belirlenen ana sorun alanlarından ilk dokuz sırayı alan sorunlar hakkında çözüm önerileri geliştirilmiştir. Silvan İlçesinde tarım sektörünün en önemli sorun alanı olarak tanımlanan -Makine operatörü, ilaç kullanıcıları, sakacılar gibi nitelikli tarım işgücü eksikliğinin giderilmesi- konusunda; sertifikalı, uygulamalı eğitim kurslarının düzenlenebileceği ve var olan eğitim kurslarının ise nitelik bakımından geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Çiftçilere yönelik uzun vadeli uygun işletme kredilerinin sağlanması, gübre tüketiminde bilinçlendirmeye yönelik faaliyetlerde bulunulması, şirketleşme ve kooperatifleşme adına çalışmaların arttırılması; girdi maliyetlerinin yüksek olması sorunu için önerilen çözümlerdir.

Bilinçsiz su kullanımı sorununa çözüm olarak; sulama hakkında bilinçlendirme eğitimlerinin yapılabileceği ve var olan eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılabileceği, çiftçilerin özendirilmesine yönelik iyi uygulama örneklerinin tanıtılabileceği, uzun vadede su tüketimini azaltmak için İspanya’da uygulanmakta olan kota sistemi benzeri uygulamaların denenebileceği ve sulama birliğinin daha fazla denetlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından demonstrasyon için alanlar oluşturulması ve alternatif ürünlere yönelik araştırma çalıştırmalarının yapılması da tarımda yeni ürünlerin üretimine geçiş sürecinde yaşanan sorunların ortadan kalkmasına ve azalmasına yönelik çözüm önerileri olarak geliştirilmiştir.

Gene önemli bir sorun olan çiftçilere yönelik bilgilendirme eksikliğinin azaltılması amacıyla; ürün satışı ve fiyatları ile ilgili yönlendirici bilgilendirmelerin yapılması önerilmiş ve çiftçilere yönelik bilgilendirme dokümanlarının daha anlaşılabilir bir şekilde yeniden düzenlenmesinin gerekli olduğu bildirilmiştir.

Üniversitelerin ve STK’ların işbirliği yaparak Ar-Ge faaliyetleri düzenlemesinin, gübre üretiminde yaşandığı belirtilen Ar-Ge eksikliğinin giderilmesinde yararlı olabileceği belirtilmiştir.

Ortak çalışma kültürü ve çiftçiler arasındaki iletişim eksikliğine çözüm olarak; ortaklık yapanların özel olarak desteklenebileceği, ortaklık yapanlara profesyonel yardım verilebileceği ve bu ortaklıklara iyi örneklerin ve tecrübelerin aktarılabilmesi belirtilmiştir. Silvan ilçesinde tarıma dayalı sanayinin yeterince gelişmemiş olması sorununa çözüm olarak, kısa vadeli süreçte sertifikalı tohum üretiminin artırılması ve tekstilde sahip olunan potansiyelin değerlendirilmesine öncelik verilmesi istenmiştir.

Kurumlar arası işbirliği eksikliği ve sulama birliğinin mevzuat gereği olarak ortalama verim ve prim komisyonlarında yer almıyor olması sorununa çözüm olarak; komisyonun katılımcı sayısının artırılması ve komisyonun yaptığı çalışmaların bilgilerinin kamuoyu ile paylaşılmasının yararlı olacağı belirtilmiştir.

Silvan tarım çalıştayında olanaklar-potansiyeller çalışması yapılmadığından İlçenin tarım sektörünün olanakları tespit edilememiştir.

3.5. Şanlıurfa İl ve İlçeler Tarım Çalıştayları

3.5.1 Şanlıurfa İl Tarım Çalıştayı

Şanlıurfa'da gerçekleştirilen tarım çalıştayına merkezi birim temsilcileri, yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum örgütlerini temsil eden ve aşağıdaki listede yer alan kurum ve kuruluş temsilcilerinden oluşan 13 kişi katılmıştır.

Tablo 26: Şanlıurfa Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar

No	Adı-Soyadı	Kurumu-Birimi	Unvanı
1	Hasip Yardımcı	Ziraat Bankası	Yönetmen
2	Tahir Akıl	DSİ 15.Bölge Müdürlüğü	Ziraat Yüksek Mühendisi
3	Şükrü Seyhanlıgil	Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü	
4	Mehmet Emin Pamuk	Gıda Tarım Hayvancılık İl Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi
5	Abdullah Erdiç	İl Müdür Yardımcısı	İl Müdür Yardımcısı
6	Dr. Hüseyin Demir	GAP Bölge Müdürlüğü	Mühendis
7	Ahmet Yılmaz	TMO Şube Müdürlüğü	Müdür Yardımcısı
8	Yahya Güneş	Gıda Tarım hayvancılık İl Müdürlüğü	Mühendis
9	Şükrü Gürler	Harran Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi	Yrd. Doç. Dr.
10	Abdullah Açıkgöz	Şanlıurfa Veteriner Hekimleri Odası	Veteriner Hekimi
11	M. Emin Okkaş	Orman ve Su İşleri Bakanlığı Şanlıurfa Şube Müdürlüğü	Şube Müdürü
12	Müslüm Coşkun	GAP Tarımsal Araştırma Enstitüsü Merkezi	Başkan

Şanlıurfa tarım çalıştay katılımcıları tarım sektörünün gelişiminin önünde engel oluşturan 71 sorun alanı bulunduğunu belirtmişlerdir. Sorun alanlarının geniş bir çerçeveye yayılmış olması sektörün gelişiminin önündeki sorunların çözümünde ciddi bir planlamaya ihtiyaç olduğunu da ortaya koymaktadır. Çalıştayda tanımlanan sorun alanları; tarımsal desteklerle ilgili yaşanan sorunlar, pazarlama sorunları, ikinci ürün ekim politikalarında eksiklik, desteklerin zamanında ödenmemesi, toplulaştırma süreçlerinde yaşanan sorunlar, sulama ve drenaj sorunları, kurumsal yetki karmaşası, girdi fiyatlarının yüksek olması, uluslararası sermayenin alanı domine etmesi, nitelikli eleman eksikliği, üretim verimliliğinin yetersiz olması, kurumsal etki analizlerinin yapılmaması, imar planlarından kaynaklanan sorunlar olarak tanımlanmıştır. Çalıştayda tanımlanan sorun alanlarının tamamı aşağıda yer alan tabloda sunulmaktadır.

Tablo 27: Şanlıurfa Tarım Çalıştay Ana Sorun Alanları

No	Ana Sorun Alanları
1	Tarımsal destekler ile ilgili sorunlar (pamuk bitkisine verilen destek nedeni ile bölgede en çok pamuk üretilmesi, diğer ürünlere verilen desteklerin az olması, pamuk fiyatlarının düşmesi)
2	Pazarlama sorunları (özellikle üretilen ürünlerden buğday ile arpanın satılamaması ya da düşük fiyatlarla satılması)
3	İkinci ürün ekim politikalarının eksikliği (meyvecilik, yem bitkileri vb. türlerin ekilebileceği halde ekilmemesi)
4	Verilen desteklerin zamanında ödenmemesi (gübre, mazot vb. destekler)
5	Bazı ilçelere destek / kredi verilmemesi
6	Havza bazlı desteklerin ihtiyaca yönelik olmaması Bölgesel politikalara bağlı olarak tarım politikası üretilmemesi
7	Mülkiyet sorunları (parçalı mülkiyet yapısı, miras ile toprak bölünmesi sorunu)
8	Bölgeye verilen tarımsal desteklerin yetersiz olması
9	Toplulaştırma uygulamaları sırasında yaşanan sorunlar, kontrol eksiklikleri
10	Sulama ve drenaj sorunları
11	Kurumsal yetki karmaşası (Köy Hizmetleri lağvedilince yetki ve sorumluluk alanlarında karmaşa yaşanması)
12	Desteklerin politik kaygılarla verilmesi (ürün desenine göre destek verilmemesi vb. sorunlar)
13	Havza bazlı desteklerle ürün deseni arasındaki uyumsuzluk Ekim nöbetinin olmaması
14	Devlet tarafından tarıma verilen desteklerin nakdi yardım biçiminden çıkartılıp üretime yönelik girdi biçiminde sunulmaması
15	Ülke ölçeğinde ürün planlamasının olmaması
16	Ülke ölçeğinde tarım ürünlerinde fiyat politikalarının olmaması

17	Desteklerin ürün bazlı olması nedeniyle yaşanan sorunlar
18	Sulama fiyatlarının yüksek olması
19	Elektrik fiyatlarının yüksek olması (GAP bölgesinde pompaj ve yeraltı sulamalarında kullanılan elektrik)
20	Girdilerin fiyatının çok yüksek olması (elektrik, mazot vb.) Bu konuda destek verilmemesi (elektrik fiyatlandırmasında KDV kaldırılabilir ya da dekara göre fiyatlandırma yapılabilir, kaçakların kayıt altına alınamaması ve önlenememesi)
21	Çiftçilerin pazardan çekilmesi ve uluslararası sermayenin alanı domine etmesi
22	Bölge üreticilerinin yem bitkisi üretiminden uzak durması Yem bitkisi üretiminin önemi konusundaki bilginin yaygınlaşmaması Hayvancılık alanında girdi olarak önemli yeri olan yemin bölgede yeteri kadar üretilmemesi
23	Yem bitkilerine destek verilmemesi
24	Hibe- destek kullanımında denetleme eksiklikleri
25	Kuru tarımdan sulu tarıma geçişte üretim araçları/ aletler için kredi ihtiyaçlarının karşılanmaması Faiz desteği, sulama desteği, üretim aracı temin desteği vb. verilmemesi
26	Yerel aktörlerin bölge konusunda karar alan kurumlarda yönetici/ karar alıcı pozisyonunda olması
27	Bölgede alınacak kararların dışarıdan bölgeyi bilmeden/özgün koşullar dikkate alınmadan alınması Bölgeyi bilmeyen uzmanların çalıştırılması Bölgesel beşeri kaynakların kullanımına önem verilmemesi Dışarıdan gelen uzmanların bölgeyi benimsememesi
28	Bölgede tarım sektöründe alınacak kararlar konusunda yeterli birikime sahip eleman eksikliği
29	Kurumsal etki analizlerinin yapılmaması
30	Bölgeye etkin ve uzman insan kaynaklarını çekebilecek koşulların sağlanması (kamu çalışanları, uzmanlar vb.) Personel teşvik politikalarının eksikliği
31	Karar alıcıların ve uzmanların yenilikleri takip etmemesi, bilgi birikimini arttırmaması
32	Kurumlar arası işbirliği ve beraber hareket etme konusunda yaşanan sıkıntılar ve koordinasyon eksikliği (Örn. Tuzlanma konusunda ilgili kurumların bir arada çalışmaması, çözüm üretememesi)
33	Kurumsallaşamama Yöre halkının hatır gönül ile iş yaptırması
34	Kurumlar arası koordinasyonda, koordinasyonu sağlayacak bir üst birimin eksikliği Valiliğin koordinasyon biriminin etkin kullanılamaması
35	Tarımın pek çok farklı alanla ilişkili olması ve ilgili Kurumların görev tanımlarının net olmaması
36	Kurumların sık sık değişmesi (isim ve görev alanlarının değiştirilmesi)
37	İl ve bölge teşkilatı olan kurumların bütçe yatırım programlarının merkezden belirlenmesi ve yerelde güncellenememesi
38	Yerel kurumların kaynak kullanımı olanaklarının yetersiz olması
39	Kaynak kullanım kararlarında yerel aktörlerin inisiyatifinin olmaması (merkezin taşra

	teşkilatı vb. Aktörler)
40	Nitelikli (bölge konusunda ve ilgili konularda bilgi birikimine sahip) eleman eksikliği Zorunlu hizmet ile zaman doldurma biçiminde çalışan elaman sayısının fazla olması Eleman sirkülasyonunun fazla olması
	Yöneticilerin / karar alıcıların rotasyonunun yetersiz olması
42	Çevre düzeni planı nedeniyle hayvancılık alanlarının kısıtlanmış olması, yer seçiminin üretici tarafından belirlenememesi, yatırımcıya yer gösterilmemesi (et entegre tesisi vb.)
43	Verilen destekler ile 1/100000 çevre düzeni planı arasında uyumsuzluklar bulunması
44	Yatırımı veren, destekleyen kuruluşların Çevre Şehircilik Bakanlığından uygun görüş almadan hareket etmesi
45	İmar sorunları, yatırımcıya yer gösterme sorunları Kırsal kalkınmayı destekleme kurumu gibi ilgili kurumların büyük proje desteklerinin imar planları ile çelişmesi nedeniyle Diyarbakır ve Şanlıurfa'da destek verememesi
46	Tarıma dayalı sanayinin bölgede yeteri kadar gelişmiş olmaması (fıstık, iplik, vb.), (salt ürün işleme değil, tarımsal üretimin yan alanları için de bu durumun geçerli olması - üretimde kullanılan ekipman/üretim araçları, tarım makineleri, sulama araçları vb.)
47	Hayvancılık ile tarımsal üretimin bir arada düşünülmemesi, Birbirini destekleyecek şekilde kurgulanmaması
48	Modern büyük işletmelerin eksikliği
49	Kırsal kalkınma kurumunun desteklerinden faydalanabilecek ölçekte firma eksikliği (gıda, hayvancılık vb. Tarımsal üretim konularında)
50	İhtisas organize sanayi alanları eksikliği Hayvancılık organize sanayi bölgesinin eksikliği vb.
51	İşletmelerdeki ölçek sorunu Toplumsal yapı ile ilgili sorunlar: üretime bakış açısı, içine kapalı aile şirketleri ve ölçeğin büyüyememesi Bölgede büyük işletme azlığı
52	Müştebbislerin/girişimcilerin yeteri kadar desteklenmemesi
53	Hayvancılıkta organize olmanın salgın hastalıklar vb. gibi konularda riskli olması Hayvancılık üretim birimlerinin bir araya gelmesinin taşıdığı riskler
54	Üretimde uzman insanların olmaması
55	Teşviklerin amacına ulaşmaması (üreticinin bilgi eksiklikleri vd. sorunlar nedeniyle)
56	Piyasa dalgalanmaları (süt sektörü vb.)
57	Örgütlü topluma destek verilmemesi, örgütlü üretimin teşvik edilmemesi
58	Nitelikli işgücü eksikliği (Çiftçiliğin ruhsata tabii olmaması, üretici yetkinliğinin sağlanamaması ve ölçülmemesi)
59	Üreticiye yönelik modern yöntemlerle tarımsal üretim konusunda eğitimlerin yeterli olmaması (özellikle sulama konusunda eğitim verilmemesi) Sürekli eğitim eksikliği
60	Ürün deseni ve ürün talebi konusunda üreticiye eğitim verilmemesi ve bilgi aktarımında bulunulmaması
61	Hayvancılıkta çoban bulma konusunda yaşanan sorunlar (çobanlığın teşvik edilmemesi ve eleman yetiştirilmemesi, yeterli ücret verilmemesi ve sigortalarının olmaması)
62	Biyolojik mücadelede bölgesel türlerin kullanılmaması (turaç, keklik vb.) Doğal yöntemler yerine ilaç vb. Kimyasalların kullanılması ve bu hayvanların avlanmasının serbest olması, bölge halkının bu konuda bilgilendirilmemiş olması
63	Kırsaldaki nüfusun yaşlanması

	Kırsaldaki nüfusun yaş profil analizinin yapılmaması
	Yaşlı nüfusun üretimde katma değeri yüksek ürünlere yönelememesi
64	Devam eden nesillerde toprağı işleyecek yeni nüfus gelmemesi
	Genç nüfusun kıyı terk etmesi
	Toprakların işlenmeden kalması
65	Tarımda istihdam edilenlerin (%20 civarı) gelişmiş ülkelerdeki oranın çok üstünde olması
	Gerçek çalışma oranlarının bu nüfus içinde az olması (gizli işsizlik) ve modern tarım tekniklerine geçişte yaşanan sorunlar (emekten yüksek verim alınamaması)
66	Üretici örgüt vb. yapıların tam anlamıyla işlemiyor olması
67	Üreticiler kar etmemesi
	Riskin büyük kısmının üretici üstünde olması (özellikle hayvancılıkta)
	Aracıların aşırı kar etmesi
68	Tarımda işgücünün yetersizliği ve giderek azalması konusunda çözüm üretilmemesi
	Kırda nüfusun yaşlanması ve genç çiftçilerin de (kırda kalarak) tarımsal üretime katılması konusunda teşvikler olmaması
69	Verimliliğin az olması, çalışan başına üretimin düşük olması
70	Organik tarımın sertifikalandırılması için şartların ağır olması ve bölgenin bu nedenle bu konudaki potansiyellerinin kullanılamaması,
	Yer sorunları, kullanılamayan arazilerin temizlenmemesi, kullanıma uygun hale getirilmemesi
	Kontrol politikalarının geliştirilmemesi (kimyasal ilaçlara izin vb.)
	Bilgilendirme sorunları
71	Organik tarımda yerel yönetimlerden yeterli destek bulunamaması, yer açmaması, satış imkânlarının sağlanmaması, kooperatiflere yer sağlanmaması

Çalışmaya katılan paydaşlar ana sorun alanlarını belirlemiş ve puanlayarak en yüksek puanı alan ilk 8 sorun alanını öncelikli sorun alanları olarak tanımlamışlardır. Öncelikli olarak tanımlanan sorun alanları; tarımsal destekler, pazarlama, ikinci ürün ekimi ve mülkiyet yapısına ilişkindir. Şanlıurfa’da, pamuğa verilen destekler pamuk fiyatlarının düşmesine sebep olmakta; ikinci ürün ekim politikasının eksikliğinden dolayı meyvecilik ve yem bitkileri ekimi yapılamamakta; verilen gübre ve mazot destekleri zamanında ödenmemekte; miras ile toprak bölündüğünden parçalı bir mülkiyet yapısı oluşmakta ve sağlanan tarımsal desteklerden bazı ilçeler faydalanamamaktadır. Bu sorunla tarım sektörünün doğru bir şekilde yeniden yapılanarak yerel ekonomik kalkınmada itici rol oynamasının önüne geçmektedir.

Çalıştay’da öncelikli sorunların çözümüne yönelik öneriler sunulmuştur. Bu kapsamda; tarım ürünlerinde fiyat politikası sağlamaya yönelik uygulamalar, girdilerin fiyatlarını düşürmeye yönelik tedbirler, tarıma dayalı sanayiye geliştirecek ve kurumlararası

işbirliği ve koordinasyon sağlayacak öneriler ve pazarlama sorunlarını aşmaya yönelik çözümler geliştirilmiştir. Şanlıurfa tarım sektörünün en önemli sorunu olduğu belirtilen tarım ürünlerinde fiyat politikalarının olmaması sorununun çözümü için, devletin ürüne verdiği desteğin fiyata yansıtılması gerektiği, fiyat dalgalanmalarının düzenlenmesi ve fiyatların kontrol edilmesi, tarımsal girdi fiyatlarının azaltılması gerektiği, alım miktarı konusunda garantinin olması, desteklerin zamanında verilmesi (mazot gübre vb. destekler), lisanslı depoculuğun teşvik edilmesi gerektiği, belirtilmektedir. İkinci öncelikli sorun alanı olarak tanımlanan girdi fiyatının yüksek olması (elektrik, mazot vb.) ve bu konuda destek verilmemesi sorununun çözümü olarak; sezon boyunca girdilerde fiyat değişikliği olmamasının garanti edilmesi, tarımsal birliklerin revize edilip yeniden yaşama geçirilmesi, sulamada kullanılan elektrik fiyatlarının düşürülmesi gerektiği, sulamada yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanma yollarının araştırılması ve suyu tasarruflu kullanan - enerji tasarruflu projelerin desteklenmesi önerilmektedir. Kurumlar arası işbirliği ve beraber hareket etme konusunda yaşanan sıkıntılar ve koordinasyon eksikliği sorununun çözümü için; koordinasyon toplantılarında alınan kararların bağlayıcılığının artırılması gerektiği, sivil toplum kuruluşları, üreticiler, birlikler kendi içlerinde ve birbirleri ile bir araya gelmesini sağlayacak organizasyonların düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Tablo 28: Şanlıurfa Tarım Çalıştayı Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri

No	Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
1	Tarım ürünlerinde fiyat politikalarının olmaması (ülke ölçeğinde)	- Devletin ürüne verdiği destek fiyata yansımali, fiyat dalgalanmaları düzenlenmeli - Fiyatlar kontrol edilmeli ve girdiler desteklenmeli - Alım miktarı konusunda garanti olmalı - Fiyatların önceden (ekim döneminden önce) belirlenmesi gerekli - Tarım takviminin öncesinde belirlenmeli (buna göre ekim alanları tespit edilebilir sonrasında) - Destekler zamanında verilmeli (mazot gübre vb. Destekler) - Mazot vb. Girdilerin fiyatları azaltılabilir - Lisanslı depoculuk için teşvikler arttırılmalı - Fiyat-denge kurumlarının (et balık k. Sek gibi kurumların) işlerliğinin arttırılması - İthalata ilişkin kararların tutarlı olarak alınması (bölge üreticisini destekleyecek biçimde)

2 Girdilerin fiyatının çok yüksek olması (elektrik, mazot vb.) ve bu konuda destek verilmemesi	• Sezonluk ülkesel girdi dondurma sistemi kurulmalı: sezon boyunca bu girdide bir fiyat değişikliği olmamasının garantisi olmalı • Birliklerin revize edilip yeniden yaşama geçirilmesi gerekli (FİSKO birlik vb.) • Elektrik sorunu çözülmeli: sulamada kullanılan elektrik fiyatları düşürülmeli (özellikle kendi imkânları ile sulu tarıma geçen çiftçiler/küçük üretici ve üretim alanları için) • Tarımsal üretimde kullanılan elektrik fiyatı düşürülmeli, KDV kaldırılmalı veya azaltılmalı • Arazi büyüklüğüne göre düşük bir sabit fiyat belirlenebilir • Elektrik tüketimi kayıt altına alınmalı (destekler verilirken kayıp kaçaklar ile ilişkilendirilerek verilmesi - çiftçi kayıt sistemi) • Mazot fiyatları azaltılmalı (KDV kaldırılabilir) • Kuyu suyu ile arazisini sulayan çiftçiler için güneş enerjisi ile çalışan paneller yapılabilir (finansmanında devlet desteği olabilir, teşvik olabilir) • Sulamada yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanma yolları araştırılmalı bu konuda fayda-maliyet analizleri yapılmalı • Suyu tasarruflu kullanan dolayısıyla enerjiyi tasarruflu kullanan projeler desteklenmeli • Sulama projeleri desteklenmeye devam edilmeli (nüfusun burada tutulabilmesi için, bir sosyal politika aracı olarak)
3 Kurumlar arası işbirliği ve beraber hareket etme konusunda yaşanan sıkıntılar ve koordinasyon eksikliği (Örn. Tuzlanma konusunda ilgili kurumların bir arada çalışamaması, çözüm üretememesi)	• Koordinasyon toplantılarında alınan kararların bağlayıcılığı artmalı, yerine getirme zorunluluğu olmalı • Bölge kalkınma idaresi, vb en üst makama bilgi verilip bir takip, izleme sistemi oluşturulmalı • Farklı kurumların farklı öncelikleri bölgesel kalkınma için bir arada işler hale getirilmeli • Bu işlerin bir sahibi olmalı • Kurumsal yeterlilik sağlanmalı ve kurumların arkasında devlet desteği olmalı, politik destek, finansman desteği, teknik yeterlilik sağlanmalı • Karar alıcı kurumlar güçlendirilmeli, kurumlara yetki verilmeli, kurumların arkasında durulmalı • İlişkili yetkilerin dağınık olması sorunu çözülmeli • Tek proje için çok sayıda kurum aşılımaya çalışılıyor (çevre ve şehircilik bak. Tarım bak., ziraat bankası) ve bir kurumdan teşvik alınca diğerlerinden alınamıyor bu çözülmeli: teşvik kararları yerele taşınmalı - ticaret odası vb.)

	- Tarımsal üretim olarak isimlendirildiği için ticari faaliyetlere katılamıyor üretici (fuar vb.) Yer yer de ticarethane olarak adlandırıldığı için TEDAŞ'tan elektrik fiyat indirimlerinden yararlanamıyor, bu çözülmeli - İlgili aktörler de bir araya gelip beraber çalışmalı: sivil toplum kuruluşları, üreticiler, birlikler kendi içlerinde ve birbirleri ile bir araya gelmeli: tarımsal üretim aktörleri örgütlenmeli - Ziraat odaları çiftçilerin haklarını daha çok savunmalı (temel işlevi sadece ÇKS, başka şeyler de yapılmalı)
4 Pazarlama sorunları (Örn. Üretilen ürünlerden buğday ile arpanın özellikle satılamaması, düşük fiyatlarla satılması)	- Hasat döneminde (toprak mahsulleri ofisinin) fiyat politikasının olmaması sorunu çözülmeli: fiyat önceden söylenmeli ve ürün peşin alınmalı - Üretilen ürünlerin ithalatı durdurulmalı - Ürünlerin daha ucuza mal edilebilmesi ve yarı mamul ya da mamul halinde satılabilesinin sağlanması - TARİŞ örneği gibi örneklerin çoğaltılması ve pazarlama ayağının geliştirilmesi (üretimden tüketiciye kadar olan üretim zinciri tamamlanmalı) - Çiftçiye bilgi aktarımı sağlanmalı - Değer zinciri olmalı - Maliyetler ucuzlatılmalı - Tarıma dayalı sanayinin bölgede geliştirilmesi - Soğuk hava depoları yapılması - Lisanslı depoculuğun geliştirilmesi (meyve, -elma, nar, narenciye vb.) - Yurtdışına mal satacak pazarlama elemanı gereksiniminin karşılanması (yeni pazar olanakları sağlamak için) - Üniversitede tarımsal ürünlerin pazarlandığı ülkelerin dillerini öğreten yeni bölümlerin açılmasının sağlanması - Organik tarımla ilgili yerli üreticinin desteklenmesi (dış alımlar ikinci planda kalmalı) - Ürün rekoltesinin yeni teknolojilerle önceden tespit edilmesi - Bölgede yetişen ürünü yetiştiremeyen farklı coğrafi koşullara sahip ülkelerle ihracat ilişkilerinin geliştirilmesi (pazarlama teknikleri ve buna uygun eğitim ile - dil vb.) - Satılamayacak ürünlerin yetiştirilmemesi (pazar araştırmalarının yapılması) - Yurtdışına mal satan firmalara dış ticaret ile ilgili bilgilendirme yapılması, teknik destek verilmesi, dış ticaret uzmanı bulundurmalarının sağlanması - Ürüne katma değer kazandırılması

	• Üretici birliklerinin üreticileri bir araya getirmesi, ortak paketleme tesisleri vb. Tesislerin birliklerce kurulması • Ürün sınıflamasının yapılması (aynı üründe büyüklüklere göre sınıflama vb.) • Laboratuvar araştırmaları ile akreditasyonların artırılması • Rusya pazarının araştırılması
5	Ülke ölçeğinde ürün planlamasının olmaması • Üreticinin sadece destek üzerinden karar almayarak, ürün bazlı karar verilmesinin sağlanması (pazar araştırmalarına bakılarak) desteklerin ürün tercihinde yönlendirici olmaması • İhtiyaç olan her ürünün yetiştirilmesi • Bölgede tarım ürünleri borsasının kurulması • Ürün - piyasa dengesi; ürün - kazanç dengesinin oluşturulması • Devletin yayın hizmetlerinin yaygınlaştırılması • Bitki gen araştırmaları (yerel ürünler) ile ilgili veri toplanması, envanter çalışması yapılması • Tohum türleri ithal ediliyor, kapsamlı bir çalışma yürütülmesi ve tohum üretimi yapılarak ithalatın azaltılması • Tarım politikaları ürün planlamasına bağlanmalı, havza ölçeğinde ürün deseni planlaması yapılmalı (ülke bazında, arz-talep projeksiyonları ile) • Havzalara göre destekleme yapılmalı (ürün deseni planına göre) • Hangi ürün ne kadar üretiliyor, ne kadar ithalat yapılıyor verilerle güncel bir biçimde açıklanmalı • Havza destek sistemi revize edilmeli ve verimli hale getirilmeli • 46 iklim alt bölgesi var ancak havza sayısı daha az, coğrafi koşullara uygun destek sağlanmıyor, bu sağlanmalı • Biyokıyıt konusu dikkatli düşünülmeli, tarıma uygun arazilerde ciddi yer kaplayan biyokıyıt yatırımları yüzünden gıda, yem gibi üretim alanlarında fiyatlar artabilir ve üstelik üretilen enerji bu maliyete göre az • Çiftlik yönetimi olmalı • Tarımsal üretimi destekleyen ulusal politikalar olmalı, makro politikalarla üretim ve üretici desteklenmeli (tohum, yem vb. konularında yurt dışına bağımlılık azaltılmalı), girdi maliyetlerinin rekabet edebilirliği azaltılmasının önüne geçilmeli
6	Yem bitkisi konusunu bölge üreticilerinin önemsememesi, • Yem üretim alanı ile hayvancılık yakın yerlerde ya da aynı yerde yapılmalı

hayvancılık alanında girdi olarak önemli olan yemin bölgede yeteri kadar üretilmemesi	• Ekim nöbeti uygulanarak üretim artırılmalı • Sözleşmeli tarım yapılmasının desteklenmesi (sözleşmeli yem üretimi) • Organik sütü üretimi için var olan organik yonca üretimi talebinin karşılanması • Entegre hayvancılık ve bitkisel üretim tesislerinin aynı yerde olmaları sağlanmalı ve koordineli çalışmaları desteklenmeli • Eskiden kurulan, kullanılmayan boş ahırların yeniden kullanılması sağlanmalı • Hayvancılık yem yönünden desteklenmeli • Ziraat fakültelerinde yapılan araştırmalar artırılmalı, (yapılan araştırmaların sonuçları çiftçiler ile paylaşılmalı) • Çiftlik yönetimini geliştiren uygulamalara ağırlık verilmeli • Hayvansal üretime girebilmek için yem üretimi de önemli olduğu için, hayvan sayısına yetecek kadar yem üretim alanı olmayan üreticilere destek/kredi verilmesine yönelik düzenleme yapılmalı • Küçükbaş hayvancılık ve büyükbaş hayvancılıkta küçük ölçekli üretimdeki sorunlar çözülmeli (pazarlama vb.) • Lokomotif sektör olarak süt sektörü geliştirilmeli, fiyatlar iyileştirilmeli • Hayvancılık desteklenmeli ve pazar koşulları oluşturulmalı • Üretilen ürüne katma değer kazandırılmalı • Ulusal olarak öncelikli alanlar devlet tarafından desteklenmeli, stratejik ürünler, • Komşulara ihraç edilebilecek ürünler desteklenmeli (piliç eti üretiminde damızlık materyalin tamamı ve yem girdileri konusunda yurtdışı bağımlılığı olmasına rağmen Azerbaycan, Rusya ile piliç ticareti başladı, sonra bu fırsat hemen kaybedildi,)
7 İmar sorunları yer gösterme sorunları, kırsal kalkınmayı destekleme kurumu gibi ilgili kurumların büyük proje desteklerinin imar planları ile çelişmesi nedeniyle Diyarbakır ve Şanlıurfa'da destek verememesi	• Sadece ÇDP'de belirlenmiş yerlerde entegre tesis kurulacak olması nedeniyle Harran ovasında yapılaşmanın önüne geçiliyor, Harran'da sanayinin gelişmesi sağlanmalı • Tarım arazilerinin yapılaşarak kaybedilmesinin önüne geçilmeli, tarım arazileri korunmalı • Tarım arazilerinin amaç dışı kullanılmaması lazım, 1. Sınıf tarım arazileri üstüne, sulama sistemi döşenmiş tarım arazilerinin üstüne sanayi kurulmamalı • Toprak koruma kurulu toplanmalı ve işletilmeli, güçlü kararlar almalı ve uygulamalı

	• Harran ovasına yapılaşma yasağı getirilmeli • Tarım dışı arazi kullanımları yasaklanmalı • Belediye izin vermemeli • Köylerde mevcut yapı stoku yenilenmeli şartlar iyileştirilmeli • Hayvanlara ayrılmış yerler ile beraber düşünülmesi ancak kerpiç vb. Yapılar yerini modern, sağlıklı yapılara bırakmalı • Sulak alanlar, avlaklar, yaban hayatı geliştirme sahaları, doğal varlıklar ve koruma alanları dikkate alınmalı • Tesisi kuracak yatırımcı ilgili kurumlarla çalışarak etüt yapmalı, yer seçimini buna göre yapmalı • İlgili prosedürler daha açık hale getirilmeli • Üretici-yatırımcıya bilgi aktarılmalı (prosedürlerle ilgili) • Her kurumdan bir temsilcinin olduğu bir değerlendirme kurulu oluşturulmalı, yatırımcı buraya başvurmalı ve yatırım kararı böyle alınmalı, yapılacak yatırım olumlu bir yatırım ise bu kurul tarafından bürokratik kolaylıklar sağlanmalı
8 Tarıma dayalı sanayinin bölgede yeteri kadar gelişmiş olmaması (fıstık, iplik, vb.)	• Tarım sektörüne yatırım yapılmalı • Şanlıurfa yöresinde üretilen ürünlerin envanteri çıkarılmalı (örn. Makarnalık buğday, mısır, nar, zeytin, fıstık, mercimek) Sonrasında rekabet edebilirlik de dikkate alınarak bu ürünlere dayalı sanayi gelişmeli • Tarıma dayalı sanayide Gaziantep çok güçlü bir rakip, pek çok ürün orada işleniyor, Şanlıurfa'da nar ya da domates daha avantajlı, bu tür bitkiler öne çıkarılmalı • Mısır (yağ sektörü, yem bitkileri) da ciddi bir potansiyel • Sanayisi yok sadece kurutma tesisi var, farklı mısıra dayalı sanayi türleri geliştirilmeli (nişasta, yağ, yem, vb.) • Özel bitkiler tespit edilmeli • Ulaşım masrafları azaltılmalı • Liman bağlantıları kurulmalı • Demiryolu ağı geliştirilmeli • Fıstıkta organik üretime geçilmeli (en az girdiyi kullanan ve katma değeri en yüksek ürünlerden biri, gizli işsizliği önüyor, küçük işletmeler, aile emeği kullanılabiliyor fıstığın işlenmesinde) • Antep fıstığı ile ilgili önerilerin öncelikli hale getirilmesi, yatırımcıların desteklenmesi sağlanmalı • Verimli üretim arttırmalı, pamukta sulama sorunları

	giderilmeli
	Bölgede üretimden kazanılan paranın başka yerlere gitmemesi, Urfa'da harcanması sağlanmalı

Şanlıurfa'da tarım sektörünün gelişme olanakları olarak ise; tarımsal desteklerde yaşanan sorunlar çözülebilirse tarımsal dış ticaretin artma olanağının bulunduğu ve markalaşma olanaklarının değerlendirilmesi gerektiği, yerele özgü ürünlerde genişleyen pazar imkanları, sulanabilir alandaki artışa bağlı olarak tarımsal üretimde artış beklentisi, Karaali bölgesindeki jeotermal enerjinin kullanılabilmesinin sağlanması ile sera üretiminin artma potansiyeli, organik tarıma yönelik destekler ve yabancı yatırımcılarla kurulmakta olan işbirliklerinin yaratacağı yeni fırsatlar olarak tanımlanmıştır.

Tablo 29: Şanlıurfa Tarım Çalıştayı Olanaklar-Potansiyeller

No	Olanaklar
1	Tarım ve hayvancılık iflasın eşiğinde, bu bölgede sorunlar derin (çiftçiler traktörlerini satıyor) destek alınamıyor; çözüm önerileri bir an önce hayata geçirilmeli, acil eylem planı hazırlanmalı, tedbirler hemen alınabilir, tedbirler alınıp sorunlar giderilirse, sorun sahiplenilirse tarımsal dış ticaret arttırılabilir
2	Türkiye'deki tarımsal girdi fiyatları ucuzlamadıkça dış ticareti arttırmak güçleşmekte, girdi fiyatlarını azaltan uygulamalar gerçekleşirse bölgenin ihracat potansiyeli artabilir
3	Doğrudan satışa ilişkin mekanizmalar kurulursa, geleneksel ürünler/işlenmemiş ürünler değil yeni ürünler, markalaşabilecek ürünler üzerinde durulursa dış ticaret arttırılabilir
4	Otantik, belli bir aromaya sahip, Şanlıurfa'ya özgü ürünler üretilebilirse ve pazar olanakları sağlanabilirse ve yine girdi maliyetleri düşürülürse dış ticaret artabilir
5	Meyve yatırımlarının geri dönebilmesi ve resmin görülebilmesi için ağaçların meyve veren yaşa gelmesi gerekiyor, verime bağlı olarak bölgede meyvecilik potansiyeli gelişebilir
6	Bölgeye özgü ürünler, otantik ürünlere yönelinmesi ve marka yaratılması durumunda bölgenin ticaret potansiyeli arttırılabilir
7	Sulanabilir alan miktarının 2 milyondan 6,5 milyon dekara çıkması planlanıyor. Tarımsal ürünler de artış gerçekleştirecek buna bağlı olarak tarımsal sanayi geliştirilebilir Büyük tarım alanlarında otantik ürünler yerine tarıma dayalı sanayi ürünleri yaygınlaştırılmalı
8	Karaali bölgesinde jeotermal sera potansiyeli bulunmakta
9	Seracılık için dış ticaret potansiyeli var, seracılıkta 500 dekara ulaşıldı 10000 dekara ulaşma potansiyeli bulunuyor
10	10000 dekar serada 600 milyon TL'lik ihraca yönelik domates yetiştirilebilme potansiyeli bulunuyor
11	Suruç'ta sulama ile sebzeçilik başlayacak, Suruç ilçesinin sebzeçilik, meyvecilik potansiyeli yüksek
12	Sanayiye yönelik ürün yetiştiriciliği yaygınlaşabilir

13	Otantik üretimde de kitlesel, sanayiye dönük üretim tercih edilebilir (mera alanları vb. Kullanımı) marka olmak önemli, ürün fiyatı böylelikle daha yüksek olarak belirlenebilir
14	Üretim maliyetleri (mazot, gübre, kiralara, taşımacılık) devlet kontrolünde, çok müdahale edilemeyebilir en yüksek maliyet gübre, maliyet konusunda yeni araştırmalar yapılıyor bu üretime yansıtılırsa girdi maliyetleri düşebilir Anıza ekim yaparak, fazla toprak işlemeden, traktörleri ortak kullanarak (bölgede kültürel olarak zor olsa da), makineleri (alet, ekipman) ortak kullanarak maliyetleri düşürebilirler
15	Kimyasal ilaç kullanmak yerine biyolojik mücadele ile bölgedeki canlı türleri ile zararlılar bertaraf edilebilir, gübre kullanımı azaltılabilir
16	Bölgede toprak analizleri daha fazla yapılarak, gübrelemenin toprak analizlerine dayalı olarak yapılması sağlanabilir ve tarımsal verim arttırılabilir
17	Damla sulama gibi yöntemlerle maliyetlerin düşürülmesi ve tarımsal verim arttırılarak maliyetlerin azaltılması sağlanabilir
18	Bölgede yetişen ürünler iyi tespit edilerek, sanayi yatırımları yapılabilir
19	Ürün çeşitlendirilmesi yapılabilir
20	Araştırma enstitüleri kurulabilir ve Ar-Ge çalışmaları geliştirilebilir
21	ÇKS sisteminden çıkarılması yarar sağlayabilir
22	Doğru politikalar izlenerek dış sermayenin bölgeye gelmesi sağlanabilir
23	Seracılık potansiyeli önemli ancak seracılık jeotermal ısıtma ile olmalı, kömürle ısıtılan seralarda, seracılık sürdürülebilir değil, bu nedenle sadece jeotermal ısıtmalı seralar desteklenmeli
24	Tarımsal yatırım sermayesinin arttırılması ancak Ziraat Bankası ile yapılabilir
25	Urfa'da Hollanda ile işbirliği sürdürülüyor ve bölgeye yabancı yatırımcı çekilmeye çalışılıyor, yabancı yatırımcının bölgeye gelmesi işbirlikleri ağı geliştirilerek sağlanabilir
26	Bölgede organik tarım potansiyeli ve organik fındık yetiştiriciliği potansiyeli var
27	Yatırım teşviklerinin arttırılması ile organik tarımın bölgede gelişme olanakları bulunuyor

3.5.2. Şanlıurfa 1. Grup İlçeler (Akçakale, Suruç, Harran, Ceylanpınar) Tarım Çalıştayı

Şanlıurfa 1. Grup ilçeler kapsamında Akçakale, Suruç, Harran ve Ceylanpınar İlçelerine yönelik gerçekleştirilen tarım çalıştaya 24 kişi katılmıştır.

Tablo 30: Şanlıurfa 1. Grup İlçeler Tarım Çalıştaya Katılan Kurumlar

No	Adı-Soyadı	Kurumu-Birimi	Unvanı
1	Mehmet Şimşek	Suruç MYO	Prof. Dr.
2	Baran Arslan	Akçakale MYO	Öğretim Görevlisi
3	Rıfat Çetin	KHGB	Müdür
4	Zuhal Zeliha Akkuş	KHGB	Gerçekleştirme Görevlisi

5	Ali Muzaffer Kol	Tarım İl Müdürlüğü	Mühendis
6	Osman Yılan	Tarım İl Müdürü	Teknisyen
7	Hizni Ercan	Tarım İl Müdürlüğü	Mühendis
8	Aziz Korkmaz	Ceylanpınar İlçe Tarım	Müdür vekili
9	Ergin Dinç	Ceylanpınar İlçe Tarım	Veteriner Hekim
10	Ayhan Kılıç	Suruç Ziraat Odası	Başkan Yardımcısı
11	Dr. M. Fatih Dilekoğlu	DSİ 15. Bölge Müd.	Çevre Mühendisi
12	Abdulkadir Yahlizade	Suruç	İşadamı
13	Müslüm Birli	Suruç	Çiftçi
14	Şeyhmus Coşkun	Ceylanpınar	Muhtar
15	Mustafa Günhan	Alıgar Köyü	Çiftçi
16	Ali Uçan	Ceylanpınar Ziraat Odası	Başkan Yardımcısı
17	Abdullah Kaymaz	Ahmet Karaköy Muhtarı	
18	Muhsin Özyavuz	Harran Ziraat Odası	Başkan
19	M. Murat Yahlizade	İlçe Tarım	Müdür
20	Musa Dağtekin	Ceylanpınar	Muhtar
21	Sedat Güneş		Ziraat Mühendisi
22	Ramazan Demircan	Harran İlçe Tarım	İlçe Müdürü
23	Hamet Topdemir	Akçakale Ziraat Odası	Başkan
24	Mehmet Yılmaz	DSİ 15. Bölge Müd.	Ziraat Mühendisi

Çalıştayda katılımcılar 46 ana sorun alanı belirlemiştir. Belirlenen sorun alanlarından bazıları; Kurumların çiftçilere yaptıkları bilinçlendirme çalışmalarının içeriğinin uygun olmaması ve uygulamalı çalışmalarda çiftçilere yapılması gerekenlerin gösterilmemesi, bürokratik işlemlerin yoğunluğundan teknik personelin asli görevlerini yapamaz duruma gelmesi, sulama ile ilgili verilmesi gereken eğitimlerin yetersiz kalması, tarımsal kalkınma, yeni tarım yöntemleri ve örgütlenme ile ilgili konularda çiftçilerin kullandıkları geleneksel yöntemlerden vazgeçirilememeleri, tarımın gelişme gösterebilmesi için gereken sulama imkanlarının olmayışı, gıda güvenliği hakkında yeterli bilince sahip olunmayışı, bilinçsiz sulama nedeniyle toprakta çoraklaşma ve tuzlanma oluşması, büyük kamu yatırımları öncesi çiftçinin eğitilmemesi, modern sulama sistemlerine sahip olunmadığı için çiftçilerin bilinçsiz sulamaya yönelmesi, tarımı geliştirmek adına yapılan teşvik projelerinin uygulanabilir ve devam ettirilebilir olmaması ve projelerin sahiplik geliştirici unsurları içermemesi, yeterli üretici örgütünün bulunmaması, var olan örgütlerin üyelerinin yeterince bilinçli olmaması ve örgütü sahiplenmemesi biçiminde tanımlanmıştır.

Tablo 31: Şanlıurfa 1. Grup İlçeler Tarım Çalıştayı Ana Sorun Alanları

No	Ana Sorun Alanları
1	Kurumlar tarafından çiftçinin bilinçlendirmesi için yapılan çalışmaların uygun içeriğe sahip olmaması, uygulamalı çalışmalarla çiftçilere yapılması gerekenlerin öğretilmediği
2	Bürokratik işlemleri yapmaktan, teknik personelin asli görevini yapamaması
3	Sulama ile ilgili eğitimlerin yetersizliği
4	Tarımsal kalkınma, yeni tarım yöntemleri ve örgütlenme ile ilgili konularda çiftçilerin geleneksel yöntemlerden vazgeçirilememesi
5	Tarımın gelişmesi için sulamanın yeterli olmaması
6	Gıda güvenliği ile ilgili yeterli bilincin olmaması
7	Bilinçsiz sulamadan dolayı topraklarda çoraklaşma, tuzlanma var, büyük kamu yatırımları öncesi çiftçiler eğitilmedi
8	Mevcut sulama sisteminden kaynaklı modern sulama sisteminin uygulanamaması nedeniyle çiftçilerin bilinçsiz sulamaya yönelmesi
9	Tarımsal teşvik projelerinin uygulanabilir ve sürdürülebilir olmaması, projelerin sahiplik geliştirici unsurlarının olmaması
10	Yeterli üretici örgütlerin bulunmaması, üyeler yeterli örgütlenme bilince sahip değil, bu örgütleri sahiplenmiyor.
11	Sulama altyapısının yetersiz olması, hala eski planlara yönelik çalışmaların devam ettirilmesi
12	TÜİK verileri ile gerçek verilerin birbirine uymaması
13	Su tahliyesi ve drenaj sisteminin olmaması (Suruç)
14	Tarımsal ürünleri işleyecek yeterli tesis veya depolama tesisi olmaması
15	Hayvancılık yetersiz, var olan potansiyel değerlendirilemiyor ve hayvancılık desteklenmediği için gerileme yaşanması
16	Başarılı sanayicilerce daha önce yapılan ve diğer sanayicilere örnek gösterilebilecek sanayi yapılarının diğer girişimcilere örnek gösterilmemesi ve tanıtılmaması
17	Tarımsal danışmanlık sisteminin yeterince etkin kullanılmaması
18	Veteriner hekimlik uzmanlığının dikkate alınmadığı
19	Tarım dışı kullanımlar için planlı bir gelişme olmadığından tarımsal araziler üzerinde tarım dışı kullanımlar için baskı kurulması
20	Üretim koşullarının desteklemede dikkate alınmaması
21	Kurumlar arası koordinasyon zayıflığı, sulama eğitiminin hangi kurum tarafından verileceğinin belli olmaması
22	Gıda güvenli ile ilgili gıda mühendisi istihdamının yapılmaması
23	Hayvancılığın geliştirilmesi için meraların olmaması
24	Tarımsal sanayideki girişimcilerin yeterince desteklenmemesi
25	Uzman ve çiftçi karşılıklı olarak bilgi paylaşımında bulunmaması
26	TİGEM sınırındaki çiftçilerin hayvanlarının ekili alanlara girme tehlikesi nedeniyle TİGEM Ceylanpınar'daki meraları tel örgü ile kapatmış durumda, bu sebeple Ceylanpınar'da hayvancılığın gelişmemesi
27	TİGEM arazilerinin veriminin düşük olması nedeniyle Ceylanpınar genel ilçe ortalamasının da düşük çıkması
28	Maliye arazilerinde kiralamalarda uygulanması gereken prosedürün açık olmaması
29	Sulamaya açılmış ya da açılacak alanlarda tarım arazilerinin tarım dışı kullanımlara (konut ve sanayi amaçlı) açılması yönünde baskının olması
30	Su potansiyelinin verimli kullanılmamasından dolayı Suriye'ye çok miktarda suyun gidiyor olması, bununla beraber Akçakale'de susuz tarım nedeniyle ürün çeşitliliğinin arttırılamıyor olması
31	Toprak Reformu'nda kadastral sıkıntıların yaşanması ve tesis kurmaya izin verilmemesi

32	Tarım dışı kullanımlar ile ilgili mevzuat sıkıntısının bulunması ve bürokratik işlemlerin zorluğu
33	Sulama derin pompajlar ile yeraltı suları ile yapılmakta, yer altı su rezervleri azaltmakta, bu yöntemle yapılan sulamanın sürdürülebilir olmaması
34	Suruç'ta içme suyu arıtma sistemlerinin bulunmaması
35	Sulama yatırımları başladığında elektrik altyapısının yeterli olmamasından dolayı sorunlar yaşanacağı, elektrik altyapısının geliştirilmediği (Suruç)
36	Genç personeli sahaya yönlendirmek için yeterli mevzuatın olmaması
37	Kurumsal işleyişin yavaşlığı ve bürokratik işlemlerin karmaşıklığı
38	Tarımsal desteklerde yönlendirici bir yöntemin uygulanmaması, tarımsal desteklerde uzmanların bilgi ve deneyim desteklerinden yararlanılmasının zorunlu kılınmaması
39	Sulama kapasitesinin artırılmasının güç olduğu, modern sulama yöntemlerinin uygulanmadığı ve mevcut sulama teknikleriyle var olan potansiyel doğru kullanılmadığı
40	Arazi sulamasının şebekeden getirilmesi nedeniyle arazi toplulaştırma çalışmalarının yavaş ilerlemesi
41	TKDK'da verilen desteklerde bürokratik işlemlerin karmaşıklığı ve zorluğu
42	Tarım kesiminde sermaye sahibi çiftçilerin, sanayiye yönelme eğilimi yok
43	Bölgede ilaçlamanın yoğun olması nedeniyle arıcılık yapılamaması
44	Su yönetimiyle ilgili bilinçli bir yaklaşımın bulunmaması zamanında para ödenmemesi nedeniyle malzemelerin devre dışı kalması sonucu suyun israf olması
45	Fark ödemeleriyle ilgili yaşanan sorunlar
46	Ürün özelinde destek yoğunluğu

Çalışmaya katılan katılımcılar üç ilçenin tarım sektörüne ilişkin ana sorun alanlarını belirledikten sonra yaptıkları önceliklendirme çalışması ile ilçelerin tarım sektörünün gelişiminin önündeki öncelikli sorun alanlarını saptanmışlardır. Belirlenen 10 öncelikli sorun alanı; çiftçinin sulama ve gıda güvenliği konularında bilinçlendirilmesi için yapılan çalışmaların yetersizliği, tarımsal teşvik projelerinin uygulanabilir ve sürdürülebilir olmaması, yeterli üretici örgütlerin bulunmaması, TÜİK verileri ile gerçek verilerin birbirine uymaması olarak özetlenebilir.

Çalıştayda belirlenen öncelikli sorun alanlarına sunulan çözüm önerileri incelendiğinde;

Kurumların çiftçilere yaptıkları bilinçlendirme çalışmalarının içeriğinin uygun olmaması ve uygulamalı çalışmalarda çiftçilere yapılması gerekenlerin gösterilmemesi sorununa çözüm olarak; iyi tarımsal uygulamaların yerinde görülebilmesi amacıyla doğu ve batıda tarımsal üretim yapan üreticilerin ziyaret edilmesi ve teknik gezilerin düzenlenmesi, farklı bölgelerde yer almakta olan STK'lar arasında dayanışma bağlarının kurulması, ziraat odası gibi örgütlenmelerin bu sürece etkin şekilde dâhil edilmesi, AB projeleri gibi yurtdışı

ortaklıkları ve destekleri hakkında bilgilendirmelerin yapılması, ziraat odalarının yetkilerinin arttırılması, danışmanlık sisteminde yaşanan sorunların çözülmesi, danışmanlık şirketlerinin kurulmasının önündeki bürokratik engellerin azaltılması, tarım günlerinin organize edilmesi, demonstrasyonlar için ayrılan ödeneklerin arttırılması, çiftçilerin eğitime katkı yapmalarının sağlanması, demonstrasyonlar gönüllü olan çiftçilerin arazilerinde düzenlenebilmesi, eğitim faaliyetlerinin içeriğinin geliştirilmesi, üretilen malın satışı gibi pazarlama konularında da eğitimler düzenlenmesi ve uygulamalı proje sayısının fazlalaştırılması önerilmektedir.

Teknik personelin bürokratik işlerle uğraşmaktan asli görevlerini yapamaması sorununu çözmek için; İlçe Tarım Müdürlüklerinin görevlerinin bir kısmının STK'lara ya da danışmanlık şirketlerine verilmesi, tarımda hizmet alımı veya ihale ile görevlerin bir kısmının dağıtılması, idari işlerdeki büro elemanları gibi ara personeller işe alınarak teknik personelin asli görevlerini yapmalarının sağlanması, akredite olmuş STK'lara görevler devredilerek İlçe Tarım Müdürlüğünün iş yükünün azaltılması önerilmektedir.

Sulama ile ilgili yeterli eğitimlerin verilmemesi sorununa çözüm olarak; üniversiteler, DSİ, GAP, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı gibi kurumlarla işbirliği yapılarak eğitim seminerlerinin düzenlenmesi, kurumun yürüttüğü faaliyetlerin sürdürülebilir olmasında yaşanan sıkıntılardan dolayı bir platform oluşturarak özel bütçeler ile projelerin devamlılığının sağlanması, DSİ'nin planlarına uyulması, teknik personele yönelik uygulamalı eğitimlerin arttırılması, sulama eğitimleri konusunda hazırlanan projeler ile alternatif fon kaynaklarına ulaşılması, hazine arazilerinin eğitim amaçlı olarak kullanılması, kamu kurumlarında çalışan personelin eğitilmesi ve bu eğitilen kamu personelinin çiftçileri eğitmesi etkili olacaktır denilmektedir.

DSİ'nin planları ve yatırımları hakkında İlçe Tarım Müdürlüklerinin düzenli bir biçimde bilgilendirilmesi; tarımın gelişmesi adına sulamanın yetersiz oluşu sorununa çözüm olarak önerilmektedir.

Gıda güvenliği hakkında sahip olunan bilginin yetersiz olması sorununu çözmek için; gıda güvenliği konusunun okullarda ders olarak gösterilmesi, gıda güvenliği konusunda halk eğitimleri verilebileceği ve ilçe tarım müdürlüklerine gıda mühendisleri alınabileceği belirtilmektedir.

Tarımı geliştirmek adına yapılan teşvik projelerinin uygulanabilir ve devam ettirilebilir olmaması ve projelerin sahiplik geliştirici unsurları içermemesi sorununun çözülebilmesi için; devletin proje üretim ölçeğinin genişletilmesi gerektiği, üniversitelerin ve araştırma enstitülerinin daha aktif rol alabileceği ve köylerde atıl durumda bulunan binaların personellerin çalışma alanı olarak belirlenebileceği ifade edilmektedir.

Örgütlülüğün faydalarını göstermeye yönelik çalışmalar yapılması ve bu çalışmalarda gözle görülür uygulamaya yönelik eğitim şeklinin bulunması; yeterli üretici örgütünün bulunmaması, var olan örgütlerin üyelerinin bilinçli olmaması ve örgütü sahiplenmemesi sorununun çözümü olarak önerilmektedir.

TÜİK verileri ile gerçek verilerin birbirine uymaması problemini çözebilmek amacıyla; komisyon yeniden etkinleştirilebilir ya da komisyon benzeri bir yapı TÜİK içinde kurulabilir ve uzaktan algılama ile verim tespiti yapılabilir denilmektedir.

Tablo 32: Şanlıurfa 1. Grup İlçeler Tarım Çalıştayı Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri

No	Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
1	Kurumlar tarafından çiftçinin bilinçlendirmesi için yapılan çalışmaların uygun olmaması, çalışmaların çiftçilere uygulamalı olarak gösterilmemesi	- Tarımsal uygulamalar için doğu-batı bölgeleri arasında bilgilendirme ve teknik gezilerin düzenlenmesi - Farklı bölgelerde yer alan STK'lar arasında işbirliklerinin güçlendirilmesi - Ziraat odaları gibi örgütlerin sürece etkin katılımlarının sağlanması - AB Projeleri gibi yurtdışı ortaklıkları ve desteklemeleri hakkında bilgilendirme toplantılarının yapılması - Ziraat odalarının yetkilerinin genişletilmesi - Danışmanlık sisteminin işlem sıkıntılarının azaltılması, bu şirketlerin kurulmasının önündeki bürokratik engellerin azalması - Tarla günlerinin düzenlenmesi - Demonstrasyonlara ayrılan ödeneklerin artırılması - Çiftçilerin eğitime olan katkılarının artırılması, bu demonstrasyonların gönüllü çiftçilerin arazilerinde yapılması - Eğitim faaliyetlerinin içeriğinin geliştirilmesi, ürettiği malı satabilme, pazarlama konularının da eğitim kapsamına alınması - Uygulamalı proje sayısının artırılması

2 Bürokratik işlemleri yapmaktan, teknik personelin asli görevini yapamaması	• İlçe Tarım Müdürlüğünün görevlerinin bir kısmının STK'lara ya da danışmanlık şirketlerine verilmesi • İlçe Tarım Müdürlüğünün görevlerinin bir kısmının hizmet alımı ya da ihale yolu ile gerçekleştirilmesi • İdari işlerde büro elemanları gibi ara elemanların istihdam edilmesi sağlanarak teknik personelin kendi görevlerini yapmasının sağlanması • Akredite olmuş STKlara görev devrinin sağlanması sonucu ilçe tarımın iş yükünün azaltılması
3 Sulama ile ilgili eğitimlerin yetersizliği	• Üniversite, DSİ, GAP, gıda tarım hayvancılık kurumlarının işbirliği ile sulama eğitimlerinin yapılması • Kurumların iyi niyetle, görevlerinin dışında faaliyetler yürütmesi ile başlayan faaliyetlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması için bir platform oluşturulması ve özel bütçeler ile projelerin devamlılığının sağlanması • DSİ'nin yaptığı planların bağlayıcılığının olması • Teknik personele yönelik uygulamalı eğitimlerin artırılması • Sulama eğitimleri ile ilgili hazırlanacak projeler yoluyla alternatif fon kaynaklara ulaşılması • Hazine arazilerinin eğitim amaçlı kullanılabilmesi • Eğitim kurumlarının kamu kurumlarında çalışan personeli eğitmesinin sağlanması ve eğitilen personelin de çiftçileri eğitmesi • DSİ'nin plan ve yatırımları ile ilgili düzenli olarak İlçe Tarım Müdürlüğünün bilgilendirilmesi
6 Gıda güvenliği ile ilgili yeterli bilincin olmaması	• Gıda güvenliğinin okullarda ders olarak verilmesi • Gıda güvenliği ile ilgili yayım çalışmalarının yapılması • İlçe tarımda gıda mühendislerinin de istihdam edilmesi
9 Tarımsal teşvik projelerinin uygulanabilir ve sürdürülebilir olmaması, projelerin sahiplik geliştirici unsurlarının olmaması	• Devletin proje üretmesi ile ilgili ölçeğin genişletilmesi, böylece daha etkin sonuçlar elde edilmesi • Üniversite ve araştırma enstitüsünün süreçte etkin olmasının sağlanması • Köy binalarının veya köyde atıl durumda olan yapıların personelin çalışma alanı olarak kullanılmasının sağlanması
10 Yeterli üretici örgütlerin bulunmaması, üyelerin yeterli örgütlenme bilincine sahip olmaması	• Örgütlülüğün faydalarına yönelik eğitimlerin artırılması, bu eğitimlerde gözle görülür şekilde uygulamaya yönelik eğitim içeriğinin olması
12 TÜİK verileri ile gerçek verilerin birbirine uymaması	• Komisyonların yeniden etkinleştirilmesi ya da komisyon benzeri yapılanmanın TÜİK içinde

kurulması

- Uzaktan algılama ile veri tespitlerinin yapılması

Şanlıurfa 1. Grup İlçeler Tarım Çalıştayı Olanaklar Çalışması yapılmamıştır.

3.5.3. Şanlıurfa 2. Grup (Halfeti, Bozova, Hilvan) İlçe Tarım Çalıştayı

Şanlıurfa 2. Grup ilçeler kapsamında Halfeti, Bozova ve Hilvan İlçelerine yönelik gerçekleştirilen tarım çalıştayına 22 kişi katılmıştır.

Tablo 33: Şanlıurfa 2. Grup İlçeler - Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar

No	Adı-Soyadı	Kurumu-Birimi	Unvanı
1	M. Şakir Seçme	Hilvan Kaymakamlığı	İlçe Proje Koordinatörü
2	Osman Yılan	Tarım İl Müdürlüğü	Teknisyen
3	Hasan Kara	Bozova KHGB	Müdür
4	Hasani Baysöz	Halfeti	Çiftçi
5	Tahir Küllahçı	Bozova İlçe Tarım	İlçe Müdürü
6	Ömer Sait Kılıç	Harran Üni. Bozova MYO	Müdür Yardımcısı
7	Salih Karataş	Hilvan İlçe Tarım	Ziraat Mühendisi
8	Semir Çaparoğlu	Halfeti İlçe Tarım	İlçe Müdürü
9	Veysi Erişen	Harran Üniversitesi Hilvan MYO	Sekreter
10	Mehmet Yıldırım	Bozova	Çiftçi/ makine teknisyeni
11	Abuzer Akgün	Bozova	Çiftçi
12	Barış Bulut	Hilvan KHGY	Müdür
13	Ali Muzaffer Kol	Tarım İl Müdürlüğü	Mühendis
14	Bahattin Bozgeyik	Hilvan İlçe Tarım	Müdür
15	Hasari Boysöz	Halfeti Ziraat Odası	Başkan
16	Hizni Ercan	Tarım İl Müd. TAAD	Ziraat Mühendisi
17	Hikmet İpak	Hilvan Ziraat Odası	Başkan
18	Bedir Harsa	Hilvan EKK	Müdür
19	Mustafa Mesut Şengül	Hilvan Belediyesi	Ziraat Mühendisi
20	F. Zehra Akgümüş	Halfeti İlçe Tarım	Ziraat Mühendisi
21	Nedret Özel	GAP BKİ	Jeoloji Mühendisi
22	A. Yusuf Yüksel	Harran Üni. Bozova MYO	Yard. Doç. Dr.

Yapılan tarım çalıştayı 30 ana sorun alanı belirlenmiştir. Çalıştaya katılan ve farklı kesimleri temsil eden paydaşlar üç ilçenin tarımda karşılaştığı sorunları tanımlamış ve önceliklendirmiştir. Çalıştay katılımcıları girdi maliyetlerinin yüksek oluşunu, ürün fiyatlarının düşük fiyattan satılıyor olmasını, elektrik, yakıt ve işletme giderleri, araçlar ve komisyoncular gibi kişilerin paranın büyük bölümünü kazanıyor olmasını en önemli sorun olarak düşünmektedirler. İkinci ana sorun alanı olarak ise; kooperatifçiliğin yetersizliğini,

kooperatifçiliğin anlamının kavranamamasını, üretim süreçlerinde aile şirketlerinin egemen olmasını, destekleme ve hibe projelerinde örgütlerin aktif rol almamalarını, kooperatifleşmenin teşvik edilmemesini, bu konuda eğitim verilmemesi ve hala feodal yapının sürmesinden kaynaklanan sorunların varlığını üçüncü ana sorun alanı olarak tanımlamışlardır. Pazarlama sorunları da bir başka önemli problem olarak görülmüştür. Bozova ilçesinin sahip olduğu zengin su ürünleri potansiyelinin değerlendirilemiyor olması, baraj yapımının bölgedeki su ürünlerini olumsuz etkilemesi, su ürünleri üreticiliğinde maliyetlerin artması, avcılığın uygun şartlarda ve yeterli profesyonellikte yapılmıyor olması ve örgütlülüğün eksikliği, su ürünlerinin işlenmesinde ve satışında gerekli şartların oluşmaması, su ürünleri üreticiliğine yönelik eğitimlerin ve desteklerin yetersiz kalması, Karkamış barajındaki üretim tesislerinin bölge dışındaki kişilerin elinde olması dördüncü ana sorun alanı olarak belirlenmiştir. Tarıma dayalı sanayinin gelişmemiş durumda olması, diğer sanayi türlerinin de gelişmemesi, tarımsal üretimin bölge dışında işlenmesi ve katma değer yaratılamaması da bir başka problem olarak görülmektedir. Altıncı sorun alanı Hilvan'da küçükbaş hayvancılığın yeterince gelişmemiş olması ve Halfeti'de hayvancılığın bitme noktasına gelecek kadar kötüleşmiş olmasıdır. Yedinci ana sorun ise; arazi toplulaştırmalarının istenilen hızla ilerlememesi, tapudaki hisse oranları ve kadastro hataları, toplulaştırma projelerinde arazilerin uzak parsellere kaydırılması ve arazi toplulaştırması işindeki yetki karmaşası olarak ifade edilmiştir. Çiftçilerin yeteri kadar bilinçli ve eğitilmiş olmaması da tanımlanan sorun alanlarından birisi olmuştur. Köylerde yaşanan nüfus azalması, çiftçi sayısındaki azalış ve buna bağlı olarak çiftçilerin yaşadığı sıkıntılar dokuzuncu ana sorun alanı; tarım ürünlerinin fiyatlarının stabilize edilememesi de onuncu ana sorun alanı olarak belirlenmiştir. Sulama projelerinin gecikmesi, desteklerin geç açıklanması, bölgede üretilen ürünlerin desteklenmemesi, atıl hazine arazilerinin tarımsal amaçla kullanılmaması gibi sorunlar her ne kadar önceliklendirmede daha geri sıralarda yer almış olmasına rağmen bölgede önemini koruyan diğer sorun alanları olarak tanımlanmıştır.

Tablo 34: Şanlıurfa 2. Grup İlçeler Çalıştay Ana Sorun Alanları

No	Ana Sorun Alanları	Puan
1	Girdi maliyetlerinin yüksek olması	76
	Ürün fiyatlarının düşük olması	
	Elektrik giderleri, yakıt giderleri, işletme giderleri	

	Aracı-komisyoncuların gelirin büyük bölümünü alması	
2	Kooperatifleşmenin/örgütlenmenin çok yetersiz olması Kooperatifçiliğin anlamının bilinmemesi Aile şirketleriyle sınırlı kalması Destekleme ve hibe projelerinde örgütlerin etkin olmaması Kooperatifleşmenin/örgütlenmenin teşvik edilmemesi, eğitimlerin verilmemesi Feodal yapıdan kaynaklanan sorunlar	72
3	Pazarlama sorunları	71
4	Zengin su ürünleri potansiyelinin değerlendirilememesi (Bozova) Bölgedeki su ürünlerinin baraj yapımından sonra olumsuz etkilenmesi Su ürünlerine üreticiliğinde girdi maliyetlerinin yüksek olması Avcılığın uygun standartlarda ve profesyonellikte yapılmaması-örgütlülüğün eksikliği Su ürünlerinin işlenmesi ve satışında gerekli altyapının/şartların olmaması Su ürünlerine üreticiliğine yönelik desteklerin ve eğitimlerin yetersiz olması Karkamış barajındaki üretim tesislerinin bölge dışından gelenlerin elinde olması	68
5	Tarıma dayalı sanayinin gelişmemiş olması Diğer sanayilerin de olmaması Tarımsal ürünlerin bölgede işlenmemesi ve katma değer yaratılamaması	67
6	Hilvan'da Küçükbaş hayvancılığın yetersiz olması Hayvancılığın bölgede bitme noktasına gelmesi (Halfeti)	65
7	Arazi toplulaştırmalarının çok yavaş ilerlemesi Kadastro hataları, tapuda hisse hataları Toplulaştırma projelerinde arazi paylarının başka-uzak parsellere kaydırılması Arazi toplulaştırmasında yetki karmaşası	65
8	Çiftçilerin bilinçsiz ve eğitimsiz olması Çiftçilerde eğitim eksikliği	65
9	Köylerin boşalması-çiftçilerin azalması Çiftçiliğin büyük sorunlarının olması	61
10	Tarımsal ürünlerde fiyat istikrarının olmaması	61
11	Fıstık desteklemelerinin olmaması	61
12	Uygun yatırım olanaklarının olmaması Bölgeye gelen yatırımcılara karşı bir direncin olması	60
13	Teknik personelin büro işlemleri ile sınırlı kalması ve asli görevlerini yapamaması	59
14	İlçelerde kırsal turizm potansiyelinin değerlendirilememesi	59
15	Çiftçinin toprak analizi konusunda bilinçli olmaması	59
16	Sulama projelerinin bitmemiş olması ve planlamaya alınmamış olması Halfeti'de sulama alanlarının açılmaması	58
17	Halfeti'de üreticilerinin satış yapması ile ilgili sorunlar İlçelere uygun ürün desteklemelerinin yapılmaması	58
18	Tarımsal desteklemelerde araçların olması	57
19	Tarımsal desteklemelerde verilerin eksik yazılması TMO verilerinin açıklanmasının gecikmesi	57
20	Proje hazırlayan firmaların denetimsizliği ve yanlış yönlendirme yapmaları Destekleme yapan kurumlarda tecrübe ve kapasite eksikliği	56
21	Çiftçilerin kurumlardan danışmanlık anlamında yararlanmaması	56

	Uzmanlığın dikkate alınmaması	
22	Gereksiz girdi kullanımı (ilaç, gübre, su vb)	56
23	Toprak analizlerinin sağlıklı yapılmaması ve sonuçların güvenilir olmaması	55
	Toprak analizlerinde denetim sorunları	
24	Atıl hazine arazilerinin tarımsal amaçlı kullanılamaması (Halfeti)	54
25	Desteklemelerde kontrol mekanizmalarının zayıf olması	53
	Desteklemeyi çiftçilerden ziyade arazi sahipleri ve aracılardan alması	
26	Proje hazırlama kapasitesinin yetersiz olması	52
	Kurumların prosedürlerinin karmaşıklığı ve zorluğu	
27	Farklı ürünlerin ekiminin desteklenmesi ancak devamında destek veya yönlendirmenin olmaması (Bozova)	52
	Alınan ekipman ve üretilen ürünlerin elde kalması, çiftçinin mağdur olması	
28	Tarım arazilerinde yapılaşma sorunu (hayvancılık tesisleri) (Hilvan)	50
	Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı	
	Sulama alanlarının tarım dışı kullanımı	
29	Su yönetiminde yetki karmaşıklığı	44
30	Eğitimli personel yetiştirilmesinde YÖK'ten kaynaklanan sorunlar	42

Çalıştayda yapılan önceliklendirme çalışması sonucunda önceliklendirilen 5 sorun alanının çözümüne yönelik tartışmalar yürütülmüş ve önerilen çözüm önerileri kayıt altına alınmıştır. Çalıştayda üç ilçenin de ortak sorun alanı olarak önceliklendirilen birinci sorun alanı olan; "Girdi maliyetlerinin yüksek oluşu, ürünlerin düşük fiyattan satılması, elektrik, yakıt ve işletme giderleri, araçlar ve komisyoncular gibi kişilerin elde edilen kazancın büyük bölümünü kazanması" sorununun çözümü olarak; tarımsal girdilerin daha etkin ve daha bilinçli kullanılması gerektiği, etkin girdi kullanımını sağlayabilmek adına örnek çiftçi uygulamaları ile pilot projelerin uygulanabileceği, kurumlar arası dayanışmanın arttırılabileceği, alımların toplu olarak yapılabilmesi, kooperatiflerin profesyoneller tarafından yönetilebileceği, tarımsal aletlerin ve makinelerin ortak kullanımının teşvik edilmesi gerektiği, tarım danışmanlığı sisteminin getirilebileceği, sulamada fiyatlandırma konusunda etkin kullanımın teşvik edilebileceği, organik gübre kullanımının tavsiye edilebileceği, güneş enerjisi - bioenerji gibi alternatif enerji türlerinin kullanımının özendirilmesi gerektiği, Ar-Ge faaliyetlerinin yürütülebileceği, ürün fiyatları ve desteklemelerin ekim sezonu öncesinde belirlenebileceği ve havza bazlı alternatif ürünlerin desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Kooperatifçiliğin yetersizliği, kooperatifçiliğin anlamının kavranamaması, tarımsal üretimde aile şirketlerinin egemen olması, destekleme ve hibe projelerinde örgütlerin aktif rol

almamaları, kooperatifleşmenin teşvik edilmemesi ve bu konuda yeterli eğitimin verilmemesi, feodal yapının sürmesi ikinci öncelikli sorun alanı olarak tanımlanmıştır. Bu sorunların çözümü için; kooperatiflere verilen destek oranlarının şirketlere verilen destek oranlarından farklılaştırılması, kooperatiflerin kurulmasının teşvik edilmesi, prosedürler azaltılarak kooperatif kurulmasının kolaylaştırılması, ilçelerde ziraat odası bünyesinde proje ofislerinin oluşturulması önerilmektedir.

Ayrıca birlik, kooperatif ve ofis gibi kuruluşların pazarlama konusundaki faaliyetlerini arttırılmasının, ürünlerin işlendiği tesisler kurularak aracılardan ortadan kaldırılmasının, aracılardan payını azaltacağı için üretici karının artmasına yardımcı olabileceği ve markalaşma yoluna gidilmesinin de pazarlama sorunlarına çözüm olabileceği düşünülmektedir.

Bozova ilçesinin sahip olduğu zengin su ürünleri potansiyelinin değerlendirilemiyor olması, baraj yapımının bölgedeki su ürünlerini olumsuz yönde etkilemesi, su ürünleri üreticiliğinde maliyetlerin artması, avcılığın uygun şartlarda ve yeterli profesyonellikte yapılmıyor olması ve örgütlülüğün eksikliği, su ürünlerinin işlenmesinde ve satışında gerekli şartların oluşmaması, su ürünleri üreticiliğine yönelik eğitimlerin ve desteklerin yetersiz kalması, Karkamış barajındaki üretim tesislerinin bölge dışındaki kişilerin elinde olması gibi sorunların çözülebilmesi için; desteklerin daha bilinçli bir şekilde yapılması gerektiği, organizasyon ve işbirliği düzeyinin arttırılması gerektiği, meslek yüksekokulları gibi mesleki eğitim olanaklarının arttırılabileceği, soğuk zincir altyapısının güçlendirilebileceği ve işleme tesisleri kurulabileceği belirtilmektedir.

Tarıma dayalı sanayinin ve diğer sanayi türlerinin gelişmemiş olması ve tarımsal üretimin bölge dışında işlenmesi ve katma değer yaratılamaması gibi sorunların çözümü için; işleme tesisleri kurularak çözümlenebileceği düşünülmektedir.

Tablo 35: Şanlıurfa 2. Grup İlçeler Tarım Çalıştay Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri

No	Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
1	Girdi maliyetlerinin yüksek olması Ürün fiyatlarının düşük olması	Girdilerin etkin ve bilinçli kullanılmasının sağlanması Etkin girdi kullanımını sağlayabilmek için örnek çiftçi uygulamaları ile pilot projelerin yapılması
	Elektrik giderleri, yakıt giderleri, işletme giderleri	Kurumlar arası işbirliğinin artırılması

Aracı-komisyoncuların gelirin büyük bölümünü alması	Alımlarda toplu alımların yapılması Kooperatiflerin profesyoneller tarafından yönetilmesi Tarımsal alet ve makinelerin ortak kullanımının sağlanmasına yönelik önlemlerin alınması Tarım danışmalığı sisteminin etkin hale getirilmesi Sulamada fiyatlandırma politikalarında etkin kullanımın özendirilmesi Organik gübrenin özendirilmesi Güneş enerjisi, bio-enerji gibi alternatif enerji üretiminin özendirilmesi Araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi Ürün fiyatlarının ve desteklemelerin ekim sezonundan önce belirlenmesi Havza bazlı alternatif ürün desteklenmesinin sağlanması
2 Kooperatifleşmenin/örgütlenmenin çok yetersiz olması Kooperatifçiliğin anlamının bilinmemesi, aile şirketleriyle sınırlı kalması	Kooperatiflere verilen desteklerle, şirketlere verilen desteklerin oranının farklılaştırılması Kooperatiflerin özendirilmesi Prosedürlerin azaltılması, basitleştirilmesi İlçelerde proje ofislerinin kurulması (ziraat odası bünyesinde) Destekleme ve hibe projelerinde örgütlerin etkin olmaması Kooperatifleşmenin/örgütlenmenin teşvik edilmemesi, eğitimlerin verilmemesi, feodal yapıdan kaynaklanan sorunlar
3 Pazarlama sorunları	Birliklerin, kooperatiflerin, odaların pazarlama konusunda etkinliklerinin artırılması Ürünlerin işlendiği tesislerin kurulması, böylece araçların payının azaltılması Markalaşmanın desteklenmesi
4 Zengin su ürünleri potansiyelinin değerlendirilememesi (Bozova) Bölgedeki su ürünlerinin baraj yapımından sonra olumsuz etkilenmesi Su ürünlerine üreticiliğinde girdi maliyetlerinin yüksek olması Avcılığın uygun standartlarda ve profesyonellikte yapılmaması-örgütlülüğün eksikliği Su ürünlerinin işlenmesi ve satışında gerekli altyapının/şartların olmaması Su ürünlerine üreticiliğine yönelik desteklerin ve eğitimlerin yetersiz olması,	Desteklerin bilinçli yapılması Organizasyon, işbirliği kapasitesinin artırılması Mesleki eğitim olanaklarının artırılması (MYO vb.) Balık çıkış noktalarının belirlenmesi Soğuk zincir altyapısının artırılması İşleme tesislerinin kurulmasının desteklenmesi

	Karkamış barajındaki üretim tesislerinin bölge dışından gelenlerin elinde olması	
5	Tarıma dayalı sanayinin gelişmemiş olmasının yanı sıra, diğer sanayilerin de olmaması	İşleme tesislerinin kurulması
	Tarımsal ürünlerin bölgede işlenmemesi ve katma değer yaratılamaması	

Çalıştayda Şanlıurfa 2. grup ilçelerin tarım sektörüne ilişkin olanakları tartışılmış; Hilvan'da sulamanın gelişmesiyle birlikte tarımsal üretimde artış yaşanacağı; Halfeti'de hayvancılık, seracılık, arıcılık ve kırsal turizm potansiyeli olduğu; Bozova ilçesinde ise organik tarım potansiyeli bulunduğu bildirilmiştir. Hazine arazileri ve meraların vatandaşın sahip olduğu kıraç alanlarla takas edilmesinin sağlanması halinde tarımsal olanakların artabileceği ifade edilmektedir. Ayrıca, Halfeti'de büyükbaş-küçükbaş hayvancılık, seracılık, arıcılık, kırsal turizm, Antep fıstığı, alabalık ve kanatlı hayvan üretimine yönelik bir potansiyelin bulunduğu belirtilerek, bu alanlara yönelik yapılacak çalışmaların mevcut potansiyelin kullanılmasına olanak sağlanacağı ifade edilmiştir. Bozova ilçesinin su sporları konusunda turizm olanakları bulunduğu, su ürünleri üretiminin arttırılabileceği, temiz toprak yapısı ile organik tarım potansiyelinin bulunduğu bildirilmiştir. Ayrıca, Bozova ilçesinin organik Antep fıstığı üretilmesi olanaklarının yanı sıra, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığın geliştirilmesi için yeterli imkânlarının da mevcut olduğu ve meyvecilik-sebzecilik potansiyelinin bulunduğu ifade edilmiştir.

Tablo 36: Şanlıurfa 2. Grup İlçeler Tarım Çalıştay Olanaklar-Potansiyeller

No	Olanaklar
1	Hilvan'da tarımın gelişmesini olumsuz yönde etkileyen en önemli etken sulama yatırımlarının bitmemiş olması görülmektedir. Sulamanın yaygınlaşmasına bağlı olarak tarımsal üretimin artacağı öngörülmektedir
2	Hazine arazileri ve meraların vatandaşın elindeki kıraç alanlarla takas edilmesinin tarımsal üretimin artmasına olanak sağlayacağı düşünülmektedir
3	Halfeti'de hayvancılık (büyükbaş-küçükbaş) ve seracılık, arıcılık, kırsal turizm, Antep fıstığı ve alabalık yetiştiriciliğinin arttırılması potansiyeli bulunmakta, ayrıca (sözleşmeli) kanatlı hayvan yetiştiriciliğinin de geliştirilebileceği
4	Bozova'da turizm olanakları (su sporları), su ürünleri potansiyeli, temiz toprak yapısına bağlı olarak organik tarım potansiyeli, organik Antep fıstığı üreticiliği potansiyeli bulunmakta, Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığın geliştirilmesi için uygun altyapı ve üstyapının mevcut olması, bu alanlarda Bozova'nın geliştirilmesi potansiyelini arttırmakta ve ilçenin sebze-meyve

üretimi potansiyeli geliştirilebilir görülmekte

3.5.4. Birecik Tarım Çalıştayı

Birecik’te gerçekleştirilen tarım çalıştaya 10 paydaş katılmıştır.

Tablo 37: Birecik Tarım Çalıştaya Katılan Kurumlar

No	Adı-Soyadı	Kurumu-Birimi	Unvanı
1	Zekeriya Olgun	İlçe Halk Kütüphanesi	Müdür
2	İbrahim Bozkurt	Ziraat Odası	Sekreter
3	Ali Muzaffer Kol	Tarım İl Md.	Mühendis
4	Osman Yılan	Tarım İl Md.	Teknisyen
5	Müceddet Arcagül	İlçe Tarım Müdürlüğü	İlçe Müdürü
6	Mehmet Üzümcüoğlu	GAP Fıstıkçılar Derneği	Başkan
7	Ömer Üslü	Birecik KHGB	Birlik Müdürü
8	Ömer Laçın	Birecik İlçe Tarım Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi
9	A. Celil Arıcı	Birecik Ziraat Odası	Başkan
10	İsmail Aslan	Tarım İl Md.	Ziraat Mühendisi

Birecik tarım çalıştaya 29 ana sorun alanı belirlenmiştir. Çalıştayda yapılan önceliklendirme çalışmasında öne çıkan sorunlar; ürün destekleri, sulama sorunları, teknik personel yetersizliği olarak özetlenebilir. Antep fıstığına ürün desteği sağlanmaması ve Birecik fıstığının markalaşma konusunda yaşadığı sıkıntılar en önemli sorun olarak algılanmaktadır. İkinci sorun olarak; teknik personellerin çiftçi kayıt sisteminin gerektirdiği büro işlemleri ile sınırlı kalması ve bu nedenle de arazi çalışmalarını yapamaması, demonstrasyon ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılamıyor olması ve yayım çalışmalarının istenilen düzeyde olmaması görülmektedir. Sulama projelerinin gerçekleştirilememiş olması da ana sorun alanlarından birisi olarak görülmektedir. Ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve pazarlanması gibi evrelerde yaşanan problemler, işletmelerin istenilen organizasyon düzeyinde olmaması, sanayide modern kurutma ve paketleme tesislerinin yetersiz olması, fıstık çıtlatma gibi işlemler için fıstık işleme tesislerine sahip olunmaması, depolama için kullanılacak alanların yetersiz kalması, ürünlerinin birçoğunun Birecik dışında işlenmesi de dördüncü ana sorunlar topluluğudur. Beşinci ana sorun olarak; kurumlar arası işbirliğinin zayıf olması, koordinasyon eksikliğinin yaşanması, kurumlardaki iletişim, kurumsallaşma ve kutuplaşma sorunlarının olması ve üretici birliklerinin faaliyetlerinin yeterince

desteklenmemesi olarak tanımlanmıştır. Bölgedeki arazilerin hisselerinin çok insanın elinde bulunması ve kadastronun güncel olmaması da gene dikkat edilmesi gereken bir sorun olarak belirtilmiştir. Yedinci ana sorun alanı olarak; kadastro sorunu nedeniyle desteklemelerde yaşanan sıkıntılar, desteklemelerin mülkiyete bağlı yapıyor olması ve desteklemelerde bürokratik işlemlerin yoğunluk yaratması gösterilmiştir. Havza bazında ürün planlamasının istenilen düzeyde olmaması, tarımda araştırma ve fizibilite eksikliği yaşanması sekizinci ana sorun olarak; alternatif ürünlerin bulunup geliştirilmemesi de dokuzuncu ana sorun olarak ifade edilmiştir. Fıstık üretimindeki zirai mücadelede yanlış yöntemlerin kullanılıyor olması ve üretimdeki pisilla zararlısı sorunu da tarımsal üretimde yaşanan diğer bir sorun olarak tanımlanmıştır.

Tablo 38: Birecik Tarım Çalıştayı Ana Sorun Alanları

No	Ana Sorun Alanları	Puan
1	Antep fıstığına ürün desteği verilmemesi, Birecik fıstığında markalaşma sorunları	32
2	Teknik personelin ÇKS büro işlemleri ile sınırlı kalması ve arazi çalışmaları yapamaması, demonstrasyon ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılamaması, yayım çalışmalarının yetersiz olması	30
3	Sulama projelerinin hayata geçirilememiş olması	29
4	Ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve pazarlanmasında yaşanan sorunlar, işletmelerin ekonomik açıdan zayıf yapıda olması, Sanayide modern kurutma ve paketleme tesislerinin yetersiz olması, fıstık üretiminde işleme tesislerinin olmaması (çıtlatma vb), depolama alanlarının yetersiz olması, ürünlerin çok az bir bölümünün Birecik'te işlenmesi	28
5	Kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon eksikliği Kurumsallaşma sorunları (kurum- kuruluşlarda kutuplaşma sorunları), iletişim sorunları, üretici birliklerinin faaliyetlerinin yeterli ölçüde desteklenmemesi	28
6	Bölge arazilerinin çok hisseli olması kadastronun güncel olmaması	26
7	Kadaastro sorunları nedeniyle desteklemelerde sorunlar yaşanması, desteklemelerin mülkiyete bağlı olarak verilmesi, desteklemelerde bürokratik işlemlerin çok fazla olması	26
8	Havza bazında yapılan ürün planlamasının yetersiz olması, tarımda araştırma ve fizibilite çalışmalarının eksikliği	26
9	Alternatif ürünlerin geliştirilmemesi	26
10	Fıstık üretiminde zirai mücadelede yanlış yöntemlerin kullanılması ve pisilla zararlısı sorununun giderilememesi	25
11	Hayvancılıkta kayıt dışılık sorunu	24
12	Mera ıslah çalışmalarının yapılmaması	24
13	Üreticilerin kapasitelerinin yetersiz olması/bilinçsiz olmaları, üreticilerin yanlış- geleneksel yöntemleri kullanması	23
14	Zeytincilikte verimin düşük olması	23
15	Seracılık potansiyelinin yeterli ölçüde değerlendirilememesi	23
16	Su ürünleri üretiminde yüksek girdi maliyeti, alabalık üretiminde ithal yemlerin pahalı olması	23

17	Tarıma yönelik mesleki eğitim eksikliği	23
18	Yem bitkileri üretiminin yetersiz olması	22
19	Üretici firmalara personel desteğinin verilmemesi/teşvik edilmemesi, ihracata yönelik desteklerin olmaması (Gümrük desteği vb), üretici firmalarının hibe desteklerine ulaşamaması ve destek miktarlarının yetersiz olması	22
20	Hayvancılık kredilerinde ödemelerin zamanında yapılmaması, hayvancılık kredilerinde teminat sorunu yaşanması	22
21	Tarımsal kurumların etkin olmaması, kurumsal altyapı eksikliği	21
22	Tarımsal ürünlerde markalaşma sorunu	21
23	Meyvecilik için önemli olan arıcılığın teşvik edilmemesi, arıcılık potansiyelinin yeterli ölçüde değerlendirilememesi	20
24	Hayvan pazarının eksikliği	19
25	Anız yakma sorunu	19
26	Modern sulama tekniklerinin olmayışı	18
27	Hayvancılık birliklerinde merkezi bir yapının olması, yerel teşkilatlarının olmaması	18
28	Hayvancılık tesislerinin (ağıl-ahır) ölçeklerinin küçük olması	17
29	Hayvancılıkta girdi maliyetlerinin çok yüksek olması	16

Çalışmaya katılan ve farklı kesimleri temsil eden paydaşlar Birecik'in tarımda karşılaştığı sorunları aktarmış ve daha sonra da belirlenen sorun alanlarını önceliklendirmişlerdir.

Paydaşların, Birecik tarımının gelişmesinin önünde engel oluşturduklarını düşündükleri sorun alanlarından öncelikli bulduklarına getirdikleri çözüm önerileri;

Antep fıstığına ürün desteği sağlanmaması ve Birecik fıstığının markalaşma konusunda yaşadığı sıkıntıları çözmek için; fıstık işleme sanayisinin kurularak ürünlerin Birecik'te işlenmesinin sağlanması gerektiği, yerel ürün olarak aşısız fıstık üretiminin desteklenebileceğini, fıstık çıtlatmaya yönelik kadınlara mesleki eğitim verilebileceğini, mesleki eğitim bütçesindeki kısıtlamaların kaldırılması gerektiğini, ürün tanıtımına yönelik çalışmalar yapılabilirliğini ve bittim ağaçlarının aşılansak ürün verimi ve hasat miktarının arttırılabileceğini belirtmişlerdir.

Teknik personellerin ÇKS büro işlemleri ile sınırlı kalması, teknik personelin arazi çalışmalarını yeterince yapamaması, demonstrasyon ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılmıyor olması ve yayım çalışmalarının istenilen düzeyde olmaması sorunlarını gidermek amacıyla; tarımla ilgili kurum kuruluşlardan uzman-teknik personel görevlendirilmesi gerektiği, çiftçi kayıt sisteminin uygulanmasına başlanarak destekleme işlerinde bilişim sistemlerinden faydalanılabileceği, tarım müdürlüklerinin yaptığı arazi çalışmalarının

arttırılması gerektiği, tarım müdürlükleri ve diğer kurumların demonstrasyon ve çiftçi bilinçlendirme işlemlerinde daha aktif olabilecekleri ve tarım müdürlüklerinde büro işlemleri için daha fazla eleman görevlendirilebileceği ifade edilmiştir.

Sulama projelerinin hayata geçirilmemiş olması sorunu ile ilgili olarak; DSİ projelerinin gerçekleştirilmesinin sağlanması gerektiği, ürüne uygun bilinçli sulama yapılmasının sağlanmasına yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği, tarımda uygun su kullanımı konusunda eğitimler düzenlenebileceği ve bölgede damlama sulama projelerinin desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve pazarlanması gibi evrelerde yaşanan sıkıntılar, işletmelerin istenilen düzeyde olmaması, sanayide modern kurutma ve paketlenme tesislerinin yetersiz kalması, fıstık çıtlatma işlemi için fıstık işleme tesislerine sahip olunmaması, depolama için kullanılacak alanların yetersiz kalması, ürünlerinin bir çoğunun Birecik dışında işlenmesi gibi problemlerin giderilmesi amacıyla; üreticilere üretim, işleme, depolama ve pazarlama konularında eğitim verilebileceği, bölgede uygulanmakta olan yanlış depolama faaliyetlerinin düzeltilmesi için bilgilendirmelerin yapılması gerektiği, işletmelerin yaşadığı yabancı dil sorununun aşılması amacıyla ticari ataşelerin ihracatçı firmalara destek verebileceği, firmaların fuarlara erişiminin arttırılabileceği, yabancı dil bilen personel alımı yapılabileceği ve Ekonomi Bakanlığı'na bağlı ihracat ofislerinin açılarak ihracatçı firmaların bu ofisler tarafından desteklenmesi önerilmektedir.

Tablo 39: Birecik Tarım Çalıştayı Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri

No	Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
1	Antep fıstığına ürün desteği verilmemesi	Fıstık işleme sanayisinin getirilmesi, ürünlerin Birecik'te işlenmesi
	Birecik fıstığında markalaşma sorunu	- Aşısız fıstığa destek verilmesi (yerel ürün olarak) - Kadınlara mesleki eğitim (çıtlatmaya yönelik) verilmesi - Mesleki eğitimde bütçe kısıtlarının giderilmesi - Ürün tanıtımının sağlanması - Bittim ağaçlarının aşılanarak verimin ve hasatın artırılması

2	Teknik personelin ÇKS büro işlemleri ile sınırlı kalması ve arazi çalışmaları yapamaması	Her kurumda uzman-teknik personelin çalıştırılması
	Demonstrasyon ve bilinçlendirme çalışmaları yapılamaması	Destekleme işlemlerinde bilişim sistemlerinden yararlanılması (çiftçi kimlik sistemine geçilmesi)
	Yayım çalışmalarının yetersiz olması	- Tarım müdürlüklerinin arazi çalışmalarının artırılması - Tarım müdürlüklerinin ve diğer kurumların demonstrasyon ve çiftçi bilinçlendirme faaliyetlerinin etkinleştirilmesi - Tarım müdürlüklerinde büro işlemleri için personel istihdamının sağlanması
3	Sulama projelerinin hayata geçmemiş olması	DSİ projelerinin gerçekleştirilmesi
		Bilinçli sulamanın sağlanması (ürünlere uygun)
		- Tarımda uygun su kullanımı için eğitimlerin verilmesi - Bölgede sulama öncesinde damlama sistemlerin desteklenmesi
4	Ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve pazarlanmasında yaşanan sorunlar	Üreticilere üretim, depolama, işleme ve pazarlama konusunda eğitimlerin verilmesi
	İşletmelerin zayıf yapıda olması	Bölgede yanlış yapılan depolama yöntemlerinin düzeltilmesi için halk bilinçlendirilmesinin sağlanması
	Sanayide modern kurutma ve paketlenme tesislerinin yetersiz olması	Personellerde yabancı dil sorunun aşılması amacıyla ticari ataşelerin ihracatçı firmalara destek vermesi
	Fıstık üretiminde işleme tesislerinin olmaması (çıtlatma vb)	Firmaların fuarlara erişiminin desteklenmesi
	Depolama alanlarının yetersiz olması	Yabancı dil bilen personel istihdamının sağlanması
	Ürünlerin çok az bir bölümünün Birecik'te işlenmesi	Ekonomi Bakanlığına bağlı İhracat ofislerinin açılması ve ihracatçı firmaların bu ofisler eliyle desteklenmesi

Birecik Tarım Çalıştay Olanaklar çalışması yapılmamıştır

3.5.5 Siverek Tarım Çalıştay

Siverek'te gerçekleştirilen tarım çalıştayına 28 kişi katılmıştır. Merkezi birimler, yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum örgütlerini temsil eden katılımcılar aşağıdaki tabloda belirtilmektedir.

Tablo 40: Siverek Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar

No	Adı-Soyadı	Kurumu-Birimi	Unvanı
----	------------	---------------	--------

1	Ali Muzaffer Kol	Tarım İl Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi
2	Kadri Koçkuzu	Tarım İl Müdürlüğü	Veteriner Hekim
3	Recep Dublan	Tarım İl Müdürlüğü	Ziraat Mühendisi
4	Selahattin Özdoğan	Siverek Belediyesi	Fen İşleri Müdürü
5	Ali Demiroğlu	Siverek Belediyesi	Su işleri
6	A. Vahit Sevdek	Gıda Mod. Odası	Başkan
7	Cuma Yılmaz	Siverek Belediyesi	Meclis Üyesi
8	Sinan Uçar	Siverek Bal Üreticileri Birliği	Başkan
9	Ramazan Akın	Şoförler Odası	Başkan Yard.
10	Seyit Ahneğirkaş		
11	Cuma Polatoğlu	Ziraat Odası	Başkan
12	B. Berzan Balpetek	Siverek Belediyesi	Temizlik İşleri Müdürü
13	Ramazan Işıkyıldız	Hacıhıdır Sulama Birliği	
14	Erdal Vurgun	Hacıhıdır Sulama Birliği	
15	Sedat Kıran	Siverek Doğal Çiçek Soğanları Üreticileri Birliği	
16	Eyüp Kıran	Siverek Doğal Çiçek Soğanları Üreticileri Birliği	
17	Eren Yüce	İlçe Tarım	Veteriner hekim
18	Sabri Karakuş	İlçe Tarım	Ziraat Mühendisi
19	Sedat Sela	SAİDER	Yönetim Kur. Üyesi
20	Muzaffer Kaynakan	Muhtarlar Derneği	Başkan
21	Abdurrahman Gümüştaş	Siverek Belediyesi	Zabıta Müdürü
22	Medet Abbasoğlu	GAP Ekoder	Yön. Kur. Başkanı
23	Tuğba Gül	Siverek MYO	Öğretim Görevlisi
24	Zehra Bozdağ	Siverek MYO	Öğretim Görevlisi
25	Mustafa Alpselen	Siverek MYO	Öğretim Görevlisi
26	Eyüp Tokdemir	İl Genel Meclisi Üyesi	Encümen
27	Mehmet Yavuzlar	İl Genel Meclisi	Encümen
28	Mahmut Yıldırım	İl Genel Meclisi	Encümen

Çalıştay katılımcıları 47 ana sorun alanı tanımlamıştır. Sorunların önem derecelerine göre yapılan puanlama sonucu; en yüksek puanı alan 10 sorun aşağıda sıralanmıştır. Enerji maliyetlerinin yüksek olması ve enerji nakil hatlarının kapasitesinin yetersiz olması en önemli iki sorun olarak dikkat çekmektedir. Üçüncü sorun olarak, tarım girdi maliyetlerinin yüksek olması; dördüncü ana sorun olarak, ilçe tarım müdürlüğünün uğraştırıcı bürokratik işlemlerinin fazla oluşu ve beşinci ana sorun olarak, tarım hayvancılık ilçe müdürlüğünde çalışan personelin asli görevlerini yapamaması ve arazilere gidememesi olarak gösterilmiştir. Hayvancılık girdi maliyetinin yüksek olması diğer bir sorun alanını oluşturmaktadır. Bilinçsiz sulama ve gübrelemeden dolayı toprağın kalitesizleşmesi yedinci ana sorun alanı olarak ve sulamada kullanılan enerjinin fiyatlandırılması sorunu sekizinci ana sorun alanı olarak ifade edilmiştir. Mera alanlarının tarım arazisi haline getirilmesi ve bundan dolayı hayvanların otlayacak alan bulamaması da başka bir problem olarak tanımlanmıştır. Onuncu ana sorun

alanı olarak; çiftçilerin ürünlerini pazarlayamaması ve bu durumun ürün çeşitliliğinin oluşmasını engellemesi gösterilmiştir.

Tablo 41: Siverek Tarım Çalıştayı Ana Sorun Alanları

No	Ana Sorun Alanları	Puan
1	Enerji maliyetlerinin yüksek olması	49
2	Enerji nakil hatlarının kapasitesinin yetersiz olması	48
3	Tarım girdi maliyetlerinin yüksekliği	44
4	İlçe tarım müdürlüğünün bürokrasi işlemlerinin çok olması	44
5	Tarım ilçe müdürlüğü personelinin asli görevleri haricinde görevler yapması, sahaya gidememesi	43
6	Hayvancılık girdi maliyetinin yüksekliği	42
7	Bilinçsiz sulama ve gübreleme sonucu toprağın kalitesinin düşmesi	41
8	Sulamada kullanılan enerjinin fiyatlandırılması sorunu	41
9	Mera alanlarının tarım toprağı olarak açılması, hayvanların otlatılacak alanlarının azalması	41
10	Çiftçilerin ürettikleri ürünleri pazarlayamaması, bu durumun ürün çeşitliliğini engellemesi	40
11	Kurumlararası ilişki ve bilgi paylaşımının yetersiz olması	39
12	İlçe tarım müdürlüklerinin altyapı eksiklikleri	39
13	Tarıma dayalı sanayinin olmaması	38
14	Geleneksel tarım yöntemlerinden vazgeçilmemesi	36
15	Toplumsal yapı nedeniyle arazi toplulaştırma problemlerinin olması	36
16	Hayvan kesimlerinin denetlenmemesi, dişi hayvanları kesilmesi	36
17	Miras yoluyla arazilerin küçük parçalara bölünmesi	35
18	Karacadağ süt işleme tesislerinin olmaması nedeniyle hayvancılık ürünlerinin işlenememesi ve hayvancılığın gelişmemesi	35
19	Entegre et kesim tesisinin ve süt işleme tesislerinin olmaması var olan hayvancılık potansiyelinin değerlendirilememesine neden olması	35
20	Havza bazlı projelerin uygulanmaması	35
21	Gıda kontrol sisteminin zayıf olması	35
22	Kırsal kesimde dağınık yerleşme düzeni nedeniyle yerleşimlerin elektrik ve yol hizmetlerinin karşılanma güçlüğü	35
23	Üretici birliklerinin olmaması veya etkin çalışmaması	34
24	İlçe müdürlüklerinin problemlerin bütüncül olarak ele alınması; problemlerin tarım, hayvancılık olarak ayrı ayrı ele alınmaması	34
25	Tarım planlarının vaktinde gerçekleşmemesi	33
26	Arazi toplulaştırma faaliyetinin mevcut arazilerin korunması eğilimi nedeniyle yavaş ilerlemesi	33
27	Tarım ürünlerinde markalaşma sorunu	33
28	Denetim sisteminin yanlış olması nedeniyle pazarda haksız rekabetin oluşması	33
29	Çiçek soğanlarında pazar sorunlarının yaşanması	33
30	Su kaynaklarının yeterinde değerlendirilmemesi	33
31	Doğal afetler, haşereler karşısında tarım sigorta kültürünün gelişmemesi	32

32	Alternatif ürünlerin pazar bulma sorunu	31
33	Havza planlama sistemindeki ürünlerin özelde çeşitliliği sağlayamaması	31
34	Çiftçilerin üretim alışkanlıklarının değişmesi	31
35	Kırsal alanda üreticilere yönelik tesislerin yetersizliği	30
36	Endemik türlerin tesislerin olmaması nedeniyle yeterince korunamaması	30
37	Ziraat bankasında çalışanların niteliğinin düşük olması	30
38	Tarım topraklarının imara açılması	30
39	Et fiyatlarının düşük olması, hayvancılık maliyetlerinin yüksek olması	29
40	Doğal kaynakların çok amaçlı kullanılmaması, termal su kaynaklarının seracılık faaliyetlerinde, ısıtma sistemlerinde ve otellerde değerlendirilmemesi	29
41	Bağcılığın gerilemesi, üzüm (29 çeşit) çeşitliliğinin azalması	29
42	Geçici tarım işçilerinin çocuklarının eğitim alamaması	27
43	Tarımla ilgili veri kayıt sisteminin karmaşık olması, yanlış verilerin yer alması	26
44	Fark ödemeleri ile ilgili yasal sorunlar	24
45	Arıcılık eğitimlerinin uygun zamanda verilmemesi, eğitimlerin arıcıların üretim zamanlarına denk gelmesi	24
46	Kredilerde gösterilen teminatın il merkezlerinde gösterilmesinin zorunlu olması nedeniyle yaşanan problemler	20
47	Kredilerde geri ödeme sorunları	18

Çalışmaya katılan paydaş kurumlar 13 öncelikli sorun belirlemiş ve bu sorun alanlarına ilişkin çözüm önerileri geliştirmişlerdir. Puanlama yöntemiyle belirlenen bu sorunlar Siverek ilçesinde tarım sektörünün gelişiminin önünde engel olarak görülmekte ve çözüm üretilmesi beklenmektedir.

Siverek tarım çalıştayında belirlenen sorun alanları içerisinde en önemli sorun alanı olarak tanımlanan; enerji maliyetlerinin yüksek olması sorununun çözümü olarak; enerji çeşitliliğinin geliştirilmesi, alternatif enerji kaynaklarının artırılması, üniversitelerin alternatif enerji kaynakları üzerine araştırmalar yapması ve STK'ların fiyatlandırma üzerine çalışmalar yapması önerilmiştir.

Ayrıca, enerjinin tarımsal, konut kullanımı, aydınlatma, sanayi gibi kullanım alanlarına göre yeniden ele alınması gerektiği ve enerji nakil hatlarının kapasitelerinde yaşanan altyapı sorunlarının farklı kullanım türlerinin ihtiyaçları gözetilerek çözülmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Tarımsal girdi maliyetlerinin yüksek olması Siverek ilçesinin diğer bir sorun alanını oluşturmaktadır. Bu sorunun çözümü için; toprak analiz sisteminin daha aktif bir şekilde

kullanılarak eğitim faaliyetlerinin arttırılabileceği, sahada ve kırsal alanda eğitim faaliyetlerinin yoğunlaştırılabileceği, örgütlenme ve eğitim alanlarında somut adımlar atılabileceği, ziraat mühendislerinin de dâhil olduğu pilot projelerin yapılması gerektiği ve çiftçiler ile araştırma kurumları arasındaki işbirliklerinin güçlendirilmesine ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

İlçe Tarım Müdürlüğünün bürokratik işlemlerinin çok olması sorun olarak tanımlanarak; ziraat odalarının faaliyet alanlarının genişletilerek görevlerinin bir kısmının geri verilmesi gerektiği, ilçe tarım müdürlüğünün ilaçlama ve araç-ekipman olanaklarının arttırılabileceği, arazi toplulaştırma projeleri ile ilgilenen ilçe tarım müdürlüğü personelinin daha iyi hizmet sunmasının sağlanabileceği, kadastral sistemin yenilenmesi gerektiği, tarımsal danışmanlık hizmeti veren şirketlerin sayısının arttırılması için çalışmalar yapılabileceği, eğitim faaliyetlerinin fazlalaştırılabileceği ve sosyologların arazi toplulaştırma projesine etkin katılımının sağlanması, çözüm yöntemleri olarak belirtilmiştir.

Ayrıca, tarımsal kurumlarda yeterli sayıda eleman bulunması sağlanarak, tarım hayvancılık ilçe müdürlüğünde çalışan personelin asli görevlerini yapamaması ve arazilere gidememesi sorununun çözüme kavuşturulabileceği ifade edilmiştir.

Hayvancılık girdi maliyetlerinin yüksek olması sorununun çözülebilmesi için; mera alanlarının verimli hale getirilmesi, mera ıslah çalışmaları uygulanması, yem piyasasını düzenleyebilecek bir kurumun kurulması, süt üretiminde pazar olanaklarını arttırmaya yönelik çalışmalar yapılması ve markalaşmaya önem verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bilinçsiz sulama ve aşırı gübre kullanılması sonucu toprağın kalitesinin düştüğü belirtilerek; eğitim çalışmaları ile çiftçinin bilgilendirilebileceği, çiftçinin ilçe merkezine gelmesi sağlanarak eğitimin demonstrasyon merkezlerinde verilebileceği, meslek yüksekokullarının Şanlıurfa'daki dağılımının incelenebileceği ve tarım-hayvancılıkla ilgili eğitim faaliyetlerinin yürütülmesinin tanımlanan sorunun çözümüne yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Muhtarların halkı bilinçlendirmesi ve meraların denetlenmesinde kullanılması; mera alanlarının tarım arazisi haline getirilmesi ve bundan dolayı kırsal alanlarda hayvan otlatılacak alan bulunmaması sorununun çözümü olarak önerilmektedir.

Çiftçilerin ürünlerini pazarlayamaması ve bu durumun ürün çeşitliliğini olumsuz yönde etkilemesi sorununun; üretici örgütü sayısının artırılması, çiftçilere bilgilendirme ve tanıtım gezileri düzenlenmesi, ortak depolama sistemi getirilmesi, yeni ürünlerin pazarlanmasında TMO kurumunun yönlendirici olmasının sağlanması, örnek mandıra seçilerek markalaşmaya yönelik tanıtımlar yapılması, tereyağı ve peynir üretimi sağlanması ve çiftçilere tanıtım günleri organize edilmesi gibi çalışmalar yapılarak çözülebileceği düşünülmektedir.

Kurumlararası iletişim ve bilgi paylaşımının yetersiz olması sorununun; ziraat odası, ilçe tarım müdürlüğü, sulama birliği gibi kurumların işbirliği içinde olması, kamu kurumlarının projeleri objektif bir şekilde halka sunması, kamu kurum ve kuruluşlarının sektöre verecekleri destekleri işbirliği içinde yapması, faturalandırma yapılabilmesi için maliye takvimin değiştirilmesi, GAP gibi proje kaynaklarından yararlanabilmek amacıyla dayanışmanın artırılması ve aynı çiftçinin farklı şirketlere gitmesini engellemek için ÇKS sisteminin denetlenmesi ile çözülebileceği düşünülmektedir.

Siverek ilçesinde tarıma dayalı sanayinin oluşamaması sorununun çözümü için; tarımsal ürünlerden olan domatesin ilçede işlenmesi amacıyla salça ve kurutma tesislerinin kurulabileceği, markalaşmaya yönelik olarak domates ve pirinç gibi ürünlerin tanıtımının arttırılabileceği, örnek çiftçiler seçilerek girişimcilik kültürünün yayılabileceği ve tarımsal OSB'lerin kurulması için çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Tarımda geleneksel üretim yöntemlerinin halen yaygın bir biçimde kullanılıyor olması sorun olarak tanımlanarak, kamu kuruluşlarının çiftçiye modern tarım tekniklerinin öğretilmesi ve uygulanmasında aktif rol oynaması gerektiği ifade edilmiştir.

Tablo 42: Siverek Tarım Çalıştayı Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri

No	Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
1	Enerji maliyetlerinin yüksek olması,	- Enerji çeşitliliğinin geliştirilmesi, alternatif enerji kaynaklarının artırılması - Üniversitelerin alternatif enerji kaynakları konusunda araştırma yapması - STK'ların fiyatlandırma politikası üzerinde çalışmalar yapması, güçlü bir kamuoyunun oluşturulması

2	Enerji nakil hatlarının kapasitesinin yetersiz olması	Enerji nakil hatlarının kullanım amacına göre ayrıştırılması ve tarımsal ya da aydınlatma kullanımına göre ayrıştırılması
3	Tarımsal girdi maliyetlerinin yüksekliği	- Toprak analiz sisteminin etkin kullanılması için eğitim faaliyetlerinin çoğaltılması - Sahadaki, kırdaki eğitim faaliyetlerinin arttırılması - Örgütlenme ve eğitimi sağlayacak faaliyetlerin arttırılması - Ziraat mühendislerinin yer aldığı pilot projelerin arttırılması - Çiftçiler ile araştırma kurumları arasındaki bağın kuvvetlendirilmesi
4	İlçe Tarım Müdürlüğünün bürokratik işlemlerinin çok olması	- Ziraat odalarının etkinlik alanlarının geliştirilerek görevlerinin bir kısmının bu kuruma iade edilmesi - İlçe Tarım Müdürlüğünün araç, taşıt vb. olanaklarının arttırılması - Arazi toplulaştırma çalışmaları ile daha büyük alanlarla ilgilenecek ilçe tarım personelinin daha iyi hizmet sunmasının sağlanması - Kadastral sistemin güncellenmesi - Tarımsal danışmanlık hizmeti veren firmaların sayılarının arttırılması için çalışmaların yapılması - Eğitim faaliyetlerinin arttırılması - Sosyologların arazi toplulaştırılması sürecine etkin katılımının sağlanması
5	Tarım İlçe Müdürlüğü personelinin asli görevleri haricinde görevler yapması, sahaya gidememesi	Tarım kurumlarında yeterli sayıda eleman bulunmasının sağlanması
6	Hayvancılık girdi maliyetinin yüksekliği	- Mera alanlarının verimli hale getirilmesi, mera ıslah çalışmalarının yapılması - Yem piyasasını düzenleyici bir kurumun düzenlenmesi - Süt üretim piyasasında pazar koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için çalışmaların yapılması, markalaşmanın sağlanması
7	Bilinçsiz sulama ve gübreleme sonucu toprağın kalitesinin düşmesi	- Eğitim faaliyetleriyle çiftçinin bilgilendirilmesi, çiftçinin ilçe merkezine gelmesi yerine eğitimin yerinde verilmesi - MYO'ların Urfa ilçelerinde dağılımının gözetilmesi, tarım ve hayvancılığa yönelik eğitimlere yönlendirilmesi
9	Mera alanlarının tarım toprağı olarak açılması, hayvanların otlatılacak alanlarının azalması	Muhtarların halkın bilinçlendirilmesi ve meraların denetlenmesi faaliyetlerinde kullanılması
10	Çiftçilerin ürettikleri ürünleri pazarlayamaması nedeniyle ürün	- Üretici örgütlerin arttırılması - Örnek çiftçilere bilgilendirme ve tanıtım gezilerinin

çeşitliliğinin azalması	düzenlenmesi - Ortak depolama sistemlerinin oluşturulması - Yeni ürünlerin pazarlanmasında TMO kurumunun yönlendirici olması - Örnek mandıraların seçilmesi yoluyla markalaşma ve tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesi, tereyağı veya peynir üretiminin arttırılması ve markalaştırılmasıyla toplumsal özgüvenin çiftçilere verilmesi - Tanıtım günlerinin düzenlenmesi - Ulaşım sorununun giderilmesi (özellikle bal üretiminin dağlık ve yüksek yerlerde yapılıyor olması nedeniyle yaşanan ulaşım sorunlarının giderilmesi)
11 Kurumlararası ilişki ve bilgi paylaşımının yetersiz olması	- Ziraat odası, sulama birliği, ilçe tarım kurumlarının işbirliği içinde çalışmasının sağlanması - Kamu kurumlarının, projeleri objektif bir şekilde halka sunmak amacıyla işbirlikleri yapması - Kamu kurum ve kuruluşlarının, sektöre uygun destekleri işbirliği içinde vermesi - Maliye takviminin değiştirilmesi ve yıl sonunda faturalandırmanın yapılabilmesinin sağlanması - Proje kaynaklarından daha iyi yararlanmak için işbirliklerinin geliştirilmesi, özellikle GAP'ın bu konudaki çalışmalarından yararlanılması - ÇKS sistemlerinin denetlenmesi ve aynı çiftçinin farklı danışman şirketlere gitmemesinin sağlanması
13 Tarıma dayalı sanayinin olmaması	- Bölgede üretilen domates için salçalık ya da kurutma tesislerinin yapılması - Markalaşma çalışması ile domates ve pirinç gibi ürünlerin tanıtımının yapılması - Girişimcilik kültürünün örnek çiftçiler oluşturularak yaygınlaştırılması - OSB'nin kurulması için çalışmalar yapılması
14 Geleneksel tarım yöntemlerinden vazgeçilmemesi	Ürün çeşitliliğinin sağlanması için kamunun etkin rol oynaması

Siverek tarım sektörünün gelişiminin önünde bazı sorunlar bulunmasına rağmen, aynı zamanda sektörün gelişimini sağlayabilecek çeşitli olanaklar ve potansiyeller bulunduğu görülmektedir. Çalıştay katılımcıları, Karacadağ eteklerinde yer alan tarım arazilerinde bulunan taşların temizlenmesi halinde tarımsal ürün artışı sağlanabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca Siverek ilçesinin nar, üzüm, karadut gibi meyvelerle, meyvecilikte; domates gibi sebzelerle, sebzeçilikte önemli bir potansiyeli bulunduğu ifade edilmektedir. Küçükbaş ve büyükbaş hayvan sayısının ilçede fazla olması ve süt verimliliği nedeniyle Siverek'in

hayvancılık ve süt endüstrisinde potansiyeli bulunduğu düşünülmektedir. Bazı süs bitkileri ve endemik türlerin Siverek'te yetişmekte olması önemli görülmekte ve pirinç ile durum buğdayının ilçenin önemli tarımsal kaynakları olduğu belirtilmektedir. Arıcılık ve arı ürünleri ilçede yaygın olarak yapılmakta ve gelişme potansiyeli bulunmaktadır. Taş işlemeciliği ve pamuğa bağlı tekstil sektörü de ilçe adına ciddi olanaklar olarak görülmektedir

Tablo 43: Siverek Tarım Çalıştayı Olanaklar-Potansiyeller

No	Olanaklar
1	Karadağ bölgesinde bulunan arazilerdeki taşlarının temizlenmesi sağlanabilirse tarımsal ürün üretiminde artış sağlama potansiyeli
2	Meyvecilik sektöründe, nar, üzüm ve karadutun gelişme potansiyeli
3	Domates üretiminde artışa bağlı olarak salça fabrikalarının ve kurutmalık domates işletmelerinin gelişme olanakları
4	Süs bitkileri ve endemik türlere dayalı tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesi potansiyeli
5	Süt veriminin yüksek olması ve hayvan sayısının fazlalığı nedeniyle süt ürünlerine dayalı sanayinin gelişme olanakları
6	Pirincin markalaştırılma olanakları
7	Durum buğdayına bağlı olarak makarna sanayinin gelişme olanakları
8	Arıcılık ürünleri ve arıcılık faaliyetlerinin geliştirilme olanakları
9	Taş işlemeciliği potansiyeli
10	Pamuk üretimine bağlı olarak tekstil sektörünün gelişme potansiyeli

3.5.6 Viranşehir Tarım Çalıştayı

Viranşehir'de gerçekleştirilen Tarım Çalıştayına 33 kişi katılmıştır.

Tablo 44: Viranşehir Tarım Çalıştayına Katılan Kurumlar

No	Adı-Soyadı	Kurumu-Birimi	Unvanı
1	Ali Muzaffer Kol	Tarım İl Müdürlüğü	Mühendis
2	Osman Yılan	Tarım İl Müdürü	Teknisyen
3	Hikmet Kırmızıtaş	Meslek Yüksek Okulu	Öğretim Görevlisi
4	Nusret Ekinci	VİRGİAD	Mühendis
5	Mehmet Tahsin Yolcu	VİRGİAD	Bilgisayar Teknikeri
6	Mahmut Ekinci	MHP Teşkilatı	Başkan
7	Recep Acar	VİRGİAD	Ziraat Mühendisi
8	Bahsi Ekinci	Ziraat Odası	Başkan
9	Ömer Ekinci	Türkiye Muhtarlar Derneği V.şehir Şubesi	Başkan
10	Hamut Baba	Ziraat Odası	
11	Mehmetşah Tamer	Şoförler Odası	Başkan

12	Şeyhmus Damimi	Ruha Tarım Vakfı	Müdür
13	Hasan Çetiner	Viranşehir Esnaf ve Kefalet Kooperatifi	Başkan
14	Ahmet Kurnaş		Muhtar
15	İsmail Karma		Çiftçi
16	Ramazan Saboz	Şoförler Odası	
17	Mehmet Yılmaz	İlçe Tarım Müdürlüğü	Mühendis
18	Eyyüp Yağmur	Maysan Sulama Sistemleri	Müdür
19	Kemal Barlak	Ziraat Odası	Başkan
20	İbrahim Çapa	Ak Parti	Başkan Yrd.
21	M. Salih Aslan	Ak Parti	Başkan Yrd.
22	Halil Demir	Esnaf ve Sanatkarlar Odası	Genel Sekreter
23	Suar Uzun	Viranşehir Belediyesi	Proje Birimi
24	Dr. Sıraç Yolcu	İlçe Tarım Müdürlüğü	Müdür
25	Mehmet Ekinci		Çiftçi
26	Münir Kanar	Yenişehir Mahalle Muhtarı	Muhtar
27	Ramazan Sayan	Ak Parti	Gençlik Kolları
28	Ahmet Kemal Ocak	Kaymakamlık	Proje Ofisi
29	İbrahim Beslenen	NANSA Sulama Sistemleri	Müdür
30	Sait Yazar	NANSA Sulama Sistemleri	Muhasebe
31	Murat Karadağ	Viranşehir Derneği	Dernek Başkanı
32	Mehmet Reşit Yılmaz		Çiftçi
33	Remzi Taylan	CHP	Başkan

Çalıştay katılımcıları Viranşehir ilçesi tarım sektörünün gelişmesinin önünde engel oluşturduklarını düşündükleri 29 ana sorun alanı belirlenmiştir. Bu sorun alanları; toprak erozyonu nedeniyle verimli toprak kaybı ve sulama imkanlarının artmasına rağmen verimin yeterince artmaması en önemli görülen iki ana sorun alanıdır. Diğer sorunlar ise; bankaların tarım işletmelerinin kredi başvuru süreçlerinde, işletmelerden istedikleri teminatlarda ipoteği yeterli bulmayarak kent merkezinde var olan taşınmazları teminat olarak istemesi, ödenek yetersizliği yüzünden arazi iyileştirme çalışmalarının sektöre uğraması, enerji maliyetlerinin artması, elektrik kesintilerinden dolayı sulamanın veriminin düşmesi ve komisyoncu sayısının fazla olması gibi sorunlardır. Bunlara ek olarak; tarıma dayalı sanayinin bulunmaması, çiftçi eğitiminde hedef kitleye ulaşamaması ve tarımsal bilgiyi çiftçiyle paylaşacak mekanizmaların eksikliği de dikkat çeken diğer problemlerdir.

Tablo 45: Viranşehir Tarım Çalıştayı Ana Sorun Alanları

No	Ana Sorun Alanları
1	Toprak erozyonu problemi

2	Sulama imkanı artmasına rağmen yeterli verimin alınamaması
3	Kredi teminatı problemi, ipoteğin yeterli olmaması, kent merkezinden teminat istenmesi
4	Ödenek yetersizliğinden dolayı, arazi iyileştirme çalışmalarının durması
5	Enerji maliyetlerinin artması
6	Elektrik kesintisine bağlı olarak sulamanın yapılamaması ve verimin düşmesi
7	Komisyoncu sayısının fazlalığı
8	Tarıma dayalı sanayinin olmaması
9	Çiftçi eğitiminde hedeflenen kitleye ulaşılamaması
10	Tarımsal bilginin çiftçiyle paylaşılmasını sağlayacak organizasyonların eksikliği
11	Çiftçilerin kulaktan dolma yanlış bilgilerle tarımsal üretim yapması
12	Çiftliklerin küçük olması nedeniyle birim maliyetin artması
13	Ürün desenlerinin yanlış belirlenmesi nedeniyle desteklenen ürünlerde üretim fazlası oluşması ve pazarlama sorunları yaşanması
14	Teminat bulunsa dahi, bürokratik işlemlerinin karmaşıklığından dolayı kredi alma zorluğu
15	Toplulaştırmayı yöneten müteahhit firmanın yeterince çalışmaması
16	Tarım arazilerinde, tarım dışı kullanımlar olan sanayi yapılarının veya konutların yapılmak istenmesi
17	Sulama yatırımlarının bugüne kadar tamamlanmamış olması
18	Mera niteliğini yitirmiş arazilerin hala mera olarak gösterilmesi
19	Tarımda girdi maliyetlerinin yüksek olması
20	Mülkiyet karmaşası ve çok sahipli mülkiyet yapısı
21	Bölge iklimine bağlı olarak sulama gereksiniminin artması ve girdi maliyetlerinin yükselmesi
22	Hayvancılıkta ırk veriminin düşük olması ve ırk ıslah çalışmalarının yetersizliği
23	Organik tarımın yeterince yaygınlaştırılmaması
24	Çiftçinin organik tarım konusunda yeterince bilgi sahibi olmaması ve desteklenmemesi
25	Desteklemelerde fark ödemelerinde sorun yaşanması
26	Tarım verilerinin sağlıklı olmaması, veriler belirlenirken yereldeki çiftçilerden görüş alınmaması
27	TMO'nun ürün alımlarında çiftçilerden ziyade tüccarlardan daha yüksek fiyata ürün alımı yapması
28	Bölgede ortak çalışma kültürünün olmaması
29	Hayvan desteklerinde, birliklerin il merkezinde yer alması, ilçeden uzak olması

Çalışmaya katılan paydaş kurumlar belirledikleri sorun alanları içerisinde 10 tanesini öncelikli sorun alanları olarak belirlemişler ve bu sorun alanlarına ilişkin çözüm önerileri geliştirmişlerdir.

Belirlenmiş 10 öncelikli sorun alanına yönelik ortaya konan çözümler;

Viranşehir tarım işletmeleri sulamada kullandıkları enerji maliyetlerinin sürekli artmasını en önemli sorun olarak belirleyerek, cazibe sulama kapsamında uygulanan fiyat

politikalarının değiştirilmesi gerektiğini, çiftçilerin ortak hareket etmesini sağlayacak uygulamalara ihtiyaç olduğu böylece çiftçinin serbest tüketici haline getirilerek elektrik maliyetlerinin azaltılabileceği, serbest tüketicilik ile ilgili bilgilendirme çalışmalarının düzenlenebileceği, çiftçilere maliyetler konusunda bilgilendirme yapılması gerektiği, elektrik maliyetlerinin 1/7 ila 1/10 arasında bir oranlama yapılarak azaltılması halinde aşırı sulamanın da önüne geçilebileceği, DSİ'nin yaptığı sulama yatırımlarının izlenerek çiftçilere bilgilendirmeler yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Önemli sorunlardan birisi olarak belirlenen tarımda girdi maliyetlerinin yüksekliği sorununun çözümü için; TÜİK verilerinin sağlıklı bir şekilde toplanması gerektiği, veri toplama sürecinde çiftçilerden doğrudan bilgi alınması, bilgilerin ilçe tarım komisyonlarının görüşleri doğrultusunda elde edilmesi, tarımsal danışmanlık ve yayım sistemi üzerine çalışmalar yapılması, tarımsal ilaçlamalarda ve gübrelerde satış miktarının kontrol edilmesi, tarımsal işgücünün bilincinin artırılması, tarımsal danışmanlık sisteminde her ziraat mühendisine belli bir miktarda arazi verilmesi, muhtarların tarımsal danışmanları her ay olarak düzenli bir şekilde araziye gidip gitmediklerini denetlemesi ve tarımsal danışmalar hakkında çiftçilere bilgi verilmesi öneri olarak geliştirilmiştir.

Çiftçi eğitiminde hedeflenen kitleye ulaşabilmek amacıyla; tarımsal yayım şirketlerinin desteklenebileceği, GAP-TAYED gibi kurumların verdikleri eğitim desteklerinin azaltılarak çiftçinin eğitime olan ilgisini arttırmak amacıyla eğitim uzmanlarından yardım alınabileceği, çiftçilere performans dayalı mali destekler verilmesinin yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Tarım topraklarında görülen erozyon sorununun çözümü için, tarla tesviyelerinin yapılması ve derelerin ıslah edilmesi önerilmektedir.

Viranşehir'de tarıma dayalı sanayinin gelişmemiş olması önemli sorun alanları içerisinde gösterilmiştir. Bu sorunun çözümü için; pilot projeler geliştirilerek tarımsal sanayideki başarı örneklerinin çiftçilerle paylaşılması ve fizibilite çalışmaları tamamlamış ve pazar analizlerini yapmış çiftçilerin desteklenmesi önerilmiştir.

Çalıştay katılımcıları tarım arazilerinin tarım dışı amaçlarla kullanılmasını önemli bir sorun olarak görmüştür. Tarım arazilerinin daha çok konut ve sanayi tesisi yapmak amacıyla

tarım dışı amaçla kullanımının engellenebilmesi için, kurumlararası işbirliklerinin geliştirilmesi gerektiği, toprak koruma kurulunun oluşturularak, kurumun uygun görüşü olmadan yapılan uygulamaların engellenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

TMO'nun ürün alımlarında -çiftçilerden daha çok- tüccarlardan daha yüksek fiyata ürün alımı yapması sorun olarak tanımlanmış ve TMO'nun her kalitedeki malı almasının sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, tarımsal ürün kalitesinin yükseltilmesi amacıyla çalışmalar yapılması gerektiği, alım sisteminin denetlenerek, sistemi iyileştirici çözümlere yönelmek gerektiği ifade edilmiştir.

Toplulaştırma projelerinin çiftçi ile de paylaşılarak yapılması ve bu toplulaştırma işinden sorumlu yüklenici firmaların sık aralıklarla denetlenmesinin, toplulaştırmadan sorumlu yüklenici firmanın yeterince çalışmaması sorununa önlem olarak önerilmektedir.

Tablo 46: Viranşehir Tarım Çalıştay Öncelikli Sorun Alanları Çözüm Önerileri

No	Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
1	Enerji maliyetlerinin artması	• Cazibe ile yapılan sulamalarda fiyat politikalarının değiştirilmesi • Çiftçilerin ortak bir şekilde hareket ederek serbest tüketici olmasının sağlanması ile elektrik maliyetlerinin azaltılması • Serbest tüketicilik ile ilgili bilgilendirme faaliyetlerinin yapılması • Çiftçilerin maliyet konusunda bilgilendirme yapmasının sağlanması • Elektrik maliyetlerinin 1/7 ila 1/10 oranında azaltılması, bu sayede fazla sulamanın da önüne geçilebilmesi • DSİ'nin sulama yatırımlarının izlenmesi ve çiftçilere bilgilendirmelerin yapılması
2	Tarımda girdi maliyetlerinin yüksek olması	• TÜİK verilerinin sağlıklı toplanarak çiftçilerden bilgi alınmasının sağlanması • İlçe tarım komisyonları görüşleri doğrultusunda bilgilerin elde edilmesi • Tarımsal danışmanlık ve yayım sisteminin genişletilmesi için çalışmaların yapılması • Tarımsal ilaçlarda ve gübrelemelerde satış miktarının denetlenmesi • Tarımdaki işgücünün bilinçlendirilmesi • Tarımsal danışmanlık sisteminde her ziraat mühendisine belli miktarda arazi verilmesi ve belirlenen miktarın üzerinde arazi verilmesinin

	engellenmesi	
	- Muhtarların da tarımsal danışmanların araziye gidip gitmediğini aylık olarak kontrol etmesi - Çiftçilerin tarımsal danışmanlar konusunda bilgilendirilmesi	
3	Çiftçi eğitiminde hedeflenen kitleye ulaşamıyor	- Tarımsal yayım şirketlerinin desteklenmesi ve geliştirilmesi - Çiftçinin eğitime olan ilgisini arttırmak için bu eğitimleri sadece işi eğitim olan kişilere verilmesi, GAP TAYED gibi bölgesel ölçekte ilgili olan kurumların eğitim desteğinin alınması - Çiftçilere performans bazlı mali desteklerin verilmesi
4	Toprak erozyonu problemi	- Tarla tesviyelerinin yapılması - Derelerin ıslah edilmesi ve doğal drenajın sağlanması
5	Tarıma dayalı sanayinin olmaması	- Tarıma dayalı sanayide yaşanmış başarı hikâyelerinin aktarılması ve pilot projeler oluşturularak çiftçiler arasında yaygınlaştırılmasının sağlanması - Teorik çalışmalarını, fizibilite çalışmalarını ve pazar analizlerini yapmış çiftçilere desteklerin verilmesi
6	Tarım arazilerinde, tarım dışı kullanımlar olan sanayi yapılarının veya konutların yapılmak istenmesi	Kurumlar arasında işbirliklerinin geliştirilmesi
7	TMO'nun ürün alımlarında çiftçilerden ziyade tüccarlardan daha yüksek fiyata ürün alımı yapması	- TMO'nun her kalitedeki tarımsal ürünü almasının sağlanması - Kalitenin yükseltilmesine yönelik çalışmaların yapılması - Alımların denetlenmesi sisteminin iyileştirilmesi
8	Toplulaştırmayı yöneten müteahhit firmanın yeterince çalışmaması	- Toplulaştırma planlarının çiftçi ile de paylaşılması - Toplulaştırmada yüklenici firmalara yönelik denetimlerin artırılması

Çalıştayın son oturumunda, Viranşehir ilçesinin tarım sektöründe henüz devreye sokulmamış potansiyellerinin bulunup bulunmadığı konusu tartışmaya açılmıştır. Çalıştay katılımcıları Viranşehir'de mısır ve pamuk gibi tarıma dayalı sanayi ürünlerin geliştirilme olanağı bulunduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, ilçede önemli miktarda küçükbaş hayvan

varlığının olduğu ve küçükbaş hayvancılığın geliştirilmesinde önemli bir etken olan meraların ilçede yaygın olmasından hareketle ilçede küçükbaş hayvancılığın gelişme potansiyelinin bulunduğunu belirtmişlerdir. Diğer taraftan ilçenin tarım arazileri içerisinde yer alan taşlık alanların organik tarım yapılması amacıyla kullanılabileceği de ifade edilmektedir.

Tablo 47: Viranşehir Tarım Çalıştay Olanaklar-Potansiyeller

No	Olanaklar - Potansiyeller
1	Mısır, pamuk gibi ürünlerde tarıma dayalı sanayi ürünlerinin geliştirilmesi potansiyeli
2	Küçükbaş hayvancılık yapılabilecek meraların fazlalığı nedeniyle küçükbaş hayvancılığın gelişme potansiyeli
3	Taşlık alanların organik tarım amaçlı kullanılması potansiyeli
4	Vasfını kaybetmiş meraların tarımsal arazi olarak kullanılabilme potansiyeli

III. TRC2 BÖLGESİ TARIM ÇALIŞTAYLARI ANKET RAPORU

1. GİRİŞ

22.01.2013–01.03.2013 tarihleri arasında Şanlıurfa ve Diyarbakır’da gerçekleştirilen çalıştaylarda toplam 170 adet anket gerçekleştirilmiştir. Anketler çalıştay toplantılarında tartışma sürecinin öncesinde katılımcılara uygulanmıştır. Bölgedeki sanayi, turizm ve tarım paydaşlarının katılımıyla gerçekleştirilen çalıştay oturumlarında; tarım sektörü paydaşlarıyla yapılan görüşmelerde elde edilen 170 anketin verileri, SPSS veri analiz programıyla analiz edilmiş ve sonuçlar rapor olarak sunulmuştur.

2. ÇALIŞTAY KATILIMCISI SEKTÖR PAYDAŞLARININ DAĞILIMI VE KURUM TEMSİLCİLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Tarım sektörü paydaşlarının katılımıyla gerçekleştirilen anketlerin il ve ilçeye göre dağılımları, katılımcıların temsil ettikleri kurumsal yapılar, katılımcıların demografik nitelikleri, verilerin analizi sonucunda aşağıda ortaya konulmuştur.

Bölgedeki tarım sektörü paydaşı olan katılımcıların illere göre dağılımı: Çalıştay katılımcısı tarım sektörü paydaşlarının illere göre dağılımının yer aldığı tablo değerlendirildiğinde, katılımcıların % 52’sinin Şanlıurfa, % 48’inin Diyarbakır İli’nden geldiği görülmüştür.

Tablo 48: Katılımcıların Geldikleri İle Göre Dağılımı

Katılımcıların İli	Sayı	%
Diyarbakır	81	48
Şanlıurfa	89	52
Toplam	170	100

Bölgedeki tarım sektörü paydaşları olan katılımcıların ilçelere göre dağılımı: Tarım sektörü paydaşı olan araştırma katılımcılarının % 20’si Diyarbakır İl Merkezi, % 16’sı Şanlıurfa İl Merkezi temsilcileridir.

Diyarbakır ve Şanlıurfa’nın ilçelerinden gelen katılımcıların dağılımı; Viranşehir (% 8), Bismil (% 7), Suruç (% 6), Silvan (% 6), Ergani (% 4), Çınar (% 3), Birecik (% 3), Halfeti (% 3), Bozova (% 3), Ceylanpınar (% 3), Harran (% 2), Hilvan (% 2), Hani (% 2), Kulp (%

2), Akçakale (% 1), Çüngüş (% 1), Dicle (% 1), Eğil (% 1), Çermik (% 1), Lice (% 1), Hazro (% 1), Kocaköy (% 1) olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 49: Katılımcıların Geldikleri İlçelere Göre Dağılım

Katılımcıların İlçesi	Sayı	%
Diyarbakır İl Merkezi	33	20
Şanlıurfa İl Merkezi	27	16
Bismil	12	7
Siverek	10	6
Viranşehir	14	8
Suruç	10	6
Harran	3	2
Ceylanpınar	5	3
Birecik	5	3
Halfeti	5	3
Bozova	5	3
Hilvan	3	2
Akçakale	2	1
Çüngüş	1	1
Ergani	6	4
Çınar	5	3
Dicle	2	1
Eğil	2	1
Çermik	1	1
Silvan	9	5
Lice	1	1
Hani	3	2
Kulp	3	2
Kocaköy	2	1
Hazro	1	1
Toplam	170	100

Tarım paydaşı katılımcıların temsil ettikleri kurumlar: Çalıştayda yer alan tarım sektörü paydaşlarının temsil ettikleri kurumsal yapılar aşağıdaki tabloda verilmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası (% 52) tarım sektöründe paydaş olarak yer alan resmi kurumların temsilcileri, % 6'sı bölgedeki üniversitelerin temsilcileri, % 24'ü tarım sektörü

içinde yer alan STK'lar, % 5'i tarım sektöründe faaliyet gösteren özel kuruluşlar ve % 13'ü bölge tarım sektöründe faaliyet gösteren üreticilerdir.

Tablo 50: Katılımcıların Temsil Ettikleri Kurumlar

Kurumlar	Sayı	%
Resmi Kurum	88	52
Özel Firma/Kuruluş	9	5
STK	40	24
Küçük Üretici	22	13
Üniversite	10	6
Siyasi Parti	1	1
Toplam	170	100

Sektörel Gelişim Planı'nın amaçları ve analiz kapsamındaki hedefler doğrultusunda değerlendirildiğinde; kurumsal temsilcilerin ağırlıklı olduğu bir katılımcı profilinin ortaya çıkması önemlidir. Çalıştaylar kapsamında ulaşılan sektör bileşenlerinin ilçe bazındaki ve kurumsal yapı bağlamındaki dağılımı ele alındığında; bölgede analizin yapılması amaçlanan sektörel gelişim planına, olumlu katkıda bulunacak nitelikte katılımcıya ulaşıldığı belirtilebilir.

İlçeye göre katılımcıların temsil ettikleri kurumların dağılımı: Araştırma kapsamında görüşülen tarım sektörü çalıştay katılımcılarının temsil ettikleri kurumun ilçelere göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 51: İlçeye Göre Katılımcıların Temsil Ettikleri Kurumların Dağılımı

İlçenin Adı %	Kurum Sınıflama %						Toplam %
	Resmi Kurum	Özel Firma/Kuruluş	STK	Küçük Üretici	Üniversite	Siyasi Parti	
Diyarbakır İl Merkezi	62	3	27	3	5	0	100
Şanlıurfa İl Merkezi	82	0	7	0	11	0	100
Bismil	17	42	8	25	8	0	100
Siverek	30	0	50	10	10	0	100
Viranşehir	14	7	50	21	0	7	100
Suruç	10	10	30	40	10	0	100
Harran	100	0	0	0	0	0	100
Ceylanpınar	40	0	20	40	0	0	100

Birecik	40	0	40	20	0	0	100
Halfeti	40	0	20	40	0	0	100
Bozova	20	0	40	0	40	0	100
Hilvan	67	0	33	0	0	0	100
Akçakale	50	0	50	0	0	0	100
Çüngüş	100	0	0	0	0	0	100
Ergani	67	0	33	0	0	0	100
Çınar	80	0	20	0	0	0	100
Dicle	100	0	0	0	0	0	100
Eğil	100	0	0	0	0	0	100
Çermik	100	0	0	0	0	0	100
Silvan	22	11	11	56	0	0	100
Lice	100	0	0	0	0	0	100
Hani	100	0	0	0	0	0	100
Kulp	67	0	33	0	0	0	100
Kocaköy	100	0	0	0	0	0	100
Hazro	100	0	0	0	0	0	100
Toplam sayı	88	9	40	22	10	1	170
Toplam %	100	100	100	100	100	100	100

Katılımcıların mesleki durumları: Katılımcıların temsil ettikleri kurumsal yapı içindeki mesleki durumlarının dağılımı aşağıda değerlendirilmiştir.

Katılımcıların % 14'ü resmi kurumda üst düzey yönetici, % 12'si resmi kurumda orta düzey yönetici, % 3'ü özel sektörde üst düzey yönetici, % 2'si özel sektörde orta düzey yönetici, % 24'ü STK temsilcisidir. Toplamın % 55'ini oluşturan bu grubu, bölgenin sektörel yapısı içindeki karar verici grup olarak değerlendirmek mümkündür.

Katılımcıların % 26'sı resmi kurumda uzman-mühendis, % 1'i özel sektörde uzman-mühendis'tir. Bu grup, sektörel yapının içindeki mevcut durum ve sorunların doğrudan içinde çalışan aktif kesim olarak değerlendirilebilir. Bu duruma benzer bir konumda yer alan akademisyen katılımcıları da (% 6) mevcut durum ve sorunları ile doğrudan ilişki içinde olan diğer grup olarak ele almak mümkündür.

Katılımcıların % 13'ü sektörel yapının önemli bileşenlerinden biri olan ve bölgedeki temel sorunların doğrudan en fazla yansıdığı kesim olan küçük üreticilerdir.

Katılımcıların mesleki durum ve kurumsal yapılarındaki çeşitlilik, sektörel yapı ve

mevcut durum-sorunlara ilişkin farklı bakış açılarını bir araya getirmek açısından fayda sağlamıştır. Çalıştaylar ve anket verilerinin analizinde bu çeşitliliğin ortaya çıkardığı farklı bakış açılarına ilişkin sonuçlar ilgili başlıklar altında açıklamalar ile birlikte ortaya konulmuştur.

Tablo 52: Katılımcının Mesleki Durumu

Katılımcının Mesleki Durumu	Sayı	%
Resmi Kurumda Üst Düzey Yönetici	24	14
Resmi Kurumda Orta Düzey Yönetici	21	12
Resmi Kurumda Uzman-Mühendis	44	26
STK Temsilcisi	40	24
Özel Sektörde Üst Düzey Yönetici	5	3
Özel Sektörde Orta Düzey Yönetici	3	2
Özel Sektörde Uzman-Mühendis	1	1
Küçük Üretici	22	13
Akademisyen	10	6
Toplam	170	100

Katılımcıların eğitim düzeyi: Katılımcıların eğitim düzeyleri değerlendirildiğinde, sektör bileşeni dahilinde yer alan katılımcılarının çoğunluğunu (% 69) üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bu katılımcılar resmi ve özel kurumların üst-orta düzey yöneticileri ile uzman- mühendisleridir.

Lise mezunu olan katılımcıların oranı % 11’dir ve bu katılımcıların çoğunluğu STK temsilcisi olan katılımcılardır. Katılımcıların % 9’u ortaokul ve % 10’u ilkokuldur. Eğitim düzeyi daha düşük olan bu katılımcıların büyük çoğunluğu, aynı zamanda küçük üretici olan grubu oluşturmaktadır.

Tablo 53: Katılımcıların Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	Sayı	%
İlkokul	17	10
Ortaokul	16	9
Lise	19	11
Üniversite	118	69
Toplam	170	100

3. BÖLGESEL SEKTÖRDE AKTİF ROL ALAN KURUMSAL YAPILAR VE SORUMLULUKLARI

Katılımcı kurumların öncelikli çalışma alanları: Katılımcı kurumların ildeki öncelikli çalışma alanları aşağıda verilmiştir. Öncelikli çalışma alanlarına verilen cevap oranları değerlendirildiğinde katılımcıların % 74'ünün soruyu cevapladığı görülmektedir. Birinci öncelikli çalışma alanı % 74 oranında cevaplanmıştır. Katılımcıların % 68'i birinci öncelikli çalışma alanının yanında ikinci öncelikli çalışma alanı da belirtmiştir. Katılımcıların % 57'si ise birinci ve ikinci çalışma alanıyla birlikte üçüncü çalışma alanını da ortaya koymuştur.

Tablo 54: Öncelikli Çalışma Alanlarının Dağılımı

Öncelikli çalışma Alanları %	Birinci Öncelikli Çalışma Alanı		İkinci Öncelikli Çalışma Alanı		Üçüncü Öncelikli Çalışma Alanı	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toplam Cevaplanma Oranı	126	74	116	68	97	57

Kurumsal yapıya göre kurumların birinci öncelikli çalışma alanları: Kurumsal yapıya göre çalışma alanlarının dağılımına bakıldığında, resmi kurum katılımcılarının % 29'u tarımsal işletmelerin finansmanı konusunun öncelikli çalışma alanları olduğunu belirtmiştir. % 16 oranında sektörel ve kurumsal planlama çalışmaları, % 13 oranında tarımsal danışmanlık hizmetleri öncelikli çalışma alanı olarak belirtilmiştir.

Katılımcı özel firma temsilcilerinin % 29'u, firmalarının öncelikli çalışma alanı olarak tarımsal danışmanlık hizmetlerini belirtmiştir. Özel kuruluşların birinci öncelikli çalışma alanları arasında belirtilen diğer çalışma alanlarının bitkisel ve hayvansal üretim etkinlikleri (% 14), hayvancılıkla ilgili etkinlikler (% 14), tarımsal destek çalışmaları (% 14), tarımsal üretime yönelik ticaret faaliyetleri (% 14) olarak belirtilmiştir.

Çalıştay katılımcısı özel kuruluş- firmaların öncelikli çalışma alanlarının önemli oranda, üretim ve ticaret faaliyetlerinde toplandığı belirtilebilir.

Çalıştay katılımcısı STK temsilcilerinin öncelikli çalışma alanı olarak belirttiği etkinlikler; bitkisel ve hayvansal üretim etkinlikleri (% 16), tarımsal işletmelerin finansmanı

(% 16), sektörel ve kurumsal planlama çalışmaları (% 16), su ve su ürünleri yönetimi çalışmaları (% 16), tarımsal danışmanlık (% 8), toplumsal çalışmalar (% 8) alanları olmuştur.

STK temsilcisi katılımcıların verdikleri cevaplar, STK'ların bölgede çok çeşitli alanlarda faaliyetlerini sürdürdüğünü göstermektedir. Üretim, finansman, kurumsal planlama, su ürünleri yönetimi, danışmanlık ve toplumsal çalışmalar gibi alanlarda çeşitlenmiş olan birinci öncelikli çalışma alanları STK'ların alanlarında etkin olduklarına veya paydaş olma konusunda gönüllü olduklarına ilişkin bir veri olarak değerlendirilebilir.

Küçük üreticilerin tamamının Ar-Ge faaliyetlerini öncelikli çalışma alanı olarak belirtmiş olması dikkat çekicidir. Küçük üreticilerin öncelikli çalışma alanı olarak araştırma geliştirme faaliyetlerine vurgu yapması bu alandaki eksikliklerine ilişkin vurgu olarak da değerlendirilebilir.

Üniversite temsilcisi katılımcıların % 30'unun birinci öncelikli çalışma alanı olarak insan kaynaklarının geliştirilmesini belirtmiştir. Üniversite temsilcileri, mekansal planlama ve uygulama (% 10), tarımsal danışmanlık (% 10), sektörel ve kurumsal planlama konularını da birinci öncelikli çalışma alanı olarak belirtmiştir.

Tablo 55: Kurumsal Yapıya Göre Kurumların Birinci Öncelikli Çalışma Alanlarının Dağılımı

Katılımcı Kurum %	Kurumun Birinci Öncelikli Çalışma Alanı %																				Toplam %
	Bitkisel ve hayvansal üretim etkinlikleri	Mekansal Planlama ve Uygulama	Doğal alanların ve kaynakların korunması	Tarımsal işletmelerin finansmanı	Tarımsal destek	İnsan kaynaklarının geliştirilmesi	Hayvancılık ile ilgili etkinlikler (hayvan sağlığı, hastalıkla mücadele vb.)	Araştırma-Geliştirme etkinlikleri	Tarımsal danışmanlık hizmetleri	Su ve su ürünleri yönetimi çalışmaları	Sektörel ve kurumsal planlama çalışmaları	Toplumsal hizmetler	Tarımsal üretime yönelik ticaret	Arazi toplulaştırması	Üretici örgütlülüğü	Çiftçi kayıt sistemi	Altyapı ve ulaşım hizmetleri	Gıda güvenliği	Alternatif enerji	Sınai üretim	
Resmi Kurum	4	1	1	29	9	0	2	4	13	5	16	0	1	9	0	4	1	1	0	0	100
Özel	14	0	0	0	14	0	14	0	29	0	14	0	14	0	0	0	0	0	0	0	100

Firma/ Kuruluş																					
STK	16	0	0	16	0	0	4	0	8	16	16	8	0	0	8	4	0	0	4	0	100
Küçük Üretici	0	0	0	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
Üniversite	0	10	0	10	0	30	10	0	10	10	10	0	0	0	0	0	0	0	0	10	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
Toplam Sayı	8	2	1	30	8	3	5	4	16	9	19	2	2	7	2	4	1	1	1	1	126
Birinci Öncelikli Çalışma Alanı Toplamı %	6	2	1	24	6	2	4	3	13	7	15	2	2	6	2	3	1	1	1	1	100

Kurumsal yapıya göre kurumların ikinci öncelikli çalışma alanları: Katılımcı kurum temsilcilerinin ikinci öncelikli çalışma alanları arasında tarımsal danışmanlık hizmetlerinin öne çıktığı (toplamın % 25'i) görülmektedir.

Resmi kurum katılımcılarından ikinci çalışma alanı belirtmiş olanların % 26'sı, özel kurum temsilcilerinden ikinci çalışma alanı belirtmiş olanların % 43'ü, üniversite temsilcilerinin % 33'ü ve STK'ların % 14'ü tarımsal danışmanlık hizmetlerinin ikinci öncelikli çalışma alanı olduğunu belirtmiştir.

Tarım faaliyetlerinden sonra hayvancılık ve hayvancılıkla ilgili etkinliklerin de kurumlar için öncelikli çalışma alanları arasında sayıldığı görülmektedir. İkinci öncelikli çalışma alanı belirtmiş olan resmi kurumların % 19'u, STK'ların % 14'ü hayvancılık faaliyetlerini çalışma alanları içinde sıralamıştır.

Tablo 56: Kurumsal Yapıya Göre Kurumların İkinci Öncelikli Çalışma Alanlarının Dağılımı

Katılımcı Kurum %	Kurumun İkinci Öncelikli Çalışma Alanı %																			Toplam %
	Bitkisel ve hayvansal üretim etkinlikleri	Mekansal Planlama ve Uygulama	Doğal alanların ve kaynakların korunması	Tarımsal işletmelerin finansmanı	Tarımsal destek	İnsan kaynaklarının geliştirilmesi	Hayvancılık ile ilgili etkinlikler (hayvan sağlığı, hastalıkla mücadele vb.)	Araştırma-Geliştirme etkinlikleri	Tarımsal danışmanlık hizmetleri	Su ve su ürünleri yönetimi çalışmaları	Sektörel ve kurumsal planlama çalışmaları	Toplumsal hizmetler	Tarımsal üretime yönelik ticaret	Arazi toplulaştırması	Üretici örgütülüğü	Çiftçi kayıt sistemi	Altyapı ve ulaşım hizmetleri	Gıda güvenliği	Turizm	
Resmi Kurum	3	1	3	4	6	1	19	5	26	3	8	5	4	1	0	1	0	10	0	100
Özel Firma/Kuruluş	43	0	0	0	0	0	0	0	43	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
STK	10	10	0	10	0	5	14	19	14	0	10	0	0	0	5	0	5	0	0	100
Üniversite	0	0	11	11	0	0	11	0	33	11	11	0	0	0	0	0	0	0	11	100
Siyasi Parti	0	0	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
Toplam Sayı	7	3	3	6	5	2	20	8	29	4	9	4	3	1	1	1	1	8	1	116
İkinci Öncelikli Çalışma Alanı Toplamı %	6	3	3	5	4	2	17	7	25	3	8	3	3	1	1	1	1	7	1	100

Üçüncü öncelikli çalışma alanlarının dağılımı: Üçüncü öncelikli çalışma alanı belirtmiş olan katılımcıların oranının % 57 olduğu ortaya konulmuştur.

Verilen cevaplar değerlendirildiğinde katılımcıların üçüncü öncelikli çalışma alanları içinde; tarımsal danışmanlık hizmetlerinin (% 14), gıda danışmanlığının (% 11), tarımsal işletmelerin finansmanının öne çıktığı görülmektedir.

Özel firma ve kuruluşların % 50'sinin, STK'ların % 33'ünün üçüncü öncelikli çalışma alanı olarak tarımsal danışmanlık hizmetlerini belirtmiş olması dikkat çekicidir.

Tablo 57: Kurumsal Yapıya Göre Kurumların Üçüncü Öncelikli Çalışma Alanlarının Dağılımı

Katılımcı kurum %	Kurumun Üçüncü Öncelikli Çalışma Alanı %																				Toplam %
	Bitkisel ve hayvansal üretim etkinlikleri	Mekansal Planlama ve Uygulama	Doğal alanların ve kaynakların korunması	Tarimsal işletmelerin finansmanı	Tarimsal destek	İnsan kaynaklarının geliştirilmesi	Hayvancılık ile ilgili etkinlikler (hayvan sağlığı, hastalıkla mücadele vb.)	Araştırma-Geliştirme etkinlikleri	Tarimsal danışmanlık hizmetleri	Sektörel ve kurumsal planlama çalışmaları	Toplumsal hizmetler	Tarimsal üretime yönelik ticaret	Tarimsal risk	Arazi toplulaştırması	Üretici örgütülüğü	Çiftçi kayıt sistemi	Altyapı ve ulaşım hizmetleri	Gıda güvenliği	Sınai üretim	Turizm	
Resmi Kurum	5	0	5	14	0	0	11	9	8	12	3	2	2	3	5	6	3	15	0	0	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	0	0	17	0	0	0	50	0	0	17	0	0	0	0	0	17	0	0	100
STK	6	11	0	6	11	0	6	0	33	0	0	0	0	0	11	0	0	0	11	6	100
Üniversite	0	0	0	14	0	14	14	14	0	29	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
Toplam Sayı	4	2	3	11	3	1	9	7	14	10	3	2	1	2	5	4	2	11	2	1	97
Üçüncü Öncelikli Çalışma Alanı Toplamı %	4	2	3	11	3	1	9	7	14	10	3	2	1	2	5	4	2	11	2	1	100

Sektör paydaşı kurumların güçlü ve zayıf yönleri: Katılımcıları temsil ettikleri kurumun en güçlü ve en zayıf yönlerinin ne olduğu sorulmuştur. Katılımcıların % 69'u kurumsal yapının güçlü yönlerine, % 63'ü kurumsal yapının zayıf yönlerine ilişkin görüşlerini belirtmiştir.

Tablo 58: Sektör Paydaşı Kurumların Güçlü ve Zayıf Yönleri Sorusunun Cevaplanma Oranları

Sektör Paydaşı Kurumların Güçlü Ve Zayıf Yönleri %	Katılımcı Kurumların Güçlü Yönleri Cevaplanma Oranı		Katılımcı Kurumların Zayıf Yönleri Cevaplanma Oranı	
	Sayı	%	Sayı	%
Toplam Cevaplanma Oranı	117	69	107	63

Katılımcı kurumların en güçlü yönleri: Katılımcıların, temsilcisi oldukları kurumların en güçlü yönlerine ilişkin verdikleri cevaplar kurumsal yapıya göre farklılık göstermektedir.

Sektör paydaşı resmi kurum temsilcilerinin % 34'ü kurumun en güçlü olduğunu alanın, yayın, eğitim, yerinde bilgilendirme gibi tarımsal danışmanlık faaliyetleri; % 16'sı tarımsal projeler hazırlama-uygulama faaliyetleri, % 10'u arazi toplulaştırma faaliyetleri olduğunu belirtmiştir.

Özel sektör temsilcisi olan katılımcıların verdikleri cevaplara göre, bölgedeki tarım sektöründe faaliyet gösteren özel firmaların en güçlü oldukları alanlar, etkin üretim (% 33), Ar-Ge faaliyetleri (% 33) ve tarımsal proje hazırlama-uygulama faaliyetleridir.

Üniversite temsilcileri, temsil ettikleri akademik kurumların en güçlü yönleri olarak, tarımsal danışmanlık faaliyetleri (% 22), bölgedeki sektörel gelişmeye yönelik çalışmalar (% 22), etkin üretim faaliyetlerini (% 22) öncelikli olarak belirtmiştir. Üniversite temsilcisi katılımcıların % 11'i Ar-Ge faaliyetlerini, % 11'i kurumlar arasında işbirliği çalışmalarını ve % 11'i ÇKS'nin etkin kullanımı konusunda yürüttükleri çalışmaları kurumlarının en güçlü yönü olduğunu belirtmiştir.

STK temsilcisi katılımcıların % 23'ü, tarımsal danışmanlık faaliyetlerini kurumlarının en güçlü olduğu alan olarak belirtirken, % 19'u etkin üretim faaliyetlerini, % 12'si su kaynakları yönetimini, % 12'si bölgedeki sektörel gelişmeye yönelik yaptığı çalışmaları kurumlarının en güçlü olduğu yönü olarak belirtmiştir.

Verilen cevaplar kurumsal işleyişe veya kurumsal yapıya ilişkin değil, kurumun bölgedeki en sıklıkla çalıştığı alanlarla paralellik göstermiştir. Bu nedenle genel olarak değerlendirildiğinde, kurum temsilcilerinin, bölgedeki sektörel faaliyetleri arasında en yoğun olarak yaptıkları iş alanını kurumun güçlü yönü olarak belirttiği söylenebilir.

Tablo 59: Katılımcı Kurumların Çalıştıkları Kurumsal Yapı İle İlgili En Güçlü Olduğunu Düşündükleri Alan

Katılımcı kurum %	Katılımcıların Çalıştıkları Kurumsal Yapı İle İlgili En Güçlü Olduğunu Düşündükleri Alan %																Toplam %
	Uzman personele sahip olma-insan kaynağı geliştirme	Üreticiye mali destek	Tarımsal danışmanlık (yayın, eğitim, yerinde bilgilendirme)	Su kaynakları yönetimi	Etkin üretim	Kurumlar arası işbirliği	Tarımsal projeler hazırlama-uygulama	Bölgedeki sektörel gelişmeye yönelik çalışmalar	AR-GE faaliyetleri	Doğal alanlar ve kaynakların korunmasına yönelik çalışmalar	Organik tarım faaliyetleri	Tarımsal altyapı-üstyapı çalışmaları	ÇKS'nin etkin kullanımı çalışmaları	Arazi toplulaştırma çalışmaları	Bölge çiftçilerini örgütlü ve işbirliğine dayalı tarıma yönlendirme	İlçe ve köy düzeyinde örgütlenerek tarıma destek verme	
Resmi Kurum	7	1	34	7	1	1	16	8	1	5	3	0	3	10	0	4	100
Özel Firma/Kuruluş	0	0	0	0	33	0	33	0	33	0	0	0	0	0	0	0	100
STK	8	4	23	12	19	4	4	12	0	4	0	4	0	0	4	4	100
Küçük Üretici	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
Üniversite	0	0	22	0	22	11	0	22	11	0	0	0	11	0	0	0	100
Siyasi Parti	0	0	0	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	100
Toplam Sayı	7	2	35	8	9	3	14	12	3	5	2	1	3	8	1	4	117
En Güçlü Olduğu Düşünülen Alan Toplam %	6	2	30	7	8	3	12	10	3	4	2	1	3	7	1	3	100

Katılımcı kurumların en zayıf yönleri: Kurum temsilcilerine, kurumlarının en zayıf yönlerinin ne olduğu sorulmuştur. Zayıf yöne ilişkin iki nokta dikkat çekmektedir.

Bunlardan ilki, resmi kurum temsilcilerinin % 39'unun, üniversitelerin % 38'inin STK temsilcilerinin % 48'inin, küçük üreticilerin tümünün en zayıf yön olarak, "sorunların

çözümü için ayrılan kaynağın, ekipmanın ve uzman personelin yetersizliğini” belirtmiş olmasıdır.

Toplamda % 40 oranında insan kaynağı ve yetersiz ekipman sorunu dile getirilirken, dikkat çeken diğer bir veri hiçbir özel firma temsilcisinin bu konuyu zayıf yön olarak belirtmemiş olmasıdır. Bununla birlikte özel firma temsilcilerinin % 67 gibi önemli bir oranı firmalarının en zayıf yönü olarak “ÇKS, imar, toplulaştırma gibi araziler ilgili sorunların üretim sürecine yansımaları” belirtmiştir.

Bu verilerden hareketle, resmi kurum, üniversite ve STK’larda insan kaynağı ve ekipman sorunlarının kurumların en güçsüz yönü olduğu; özel kuruluşların ise bölgedeki arazi, ÇKS gibi düzenlemelerde en çok olumsuz etkilenen kesim olduğu söylenebilir.

Tablo 60: Katılımcı Kurumların Çalıştıkları Kurumsal Yapı İle İlgili En Zayıf Olduğunu Düşündükleri Alan

Katılımcı Kurum %	Katılımcıların Çalıştıkları Kurumsal Yapı İle İlgili En Zayıf Olduğunu Düşündükleri Alan %											Toplam %
	Kurum içi iş yoğunluğu-iletişimden kaynaklı işleyiş sorunları	Kurumlar arası işbirliği ve eşgüdüm sorunları	Uygulamaları yönlendiren mevzuatın yetersizliği ve karmaşıklığı	Araştırma eksikliği	Sorunların çözümü için ayrılan kaynağın, ekipmanın ve uzman personelinin yetersizliği	Doğal kaynakların korunamaması	ÇKS, imar, toplulaştırma gibi araziler ilgili sorunların üretim sürecine yansımaları	Üretim sürecinde kullanılan enerji kaynaklarının verimsiz, pahalı olması	Üreticinin geleneksel üretim alışkanlıklarından vazgeçememesi	Üretici veya bölge halkıyla iletişim, doğrudan ulaşım sorunları	Fiyat dalgalanmalarına müdahale edilememesi	
Resmi Kurum	17	9	3	4	39	4	3	3	1	15	1	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	0	0	0	0	67	33	0	0	0	100
STK	4	8	0	8	48	4	4	8	0	16	0	100
Küçük Üretici	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	100

Üniversite	0	38	0	0	38	0	0	0	13	13	0	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
Toplam Sayı	13	12	2	5	43	4	5	5	2	15	1	107
En Zayıf Olduğu Düşünülen Alan Toplam %	12	11	2	5	40	4	5	5	2	14	1	100

Katılımcının içinde bulunduğu kurumsal yapıya ilişkin değerlendirmeleri:
Katılımcıların temsil ettikleri kurumlarının bölgedeki ve sektördeki konumu ile iç işleyişine ilişkin değerlendirmelerine görüşleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Görüşlerin genel toplam oranlarının ardından kurumsal yapıya göre her bir değerlendirme ifadesine verilen cevaplar, ayrı tablolarda detaylı olarak sonraki tablolarda ortaya konulmuştur. Verilen cevaplar, yüzdelik oran içindeki dağılımlarına göre değerlendirilmiştir.

“Kurumumuz, İldeki tarım işletmeleri ile sorunsuz ve iletişim içinde çalışmaktadır” ifadesine katılımcıların % 94’ü cevap vermiştir. cevapların yüzdelik dilim içindeki dağılımına bakıldığında, katılımcıların % 70’i temsilcisi oldukları kurumun tarım işletmeleri ile sorunsuz çalıştığını belirtmiştir.

“Kurumumuz tarım işletmelerini yönlendirme, eğitim, kurumsal güçlendirme konusunda verici, yol gösterici çalışmalar yapmaktadır” ifadesinin cevaplanma oranı % 93’tür. Katılımcıların % 62’si temsilcisi oldukları kurumun yol gösterici çalışmalar yaptığını belirtirken, % 24’ü bu konuda çalışma içinde bulunmadığını belirtmiştir.

“Kurumumuz İlde tarım alanındaki diğer kurumlarla işbirliği içinde ve ortaklaşa çalışmalar yürütmektedir” ifadesinin cevaplanma oranı % 92’dir. Temsilcisi oldukları kurumun ildeki diğer kurumlarla işbirliği ve ortaklaşa çalıştığını belirten katılımcıların oranı % 64’dür. Katılımcıların % 22’si temsilcisi oldukları kurumun, diğer kurumlarla işbirliği içinde ve ortaklaşa çalışmalar yürütmediğini belirtmiştir.

“Kurumumuz nitelikli ve yeterli insan kaynağı konusunda güçlüdür” ifadesinin cevaplanma oranı % 91’dir. Katılımcıların % 66’sı kurumlarının nitelikli ve yeterli insan kaynağına sahip olduğunu belirtirken % 23’ü kurumda nitelikli ve yeterli insan kaynağı olmadığını belirtmiştir.

“Kurumumuz, İlde tarım sektörüne ilişkin mevcut sorunlara çözüm üretmede yetersiz kalmaktadır” ifadesinin cevaplanma oranı % 90 olmuştur. Katılımcıların % 58’i temsilcisi oldukları kurumun, ilde tarım sektörüne ilişkin mevcut sorunlara çözüm üretmede yetersiz kalmadığını belirtmiş, % 31’i yetersiz kaldığını belirtmiştir.

“Kurumumuz yeterli teknolojik olanaklara, donanıma sahip değildir” ifadesinin cevaplanma oranı % 91’dir. Katılımcıların % 37’si kurumlarının teknolojik olanak ve donanıma sahip olmadığını, % 50’si yeterli teknolojik donanım ve olanaklara sahip olduğunu belirtmiştir.

“İlde tarım sektörüne ilişkin gelişmeler, sorunlar, mevcut durum konusunda araştırmalar yapılır ve bu araştırmalar kurum politikalarında kullanılır” ifadesinin cevaplanma oranı % 90’dır. Katılımcıların % 49’u sektörel araştırmaların kurum politikalarında kullanıldığı ifadesine katıldığını belirtirken, bu ifadeye katılmadığını belirten katılımcıların oranı % 31 olmuştur. Sektörel araştırmaların kurum politikasında kullanılıp kullanılmadığı konusunda fikri olmadığını belirten katılımcıların oranı % 20 ile dikkat çekici düzeyde bulunmuştur.

Tablo 61: Kurumsal Yapıya İlişkin Değerlendirmeler

Kurumsal yapıya ilişkin değerlendirmeler %	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Cevaplanma oranı %
Kurumumuz, İldeki tarım işletmeleri ile sorunsuz ve iletişim içinde çalışmaktadır	4	17	9	50	20	94
Kurumumuz tarım işletmelerini yönlendirme, eğitim, kurumsal güçlendirme konusunda verici, yol gösterici çalışmalar yapmaktadır	4	20	15	40	22	93
Kurumumuz İlde tarım alanındaki diğer kurumlarla işbirliği içinde ve ortaklaşa çalışmalar yürütmektedir	5	17	13	42	22	92
Kurumumuz nitelikli ve yeterli insan kaynağı konusunda güçlüdür	3	20	11	50	16	91

Kurumumuz, İlde tarım sektörüne ilişkin mevcut sorunlara çözüm üretmede yetersiz kalmaktadır	19	39	12	28	3	90
Kurumumuz yeterli teknolojik olanaklara, donanımına sahip değildir	16	34	12	27	10	91
İlde tarım sektörüne ilişkin gelişmeler, sorunlar, mevcut durum konusunda araştırmalar yapılır ve bu araştırmalar kurum politikalarında kullanılır	5	26	20	40	9	90

Genel değerlendirme tablosunun ardından, her bir ifadenin kurumsal yapıların dağılımına göre değerlendirilmesi ayrı tablolarda ortaya konulmuştur. Kurumsal yapının dağılıma göre ifadelere katılma durumu, sektörel yapı içinde kurumların koşullarına ilişkin görüşlerin daha net ortaya konulmasına yardımcı olacaktır.

Katılımcı kurumun, ildeki tarım işletmeler ile sorunsuz ve iletişim içinde çalışma durumu: Katılımcıların, temsilcisi oldukları kurumun ildeki tarım işletmeleri ile sorunsuz ve iletişim içinde çalışması konusundaki ifadeye katılım düzeylerine bakıldığında; resmi kurum temsilcisi katılımcıların % 81 çoğunluğunun, STK temsilcilerinin % 58'inin ve üniversite temsilcilerinin % 60'ının, kurumlarını bu konuda olumlu değerlendirdiği görülmektedir.

Özel firma-kuruluş temsilcilerinin verdikleri cevapların diğer kurumlara göre farklılık gösterdiği dikkat çekmektedir. Özel firma temsilcilerinin % 50'si ildeki tarım işletmeleri ile sorunsuz ve iletişim içinde çalışıldığı ifadesine katılmamış, % 13'ü bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir.

Tablo 62: Katılımcı kurumun, İldeki Tarım İşletmeler İle Sorunsuz ve İletişim İçinde Çalışma Durumu

Katılımcı Kurum %	Kurumumuz, İldeki Tarım İşletmeleri İle Sorunsuz Ve İletişim İçinde Çalışmaktadır %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	4	8	7	64	17	100
Özel	0	50	13	38	0	100

Firma/ Kuruluş						
STK	8	20	15	30	28	100
Küçük Üretici	7	27	7	33	27	100
Üniversite	0	40	0	40	20	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	7	27	14	80	32	160
İfadeye Katılma Düzeyi Toplam %	4	17	9	50	20	100

Katılımcı kurumun, tarım işletmelerini yönlendirme, eğitim, kurumsal güçlendirme konusunda verici, yol gösterici çalışmalarda bulunma durumuna ilişkin görüşler: Katılımcıların verdikleri cevapların kurumsal yapıya göre dağılımına bakıldığında; resmi kurum temsilcisi katılımcıların % 70'inin, STK temsilcisi katılımcıların % 52'sinin, Üniversite temsilcisi katılımcıların % 33'ünün, küçük üreticilerin % 50'sinin tarım işletmelerini yönlendirme, eğitim, kurumsal güçlendirme konusunda verici, yol gösterici çalışmalar yapmakta olduğu ifadesine katıldığı görülmektedir.

Özel firma-kuruluş temsilcisi katılımcıların % 25'inin tarım işletmelerini yönlendirme, eğitim, kurumsal güçlendirme konusunda verici, yol gösterici çalışmalar yapmakta olduğu ifadesine katıldığı, % 50'sinin katılmadığı görülmektedir. Özel firma-kuruluş temsilcisi katılımcılar, tüm kurumlar içinde en az olumlu görüş bildirmiş olan kesimdir. Bunun yanında bu ifade konusunda fikri olmadığını belirtmiş olan STK temsilcisi katılımcıların oranı (% 26) ve özel firma temsilcisi katılımcıların oranı (% 25) dikkat çekici düzeyde yer almıştır.

Tablo 63: Katılımcı Kurumun, Tarım İşletmelerini Yönlendirme, Eğitim, Kurumsal Güçlendirme Konusunda Verici, Yol Gösterici Çalışmalarda Bulunma Durumu

Katılımcı Kurum %	Kurumumuz Tarım İşletmelerini Yönlendirme, Eğitim, Kurumsal Güçlendirme Konusunda Verici, Yol Gösterici Çalışmalar Yapmaktadır %	Toplam %
----------------------	--	-------------

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	5	14	12	46	24	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	50	25	25	0	100
STK	5	18	26	31	21	100
Küçük Üretici	0	36	14	36	14	100
Üniversite	0	33	0	33	33	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	6	31	24	63	34	158
İfadeye Katılma Düzeyi Toplam %	4	20	15	40	22	100

Katılımcı kurumun, ildeki tarım alanındaki diğer kurumlarla işbirliği içinde ve ortaklaşa çalışmalar yürütme konusundaki ifadeye katılma durumu: Katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında resmi kurum temsilcilerinin % 75'i, üniversite temsilcisi katılımcıların % 70'i kurumlarının ildeki diğer kurumlarla işbirliği içinde ortaklaşa çalışmalar yürüttüğünü belirtmiştir.

Resmi kurum ve üniversite temsilcilerinin, ildeki diğer kurumlarla işbirliğiyle ve ortaklaşa çalışmalar yürüttüğü konusundaki ifadeye yüksek katılım oranı ile kıyaslandığında, bu konuda STK temsilcisi, küçük üretici ve özel firma temsilcisi katılımcılarının daha düşük düzeyde olumlu görüş bildirdiği söylenebilir. STK temsilcilerinin % 48'inin, küçük üreticilerin % 54'ünü ve özel firma temsilcilerinin % 50'sinin ildeki diğer işletmelerle ortaklaşa çalıştığı görüşüne katılmış olduğu görülmektedir. Bu ifade konusunda fikri olmadığını belirten özel firma temsilcileri (% 25) ve STK temsilcilerinin oranı (% 18) diğer temsilcilere oranla daha yüksek düzeydedir.

Tablo 64: Katılımcı Kurumun, İldeki Tarım Alanındaki Diğer Kurumlarla İşbirliği İçinde ve Ortaklaşa Çalışmalar Yürütme Durumu

Katılımcı Kurum %	Kurumumuz İlde Tarım Alanındaki Diğer Kurumlarla İşbirliği İçinde Ve Ortaklaşa Çalışmalar Yürütmektedir %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi kurum	2	13	10	53	22	100
Özel firma/ kuruluş	0	25	25	50	0	100
STK	16	18	18	24	24	100
Küçük üretici	0	31	15	39	15	100
Üniversite	0	20	10	20	50	100
Siyasi parti	0	100	0	0	0	100
Toplam sayı	8	27	21	66	35	157
İfadeye katılma düzeyi toplam %	5	17	13	42	22	100

Kurumun nitelikli ve yeterli insan kaynağı konusunda güçlü olduğu ifadesine katılım düzeyi: Kurumun, nitelikli ve yeterli insan kaynağı konusunda güçlü olma durumuna katılım düzeyi değerlendirildiğinde, üniversite temsilcilerinin % 90'nının, özel kuruluşların % 75'inin resmi kurumların % 70'inin insan kaynağı konusunda yeterli ve güçlü olduğu ifadesine katıldığı görülmüştür.

Küçük üreticilerin % 31'inin ve STK'ların % 27'sinin insan kaynağının yeterli ve güçlü olduğu ifadesine katılmadığı görülmektedir. Küçük üreticilerin % 23'ünün bu konuda fikir belirtmemiş olması dikkat çeken diğer bir veridir.

Tablo 65: Katılımcı Kurumun, Nitelikli ve Yeterli İnsan Kaynağı Konusunda Güçlü Olma Durumu

Katılımcı Kurum %	Kurumumuz Nitelikli ve Yeterli İnsan Kaynağı Konusunda Güçlüdür %					Toplam %
	Kesinlikle	Katılmıyorum	Fikrim	Katılıyorum	Tamamen	

	katılmıyorum		yok		katılıyorum	
Resmi Kurum	1	18	11	55	15	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	13	13	75	0	100
STK	8	27	11	41	14	100
Küçük Üretici	8	31	23	31	8	100
Üniversite	0	10	0	40	50	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	5	31	17	77	24	154
İfadeye katılma düzeyi toplam %	3	20	11	50	16	100

Katılımcı kurumun, ilde tarım sektörüne ilişkin mevcut sorunlara çözüm üretmede yetersiz kalması durumuna katılım düzeyi: Resmi kurum temsilcilerinin % 56'sı, üniversite temsilcisi katılımcıların % 77'si, küçük üreticilerin % 61'i ve özel firma temsilcilerinin % 50'si kurumlarının ilde tarım sektörüne ilişkin mevcut sorunlara çözüm üretmede yetersiz kaldığı ifadesine katılmamaktadır. Küçük üreticilerin % 39'u ve özel firma temsilcilerinin % 25'i ildeki tarım sektörüne ilişkin mevcut sorunları çözmede yetersiz kaldığı görüşüne katıldığını belirtmiştir. Diğer bir ifadeyle, her kurumsal yapıdan temsilcilerin çoğunluğu kendi içinde bulundukları oluşumun, ildeki tarım sektörüne ilişkin mevcut sorunları çözme yeterliliğine sahip olduğu görüşünü savunmaktadır. Bölgedeki mevcut sektörel sorunlara kurumlarının çözüm üretebileceğini, bu konuda yetersiz olmadığını savunan katılımcıların oranının yüksekliğinden yola çıkılarak, kurum temsilcilerinin çoğunluğunun içinde bulundukları kurumsal yapıların nitelikleri, yeterlilikleri gibi konularda yeterince tarafsız ve bütüncül analizler yapmadığı sonucuna varılabilir.

Tablo 66: Katılımcı Kurumun, İlde Tarım Sektörüne İlişkin Mevcut Sorunlara Çözüm Üretmede Yetersiz Kalması Durumu

Katılımcı Kurum %	Kurumumuz, İlde Tarım Sektörüne İlişkin Mevcut Sorunlara Çözüm Üretmede Yetersiz Kalmaktadır %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	19	37	9	33	2	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	50	25	25	0	100
STK	22	33	22	17	6	100
Küçük Üretici	15	46	0	39	0	100
Üniversite	33	44	0	22	0	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	100
Toplam Sayı	29	59	18	43	4	153
İfadeye Katılma Düzeyi Toplam %	19	39	12	28	3	100

Kurumumuz yeterli teknolojik olanaklara, donanımına sahip değildir ifadesine katılım düzeyi: Kurumlarının yeterli teknolojik donanımına sahip olmadığı ifadesine üniversite temsilcilerinin % 80'i, özel firma temsilcilerinin % 63'ü, küçük üreticilerin % 54'ü ve resmi kurumların % 49'u, STK temsilcilerinin % 37'si katılmadığını belirtmiştir. bu oranlar diğer bir ifadeyle temsil ettikleri kurumsal yapıların teknolojik donanım konusunda yeterli olduğu görüşünü savunan katılımcıların oranını oluşturmaktadır.

Kurumun teknolojik olanaklara donanımına sahip olmadığı ifadesine, üniversite temsilcilerinin % 20'si, resmi kurum temsilcilerinin % 39'u, STK temsilcilerinin % 47'si, küçük üreticilerin % 31'i ve özel firma temsilcilerinin % 13'ü katıldığını belirtmiştir. bu oranların da kurumlarını teknolojik olarak yetersiz bulan katılımcıların oranları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. STK ve resmi kurum temsilcilerinin diğer kurumsal oluşumlara göre daha yüksek oranda teknolojik yetersizliğe vurgu yaptığı verilerde dikkat çekmektedir.

Tablo 67: Katılımcı Kurumun, Yeterli Teknolojik Olanaklara, Donanımına Sahip Olmama Durumu

Katılımcı Kurum %	Kurumumuz Yeterli Teknolojik Olanaklara, Donanımına Sahip Değildir %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	13	38	11	28	11	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	63	25	0	13	100
STK	22	14	17	39	8	100
Küçük Üretici	15	39	15	23	8	100
Üniversite	40	40	0	0	20	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	25	52	19	42	16	154
İfadeye Katılma Düzeyi Toplam %	16	34	12	27	10	100

İlde tarım sektörüne ilişkin gelişmeler, sorunlar, mevcut durum konusunda araştırmalar yapılır ve bu araştırmalar kurum politikalarında kullanılır ifadesine katılım durumları: Katılımcıların verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, sektörel araştırmaların kurum politikalarında en yüksek oranda üniversite (% 60) ve resmi kurumlarda (% 54) kullanıldığı sonucu çıkmaktadır. Sektörel araştırmaların kurum politikasında kullanılması konusunda fikri olmadığını belirten küçük üreticilerin oranı kendi içindeki çoğunluğu oluşturmaktadır (% 58). STK temsilcilerinin % 32'sinin de fikri olmadığını belirtmiş olması dikkat çekicidir.

Resmi kurum temsilcilerinin % 35'i, özel firma temsilcilerinin % 38'i ve üniversite temsilcilerinin % 40'ı sektörel araştırmaların kurum politikası belirlemede kullanılmadığını belirtmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde bölgede tarım sektöründe faaliyet gösteren kurumlar içinde sektörel araştırmaların; politika belirlemede önemli rol oynamadığı, bu verilerden faydalanılmadığı sonucuna varılabilir.

Tablo 68: Katılımcı Kurumun, Tarım Sektörüne İlişkin Gelişmeler, Sorunlar, Mevcut Durum Konusunda Araştırmalar Yapıp, Bu Araştırmaları Kurum Politikalarında Kullanma Durumu

Katılımcı Kurum %	İlde Tarım Sektörüne İlişkin Gelişmeler, Sorunlar, Mevcut Durum Konusunda Araştırmalar Yapılır Ve Bu Araştırmalar Kurum Politikalarında Kullanılır %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	4	31	12	46	8	100
Özel firma/kuruluş	0	38	25	38	0	100
STK	8	19	32	30	11	100
Küçük Üretici	0	8	58	33	0	100
Üniversite	10	30	0	30	30	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	7	40	31	61	14	153
İfadeye Katılma Düzeyi Toplam %	5	26	20	40	9	100

4. ORTAK ÇALIŞILAN KURUMLARLA BİRLİKTE ÇALIŞILAN KONULARIN KURUMSAL YAPILARA GÖRE DAĞILIMLARI

Kurum temsilcilerine, içinde bulundukları kurumların bölgede tarım sektöründe faaliyet gösteren hangi firmalarla ortak çalıştıkları ve ortak çalışılan konuların neler olduğu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri açık uçlu cevaplar sınıflandırılmış ve kurumsal yapılara göre yapılan ortaklıklar içinde değerlendirilerek tablolastırılmıştır.

Katılımcılara, üç öncelikli ortak çalışılan kurum ve çalışma alanı sorulmuş, cevaplananların içindeki yüzdelik dilime göre dağılım verilmiş, bu verilerin üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Ortak çalışılan birinci öncelikli kurumlar ve ortak çalışma alanları: Birinci öncelikli ortak çalışılan kurumlar ve çalışma alanlarına bakıldığında; resmi kurumların ortaklık yaptıkları kurumların, diğer resmi kurumlar, STK'lar ve üniversiteler olduğu görülmektedir. Resmi kurumların diğer resmi kurumlarla yaptıkları ortak çalışma alanlarının önemli oranının

(% 37), tarımsal danışmanlık hizmetleri oluşturmaktadır. Resmi kurumların diğer resmi kurumlarla yaptıkları birinci öncelikli ortak çalışmalar arasında arazi toplulaştırma (% 17) ve bitkisel-hayvansal üretim etkinlikleri (% 13) de önemli yer tutmaktadır.

STK'lar ile ortak çalışma içinde olduğunu belirten resmi kurumların % 50'si birinci öncelikli çalışma alanlarının tarımsal danışmanlık hizmetleri konusunda olduğunu belirtmiştir.

Üniversiteler ile ortak çalışma içinde olan resmi kurumların birinci öncelikli çalışma alanlarının ise hayvancılıkla ilgili etkinlikler olduğu görülmektedir.

Özel firma temsilcisi katılımcıların tamamı birinci öncelikli ortaklık yaptıkları kurumların resmi kurumlar olduğunu ve birinci öncelikli çalışma alanlarının tarımsal danışmanlık faaliyetleri olduğunu belirtmiştir.

STK temsilcisi katılımcıların verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde ise, bölgedeki katılımcı STK'ların sektördeki tüm kurumsal yapılarla işbirliği içinde yürüttüğü çalışmalar olduğu görülmektedir. Resmi kurumlarla ortaklık yapan STK'ların ortaklaşa çalıştıkları birinci öncelikli alanlar, tarımsal danışmanlık hizmetleri (% 27), su ve su ürünleri yönetimi çalışmaları, (% 13) ve tarımsal risk (% 13) konusundaki çalışmalar olmuştur.

Özel firmalar ile ve bölgedeki diğer STK'lar ile ortak çalışma alanları olduğunu belirten STK'ların tümü ortak bitkisel ve hayvansal üretim etkinlikleri gerçekleştirdiklerini belirtmiştir.

Üniversiteler ile ortaklık yaptığını belirtmiş olan STK'ların tümü, üniversiteler ile ortak AR-Ge faaliyetlerini yürüttüklerini ifade etmiştir.

Bölgede tarım sektörü içinde faaliyette bulunan üniversitelerin öncelikli ortaklık yaptıkları kurumların resmi kurumlar ve STK'lar olduğu görülmektedir. Resmi kurumlarla ortak çalışma faaliyeti içinde olan üniversitelerin % 43'ü tarımsal danışmanlık hizmetleri konusunda ortak çalıştıklarını belirtmiştir. Üniversite ve resmi kurum ortaklıklarında birlikte çalışılan diğer alanlar, bitkisel ve hayvansal üretim etkinlikleri (% 14), insan kaynağını geliştirme çalışmaları (% 14), su ve su ürünleri geliştirme çalışmaları (% 14) ve toplumsal hizmetler (% 14) olarak ortaya konulmuştur.

STK'lar ile ortak çalışma içinde olan üniversitelerin tümü bitkisel ve hayvansal

üretim etkinlikleri konusunda ortak çalışmalar yapmakta olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 69: Ortak Çalışılan Birinci Öncelikli Kurumla Çalışma Alanları

Katılımcı Kurum %			Ortak Kurumla Çalışılan Konu %														Toplam %
			Bitkisel ve hayvansal üretim etkinlikleri	Doğal alanların ve kaynakların korunması	Tarımsal işletmelerin finansmanı	İnsan kaynakları geliştirme	Hayvancılık ile ilgili etkinlikler (hayvan sağlığı, hastalıkla mücadele vb.)	Araştırma- Geliştirme	Tarımsal danışmanlık hizmetleri	Su ve su ürünleri yönetimi çalışmaları	Sektörel ve kurumsal planlama çalışmaları	Toplumsal hizmetler	Tarımsal risk	Arazi toplulaştırma	Çiftçi kayıt sistemi	Gıda güvenliği	
Resmi Kurum	Ortak çalışılan kurum %	Resmi kurum	13	4	2	0	2	0	37	7	7	0	4	17	2	4	100
		STK	30	0	10	0	0	0	50	0	0	0	0	0	10	0	100
		Üniversite	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
	Toplam sayı		9	2	2	0	2	0	22	3	3	0	2	8	2	2	57
	Toplam %		16	4	4	0	4	0	39	5	5	0	4	14	4	4	100
Özel Firma/ Kuruluş	Ortak çalışılan kurum %	Resmi kurum	0	0	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	100
		Toplam sayı	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
		Toplam %	0	0	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0
STK	Ortak çalışılan kurum %	Resmi kurum	7	7	0	0	7	7	27	13	7	7	13	0	7	0	100
		Özel firma/ kuruluş	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
		STK	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
		Üniversite		0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	100
	Toplam sayı		3	1	0	0	1	2	4	2	1	1	2	0	1	0	18
	Toplam %		17	6	0	0	6	11	22	11	6	6	11	0	6	0	100
Üniversite	Ortak çalışılan kurum %	Resmi kurum	14	0	0	14	0	0	43	14	14	0	0	0	0	0	100
		STK	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100
	Toplam sayı		2	0	0	1	0	0	3	1	1	0	0	0	0	0	8
	Toplam %		25	0	0	13	0	0	38	13	13	0	0	0	0	0	100
Siyasi Parti	Ortak çalışılan kurum %	STK	0	0	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	100

Toplam sayı	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Toplam %	0	0	0	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	100

5. TARIM SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMUNDA ÖNCELİKLİ SORUN VE GELİŞME ALANLARI

Bölgedeki tarım sektörünün mevcut durum ve sorunları bu başlık altında yer alan veriler aracılığıyla irdelenmiştir. Tarım sektöründe faaliyet gösteren kurumların değerlendirilmesinin yanında katılımcılara; mevcut sorun ve durumun belirlenmesi için tarımla ilgili verilmiş olan ifadelerle katılım düzeyleri, gelişme süreçlerine ilişkin fikirleri sorulmuştur. Aşağıda alt başlıklar halinde veriler ayrı ayrı ele alınmıştır.

İl-ilçelerdeki mevcut kurumların il tarımının gelişimine olan katkısının değerlendirilmesi: Katılımcılardan, bölgede tarım sektöründe faaliyet gösteren kurumları, sektöre olan katkısı üzerinden değerlendirmeleri istenmiştir. Her bir kurum için verilen cevaplar önce genel özet tabloda gösterilmiş, ardından her bir kurum için belirtilen görüşler, katılımcının içinde bulunduğu kurumsal yapılara göre değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme biçimi, tarım sektöründe faaliyet gösteren aşağıdaki kurumların hangi kurumsal yapılarla daha az veya çok etkileşim içinde olduğuna dair ipuçları elde etmede de fayda sağlayacaktır.

Cevapların yüzdelik dilimleri analiz edilirken, verilen cevaplar içindeki toplama göre dağılım oranları dikkate alınmıştır.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın bölge tarımının gelişimine olan katkısına, katılımcıların % 98'i cevap vermiştir. Katılımcıların % 56'sı kurumun bölge tarımının gelişimine katkı sağladığını belirtmiş, % 20'si katkı sağladığını düşünmediğini belirtmiştir. Katılımcıların % 25'i Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın bölge tarımına olan katkısı konusunda fikri olmadığını belirtmiştir.

İl ve ilçe tarım müdürlüklerinin tarımsal gelişime katkısına cevap verilme oranı % 95 olmuştur. İl ve ilçe tarım müdürlüklerinin bölge tarımına olan katkısının % 65 oranında olumlu olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın il tarımının gelişimine olan katkısını, katılımcıların % 90'ı cevaplandırmıştır. Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın il tarımının gelişimine olan katkısının değerlendirilmesinde, katılımcıların % 30 gibi önemli bir oranının "katkı sağlıyor

fakat her kesime eşit ulaşmıyor” cevabını vermiş olması dikkat çekmektedir. Katkısı olduğunu düşünen katılımcıların oranı % 32 olarak bulunmuşken, il tarımının gelişimine katkı sağlamadığını düşünen katılımcıların oranı % 40 ile ağırlıklı dilimi oluşturmaktadır.

GAP Bölge Kalkınma İdaresi’nin il tarımının gelişimine olan katkısına verilen cevap oranı % 90 olmuştur. GAP Bölge Kalkınma İdaresi’nin il tarımının gelişimine olan katkısının değerlendirilmesinde de Karacadağ Kalkınma Ajansı’nda olduğu gibi, katılımcıların % 28’lik önemli bir oranı “katkı sağlıyor fakat her kesime eşit ulaşmıyor” cevabını vermiştir. Katılımcıların % 37’si GAP Bölge Kalkınma İdaresi’nin il tarımının gelişimine katkı sağladığını, % 36’sı katkı sağlamadığını belirtmiştir.

Kalkınma Bakanlığı’nın bölge tarımının gelişimine olan katkısının cevaplanma oranı % 86 oranındadır. Kurumun il tarımının gelişimine olan katkısının değerlendirilmesinde dikkat çeken “katkı sağlıyor fakat her kesime eşit ulaşmıyor” cevabının % 31 ile önemli dilime sahip olduğu görülmektedir. Kalkınma Bakanlığı’nın bölge tarımına olan katkısının olumlu olarak değerlendiren katılımcıların oranı % 20 ile oldukça düşük düzeyde kalmıştır.

Ziraat Bankası’nın il tarımına olan katkısının değerlendirilmesinde olumsuz görüşün ağır bastığı söylenebilir. Kurumun il tarımının gelişimine katkı sağlamadığını düşünme oranının % 53 ile ağırlıklı dilimi oluşturduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların % 19’u “katkı sağlıyor fakat her kesime eşit ulaşmıyor” cevabını vermiştir. Ziraat Bankası’nın il tarımına olan katkısının cevaplanma oranı % 95’tir.

Bölgedeki üniversitelerin il tarımının gelişimine olan katkısını katılımcıların % 94’ü cevaplamıştır. Katılımcıların yalnızca % 13’ü üniversitelerin il tarımının gelişimine katkı sağladığını belirtmiştir. Katılımcıların % 69 gibi önemli çoğunluğu üniversitelerin tarımın gelişimine herhangi bir katkısı olmadığını, % 18’i katkısını yetersiz olduğunu, her kesime eşit ulaşmadığını belirtmiştir.

Diğer bankaların il tarımının gelişime olan katkısının cevaplanma oranı % 91’dir. Katılımcıların % 12’si diğer bankaların tarımın gelişimine katkı sağlaması konusunda olumlu görüş bildirmiş, % 88 çoğunluğu olumsuz görüş bildirmiştir.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin il tarımının gelişimine olan katkısının değerlendirilmesinde, katılımcıların % 31’inin katkı sağladığını belirtmiş olmasının yanında,

% 43'ünün katkı sağlamadığı konusunda görüş bildirdiği görülmektedir. Katılımcıların % 26'sı katkısının yetersiz ve her kesime ulaşmadığını ifade etmiştir.

Uluslararası fon sağlayıcı kuruluşların il tarımının gelişimine olan katkısının cevaplanma oranı % 89 olmuştur. Uluslararası fon sağlayıcı kurumların bölge tarımına katkısının olduğunu düşünen katılımcıların oranı % 14 olarak kalmıştır.

Valiliklerin il ve bölge tarımının gelişimine katkı sağlama konusundaki görüşlerin çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Katılımcıların % 46'sı katkı sağladığını, % 35'i katkı sağlamadığını düşünürken, % 20 oranında katkının yetersiz olduğu veya eşit olarak ulaşmadığı ifade edilmiştir.

Kurumların il tarımının gelişime olan katkısının değerlendirilmesinde cevaplanma oranı en az olan kurum Kaymakamlıklar olmuştur. Katılımcıların % 71'i kaymakamlıkların tarımın gelişimine olan katkısını cevaplamıştır. Cevaplayan katılımcıların % 62'si kaymakamlıkların il ve bölge tarımının gelişimine katkı sağladığını belirtmiş, % 20'si "katkı sağlıyor fakat her kesime eşit ulaşmıyor" cevabını vermiştir.

Büyükşehir belediyesinin il tarımına olan katkısını değerlendiren katılımcıların (% 86) yalnızca % 12'sinin olumlu cevap verdiği dikkat çekmektedir.

İlçe belediyelerinin il tarımına olan katkısına cevap veren katılımcıların da (% 85), büyükşehir belediyesine verilen cevaplara benzer olarak, yalnızca % 14'ünün tarıma olan katkısına olumlu cevap verdiği dikkat çekmektedir.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın il tarımına olan katkısına verilen cevaplar değerlendirildiğinde (% 89), katılımcıların % 26'sı, kurumun tarıma katkı sağladığını, % 54'ü katkı sağlamadığını belirtmiştir.

Üretici birliklerin il tarımına olan katkısını katılımcıların % 86'sı cevaplamıştır. Katılımcıların % 57'si üretici birliklerinin il tarımının gelişimine katkı sağlamadığını, % 23'ü yetersiz kaldığını, her kesime eşit ulaşmadığını belirtmiştir. Üretici birliklerinin il tarımına katkı sağladığını düşünen katılımcıların oranı % 19 oranında, düşük düzeyde kalmıştır.

STK'ların il tarımının gelişimine olan katkısının cevaplanma oranı % 85 olmuştur. Katılımcıların % 16'sı STK'ların il tarımının gelişimine olumlu katkı sağladığı yönünde görüş

bildirmiştir.

Tablo 70: İl ve İlçedeki Kurumların İl Tarımının Gelişimine Olan Katkısının Değerlendirilmesi

Kurumlar %	İl Tarımının Gelişimine Olan Katkısının Değerlendirilme %					Cevaplanma oranı %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime eşit ulaşamıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	4	16	25	26	30	98
İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri	4	13	19	35	30	95
Karacadağ Kalkınma Ajansı	12	27	30	23	9	90
GAP Bölge kalkınma İdaresi	10	26	28	30	7	90
Kalkınma Bakanlığı	13	36	31	17	3	86
Ziraat Bankası	14	39	19	22	6	95
Üniversiteler	18	51	18	9	4	94
Diğer Bankalar	35	40	13	11	1	91
Tarım Kredi Kooperatifleri	12	31	26	26	5	95
Uluslararası Fon Sağlayıcı Kuruluşlar	29	36	21	13	1	89
Valilik	10	25	20	31	15	91
Kaymakamlık	3	16	20	37	25	71
Büyükşehir Belediyesi	40	33	15	10	2	86
İlçe Belediyesi	39	32	13	14	2	85
Orman ve Su İşleri Bakanlığı	21	33	22	21	5	89
Üretici Birlikleri	16	41	23	16	3	86
STK	18	43	22	15	1	85

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın il-ilçe tarımına olan katkısının katılımcıların kurumsal dağılımına göre değerlendirilmesi: Katılımcıların temsilcisi oldukları kurumsal yapıya göre verdikleri cevapların değerlendirilmesi aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Resmi kurum temsilcisi katılımcıların % 60'ı, özel firma temsilcilerinin % 67'si ve üniversite temsilcilerinin % 80'i Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın il tarımının gelişimine katkı sağladığını belirtmiştir.

Küçük üreticilerin % 35'inin ve STK'ların % 63'ünün ise Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın tarıma olan katkısını olumsuz olarak değerlendirdiği belirtilebilir.

Tablo 71: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı Kurum %	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi Kurum	0	14	26	24	36	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	33	67	0	100
STK	11	26	26	24	13	100
Küçük Üretici	10	15	20	15	40	100
Üniversite	0	10	10	30	50	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	6	26	41	43	50	166
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	4	16	25	26	30	100

Kurumsal dağılıma göre: İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri'nin il-ilçe tarımına olan katkısının değerlendirilmesi: Resmi kurum temsilcisi katılımcıların % 70 çoğunluğu, İl-İlçe tarım Müdürlükleri'nin tarımın gelişimine katkı sağladığını belirtmiştir. Üniversite temsilcilerinin % 80'inin de İl-İlçe Tarım Müdürlükleri'nin tarımın gelişimine katkı sağladığını belirttiği görülmektedir.

Tablo 72: İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri'nin İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı kurum %	İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi Kurum	1	13	17	38	32	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	22	22	56	0	100
STK	13	13	29	34	11	100
Küçük Üretici	0	19	6	13	63	100
Üniversite	0	0	20	30	50	100
Siyasi Parti	0	0	0	0	100	100
Toplam Sayı	6	21	31	56	48	162
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	4	13	19	35	30	100

Kurumların dağılımına göre Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın il-ilçe tarımına olan katkısının değerlendirilmesi: Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın il-ilçe tarımına olan katkısına ilişkin görüşlerin dağılımına bakıldığında, özel firma temsilcilerinin yalnızca % 11'inin Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın tarımın gelişimine katkı sağladığını düşündüğü görülmektedir. Resmi kurum temsilcilerinin de % 26'sı Kalkınma Ajansı'nın tarımın gelişimine katkı sağladığını belirtmiştir.

Resmi kurumların % 37'sinin, özel firmaların % 33'ünün ve küçük üreticilerin % 29'unun katkı sağlıyor fakat her kesime eşit ulaşmıyor cevabını vermesi dikkat çeken diğer bir veridir.

Üniversite temsilcilerinin % 60'ı Kalkınma Ajansı'nın tarımın gelişimine katkı sağladığını belirtmiştir. Kurumsal dağılım içinde, en yüksek oranda Kalkınma Ajansı'nın tarımın gelişimine katkı sağladığını belirten kurum üniversiteler olmuştur.

Tablo 73: Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı Kurum %	Karacadağ Kalkınma Ajansı %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi Kurum	7	30	37	20	6	100
Özel Firma/ Kuruluş	11	44	33	11	0	100
STK	24	21	12	30	12	100
Küçük Üretici	21	14	29	14	21	100
Üniversite	0	20	20	50	10	100
Siyasi Parti	0	0	100	0	0	100
Toplam Sayı	18	41	46	35	13	153
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	12	27	30	23	9	100

Kurumların dağılımına göre GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin il-ilçe tarımına olan katkısının değerlendirilmesi: GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin il-ilçe tarımına olan katkısına ilişkin görüşlerin dağılımına bakıldığında, özel firmaların % 11'inin, resmi kurumların % 33'ünün; GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin tarımın gelişimine katkı sağladığını belirttiği dikkat çekmektedir. Diğer bir ifadeyle özel firmaların % 89'u ve resmi kurumların % 67'si GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin il tarımına olan katkısını yetersiz veya olumsuz görmektedir.

Tablo 74: GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı Kurum %	GAP Bölge Kalkınma İdaresi %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi Kurum	6	26	35	28	5	100

Özel Firma/ Kuruluş	0	56	33	11	0	100
STK	22	22	13	38	6	100
Küçük Üretici	19	31	13	19	19	100
Üniversite	0	10	30	50	10	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	15	40	42	46	10	153
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	10	26	28	30	7	100

Katılımcıların kurumsal dağılımına göre Kalkınma Bakanlığı'nın il-ilçe tarımına olan katkısının değerlendirilmesi: Katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından Kalkınma Bakanlığı'nın il tarımına olan katkısının olumsuz değerlendirildiği dikkat çekmektedir.

Resmi kurumların % 23'ü, özel firmaların % 25'i, STK'ların % 16'sı, küçük üreticilerin % 15'i ve üniversitelerin % 22'si katkı sağladığını belirtmiştir. diğer bir ifadeyle tüm kurumların büyük çoğunluğu Kalkınma Bakanlığı'nın bölge tarımının gelişimine katkı sağlamadığını düşünmektedir.

Tablo 75: Kalkınma Bakanlığı'nın İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı Kurum %	Kalkınma Bakanlığı %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi Kurum	8	41	28	21	2	100
Özel Firma/ Kuruluş	13	38	25	25	0	100
STK	28	28	28	13	3	100
Küçük Üretici	15	23	46	0	15	100
Üniversite	0	22	56	22	0	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	100
Toplam Sayı	19	52	45	25	5	146

Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	13	36	31	17	3	100
---	----	----	----	----	---	-----

Katılımcıların kurumsal dağılıma göre Üniversitelerin il-ilçe tarımına olan katkısının değerlendirilmesi: Katılımcıların kurumsal temsiline göre Üniversitelerin il tarımına olan katkısının değerlendirilmesine bakıldığında, olumsuz görüşlerin hakim olduğu görülmektedir.

Resmi kurum temsilcilerinin yalnızca % 9'u, özel firma temsilcilerinin % 11'i, STK'ların % 16'sı üniversitelerin bölge tarımının gelişimine katkı sağladığını düşünmektedir. Üniversitelerin bölge tarımının gelişimine katkı sağladığını belirtmiş olan katılımcıların oranı % 33 ile en yüksek düzeyde küçük üreticiler arasında belirtilmiştir.

Üniversite temsilcilerinin verdikleri cevaplar üniversitelerin bölge tarımındaki konumuna ilişkin daha yakından bir değerlendirme olarak görülebilir. Üniversite temsilcisi katılımcıların % 50'si üniversitelerin tarımsal gelişime katkı sağladığını fakat her kesime eşit ulaşamadığını belirtmiştir. katkı sağlamada yetersiz kaldığını belirten üniversite temsilcilerinin oranı % 30 iken katkı sağladığını belirten üniversite temsilcilerinin oranı % 20 olarak bulunmuştur. Bu verilerden hareketle üniversitelerin ve üniversitelerin tarımsal gelişme konusunda yaptığı çalışmaların bölgenin her kesimine ulaşmadığı, iletişim ve ortaklaşa çalışmalar konusunda yetersiz kaldığı söylenebilir.

Tablo 76: Üniversitelerin İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı Kurum %	Üniversiteler %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi kurum	14	62	15	8	1	100
Özel firma/ kuruluş	22	56	11	0	11	100
STK	24	43	16	11	5	100
Küçük üretici	33	13	20	13	20	100

Üniversite	0	30	50	20	0	100
Siyasi parti	0	100	0	0	0	100
Toplam sayı	28	81	28	15	7	159
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	18	51	18	9	4	100

Katılımcıların kurumsal dağılıma göre Ziraat Bankası'nın il-ilçe tarımına olan katkısının değerlendirilmesi: Katılımcıların kurumsal temsiline göre Ziraat Bankası'nın il tarımına olan katkısının değerlendirilmesine bakıldığında, küçük üreticilerin % 33'ünün katkı sağladığını düşündüğü, bunun karşısında % 50'sinin katkı sağlamadığını düşündüğü görülmektedir. Özel firma ve kuruluş temsilcilerinin % 55'i, STK'ların % 57'si ve resmi kurumların % 54'ü Ziraat Bankası'nın katkı sağlamadığını belirtmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Ziraat Bankası'nın il tarımına olan katkısının yeterli düzeyde olmadığı görüşünün yaygın olduğu belirtilebilir.

Tablo 77: Ziraat Bankası'nın İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı kurum %	Ziraat Bankası %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi Kurum	13	41	18	23	6	100
Özel Firma/ Kuruluş	44	11	22	22	0	100
STK	11	46	17	23	3	100
Küçük Üretici	17	33	17	11	22	100
Üniversite	0	30	40	30	0	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	22	62	31	36	10	161
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	14	39	19	22	6	100

Katılımcıların kurumsal dağılıma göre diğer bankaların il-ilçe tarımına olan katkısının değerlendirilmesi: Katılımcıların kurumsal temsiline göre diğer bankaların il tarımına olan katkısının değerlendirilmesine bakıldığında, küçük üreticilerin % 35'ini diğer bankaların il tarımının gelişimine katkı sağladığını düşündüğü görülmektedir. Üniversite temsilcilerinin hiçbirisi diğer bankaların il tarımı gelişimine katkı sağladığını düşünmemektedir.

Özel firma ve kuruluş temsilcilerinin % 44'ü, STK'ların % 75'i ve resmi kurumların % 80'i diğer bankaların il tarımının gelişimine katkı sağlamadığını düşünmektedir.

Tablo 78: Diğer Bankaların İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı Kurum %	Diğer Bankalar %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi Kurum	36	44	9	9	2	100
Özel Firma/ Kuruluş	33	11	44	11	0	100
STK	36	39	12	12	0	100
Küçük Üretici	36	29	14	21	0	100
Üniversite	30	50	20	0	0	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	54	61	20	17	2	154
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	35	40	13	11	1	100

Katılımcıların kurumsal dağılıma göre Tarım Kredi Kooperatifinin il-ilçe tarımına olan katkısının değerlendirilmesi: Katılımcıların Tarım Kredi Kooperatifleri'nin il tarımına olan katkısına ilişkin görüşleri, diğer değerlendirilen kurumlarla kıyaslandığında daha olumlu olarak görülebilir. Tarım Kredi Kooperatifleri'nin katkısına ilişkin görüşler arasında, katkı sağlamadığını en yüksek oranda belirtmiş olan kesim STK temsilcileri olmuştur (% 58).

Üniversite temsilcilerinin % 40'ının ve küçük üreticilerin % 35'inin Tarım Kredi Kooperatifleri'nin tarımın gelişimine katkı sağladığı fakat her kesime eşit ulaşmadığı görüşünde olduğu görülmektedir.

Tablo 79: Tarım Kredi Kooperatifleri'nin İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı Kurum %	Tarım Kredi Kooperatifleri %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi Kurum	9	32	26	26	6	100
Özel Firma/ Kuruluş	22	11	22	44	0	100
STK	24	34	16	24	3	100
Küçük Üretici	6	29	35	24	6	100
Üniversite	0	30	40	20	10	100
Siyasi Parti	9	32	26	26	6	100
Toplam Sayı	20	50	41	42	8	161
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	12	31	26	26	5	100

Katılımcıların kurumsal dağılımına göre uluslararası fon sağlayıcı kuruluşların il-ilçe tarımına olan katkısının değerlendirilmesi: Uluslararası fon sağlayıcı kuruluşların il tarımının gelişimine olan katkısının büyük oranda olumsuz olarak değerlendirildiği verilerde dikkat çekmektedir. STK'ların yalnızca % 6'sı ve küçük üreticilerin yalnızca % 8'i katkıda bulunduğunu belirtmiştir. STK'ların (% 85) ve küçük üreticilerin (% 91) büyük çoğunluğu uluslararası fon sağlayan kurumların il tarımının gelişimine katkı sağlamadığını belirtmiştir. bu verilerden hareketle bölge tarım sektöründe faaliyet gösteren STK ve küçük üreticilerin uluslararası fon sağlayan kuruluşlardan faydalanmadığı veya bu kurumlara ulaşmadığı da belirtilebilir. Bunun yanında üniversite temsilcilerinin % 50'sinin, resmi kurum temsilcilerinin % 27'sinin ve özel üreticilerin % 13'ünün uluslararası fon kuruluşlarının katkı sağladığı fakat

her kesime eşit ulaşmadığını ifade etmesi, bu kurumlara bölgedeki her kesimin ulaşamadığını ortaya koymaktadır.

Özel firma-kuruluşların % 25'inin ve üniversitelerin % 20'sinin il tarımının gelişiminde uluslararası fon sağlayıcı kurumların katkıda bulunduğunu belirtmesi dikkat çekicidir. Bu oranları da uluslararası kuruluşlarla iletişim içinde olan veya fonlardan haberdar olan kesim olarak değerlendirmek mümkündür.

Tablo 80: Uluslararası Fon Sağlayıcı Kuruluşların (AB, Birleşmiş Milletler vb.) İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı Kurum %	Uluslararası Fon Sağlayıcı Kuruluşlar %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi Kurum	20	37	27	16	0	100
Özel Firma/ Kuruluş	38	25	13	25	0	100
STK	44	41	9	6	0	100
Küçük Üretici	58	33	0	8	0	100
Üniversite	20	10	50	10	10	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	100
Toplam Sayı	44	54	32	20	1	151
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	29	36	21	13	1	100

Valiliğin il-ilçe tarımına olan katkısının değerlendirilmesi: Katılımcıların Valiliğin il tarımının gelişimine katkısını değerlendirdiği tabloya göre, özel firma temsilcilerinin çoğunluğunun (% 66) il tarımına katkı sağlama konusunda Valiliğin katkısının olmadığı görüşünde birleştiği; bunun yanında resmi kurumların % 48'inin ve küçük üreticilerin % 62'sinin Valiliğin katkı sağladığını düşündüğü görülmektedir. Bu verilerden hareketle Valiliğin il tarımının gelişimi konusunda küçük üretici ve resmi kurumlarla; özel firmalarla olduğundan daha fazla iletişim ve işbirliği içinde olduğu sonucu da çıkarılabilir.

Tablo 81: Valiliğin İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı kurum %	Valilik %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi Kurum	6	28	20	36	12	100
Özel Firma/ Kuruluş	22	44	11	22	0	100
STK	17	20	23	17	23	100
Küçük Üretici	15	8	15	39	23	100
Üniversite	0	30	30	20	20	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	15	38	31	47	23	154
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	10	25	20	31	15	100

Kaymakamlıkların il-ilçe tarımına olan katkısının değerlendirilmesi: İl tarımının gelişimine olan katkısının değerlendirildiği tabloya göre kaymakamlıkların, gelişime katkı sağlamasıyla birlikte her kesime eşit ulaşamadığı dikkat çekmektedir. Özel firma temsilcilerinin % 44'ü ve üniversitelerin % 50'si kaymakamlıkların il tarımının gelişimine katkı sağlamakla birlikte her kesime eşit ulaşamadığını belirtmiştir.

Kaymakamlıkların il tarımının gelişimine katkı sağladığını en yüksek oranda belirten kurumsal temsilciler, resmi kurum temsilcileri olmuştur. Resmi kurum temsilcilerinin % 68'i il tarımının gelişiminde kaymakamlıkların katkı sağladığını belirtmiştir. Buradan hareketle katılımcı resmi kurumların diğer kurumsal yapılar içinde, kaymakamlıklarla en fazla ortak çalışan ve iletişim içinde olan kurumsal yapılar olduğu söylenebilir.

Tablo 82: Kaymakamlıkların İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı Kurum %	Kaymakamlıklar %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi Kurum	0	15	18	43	25	100
Özel Firma/ Kuruluş	11	11	44	33	0	100
STK	7	10	17	38	28	100
Küçük Üretici	0	31	13	19	38	100
Üniversite	0	25	50	0	25	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	3	19	24	44	30	120
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	3	16	20	37	25	100

Büyükşehir Belediyesi il-ilçe tarımına olan katkısının değerlendirilmesi: Büyükşehir Belediyesi'nin İl tarımının gelişimine olan katkısının değerlendirildiği tabloya göre, bölge tarımının gelişimi konusunda büyükşehir belediyelerinin önemli bir katkısının olmadığı söylenebilir.

Üniversite temsilcilerinin % 38'i, küçük üreticilerin % 23'ü, özel firmaların % 13'ü, STK'ların % 9'u ve resmi kurumların % 8'i büyükşehir belediyelerinin il tarımının gelişiminde katkısı olduğunu belirtmiştir.

Resmi kurum temsilcilerinin % 81'inin ve özel firma temsilcilerinin % 76'sının, STK'ların % 73'ünün il tarımının gelişmesinde büyükşehir belediyesinin katkı sağlamadığını belirttiği dikkat çekmektedir.

Tablo 83: Büyükşehir Belediyesi'nin İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı Kurum %	Büyükşehir Belediyesi %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi Kurum	42	39	11	8	0	100
Özel Firma/ Kuruluş	38	38	13	13	0	100
STK	49	24	18	3	6	100
Küçük Üretici	39	15	23	15	8	100
Üniversite	0	38	25	38	0	100
Siyasi Parti	0	0	100	0	0	100
Toplam Sayı	59	48	22	14	3	146
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	40	33	15	10	2	100

İlçe belediyelerinin il-ilçe tarımına olan katkısının değerlendirilmesi: Katılımcıların ilçe belediyelerinin tarımın gelişimine olan katkısını değerlendirdiği aşağıdaki tabloya göre, İlçe Belediyeleri de Büyükşehir Belediyelerine benzer olarak tarımın gelişimine önemli katkı sağlamamaktadır. Küçük üreticilerin % 25'inin İlçe Belediyelerinin İl tarımının gelişimine katkı sağladığını belirtmesi dikkat çekicidir. Buradan hareketle, İlçe Belediyelerinin küçük üreticiler ile diğer kurumlarla olduğundan daha fazla iletişim içinde olduğu da belirtilebilir.

Tablo 84: İlçe Belediyelerinin İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı Kurum %	İlçe Belediyesi %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi Kurum	40	35	12	13	0	100
Özel Firma/ Kuruluş	33	56	11	0	0	100

STK	44	22	11	14	8	100
Küçük Üretici	31	31	13	25	0	100
Üniversite	29	29	29	14	0	100
Siyasi Parti	0	0	100	0	0	100
Toplam Sayı	56	46	19	20	3	144
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	39	32	13	14	2	100

Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın il-ilçe tarımına olan katkısının değerlendirilmesi:

Katılımcı kurumlara göre Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın il-ilçe tarımının gelişimine olan katkısının değerlendirilmesine bakıldığında, resmi kurum temsilcilerinin % 25'inin, özel firma temsilcilerinin % 22'sinin, STK'ların % 25'inin, küçük üreticilerin % 27'sinin ve üniversitelerin % 30'unun Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın katkı sağladığını düşündüğü görülmektedir. Bu veriler, kurumların tümünün büyük çoğunluğunda Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın tarımın gelişimine katkı sağlamadığı-yetersiz kaldığı görüşünün daha ağır bastığını ortaya koymaktadır.

Tablo 85: Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı Kurum %	Orman ve Su İşleri Bakanlığı %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi Kurum	18	37	20	23	2	100
Özel Firma/ Kuruluş	22	33	22	22	0	100
STK	25	33	17	19	6	100
Küçük Üretici	36	18	18	9	18	100
Üniversite	10	10	50	20	10	100
Siyasi Parti	0	0	100	0	0	100
Toplam sayı	31	49	33	31	7	151
Katkı Sağlama Konusundaki	21	33	22	21	5	100

Düşünce Toplam %						
-----------------------------	--	--	--	--	--	--

STK'ların il-ilçe tarımına olan katkısının değerlendirilmesi: STK'ların il-ilçe tarımının gelişimine olan katkısının değerlendirildiği tabloda, bölgedeki STK'ların tarımsal gelişime yeterince katkı sağlamadığı görüşünün ağır bastığı sonucu görülmektedir. Üniversitelerin % 40'ı ve küçük üreticilerin % 30'u STK'ların katkıda bulunduğunu belirtirken; resmi kurumların yalnızca % 11'i, özel firma temsilcilerinin % 22'si, STK temsilcilerinin % 19'u, bölgede tarım sektöründe faaliyet gösteren STK'ların gelişime katkı sağladığını belirtmiştir.

STK temsilcisi katılımcıların % 61'inin, STK'ların bölge tarımın gelişimine katkı sağlamadığını düşündüğünü belirtmesi dikkat çekicidir. Bu veri, tarım sektöründe faaliyet gösteren bölge STK'larının birbirleriyle iletişim içinde olmadığına ve ortaklaşa çalışmadığına da işaret etmektedir. Bu durum aynı zamanda bölgedeki STK'lar arasında karşılıklı bir güvensizlik olduğuna da işaret edebilir.

Tablo 86: STK'ların İl-İlçe Tarımına Olan Katkısı

Katılımcı Kurum %	STK %					Toplam %
	Hiçbir katkısı yok	Yetersiz	Katkı sağlıyor fakat her kesime ulaşmıyor	Katkı sağlıyor	Çok önemli düzeyde katkı sağlıyor	
Resmi Kurum	18	51	20	11	0	100
Özel Firma/ Kuruluş	11	33	33	22	0	100
STK	19	42	19	16	3	100
Küçük Üretici	30	10	30	20	10	100
Üniversite	10	20	30	40	0	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	100
Toplam Sayı	26	63	32	22	2	145
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	18	43	22	15	1	100

İl-ilçe tarımında mevcut durum ve problemleri belirlemede hangi yöntemlerin etkili olacağının değerlendirilmesi: İlde Tarımın mevcut durumunu, problemlerini vb. belirlemede hangi yöntemlere başvurmaın daha etkili olduğuna ilişkin görüşlerin değerlendirmesi bu başlık altında değerlendirilmiştir. Aşağıdaki tabloda belirtilen yöntemlerin bölgedeki uygulanma önemini ve sıklığı bir arada ele alınmış ardından; kurumsal katılımcıların dağılımına göre ayrı tablolarda her bir ifade ele alınmış, irdelenmiştir.

Cevapların yüzdelik dilimleri analiz edilirken, verilen cevaplar içindeki toplama göre dağılım oranları dikkate alınmıştır.

Katılımcılara, “Mevcut durum ve sorunların, tarım işletmeleri veya temsilcileri ile yüz yüze görüşmelerin yapıldığı toplantılarda belirlenmesi” yönteminin ne sıklıkla uygulanması gerektiği sorulmuştur. Yüz yüze toplantılarla sorunların belirlenmesi yönteminin her zaman uygulanması gerektiğini düşünen katılımcıların oranı % 28 ve sıklıkla yapılması gerektiğini savunan katılımcıların oranı % 35 olarak bulunmuştur. Katılımcıların toplamda % 63’ünün mevcut durum ve sorunların belirlenmesinde yüz yüze görüşmelerin yapılması gerektiğini savunduğu belirtilebilir. Katılımcıların % 95’inin bu ifadeye ilişkin görüşlerini belirttiği görülmektedir.

İl-ilçe tarımının mevcut durum ve problemlerinin belirlemede “tarım işletmelerine ve tarım sektörü ile ilgili kuruluşlara anket vb. yöntemle uygulanan periyodik araştırmalarla sorun ve mevcut durumun değerlendirilmesi” yönteminin ne sıklıkla uygulanması gerektiğine verilen cevaplar değerlendirildiğinde toplamda % 94 oranında cevaplanmış olan bu ifadeye cevap veren katılımcıların % 36’sı sıklıkla, % 16’sı her zaman uygulanması gerektiğini belirtmiştir. katılımcıların toplamda % 19’u bu yöntemin kullanılmasının il-ilçe tarımının mevcut problemlerinin belirlenmesinde etkili olmayacağını düşünmektedir.

“İlgili kurumlar bünyesinde yapılan toplantılarda, kurum çalışanlarının görüşleri doğrultusunda sorun ve mevcut durumun analiz edilmesi” yönteminin hangi sıklıkla kullanılması gerektiğine verilen cevaplara bakıldığında katılımcıların % 64 çoğunluğunun sıklıkla ve her zaman cevabını verdiği görülmektedir. katılımcıların % 13’ünün bu yöntemi

faydalı bulmadığı söylenebilir. Katılımcıların bu yöntemi cevaplama oranının % 91 olduğu tabloda ortaya konulan diğer bir veridir.

İl-ilçe tarımının mevcut durum ve problemlerinin belirlemede “ulusal verilerden faydalanılması” yönteminin kullanıma sıklığı konusunda katılımcıların yarısı sıklıkla ve daha çok (% 51) bu yöntemin uygulanması gerektiği vermişken, diğer yarısı (% 49) ara sıra ve daha az uygulanmasını savunmuştur. Diğer bir ifadeyle ulusal verilerden sürekli faydalanarak mevcut durum belirleme yoluna gidilmesi, diğer yöntemlere göre daha az tercih edilmiştir.

Katılımcıların % 65’i, il-ilçe tarımının mevcut durum ve problemlerinin belirlemede “gözlemlerden hareketle durum ve sorun belirlenmesi” yönteminin sıklıkla veya her zaman kullanılması gereken bir yöntem olarak değerlendirmiştir. Katılımcıların % 11’i bu yöntemin sık kullanılmasına gerek olmadığı görüşündedir.

“Çalıştay, konferans, sempozyum gibi ilgili paydaşların katıldığı toplantılarla mevcut durum, sorun ve olanakların belirlenmesi” yönteminin mevcut durum ve problemlerin belirlenmesinde ne sıklıkla kullanılması gerektiğine ilişkin cevaplar arasında % 35 oranı ile “ara sıra” cevabının ağırlıklı dilimi oluşturduğu görülmektedir. Bu toplantıların sıklıkla yapılması gerektiğini savunan katılımcıların oranının % 30 olması da dikkat çekicidir.

Tablo 87: İl-İlçe Tarımının Mevcut Durum ve Problemlerinin Belirlemede Etkili Olacağı Düşünülen Yöntemler

Yöntemlerin Değerlendirilmesi %	İl-İlçe Tarımının Mevcut Durum Ve Problemlerinin Belirlemede Etkili Olacak Yöntemler %					Cevaplanma Oranı %
	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sıklıkla	Her zaman	
Mevcut durum ve sorunların, tarım işletmeleri veya temsilcileri ile yüz yüze görüşmelerin yapıldığı toplantılarda belirlenmesi	4	12	21	35	28	95
Tarım işletmelerine ve tarım sektörü ile ilgili kuruluşlara anket vb. yöntemle uygulanan periyodik araştırmalarla sorun ve mevcut durumun değerlendirilmesi	9	10	29	36	16	94
İlgili kurumlar bünyesinde	4	9	23	43	21	91

yapılan toplantılarda, kurum çalışanlarının görüşleri doğrultusunda sorun ve mevcut durumun analiz edilmesi						
Ulusal verilerden faydalanılması (TÜİK, Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansı vb.)	14	13	22	31	20	90
Gözlemlerden hareketle durum ve sorun belirlenmesi	5	6	24	39	26	87
Çalıştay, konferans, sempozyum gibi ilgili paydaşların katıldığı toplantılarla mevcut durum, sorun ve olanakların belirlenmesi	4	9	35	30	22	91

İl-İlçe Tarımının Mevcut Durum ve Problemlerinin, Tarım İşletmeleri Veya Temsilcileri İle Yüz Yüze Görüşmelerin Yapıldığı Toplantılarda Belirlenmesi : Katılımcılara mevcut durum ve problemlerin belirlenmesinde tarım işletmeleri veya temsilcileriyle yüz yüze ne sıklıkla görüşülmesi gerektiği sorulmuştur.

Resmi kurum temsilcilerinin % 76'sı ve üniversitelerin % 70'i, mevcut durum ve sorunların belirlenmesinde, sıklıkla veya her zaman yüz yüze görüşmelerin yapılması gerektiğini belirtmiştir. Özel sektör temsilcileri ve küçük üreticilerin, tarım işletmeleri veya temsilcileri ile yüz yüze görüşülerek durum ve sorun belirleme yöntemine resmi ve akademik kurumlar kadar olumlu bakmadığı dikkat çekmektedir.

Özel firma katılımcılarının % 34'ünün ve küçük üreticilerin % 45'inin sıklıkla veya her zaman yüz yüze görüşmelerle mevcut durumun-problemlerin belirlenmesi gerektiğini düşündüğü; özel firmaların % 67'sinin küçük üreticilerin ise % 55'inin "ara sıra" veya da az sıklıkla yüz yüze görüşmelerin yapılması ile problemlerin belirlenmesini savunduğu görülmektedir.

Tablo 88: Mevcut Durum ve Sorunların, Tarım İşletmeleri Veya Temsilcileri İle Yüz Yüze Görüşmelerin Yapıldığı Toplantılarda Belirlenmesi

Katılımcı Kurum %	Mevcut Durum Ve Sorunların, Tarım İşletmeleri Veya Temsilcileri İle Yüz Yüze Görüşmelerin Yapıldığı Toplantılarda Belirlenme Sıklığı %					Toplam %
	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sıklıkla	Her zaman	
Resmi Kurum	0	8	15	48	28	100
Özel Firma/ Kuruluş	17	0	50	17	17	100
STK	8	15	28	23	26	100
Küçük Üretici	5	30	20	15	30	100
Üniversite	10	0	20	30	40	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	100
Toplam Sayı	6	20	32	57	45	161
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	4	12	21	35	28	100

Tarım işletmelerine ve tarım sektörü ile ilgili kuruluşlara anket vb. yöntemle uygulanan periyodik araştırmalarla sorun ve mevcut durumun değerlendirilmesi yönteminin kullanılması: Anket vb. yöntemle uygulanan periyodik araştırmalarla sorun ve mevcut durumun değerlendirilmesi yönteminin kullanılmasına; üniversite temsilcilerinin % 70'i, resmi kurum temsilcilerinin % 57'si, özel firma temsilcilerinin % 50'si, STK'ların % 47'si sıklıkla veya her zaman cevabını vermiştir. Küçük üreticilerin % 26'sı bu yöntemin sıklıkla veya her zaman kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte küçük üreticilerin % 47'si, tarım sektörü ile ilgili kuruluşlara anket vb. yöntemle uygulanan periyodik araştırmalarla sorun ve mevcut durumun değerlendirilme uygulamasının kullanılma sıklığına nadiren veya hiçbir zaman cevabı vermiştir.

Genel olarak bakıldığında, küçük üreticilerin mevcut durum ve sorunların karşısında daha geleneksel ve kurumlar düzeyinde politikalar ve işleyişlerle belirlenmesi gerektiğini düşündüğü söylenebilir.

Tablo 89: Tarım İşletmelerine ve Tarım Sektörü İle İlgili Kuruluşlara Anket vb. Yöntemle Uygulanan Periyodik Araştırmalarla Sorun ve Mevcut Durumun Değerlendirilmesi

Katılımcı Kurum %	Tarım İşletmelerine Ve Tarım Sektörü İle İlgili Kuruluşlara Anket vb. Yöntemle Uygulanan Periyodik Araştırmalarla Sorun Ve Mevcut Durumun Değerlendirilme Sıklığı %					Toplam %
	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sıklıkla	Her zaman	
Resmi Kurum	7	8	28	40	17	100
Özel Firma/ Kuruluş	17	0	33	33	17	100
STK	8	11	34	34	13	100
Küçük Üretici	21	26	26	21	5	100
Üniversite	10	0	20	40	30	100
Toplam Sayı	15	16	46	58	25	160
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	9	10	29	36	16	100

İlgili kurumlar bünyesinde yapılan toplantılarda, kurum çalışanlarının görüşleri doğrultusunda sorun ve mevcut durumun analiz edilme yönteminin kullanılma sıklığının ne olması gerektiği: Resmi kurum katılımcılarının % 69'u, özel firma temsilcisi katılımcıların % 50'si, üniversite temsilcilerinin % 60'ı bu yöntemin sıklıkla veya her zaman kullanılması gerektiğini belirtmiştir.

Özel firma temsilcilerinin % 33'ü kurum çalışanlarının görüşleri doğrultusunda sorun ve mevcut durumun analiz edilme sıklığına "ara sıra", % 17'i "hiçbir zaman" cevabını vermiştir. Küçük üreticilerin % 40'ı kurum çalışanlarının görüşleri doğrultusunda sorun ve mevcut durumun analiz edilme uygulamasının kullanılma sıklığına "nadiren" veya "hiçbir zaman" cevabını vermiştir.

Tablo 90: İlgili Kurumlar Bünyesinde Yapılan Toplantılarda, Kurum Çalışanlarının Görüşleri Doğrultusunda Sorun ve Mevcut Durumun Analiz Edilmesi

Katılımcı Kurum %	İlgili Kurumlar Bünyesinde Yapılan Toplantılarda, Kurum Çalışanlarının Görüşleri Doğrultusunda Sorun ve Mevcut Durumun Analiz Edilme Sıklığı %					Toplam %
	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sıklıkla	Her zaman	
Resmi Kurum	2	8	20	48	21	100
Özel Firma/ Kuruluş	17	0	33	33	17	100
STK	5	5	26	40	24	100
Küçük Üretici	7	33	13	27	20	100
Üniversite	0	0	40	40	20	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	6	14	35	66	33	154
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	4	9	23	43	21	100

İl-İlçe tarımının mevcut durum ve problemlerinin belirlemede ulusal verilerden faydalanma sıklığına ilişkin görüşler: Resmi kurumların % 65'i, özel kuruluşların % 40'ı, STK'ların % 64'ü ve üniversitelerin % 60'ı mevcut durum ve sorunların belirlenmesinde sıklıkla veya her zaman ulusal verilerden faydalanılması gerektiğini belirtmiştir.

Küçük üreticilerin % 71 çoğunluğu, mevcut durum ve sorunların belirlenmesinde ulusal verilerden faydalanılmasına nadiren veya hiçbir zaman cevabını vermiştir. Daha önceki başlıklarda da belirtildiği gibi, küçük üreticilerin mevcut durum ve sorunların karşısında daha geleneksel ve kurumlar düzeyinde politikalar ve işleyişlerle belirlenmesi gerektiğini düşündüğü burada bir kez daha vurgulanabilir.

Tablo 91: Ulusal Verilerden Faydalanılması (TÜİK, Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansı vb.)

Katılımcı Kurum %	Ulusal Verilerden Faydalanma (TÜİK, Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansı vb.) Sıklığı %					Toplam %
	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sıklıkla	Her zaman	
Resmi Kurum	2	12	20	44	21	100
Özel Firma/ Kuruluş	17	0	17	33	33	100
STK	24	18	29	13	16	100
Küçük Üretici	57	14	7	7	14	100
Üniversite	10	10	30	20	30	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	21	20	33	48	31	153
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	14	13	22	31	20	100

Gözlemlerden hareketle durum ve sorun belirlenmesi: Katılımcıların gözlemlerden hareketle durum ve sorun belirlenmesi sıklığına verdikleri cevaplar tabloda yer almaktadır.

Verilen cevaplar, ulusal veriler, periyodik araştırmalar veya yüz yüze görüşmelerle uygulanacak sorun belirleme yöntemleri yerine gözlem yoluyla sorun belirlemeye daha sıcak bakıldığını göstermektedir. Resmi kurum temsilcilerinin % 71'i, özel firma temsilcilerinin % 66'sı, STK temsilcilerinin % 66'sı, küçük üreticilerin % 54'ü ve üniversitelerin % 60'ı sıklıkla veya her zaman gözlemlerden hareketle durum ve sorun tespitinin yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Tablo 92: Gözlemlerden Hareketle Durum ve Sorun Belirlenmesi

Katılımcı Kurum %	Gözlemlerden Hareketle Durum Ve Sorun Belirlenmesi Sıklığı %					Toplam %
	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sıklıkla	Her zaman	
Resmi Kurum	0	7	23	42	29	100
Özel Firma/ Kuruluş	17	0	17	33	33	100

STK	9	0	35	29	27	100
Küçük Üretici	31	7	8	39	15	100
Üniversite	0	20	20	40	20	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	8	9	35	57	39	148
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	14	13	22	31	20	100

Çalıştay, konferans, sempozyum gibi ilgili paydaşların katıldığı toplantılarla mevcut durum, sorun ve olanakların belirlenmesi: Katılımcıların verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, çalıştay, konferans, sempozyum gibi ilgili paydaşların katıldığı toplantılarla mevcut durum, sorun ve olanakların belirlenmesi çalışmalarının “ara sıra” yapılması, tüm cevaplar içindeki ağırlıklı dilimi oluşturmaktadır. Resmi kurum temsilcilerinin % 38’i, özel firma temsilcilerinin % 33’ü, STK temsilcilerinin % 29’u, küçük üreticilerin % 29’u ve üniversitelerin % 40’ı ara sıra cevabını vermiştir.

Tablo 93: Çalıştay, Konferans, Sempozyum Gibi İlgili Paydaşların Katıldığı Toplantılarla Mevcut Durum, Sorun ve Olanakların Belirlenmesi

Katılımcı Kurum %	Çalıştay, Konferans, Sempozyum Gibi İlgili Paydaşların Katıldığı Toplantılarla Mevcut Durum, Sorun ve Olanakların Belirlenmesi Sıklığı %					Toplam %
	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sıklıkla	Her zaman	
Resmi Kurum	1	7	38	32	22	100
Özel Firma/ Kuruluş	17	0	33	17	33	100
STK	5	13	29	40	13	100
Küçük Üretici	14	14	29	7	36	100
Üniversite	0	10	40	20	30	100
Siyasi Parti	0	0	100	0	0	100
Toplam Sayı	6	14	54	46	34	154
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	4	9	35	30	22	100

İl-ilçede son yıllarda yaşanan değişimlerin değerlendirilmesi: Son yıllarda tarım sektöründe, il ve ilçelerde yaşanan değişimlerin değerlendirilmesi aşağıdaki tabloda genel olarak ve sonrasında katılımcı kurumlara göre ayrı ayrı ele alınmıştır.

Katılımcıların % 70'i ürün çeşitliliği ve verimliliğinin son yıllarda geliştiğini belirtmiştir. Ürün çeşitliliği ve verimliliğinin gerilediğini düşünen katılımcıların oranı çok düşük (% 4) olarak bulunmuşken, katılımcıların % 26'sı değişmediğini belirtmiştir. Ürün çeşitliliğinin cevaplanma oranı % 92 olmuştur.

Etkin sulama yöntemlerinin gelişiminin değerlendirilmesinde, katılımcıların % 64'ü geliştiğini, % 33'ü değişmediğini ifade etmiştir.

Hayvansal üretimde yem kullanımı ve çeşitliliğine verilen cevap oranı % 91'dir. Katılımcıların % 49'u geliştiğini, % 44'ü değişmediğini belirtmiştir.

Organik tarıma ilişkin görüşlere bakıldığında katılımcıların % 41'i geliştiğini, % 44'ü değişmediğini belirtmiştir. Organik tarıma ilişkin değerlendirme sorusu % 88 oranında cevaplanmıştır.

Tarım işletmelerinin şirketleşme eğilimine verilen cevap oranı % 88 olmuştur. Katılımcıların % 65'i şirketleşme eğiliminde değişim olmadığını, % 32'si geliştiğini belirtmiştir.

Yeni tarım tekniklerinin yaygınlaşması konusunda verilen cevapların dağılımında “gelişti” cevabının % 75 oranla büyük çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Katılımcıların % 24'ü değişmediğini belirtmiştir.

Tarıma dayalı sanayinin gelişme düzeyine ilişkin katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, katılımcıların % 50'sinin tarıma dayalı sanayinin değişmediğini, % 45'i geliştiğini belirtmiştir.

Arazi toplulaştırmaya karşı gönüllülüğün son yıllarda geliştiğini belirten katılımcıların oranı % 56, değişmediğini belirten katılımcıların oranı % 37 olarak

bulunmuştur. Katılımcıların % 7'si arazi toplulaştırmaya karşı gönüllülüğün azaldığını belirtmiştir.

Üründe markalaşma konusunda gelişme yaşandığını düşünen katılımcıların oranı % 35 iken değişmediğini düşünen katılımcıların oranı % 63 olarak belirlenmiştir. Üründe markalaşma sorusunun % 88 oranında cevaplandığı görülmektedir.

Tarımsal araştırma-geliştirme projelerinin son yıllardaki gelişimi değerlendirildiğinde, katılımcıların % 50'sinin gelişti cevabını, % 47'sinin değişmedi cevabını verdiği görülmektedir. Araştırma-geliştirme sorusunun cevaplanma oranı % 89'dur.

Tablo 94: İl-İlçede Son Yıllarda Yaşanan Değişimlerin Değerlendirilmesi

Yöntemler %	İl-İlçede Son Yıllarda Yaşanan Değişimlerin Değerlendirilmesi %			Cevaplanma Oranı %
	Gelişti	Değişmedi	Geriledi	
Ürün çeşitliliğinde ve verimliliği	70	26	4	92
Etkin sulama yöntemleri	64	33	3	92
Hayvansal üretimde yem kullanımı ve çeşitliliği	49	44	7	91
Organik tarım	41	54	5	88
Tarım işletmelerinin şirketleşme eğilimi	32	65	3	88
Yeni tarım tekniklerinin yaygınlaşması	75	24	1	89
Tarıma dayalı sanayi	45	50	5	89
Arazi toplulaştırmaya karşı gönüllülük	56	63	7	87
Üründe markalaşma	35	63	3	88
Tarımsal Araştırma - Geliştirme Projeleri	50	47	3	89

Ürün çeşitliliği ve verimliliğinde yaşanan değişim: Ürün çeşitliliği ve verimliliğinde yaşanan son yıllardaki gelişme konusundaki katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, resmi kurum temsilcilerinin % 75'i, özel firma temsilcilerinin % 75'i üniversite temsilcilerinin % 78'i ürün çeşitliliğinin geliştiğini belirtmiştir.

Küçük üreticilerin % 21'i ürün çeşitliliğinin gerilediğini belirtmiştir. Küçük üreticilerin dışında STK temsilcilerinin de % 5'i ürün çeşitliliğinin gerilediğini söylemiştir. Küçük üretici ve STK'ların dışındaki kurumların ürün çeşitliliğinin arttığı konusunda görüş sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo 95: Ürün Çeşitliliği ve Verimliliği

Katılımcı kurum %	Ürün Çeşitliliği ve Verimliliğinde Yaşanan Değişim %			Toplam %
	Gelişti	Değişmedi	Geriledi	
Resmi kurum	75	25	0	100
Özel firma/kuruluş	75	25	0	100
STK	68	27	5	100
Küçük üretici	47	32	21	100
Üniversite	78	22	0	100
Siyasi parti	100	0	0	100
Toplam sayı	110	41	6	157
Katkı sağlama konusundaki düşünce toplam %	70	27	4	100

Etkin sulama yöntemlerinde yaşanan değişim: Etkin sulama yöntemlerinde yaşanan değişimler değerlendirildiğinde, resmi kurumların % 66'sı, özel firmaların % 88'i, üniversitelerin % 89'u son yıllarda etkin sulama yöntemlerinin geliştiğini belirtmiştir.

Etkin sulama yöntemlerinin değişmediğini veya gerilediğini söyleyen kesimin, küçük üreticiler ve STK'lar olduğu görülmüştür. Küçük üreticilerin % 50'si ve STK'ların % 57'si etkin sulama yöntemlerinin geliştiğini belirtmiştir. Küçük üreticilerin % 39'u, STK'ların % 38'i etkin sulama yöntemlerinde değişim yaşanmadığını belirtmiştir. Küçük üreticilerin % 11'inin ve STK'ların % 5'inin etkin sulama yöntemlerinin gerilediğini belirtmesi dikkat çekmektedir.

Tablo 96: Etkin Sulama Yöntemlerinde Yaşanan Değişim

Katılımcı Kurum %	Etkin Sulama Yöntemlerinde Yaşanan Değişim %			Toplam %
	Gelişti	Değişmedi	Geriledi	
Resmi Kurum	66	35	0	100
Özel Firma/ Kuruluş	88	12	0	100
STK	57	38	5	100
Küçük Üretici	50	39	11	100
Üniversite	89	11	0	100
Siyasi Parti	100	0	0	100
Toplam Sayı	101	52	4	157
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	64	33	3	100

Hayvansal üretimde yem kullanımı ve çeşitliliğinde yaşanan değişim: Hayvansal üretimde yem kullanımı ve çeşitliliğinde son yıllarda yaşanan değişime ilişkin görüşler değerlendirildiğinde, resmi kurum temsilcilerinin % 58'inin, özel firma temsilcilerinin % 38'inin, üniversitelerin % 78'inin, STK'ların % 32'sinin, küçük üreticilerin % 33'ünün yem kullanımı ve çeşitliliğinin geliştiğini düşündüğü görülmüştür.

Yem kullanımı ve çeşitliliğinin değişmediği konusundaki görüşlerin oranları da dikkat çekmektedir. Özel firmaların % 63'ü, STK'ların % 50'si ve küçük üreticilerin % 44'ü yem kullanımı ve çeşitliliğinin değişmediğini belirtmiştir.

Küçük üreticilerin % 22'si ve STK'ların % 18'i yem kullanımı ve çeşitliliğinin son yıllarda gerileme gösterdiğini belirtmiştir.

Küçük üretici ve STK'ların önceki tablolarda da olduğu gibi; yem kullanımında gerileme olduğunu belirten iki kesim olduğu görülmektedir. diğer kurumsal temsilciler geliştiği veya değişmediği yönünde görüş bildirmiştir.

Tablo 97: Hayvansal Üretimde Yem Kullanımı ve Çeşitliliğinde Yaşanan Değişim

Katılımcı Kurum %	Hayvansal Üretimde Yem Kullanımı Ve Çeşitliliğinde Yaşanan Değişim %			Toplam %
	Gelişti	Değişmedi	Geriledi	
Resmi Kurum	58	42	0	100
Özel Firma/ Kuruluş	38	63	0	100
STK	32	50	18	100
Küçük Üretici	33	44	22	100
Üniversite	78	22	0	100
Siyasi Parti	0	100	0	100
Toplam Sayı	76	68	10	154
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	49,4%	44,2%	6,5%	100

Organik tarım faaliyetlerinde yaşanan değişim: Organik tarım faaliyetlerinin son yıllardaki değişimi ele alındığında, herhangi bir değişim olmadığı konusundaki görüşlerin ağır bastığı görülmektedir. Resmi kurum temsilcilerinin % 51'i, özel sektör temsilcilerinin % 63'ü, küçük üreticilerin % 69'u ve STK'ların % 54'ü organik tarım faaliyetlerinin son yıllarda değişim göstermediğini belirtmiştir.

Üniversite temsilcilerinin % 56'sı ve resmi kurumların % 47'si organik tarım faaliyetlerinin geliştiğini belirtmiştir.

Gerilediği konusunda düşünceye sahip olan katılımcılar, özel firma temsilcilerinin % 13'ü, STK temsilcilerinin % 11'i ve küçük üreticilerin % 6'sından oluşmaktadır.

Tablo 98: Organik Tarım Faaliyetlerinde Yaşanan Değişim

Katılımcı Kurum %	Organik Tarım Faaliyetlerinde Yaşanan Değişim %			Toplam %
	Gelişti	Değişmedi	Geriledi	
Resmi Kurum	47	51	3	100
Özel Firma/ Kuruluş	25	63	13	100

STK	34	54	11	100
Küçük Üretici	25	69	6	100
Üniversite	56	44	0	100
Siyasi Parti	100	0	0	100
Toplam Sayı	62	80	8	150
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	41	53	5	100

Tarım işletmelerinin şirketleşme eğiliminde yaşanan değişim: Son yıllarda tarım sektöründe şirketleşme eğiliminin değişmediğini belirten katılımcılar ağırlıklı dilimi oluşturmaktadır. Küçük üreticilerin % 80'i, özel firma temsilcilerinin % 75'i, resmi kurum temsilcilerinin % 68'i ve STK temsilcilerinin % 60'ı şirketleşme eğiliminin değişmediğini belirtmiştir.

Üniversite temsilcilerinin % 67'sinin şirketleşme eğiliminin geliştiği yönündeki görüşünün karşısında STK temsilcilerinin % 8'i ve küçük üreticilerin % 7'si şirketleşme eğiliminin azaldığını belirtmiştir.

Tablo 99: Tarım İşletmelerinin Şirketleşme Eğiliminde Yaşanan Değişim

Katılımcı Kurum %	Tarım İşletmelerinin Şirketleşme Eğiliminde Yaşanan Değişim %			Toplam %
	Gelişti	Değişmedi	Geriledi	
Resmi Kurum	30	68	1	100
Özel Firma/ Kuruluş	25	75	0	100
STK	32	60	8	100
Küçük Üretici	13	80	7	100
Üniversite	67	33	0	100
Siyasi Parti	100		0	100
Toplam Sayı	47	97	5	149
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	32	65	3	100

Yeni tarım tekniklerinin yaygınlaşması konusunda yaşanan değişim: Bölgede son yıllarda yeni tarım tekniklerinin yaygınlaşması konusunda gelişimin yaşandığı ağırlıklı olarak dile getirilen görüş olmuştur. Resmi kurum temsilcilerinin % 83'ü, özel firma temsilcilerinin % 88'i, STK'ların % 67'si ve üniversite temsilcilerinin % 78'ü yeni tarım tekniklerinin kullanımının yaygınlaştığını belirtirken, küçük üreticilerin % 47'si değişmediğini, % 6'sı ise gerilediğini belirtmiştir.

Tablo 100: Yeni Tarım Tekniklerinin Yaygınlaşmasında Yaşanan Değişim

Katılımcı Kurum %	Yeni Tarım Tekniklerinin Yaygınlaşması %			Toplam %
	Gelişti	Değişmedi	Geriledi	
Resmi Kurum	84	16	0	100
Özel Firma/ Kuruluş	88	13	0	100
STK	67	33	0	100
Küçük Üretici	47	47	6	100
Üniversite	78	22	0	100
Siyasi Parti	100	0	0	100
Toplam Sayı	114	36	1	151
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	76	24	1	100

Tarıma dayalı sanayinin gelişiminde yaşanan değişim: Tarıma dayalı sanayinin gelişmesi bölge ekonomisi ve tarımın gelişmesi açısından önem taşıyan bir alandır. Bu nedenle bu konuda kurumların ve yatırımcıların bakış açıları ile görüşleri de ayrıca önem taşımaktadır.

Tarıma dayalı sanayinin gelişimi konusunda, farklı kurumsal yapılardaki temsilcilerin farklı görüşlere sahip olduğu görülmektedir. Resmi kurum temsilcilerinin % 56, özel sektör temsilcilerinin % 63 ağırlıklı oranı tarıma dayalı sanayinin değişmediğini belirtirken, üniversite temsilcilerinin % 78 ağırlıklı oranı geliştiğini belirtmiştir.

Küçük üreticilerin % 50'si tarıma dayalı sanayinin geliştiğini belirtirken, % 38'i değişmediğini ve % 13'ü gerilediğini ifade etmiştir. STK temsilcilerinden tarıma dayalı

sanayinin gerilediğini belirten kesimin oranı % 40, değişmediğini belirten kesimin oranı % 49 iken gerilediğini belirten STK temsilcilerinin oranı % 11’dir.

Tablo 101: Tarıma Dayalı Sanayinin Gelişiminde Yaşanan Değişim

Katılımcı Kurum %	Tarıma Dayalı Sanayinin Gelişiminde Yaşanan Değişim %			Toplam %
	Gelişti	Değişmedi	Geriledi	
Resmi Kurum	43	56	1	100
Özel Firma/ Kuruluş	38	63	0	100
STK	40	49	11	100
Küçük Üretici	50	38	13	100
Üniversite	78	22	0	100
Siyasi Parti	100	0	0	100
Toplam Sayı	68	76	7	151
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	45	50	5	100

Arazi toplulaştırmaya karşı gönüllülüğün son yıllardaki değişimi: Kurum temsilcilerinin çoğunluğunun arazi toplulaştırmaya karşı gönüllülüğünün arttığını belirtmesi dikkat çekicidir. Resmi kurum temsilcilerinin % 60’ı, özel firma temsilcilerinin % 86’sı, üniversite temsilcilerinin % 63’ü arazi toplulaştırmaya karşı gönüllülüğün arttığını belirtmiştir.

Bu görüşlerin karşısında, küçük üreticilerin % 59 çoğunluğu, arazi toplulaştırmaya karşı gönüllülüğün, değişmediğini, % 6’sı gerilediğini; STK temsilcilerinin % 35’i değişmediğini, % 18’i gerilediğini belirtmiştir.

Bu verilerden hareketle, özel-resmi veya akademik kurumsal yapıların temsilcilerinin karşısında STK ve küçük üreticilerin bölge tarım sektörü gelişimi konusunda daha olumsuz veya durağan bir görüşe sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 102: Arazi Toplulaştırmaya Karşı Gönüllülük Sürecinde Yaşanan Değişim

Katılımcı Kurum %	Arazi Toplulaştırmaya Karşı Gönüllülük %			Toplam %
	Gelişti	Değişmedi	Geriledi	
Resmi Kurum	60	36	4	100
Özel Firma/ Kuruluş	86	14	0	100
STK	47	35	18	100
Küçük Üretici	35	59	6	100
Üniversite	63	38	0	100
Siyasi Parti	100	0	0	100
Toplam Sayı	82	55	10	147
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	56	37	7	100

Üründe markalaşma konusunda son yıllarda değişim: Üründe markalaşmanın son yıllardaki gelişimine ilişkin görüşler değerlendirildiğinde, bu alanda değişim olmadığı konusundaki görüşün ağır bastığı görülmektedir. Resmi kurumların % 71'i, özel firma temsilcilerinin % 63'ü, STK temsilcilerinin % 56'sı, üniversite temsilcilerinin % 44'ü ve küçük üreticilerin % 44'ü üründe markalaşma sürecinde son yıllarda herhangi bir değişimin yaşanmadığını belirtmiştir.

Tablo 103: Üründe Markalaşma Sürecinde Yaşanan Değişim

Katılımcı Kurum %	Üründe Markalaşma %			Toplam %
	Gelişti	Değişmedi	Geriledi	
Resmi Kurum	29	71	0	100
Özel Firma/ Kuruluş	38	63	0	100
STK	39	56	6	100
Küçük Üretici	44	44	13	100
Üniversite	56	44	0	100
Siyasi Parti	0	100	0	100

Toplam Sayı	52	94	4	150
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	35	63	3	100

Tarımsal araştırma-geliştirme projelerinin son yıllardaki gelişimi: Tarımsal araştırma-geliştirme projelerinin son yıllardaki gelişimine ilişkin görüşler değerlendirildiğinde, önceki görüşlerin dağılımına benzer bir tablonun ortaya çıktığı söylenebilir.

Resmi kurumların % 54'ü, özel firmaların % 75'i, üniversite temsilcilerinin % 67'si tarımsal araştırma geliştirme faaliyetlerinin geliştiğini belirtirken, STK temsilcilerinin % 56'sı ve küçük üreticilerin % 69'u bu alanda herhangi bir değişimin yaşanmadığını belirtmiştir.

Bu verilerden hareketle, tarım sektöründe faaliyet gösteren firma veya üreticilerden, araştırma geliştirme konusundaki gelişmeler içinde daha sık yer alan kesimlerin, "geliştiği" konusunda görüşe; daha az bu alandaki çalışmalar içinde bulunan kesimin ise "değişmediği" görüşüne sahip olduğu, bu görüşlerin kurumsal veya kişisel duruşa göre değiştiği belirtilebilir.

Tablo 104: Tarımsal Araştırma-Geliştirme Projeleri Sürecinde Yaşanan Değişim

Katılımcı Kurum %	Tarımsal Araştırma-Geliştirme Projeleri %			Toplam %
	Gelişti	Değişmedi	Geriledi	
Resmi Kurum	54	44	2	100
Özel Firma/ Kuruluş	75	25	0	100
STK	39	56	6	100
Küçük Üretici	31	69	0	100
Üniversite	67	33	0	100
Siyasi Parti	100	0	0	100
Toplam Sayı	76	72	4	152
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	50	47	3	100

İl-ilçe tarımının gelişiminin önündeki darboğazlar: İl-ilçe tarımının gelişiminin önündeki darboğazların kurumsal temsilcilerin görüşleri üzerinden ortaya koymak, mevcut sorunlara ilişkin yaklaşımların netleşmesi, bölgedeki öncelikli sorunların değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Darboğaz ve sorunlara ilişkin veriler öncelikle, ortak tabloda genel olarak ele alınmış, bunun ardından kurumsal temsilcilerinin görüşleri ile detaylı olarak ayrı tablolarda irdelenmiştir.

İl-ilçe tarımının gelişiminin önündeki darboğazlar: Katılımcılara il-ilçe tarımının önündeki darboğazlara ilişkin ifadelere katılma durumlarının ne düzeyde olduğu sorulmuştur.

Katılımcıların % 77'sinin modern tarım tekniklerinin kullanılmamasını il-ilçedeki darboğazlardan biri olarak gördüğü söylenebilir. Katılımcıların % 22'si ildeki tarımın sorunları-darboğazları arasında bu ifadenin olmadığı görüşündedir.

Ürün çeşitliliğinin az olduğu görüşüne katılımcıların % 63'ü katıldığını ifade ederken, % 32'si katılmadığını belirtmiştir. cevaplanma oranı % 91 olan bu ifadede elde edilen verilere göre, bölgedeki ürün çeşitliliğinin az olması çoğunluk tarafından darboğaz olarak görülmektedir.

Hayvansal üretimde yem kullanımının azlığı nedeni ile meraya olan bağılılığının devam etmesinin bir darboğaz olduğuna katılan temsilcilerin toplam oranı % 62 olarak bulunmuştur. Bu durumun bölgedeki önemli bir darboğaz olduğuna katılmayan temsilcilerin oranının % 25 olduğu görülmektedir. Katılımcıların % 12'si bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir.

Tarımın diğer sektörlerle (sanayi, turizm vb.) olan bağlantılarının zayıflığının bölgedeki darboğazlardan biri olduğu konusundaki ifadeye katılım oranının % 68, katılmama oranının % 21 olduğu görülmektedir.

Kurum ve kuruluşlardaki işlemlerin karmaşıklığı nedeni ile üreticinin hizmetlerden tam olarak faydalanamaması konusundaki ifadeye katılım oranı % 64 olarak belirlenmiştir. Bu ifadeye katılmadığını belirten temsilcilerin oranı % 25 olarak bulunmuştur.

Şirketleşme eğiliminin zayıf oluşu konusundaki ifadenin darboğazlardan biri olduğuna katılan temsilcilerin oranının % 73 ile çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. buradan hareketle şirketleşme eğiliminin azlığı, bölge tarım sektöründe darboğaz olarak nitelendirilebilecek sorunlar arasında öne çıkmaktadır.

Araştırma - Geliştirme projelerinin azlığına katılan temsilcilerin oranı da % 76 ile önemli bir orana işaret etmektedir. Bu veri, araştırma-geliştirme konusunda, bölgenin geride oluşuna ilişkin bir ipucu olarak da değerlendirilebilir.

Resmi kurumlar arası koordinasyon eksikliği, % 90 oranında cevaplanmıştır. Bu ifadeye katılım oranı % 68, katılmama oranı % 20 olarak bulunmuştur. Bu ifadenin ileriki tablolarda kurumsal temsile göre yeniden ele alınmasıyla daha net sonuçlar ortaya konulmuştur.

Girdi maliyetlerinin işletme büyüklüklerine bağlı olarak yüksek oluşu ifadesine katılım oranının % 78 oranında oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Bu ifadenin bölgenin darboğazları arasında olmadığını düşünen katılımcıların oranı düşük düzeyde % 13 olarak bulunmuştur.

Bölgede mevcut durumda yürütülen ve en önemli faaliyetlerden biri olan tarım topraklarının toplulaştırma işlemleri ile ilgili ifadeye katılım düzeyi irdelendiğinde, tarım topraklarının toplulaştırma işlemlerinin yavaş yürütülmesinin bir darboğaz olduğunu düşünenlerin oranının % 75 olduğu görülmektedir.

Tarımsal işletmelerin kurumsal yönetim kapasitelerinin bir darboğaz olduğu konusuna katılım oranı % 66, katılmama oranı % 14 olmuştur. Bu ifadenin cevaplanma oranı % 88'dir.

Tarımsal yayım azlığı ve/veya yayımların karmaşıklığını darboğaz olarak gören katılımcıların oranı % 66, bu ifadeyi bir darboğaz olarak görmeyenlerin oranı % 24 olarak bulunmuştur.

Kırsal alanda üreticiye doğrudan verilen eğitim kapsamının darlığının bölgedeki tarımın gelişimi önündeki darboğazlardan biri olarak değerlendiren katılımcıların oranı % 75 ile çoğunluğu oluşturmaktadır. Bunun önemli bir darboğaz olduğunu düşünmeyen katılımcıların oranı ise % 23 olarak bulunmuştur.

Makine operatörlüğü gibi alanlarda duyulan ara eleman eksikliğinin bölge tarımının gelişmesi önündeki bir darboğaz olarak gören katılımcıların oranı % 66, darboğaz olarak görmeyen katılımcıların oranı % 20 olarak bulunmuştur. Katılımcıların % 13'ü bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir.

Üretici ve tüketici arasındaki aracı kuruluş sayısının fazlalığı ifadesi konusunda bir fikri olmadığını belirten katılımcıların oranı % 17'dir. Katılımcıların % 68'i üretici ve tüketici arasındaki aracı kuruluş sayısının fazlalığını tarımın gelişmesi önündeki bir darboğaz olarak gördüğünü ifade etmiştir.

Tablo 105: İl-İlçe Tarımının Gelişiminin Önündeki Darboğazlar

Darboğazlar %	İl-İlçe Tarımının Gelişiminin Önündeki Darboğazlar %					Cevaplanma Oranı %
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	
Modern tarım yöntemlerinin kullanılmaması	9	13	1	52	25	94
Ürün çeşitliliğinin az olması	5	27	4	47	16	91
Hayvansal üretimde yem kullanımının azlığı nedeni ile meraya olan bağlılığının devam etmesi	9	16	12	48	16	91
Tarımın diğer sektörlerle (sanayi, turizm vb.) olan bağlantılarının zayıflığı	6	15	11	44	24	92
Kurum ve kuruluşlardaki işlemlerin karmaşıklığı nedeni ile üreticinin hizmetlerden tam olarak faydalanamaması	8	17	11	47	17	92
Şirketleşme eğiliminin zayıf oluşu	5	12	9	48	25	94
Araştırma - Geliştirme projelerinin azlığı	2	14	8	50	26	91

Resmi kurumlar arası koordinasyon eksikliği	5	15	12	41	27	90
Girdi maliyetlerinin işletme büyüklüklerine bağlı olarak yüksek oluşu	5	8	9	38	40	91
Tarım topraklarının toplulaştırma işlemlerinin yavaş yürütülmesi	3	14	8	46	29	91
Tarımsal işletmelerin kurumsal yönetim kapasiteleri	1	13	20	44	22	88
Tarımsal yayım azlığı ve/veya yayımların karmaşıklığı	7	17	9	51	16	89
Kırsal alanda üreticiye doğrudan verilen eğitim kapsamının darlığı	5	18	3	51	24	92
Makine operatörlüğü gibi alanlarda duyulan ara eleman eksikliği	4	16	13	54	12	90
Üretici ve tüketici arasındaki aracı kuruluş sayısının fazlalığı	5	10	17	41	27	91

Modern tarım yöntemlerinin kullanılmaması: Resmi kurum temsilcilerinin % 86 çoğunluğu ve üniversite temsilcilerinin % 80 çoğunluğunun ve küçük üreticilerin % 77 çoğunluğunun modern tarım tekniklerinin kullanılmamasını il-ilçedeki darboğazlardan biri olarak nitelediği görülmektedir.

Özel kuruluş temsilcilerinin ve STK'ların daha düşük oranda bu ifadeyi darboğaz olarak nitelendirdiği söylenebilir. Özel firma temsilcilerinin % 50'si ve STK temsilcilerinin % 62'si modern tarım yöntemlerinin kullanılmamasını darboğaz olarak nitelendirilmiştir.

Tablo 106: Modern Tarım Yöntemlerinin Kullanılmaması

Katılımcı Kurum %	Modern Tarım Yöntemlerinin Kullanılmaması %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	2	11	1	66	20	100
Özel Firma/ Kuruluş	17	17	17	50	0	100
STK	18	20	0	31	31	100
Küçük Üretici	17	6	0	33	44	100
Üniversite	10	10	0	50	30	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	100
Toplam Sayı	14	21	2	82	40	159
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	9	13	1	52	25	100

Ürün çeşitliliğinin az olması: Ürün çeşitliliğinin az olmasını, resmi kurum temsilcilerinin % 69'u, özel firma temsilcilerinin % 67'si, STK temsilcilerinin % 58'i ve küçük üreticilerin % 46'sı bölge tarım sektörünün gelişimi karşısında darboğaz olarak nitelendirmiştir.

Küçük üreticilerin % 47'sinin ve STK'ların % 39'unun ürün çeşitliliğinin az olmasını bölge gelişiminin önünde darboğaz olarak görmediği dikkat çekmektedir.

Tablo 107: Ürün Çeşitliliğinin Az Olması

Katılımcı Kurum %	Ürün Çeşitliliğinin Az Olması %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	1	26	4	54	15	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	17	17	67	0	100
STK	13	26	3	45	13	100
Küçük Üretici	7	40	7	13	33	100

Üniversite	11	22	0	44	22	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	100
Toplam Sayı	8	42	6	73	25	154
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	5	27	4	47	16	100

Hayvansal üretimde yem kullanımının azlığı nedeni ile meraya olan bağlılığının devam etmesi: Hayvansal üretimde yem kullanımının azlığı nedeni ile meraya olan bağlılığının devam etmesi resmi kurum temsilcilerinin % 69'u, özel firma temsilcilerinin % 67'si, küçük üreticilerin % 65'i ve üniversitelerin % 66'sı tarafından İl-ilçe tarımının gelişiminin önündeki darboğaz olarak nitelendirilmiştir.

Hayvansal üretimde yem kullanımının azlığı nedeni ile meraya olan bağlılığının devam etmesini, İl-ilçe tarımının gelişiminin önündeki darboğaz olarak nitelemeyen kesimin yine küçük üreticiler (% 30) ve STK temsilcileri (% 30) olduğu görülmektedir.

Tablo 108: Hayvansal Üretimde Yem Kullanımının Azlığı Nedeni İle Meraya Olan Bağlılığının Devam Etmesi

Katılımcı Kurum %	Hayvansal Üretimde Yem Kullanımının Azlığı Nedeni İle Meraya Olan Bağlılığının Devam Etmesi %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	5	17	10	57	12	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	17	17	67	0	100
STK	15	15	18	31	21	100
Küçük Üretici	18	12	6	41	24	100
Üniversite	11	11	11	33	33	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	14	24	18	74	25	155
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	9	16	12	48	16	100

Kurum ve kuruluşlardaki işlemlerin karmaşıklığı nedeni ile üreticinin hizmetlerden tam olarak faydalanamaması: Kurum ve kuruluşlardaki işlemlerin karmaşıklığı nedeni ile üreticinin hizmetlerden tam olarak faydalanamamasını darboğaz olarak gören kesimin en yüksek olduğu grup % 80 ile üniversite temsilcileri olmuştur. STK'ların % 53'ü, küçük üreticilerin % 50'si kurum ve kuruluşlardaki işlemlerin karmaşıklığı nedeni ile üreticinin hizmetlerden tam olarak faydalanamamasını darboğaz olarak nitelendirmiştir.

Resmi kurum temsilcilerinin % 73'ünün kurum ve kuruluşlardaki işlemlerin karmaşıklığı nedeni ile üreticinin hizmetlerden tam olarak faydalanamamasını darboğaz olarak görmesi bu konuda bölgede önemli bir sorun olduğuna işaret etmiştir.

Tablo 109: Kurum ve Kuruluşlardaki İşlemlerin Karmaşıklığı Nedeni İle Üreticinin Hizmetlerden Tam Olarak Faydalanamaması

Katılımcı Kurum %	Kurum Ve Kuruluşlardaki İşlemlerin Karmaşıklığı Nedeni İle Üreticinin Hizmetlerden Tam Olarak Faydalanamaması %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	6	18	4	54	19	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	40	20	40	0	100
STK	15	15	15	33	21	100
Küçük Üretici	6	13	31	44	6	100
Üniversite	0	10	10	60	20	100
Siyasi Parti	0	0	100	0	0	100
Toplam Sayı	12	26	17	74	27	156
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	8	17	11	47	17	100

Şirketleşme eğiliminin zayıf oluşu: Şirketleşme eğiliminin zayıf oluşunu darboğaz olarak gören kesimin en yüksek olduğu grup, % 83 ile resmi kurum temsilcileri ve % 80 ile üniversite temsilcileri olmuştur. Şirketleşme eğiliminin zayıf oluşunu özel firma temsilcilerinin hiçbirisi bölge tarımının gelişiminin önündeki darboğaz olarak görmemektedir.

Bununla birlikte özel firma temsilcilerinin % 40 gibi önemli bir oranı bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir.

Tablo 110: Şirketleşme Eğiliminin Zayıf Oluşu

Katılımcı Kurum %	Şirketleşme Eğiliminin Zayıf Oluşu %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	2	8	6	49	34	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	40	60	0	100
STK	10	15	10	51	13	100
Küçük Üretici	11	16	21	32	21	100
Üniversite	0	20	0	60	20	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	100
Toplam sayı	8	19	15	77	40	159
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	5	12	9	48	25	100

Araştırma-geliştirme projelerinin azlığı: Araştırma-geliştirme projelerinin azlığı bölge tarımının gelişiminin önündeki önemli darboğazlardan biri olarak görülmektedir. Üniversite temsilcilerinin % 89'u, resmi kurum temsilcilerinin % 82'si, özel firma temsilcilerinin % 80'i, STK'ların % 67'si ve küçük üreticilerin % 5'i araştırma-geliştirme projelerinin azlığını tarımın gelişmesi önündeki önemli bir darboğaz olarak nitelemektedir.

Küçük üreticilerin % 28'inin bu konuda fikri olmadığını belirtmesi ve özel firma temsilcilerinin % 20'sinin araştırma-geliştirme projelerinin azlığını bir darboğaz olarak görmemesi dikkat çeken veriler olarak belirtilebilir.

Tablo 111: Araştırma-Geliştirme Projelerinin Azlığı

Katılımcı Kurum %	Araştırma-Geliştirme Projelerinin Azlığı %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	1	13	4	51	31	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	20	0	60	20	100
STK	3	17	14	50	17	100
Küçük Üretici	6	11	28	33	22	100
Üniversite	0	11	0	67	22	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	100
Toplam Sayı	3	22	13	77	40	155
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	2	14	8	50	26	100

Resmi kurumlar arası koordinasyon eksikliği: Resmi kurumlar arası koordinasyon eksikliğinin resmi kurum temsilcilerinin % 76'sı tarafından tarımın gelişiminin önünde bir darboğaz olarak görülmesi bölgedeki tarım sektöründe faaliyet gösteren kurumların işleyişinde işbirliği ve iletişim eksikliğinin önemli bir sorun olduğuna işaret etmektedir.

Resmi kurum temsilcilerinin yanında üniversite temsilcilerinin % 80'inin, özel firma temsilcilerinin % 60'ının, ve STK temsilcilerinin % 64'ünün resmi kurumlar arası koordinasyon eksikliğini tarımın gelişmesinin önünde darboğaz olarak görmesi de bölgede bu konuda problem olduğunu göstermektedir.

Tablo 112: Resmi Kurumlar Arası Koordinasyon Eksikliği

Katılımcı Kurum %	Resmi Kurumlar Arası Koordinasyon Eksikliği %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	6	11	7	47	29	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	40	40	20	100

STK	6	17	14	36	28	100
Küçük Üretici	6	38	25	25	6	100
Üniversite	0	10	10	40	40	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	100
Toplam Sayı	8	23	18	63	41	153
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	5	15	12	41	27	100

Girdi maliyetlerinin işletme büyüklüklerine bağlı olarak yüksek oluşu: Girdi maliyetlerinin işletme büyüklüklerine bağlı olarak yüksek oluşu resmi kurumların % 89'u, üniversitelerin % 80'i tarafından tarımın gelişmesi önünde darboğaz olarak değerlendirilmişken, özel firma temsilcilerinin % 60'ı ve küçük üreticilerin % 53'ü girdi maliyetlerinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Özel firma temsilcilerinin % 20'si ve küçük üreticilerin % 24'ü girdi maliyetlerinin işletme büyüklüklerine bağlı olarak yüksek olmasını darboğaz olarak nitelememiştir.

Tablo 113: Girdi Maliyetlerinin İşletme Büyüklüklerine Bağlı Olarak Yüksek Oluşu

Katılımcı Kurum %	Girdi Maliyetlerinin İşletme Büyüklüklerine Bağlı Olarak Yüksek Oluşu %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	1	7	4	42	47	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	20	20	20	40	100
STK	14	9	12	34	31	100
Küçük Üretici	12	12	24	29	24	100
Üniversite	0	0	20	30	50	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	8	12	14	58	62	154
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	5	8	9	38	40	100

Tarım topraklarının toplulaştırma işlemlerinin yavaş yürütülmesi: Resmi kurum temsilcilerinin % 74'ü, üniversite temsilcilerinin % 89'u STK temsilcilerinin % 78'i, özel firma temsilcilerinin % 60'ı ve küçük üreticilerinin % 63'ü tarım topraklarının toplulaştırma işlemlerinin yavaş yürütülmesini tarım sektörünün gelişiminin önünde darboğaz olarak gördüğünü belirtmiştir. Tüm kesimden katılımcıların bu sorunu tarımın gelişmesinin önünde darboğaz olarak görmesi, tarım topraklarının toplulaştırma işlemlerinin sonuçlandırılmasını bölge tarımının gelişmesi için çözüm bekleyen öncelikli konulardan biri olarak ortaya koymaktadır.

Tablo 114: Tarım Topraklarının Toplulaştırma İşlemlerinin Yavaş Yürütülmesi

Katılımcı Kurum %	Tarım Topraklarının Toplulaştırma İşlemlerinin Yavaş Yürütülmesi %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	1	14	11	37	37	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	40	0	60	0	100
STK	8	14	0	54	24	100
Küçük Üretici	0	19	19	44	19	100
Üniversite	0	0	11	78	11	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	4	22	13	70	45	154
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	3	14	8	46	29	100

Tarımsal işletmelerin kurumsal yönetim kapasiteleri: Üniversitelerin ve resmi kurumların % 80'i tarımsal işletmelerin kurumsal yönetim kapasitelerini tarımın gelişimi önündeki darboğaz olarak görürken; özel firma temsilcilerinin % 40'ı ve küçük üreticilerin % 29'u bu konunun tarımın gelişmesi önündeki darboğaz olduğuna katılmadığını belirtmiştir. bunun yanında küçük üreticilerin % 43'ünün ve STK'ların % 36'sının tarımsal işletmelerin kurumsal yönetim kapasiteleri konusunda fikri olmadığını belirtmesi dikkat çekmektedir.

Tablo 115: Tarımsal İşletmelerin Kurumsal Yönetim Kapasiteleri

Katılımcı Kurum %	Tarımsal İşletmelerin Kurumsal Yönetim Kapasiteleri %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	2	7	11	53	27	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	40	0	60	0	100
STK	0	19	36	28	17	100
Küçük Üretici	0	29	43	14	14	100
Üniversite	0	10	10	50	30	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	2	20	29	65	33	149
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	1	13	20	44	22	100

Tarımsal yayım azlığı ve/veya yayımların karmaşıklığı: Resmi kurum temsilcilerinin % 77'si, özel firma temsilcilerinin % 80'i ve üniversitelerin % 78'i tarımsal yayım azlığı ve/veya yayımların karmaşıklığını tarımın gelişimi önünde darboğaz olarak nitelemiştir. STK temsilcileri (% 46) ve küçük üreticiler (% 58), kurumsal katılımcılardan daha az oranda tarımsal yayım azlığını ve/veya yayımların karmaşıklığını tarımın gelişimi önünde darboğaz olarak nitelemiştir.

Tablo 116: Tarımsal Yayım Azlığı veya Yayımların Karmaşıklığı

Katılımcı Kurum %	Tarımsal Yayım Azlığı Ve/Veya Yayımların Karmaşıklığı %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	11	11	2	61	16	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	20	0	80	0	100
STK	5	23	26	33	13	100
Küçük Üretici	0	29	14	29	29	100

Üniversite	0	22	0	56	22	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	100
Toplam Sayı	11	26	14	77	24	152
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	7	17	9	51	16	100

Kırsal alanda üreticiye doğrudan verilen eğitim kapsamının darlığı: Kırsal alanda üreticiye doğrudan verilen eğitim kapsamının darlığı resmi kurumların % 82, özel firma temsilcilerinin % 80 ve üniversitelerin % 89 büyük çoğunluğu tarafından kırsal alanda üreticiye doğrudan verilen eğitim kapsamının darlığını, tarımın gelişimi önünde darboğaz olarak nitelemiştir. STK temsilcileri ve küçük üreticilerin daha az bir oranı, kırsal alanda üreticiye doğrudan verilen eğitim kapsamının darlığını, tarımın önünde darboğaz olarak nitelemiştir.

STK temsilcilerinin % 29'u ve küçük üreticilerin % 44'ü; kırsal alanda üreticiye doğrudan verilen eğitim kapsamının darlığını, tarımın gelişmesi önündeki darboğazlardan biri olarak görmemektedir.

Tablo 117: Kırsal Alanda Üreticiye Doğrudan Verilen Eğitim Kapsamının Darlığı

Katılımcı Kurum %	Kırsal Alanda Üreticiye Doğrudan Verilen Eğitim Kapsamının Darlığı %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	5	13	0	61	21	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	20	80	0	100
STK	3	26	3	34	34	100
Küçük Üretici	11	33	11	28	17	100
Üniversite	0	11	0	56	33	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	7	28	4	80	37	156
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam	5	18	3	51	24	100

%						
---	--	--	--	--	--	--

Makine operatörlüğü gibi alanlarda duyulan ara eleman eksikliği: Üniversite temsilcilerinin tamamı, resmi kurum temsilcilerinin % 71'i, özel firma temsilcilerinin % 60'ı, makine operatörlüğü gibi alanlarda duyulan ara eleman eksikliğini bölge tarımının gelişmesi önündeki bir darboğaz olarak gördüğünü belirtmiştir.

Ara eleman eksikliği, küçük üreticilerin % 47'si, STK'ların % 24'ü ve özel firma temsilcilerinin % 40'ı tarafından darboğaz olarak görülmemektedir. Bu verilerden hareketle, ara eleman eksikliğini, üreticiden çok kurum temsilcileri tarafından darboğazlar arasında sayılmış olduğu belirtilebilir.

Tablo 118: Makine Operatörlüğü Gibi Alanlarda Duyulan Ara Eleman Eksikliği

Katılımcı Kurum %	Makine Operatörlüğü Gibi Alanlarda Duyulan Ara Eleman Eksikliği %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	1	13	15	59	12	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	40	0	40	20	100
STK	11	13	11	47	18	100
Küçük Üretici	7	40	20	27	7	100
Üniversite	0	0	0	100	0	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	100
Toplam Sayı	6	25	20	83	19	153
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	4	16	13	54	12	100

Üretici ve tüketici arasındaki aracı kuruluş sayısının fazlalığı: Üretici ve tüketici arasındaki aracı kuruluş sayısının fazlalığının özel firma temsilcilerinin % 60'ı, STK temsilcilerinin % 22'si ve küçük üreticilerin % 22'si üretici ve tüketici arasındaki aracı kuruluş sayısının fazlalığını tarımın gelişmesi önündeki bir darboğaz olarak görmediğini

belirtmiştir. bunun yanında, üretici ve tüketici arasındaki aracı kuruluş sayısının fazlalığı ifadesi konusunda bir fikri olmadığını belirten STK temsilcisi katılımcıların oranı % 22, özel firma temsilcisi katılımcıların oranı % 20 ve küçük üreticilerin oranı % 39 ile dikkat çekicidir.

Bunun yanında üniversite temsilcilerinin % 90'ı, resmi kurum temsilcilerinin % 78'i üretici ve tüketici arasındaki aracı kuruluş sayısının fazlalığını tarımın gelişmesi önündeki bir darboğaz olarak gördüğünü ifade etmiştir.

Verilerden hareketle, tarımın önündeki darboğazlara ilişkin görüşlerin kurumlar ile STK-üretici ve özel firmalar arasında farklılık gösterdiği; sektör bileşenlerinin her birinin, bölgedeki tarımın gelişmesi önünde farklı problemleri öncelik olarak aldığı söylenebilir.

Tablo 119: Üretici ve Tüketici Arasındaki Aracı Kuruluş Sayısının Fazlalığı

Katılımcı Kurum %	Üretici Ve Tüketici Arasındaki Aracı Kuruluş Sayısının Fazlalığı %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	1	8	12	45	33	100
Özel Firma/ Kuruluş	20	40	20	20	0	100
STK	11	11	22	38	19	100
Küçük Üretici	11	11	39	33	6	100
Üniversite	0	10	0	40	50	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	8	16	26	64	41	155
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	5	10	17	41	27	100

6. KARACADAĞ KALKINMA AJANSININ KURUMSAL KİMLİK ALGISI VE KURUMDAN BEKLENTİLER

İl-ilçede tarım sektörünün gelişimi konusunda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rolü:
Katılımcıların tarım sektörünün gelişimi sürecinde Kalkınma Ajansı'nın rolüne ilişkin görüşleri bu alt başlıkta irdelenmektedir.

Aşağıdaki tabloda İl-ilçede tarım sektörünün gelişimi konusunda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rolü bir arada ele alınmış ardından; kurumsal katılımcıların dağılımına göre ayrı tablolarda her bir ifade ele alınmış, irdelenmiştir.

Cevapların yüzdelik dilimleri analiz edilirken, verilen cevaplar içindeki toplama göre dağılım oranları dikkate alınmıştır.

Kalkınma Ajansı'nın yeni tarım teknikleri konusunda üreticiyi düzenli şekilde bilgilendirecek etkinlikler yürütülmesi gerektiğine katılan tarım sektörü temsilcilerinin toplam oranının % 83 olduğu görülmektedir. Bu konuda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rolü olması gerektiğine katılmayan temsilcilerin oranı yalnızca % 14 olarak bulunmuştur.

Kalkınma Ajansı'nın arazi toplulaştırma ve tarım şirketi sayısının artırılması konusunda rol üstlenmesi gerektiğine katılan temsilcilerin oranı % 82'dir. Bu konuda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rolü olması gerektiğine katılmayan temsilcilerin oranı % 13'dür.

Tarım sektörü temsilcilerinin büyük çoğunluğu, sürdürülebilir tarım ve çevre konusundaki bilinçlendirme ve farkındalık yaratma çalışmalarında Kalkınma Ajansı'nın etkin rol üstlenmesi gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıların % 91 gibi çok büyük bir oranı Kalkınma Ajansı'nın sürdürülebilir tarım ve çevre konusundaki bilinçlendirme ve farkındalık yaratma çalışmalarında rolü olması gerektiğini düşünmektedir.

Uluslar arası ve ulusal gıda fiyatları ile ilgili eğilimler konusunda bilgi veren sistemler geliştirilmesinde Kalkınma Ajansı'nın rol üstlenmesi gerektiğine katılma düzeylerine bakıldığında, katılımcıların % 90'ının bu konuda Kalkınma Ajansı'nın rol üstlenmesi gerektiğini düşündüğü görülmektedir.

Katılımcıların % 91'i Kalkınma Ajansı'nın tarımsal işletmeler ile sanayi, turizm ve bankacılık sektörü arasında işbirliğini geliştirecek projeler üretmesi konusunda rol üstlenmesi gerektiğini düşünmektedir.

Tedarik zinciri envanteri, sulama tesisi envanteri, depolama tesisi envanteri gibi çalışmaların yer aldığı tarım veri tabanının geliştirilmesi konusunda Kalkınma Ajansı'nın rol üstlenmesi gerektiğini düşünen katılımcıların oranı % 88, fikri olmadığını belirten katılımcıların oranı % 7 olarak belirlenmiştir.

Kalkınma Ajansı'nın tarım işletmelerinin krediye erişim, işgücü gereksinimleri gibi konularda periyodik araştırmalar yürütmesi ifadesine katılım düzeyinin de çok yüksek olduğu ve katılımcıların % 87'sinin Kalkınma Ajansı'nın bu konuda rol üstlenmesi gerektiğini belirtmiş olduğu görülmektedir.

Kalkınma Ajansı'nın üreticilerin tarım dışı gelirlerinin artırılmasına ve çeşitlendirilmesine yönelik kırsal kalkınma projeleri geliştirmesi konusunda katılımcıların % 88'i, rol üstlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Tüm ifadelerle katılım düzeyinin çok yüksek olmasına benzer biçimde katılımcıların % 82'si Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın ilgili kurum kuruluşların çalışmalarını koordine ederek etkinliklerinin artırılması konusunda rol alması gerektiğini belirtmiştir.

Tablo 120: İl-İlçede Tarım Sektörünün Gelişimi Konusunda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Rolü

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Rolü %	İl-İlçede Tarım Sektörünün Gelişimi Konusunda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Rolü %					Cevaplanma Oranı %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Yeni tarım teknikleri konusunda üreticiyi düzenli şekilde bilgilendirecek etkinlikler yürütülmeli	5	9	3	46	37	90
Arazi toplulaştırma faaliyetlerinin hızlandırılması ve kurulan tarım şirket sayısının artırılmasında etkin görev üstlenmeli	4	9	5	53	29	91
Sürdürülebilir tarım, doğal kaynakların korunması gibi konularda üretici bilincini arttıracak projeler üretmeli	1	4	4	52	39	90
Üreticilere uluslararası ve ulusal gıda fiyatları ile ilgili eğilimler konusunda bilgi veren sistemler geliştirilmeli	1	2	5	57	34	89
Markalaşma, tanıtım	3	2	6	54	36	89

ve pazarlama konularında sektöre danışmanlık, eğitim hizmeti sağlamalı						
Ulusal ve/veya bölgesel ölçekli tarımsal altyapı ve üstyapıya yönelik yatırımların gerçekleşmesini izlemeli	1	2	7	56	34	88
Tarımsal işletmeler ile sanayi, turizm ve bankacılık sektörü arasında işbirliğini geliştirecek projeler üretmeli	3	3	3	53	39	90
Tedarik zinciri envanteri, sulama tesisi envanteri, depolama tesisi envanteri gibi çalışmaların yer aldığı tarım veri tabanının geliştirilmesi	1	4	7	48	40	89
Tarım işletmelerinin krediye erişim, işgücü gereksinimleri gibi konularda periyodik araştırmalar yürütmeli	1	5	5	53	37	88
Üreticilerin tarım dışı gelirlerinin arttırılmasına ve çeşitlendirilmesine yönelik kırsal kalkınma projeleri geliştirmeli	3	5	5	52	36	89
İlgili kurum kuruluşların çalışmalarını koordine ederek etkinliklerinin arttırılması	3	2	3	52	40	89

Kalkınma Ajansı tarafından yeni tarım teknikleri konusunda üreticiyi düzenli şekilde bilgilendirecek etkinlikler yürütülmesi konusundaki görüşler: Tarım sektörü temsilcilerinin, Kalkınma Ajansı'nın yeni tarım teknikleri konusunda bilgilendirecek etkinliklerde rol üstlenmesine ilişkin görüşleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Resmi kurumların % 91'i, özel firmaların tümü ve üniversite temsilcilerinin % 89'u Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın yeni tarım teknikleri konusunda bilgilendirecek etkinliklerde rol üstlenmesi gerektiğini düşünmektedir. Bunun karşısında STK temsilcilerinin % 24'ü ve küçük üreticilerin % 18'i bu konuda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rol üstlenmesi gerektiğine katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 121: Yeni Tarım Teknikleri Konusunda Üreticiyi Düzenli Şekilde Bilgilendirecek Etkinlikler Yürütülmeli

Katılımcı Kurum %	Yeni Tarım Teknikleri Konusunda Üreticiyi Düzenli Şekilde Bilgilendirecek Etkinlikler Yürütülmeli %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	2	7	0	55	36	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	0	50	50	100
STK	11	13	5	40	32	100
Küçük Üretici	6	12	12	18	53	100
Üniversite	0	0	11	56	33	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	100
Toplam Sayı	7	14	5	71	56	153
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	5	9	3	46	37	100

Kalkınma Ajansı tarafından yeni tarım teknikleri konusunda üreticiyi düzenli şekilde bilgilendirecek etkinlikler yürütülmesi konusundaki görüşler: Kalkınma Ajansı'nın yeni tarım teknikleri konusunda bilgilendirecek etkinliklerde rol üstlenmesi gerektiğine katılan temsilcilerin oranı, resmi kurum temsilcileri (% 91), özel firma temsilcileri (% 100) ve üniversite temsilcilerinin (% 89) büyük çoğunluğunu oluştururken; STK temsilcilerinin % 24'ü ve küçük üreticilerin % 18'i rol üstlenmesi gerektiğine katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 122: Yeni Tarım Teknikleri Konusunda Üreticiyi Düzenli Şekilde Bilgilendirecek Etkinlikler Yürütülmeli

Katılımcı Kurum %	Yeni Tarım Teknikleri Konusunda Üreticiyi Düzenli Şekilde Bilgilendirecek Etkinlikler Yürütülmeli %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	2	7	0	55	36	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	0	50	50	100
STK	11	13	5	40	32	100
Küçük Üretici	6	12	12	18	53	100
Üniversite	0	0	11	56	33	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	100
Toplam Sayı	7	14	5	71	56	153
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	5	9	3	46	37	100

Kalkınma Ajansı'nın arazi toplulaştırma faaliyetlerinin hızlandırılması ve kurulan tarım şirket sayısının artırılmasında etkin görev üstlenmesine ilişkin görüşler: Kalkınma Ajansı'nın arazi toplulaştırma ve tarım şirketi sayısının artırılması konusunda rol üstlenmesi gerektiğine katılan temsilcilerin oranının en yüksek olduğu kurumlar, resmi kurumlar (% 87) ve özel firmalar (% 100) olmuştur.

Üniversite temsilcilerinin % 11'i, küçük üreticilerin % 13'ü ve STK'ların % 21'i bu konuda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rol üstlenmesi gerektiğine katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 123: Arazi Toplulaştırma Faaliyetlerinin Hızlandırılması Ve Kurulan Tarım Şirket Sayısının Arttırılmasında Etkin Görev Üstlenmeli

Katılımcı Kurum %	Arazi Toplulaştırma Faaliyetlerinin Hızlandırılması Ve Kurulan Tarım Şirket Sayısının Arttırılmasında Etkin Görev Üstlenmeli %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	0	11	2	57	30	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	0	75	25	100
STK	13	8	5	47	26	100
Küçük Üretici	0	13	13	31	44	100
Üniversite	11	0	11	67	11	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	6	14	7	82	45	154
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	4	9	5	53	29	100

Kalkınma Ajansı'nın sürdürülebilir tarım, doğal kaynakların korunması gibi konularda üretici bilincini arttıracak projeler üretmeli ifadesine katılım düzeyi: Her kurumsal kesimden tarım sektörü temsilcilerinin büyük çoğunluğu, sürdürülebilir tarım ve çevre konusundaki bilinçlendirme ve farkındalık yaratma çalışmalarında Kalkınma Ajansı'nın etkin rol üstlenmesi gerektiğini düşünmektedir.

STK temsilcilerin % 16'sının ve küçük üreticilerin % 25'inin bu konuda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rol üstlenmesi gerektiğini düşünmediğini belirtmiştir.

Tablo 124: Sürdürülebilir Tarım, Doğal Kaynakların Korunması Gibi Konularda Üretici Bilincini Arttıracak Projeler Üretmeli

Katılımcı Kurum %	Sürdürülebilir Tarım, Doğal Kaynakların Korunması Gibi Konularda Üretici Bilincini Arttıracak Projeler Üretmeli %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	0	1	2	56	41	100

Özel Firma/ Kuruluş	0	0	0	75	25	100
STK	5	11	3	46	35	100
Küçük Üretici	0	6	19	38	38	100
Üniversite	0	0	0	44	56	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	2	6	6	79	60	153
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	1	4	4	52	39	100

Kalkınma Ajansı tarafından üreticilere uluslar arası ve ulusal gıda fiyatları ile ilgili eğilimler konusunda bilgi veren sistemler geliştirilmeli: Üreticilerin uluslar arası ve ulusal gıda fiyatları ile ilgili eğilimler konusunda bilgi veren sistemler geliştirilmesinde Kalkınma Ajansı'nın rol üstlenmesi gerektiğine katılma düzeyleri aşağıda değerlendirilmiştir. Tabloda, küçük üreticilerin % 19'unun ve STK temsilcilerinin % 14'ünün dışında kalan tüm katılımcıların, Kalkınma Ajansı'nın uluslar arası ve ulusal gıda fiyatları ile ilgili eğilimler konusunda bilgi veren sistemler geliştirilmesinde rol alması gerektiğini düşündüğü görülmüştür.

Tablo 125: Üreticilere Uluslar Arası Ve Ulusal Gıda Fiyatları İle İlgili Eğilimler Konusunda Bilgi Veren Sistemler Geliştirilmeli

Katılımcı Kurum %	Üreticilere Uluslararası Ve Ulusal Gıda Fiyatları İle İlgili Eğilimler Konusunda Bilgi Veren Sistemler Geliştirilmeli %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	0	1	6	62	31	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	0	75	25	100
STK	6	0	8	56	31	100
Küçük Üretici	0	13	6	25	56	100
Üniversite	0	0	0	56	44	100
Siyasi Parti	0	0	0	100		100
Toplam Sayı	2	3	9	86	52	152

Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	1	2	6	57	34	100
--	---	---	---	----	----	-----

Markalaşma, tanıtım ve pazarlama konularında sektöre danışmanlık, eğitim hizmeti sağlamada Kalkınma Ajansı'nın rol üstlenmesi konusundaki görüşler: Resmi kurum, özel firma ve üniversite temsilcilerinin tamamına yakınının Kalkınma Ajansı'nın markalaşma, tanıtım ve pazarlama konularında danışmanlık, eğitim hizmeti sağlamada rol üstlenmesinin sektörün gelişiminde önemli rol üstleneceği görüşüne katıldıkları görülmektedir.

Bunun yanında, küçük üreticilerin % 19'u bu görüşe katılmadığını ve % 13'ü bu konuda bir fikri olmadığını belirtmiştir. Verilerden hareketle, küçük üreticilerin özellikle üretim gibi konularda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rol üstlenmesine temkinli yaklaştığı görülmektedir.

Tablo 126: Markalaşma, Tanıtım Ve Pazarlama Konularında Sektöre Danışmanlık, Eğitim Hizmeti Sağlamalı

Katılımcı Kurum %	Markalaşma, Tanıtım Ve Pazarlama Konularında Sektöre Danışmanlık, Eğitim Hizmeti Sağlamalı %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	0	1	2	64	33	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	0	75	25	100
STK	8	0	14	46	32	100
Küçük Üretici	6	13	13	25	44	100
Üniversite	0	0	0	33	67	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	4	3	9	82	54	152
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	3	2	6	54	36	100

Ulusal ve/veya bölgesel ölçekli tarımsal altyapı ve üstyapıya yönelik yatırımların gerçekleşmesini izleme konusunda Kalkınma Ajansı'nın etkin rol üstlenmesi: Ulusal veya bölgedeki sektörel ve teknolojik gelişmelerin, altyapı ve üstyapı yatırımlarının takibi il merkezli tarımın gelişmesinde önemli konulardan biridir. Bu konuda Kalkınma Ajansı'nın rol alması gerektiğini düşünen katılımcılar, resmi kurum temsilcilerinin % 93'ü, özel firma temsilcilerinin tamamı, üniversite temsilcilerinin tamamı, STK temsilcilerinin % 88'ini oluşturmaktadır. Ulusal veya bölgedeki sektörel ve teknolojik gelişmelerin, altyapı ve üstyapı yatırımlarının takibi konusunda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rol üstlenmesinin tarımsal gelişime katkı sağlamayacağını düşünen katılımcıları, küçük üreticilerin % 14'ünden ve STK temsilcilerinin % 3'ünden oluşmaktadır. Küçük üreticilerin % 20 gibi önemli bir oranı bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir.

Tablo 127: Ulusal Ve/Veya Bölgesel Ölçekli Tarımsal Altyapı Ve Üstyapıya Yönelik Yatırımların Gerçekleşmesini İzlemeli

Katılımcı Kurum %	Ulusal Ve/Veya Bölgesel Ölçekli Tarımsal Altyapı Ve Üstyapıya Yönelik Yatırımların Gerçekleşmesini İzlemeli %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	0	2	5	62	31	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	0	75	25	100
STK	3	0	9	56	32	100
Küçük Üretici	7	7	20	33	33	100
Üniversite	0	0	0	22	78	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	2	3	10	83	51	149
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	1	2	7	56	34	100

Kalkınma Ajansı'nın tarımsal işletmeler ile sanayi, turizm ve bankacılık sektörü arasında işbirliğini geliştirecek projeler üretmesi rolünü üstlenmesi: STK temsilcileri ve küçük üreticilerin dışında kalan kurum temsilcilerinin tümü Kalkınma Ajansı'nın tarımsal

işletmeler ile sanayi, turizm ve bankacılık sektörü arasında işbirliğini geliştirecek projeler üretmesinde etkin rol üstlenmesi gerektiği görüşüne katılmaktadır.

Küçük üreticilerin % 64'ü ve STK temsilcilerinin % 85'i bu konuda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rol üstlenmesi gerektiğine katıldığını belirtmiştir.

Tablo 128: Tarımsal İşletmeler İle Sanayi, Turizm Ve Bankacılık Sektörü Arasında İşbirliğini Geliştirecek Projeler Üretmeli

Katılımcı Kurum %	Tarımsal İşletmeler İle Sanayi, Turizm Ve Bankacılık Sektörü Arasında İşbirliğini Geliştirecek Projeler Üretmeli %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	0	1	1	59	38	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	0	75	25	100
STK	6	6	3	47	39	100
Küçük Üretici	12	12	12	29	35	100
Üniversite	0	0	0	44	56	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	4	5	4	81	59	153
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	3	3	3	53	39	100

Tedarik zinciri envanteri, sulama tesisi envanteri, depolama tesisi envanteri gibi çalışmaların yer aldığı tarım veri tabanının geliştirilmesi: Kalkınma Ajansı'nın tarım sektörünün gelişmesi sürecinde, tedarik zinciri envanteri, sulama tesisi envanteri, depolama tesisi envanteri gibi çalışmaların yer aldığı tarım veri tabanının geliştirilmesi çalışmalarında etkin rol üstlenmesine, resmi kurum temsilcilerinin % 94'ü, özel firma temsilcilerinin tümü, üniversite temsilcilerinin % 89'u, STK temsilcilerinin % 75'i ve küçük üreticilerin % 74'ü katıldığını belirtmiştir.

Tablo 129: Tedarik Zinciri Envanteri, Sulama Tesisi Envanteri, Depolama Tesisi Envanteri Gibi Çalışmaların Yer Aldığı Tarım Veri Tabanının Geliştirilmesi

Katılımcı Kurum %	Tedarik Zinciri Envanteri, Sulama Tesisi Envanteri, Depolama Tesisi Envanteri Gibi Çalışmaların Yer Aldığı Tarım Veri Tabanının Geliştirilmesi %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	0	1	5	52	42	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	0	75	25	100
STK	5	5	14	43	32	100
Küçük Üretici	0	13	13	33	40	100
Üniversite	0	11	0	33	56	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	2	6	11	73	60	152
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	1	4	7	48	40	100

Tarım işletmelerinin krediye erişim, işgücü gereksinimleri gibi konularda periyodik araştırmalar yürütme çalışmalarında Kalkınma Ajansının etkin rol üstlenmesi: Tarım işletmelerinin krediye erişim, işgücü gereksinimleri gibi konularda periyodik araştırmalar yürütme çalışmalarında Kalkınma Ajansının etkin rol üstlenmesi konusundaki görüşler değerlendirildiğinde; STK temsilcilerinin (% 9) ve küçük üreticilerin (% 12) düşük bir oranının dışında kalan tüm kurumsal katılımcıların büyük çoğunluğun, Kalkınma Ajansı'nın tarım işletmelerinin krediye erişim, işgücü gereksinimleri gibi konularda periyodik araştırmalar yürütmesi gerektiğini düşündüğü görülmüştür.

Tablo 130: Tarım İşletmelerinin Krediye Erişim, İşgücü Gereksinimleri Gibi Konularda Periyodik Araştırmalar Yürütmeli

Katılımcı kurum %	Tarım İşletmelerinin Krediye Erişim, İşgücü Gereksinimleri Gibi Konularda Periyodik Araştırmalar Yürütmeli %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	0	5	2	55	38	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	0	75	25	100

STK	3	3	8	53	33	100
Küçük Üretici	6	6	13	38	38	100
Üniversite	0	0	0	56	44	100
Siyasi Parti	0	100	0	0	0	100
Toplam Sayı	2	7	7	79	55	150
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	1	5	5	53	37	100

Üreticilerin tarım dışı gelirlerinin arttırılmasına ve çeşitlendirilmesine yönelik kırsal kalkınma projeleri geliştirmede Kalkınma Ajansı'nın rolü: Kalkınma Ajansı'nın bölgesel kalkınma konusundaki görevleri arasında olan, tarım dışı gelirlerinin arttırılmasına ve çeşitlendirilmesine yönelik kırsal kalkınma projeleri geliştirme konusunda, resmi kurum temsilcilerinin % 88'i, özel firma temsilcilerinin tamamı, üniversite temsilcilerinin % 89'u rol üstlenmesi gerektiğini belirtmiştir. STK temsilcilerinin % 14'ü ve küçük üreticilerin % 7'si Kalkınma Ajansı'nın bu konuda rol üstlenmesi gerektiğine katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 131: Üreticilerin Tarım Dışı Gelirlerinin Arttırılmasına Ve Çeşitlendirilmesine Yönelik Kırsal Kalkınma Projeleri Geliştirmeli

Katılımcı Kurum %	Üreticilerin Tarım Dışı Gelirlerinin Arttırılmasına Ve Çeşitlendirilmesine Yönelik Kırsal Kalkınma Projeleri Geliştirmeli %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Resmi Kurum	0	6	6	53	35	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	0	75	25	100
STK	11	3	3	49	35	100
Küçük Üretici	0	7	7	40	47	100
Üniversite	0	0	11	56	33	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	4	7	8	78	54	151
Katkı sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	3	5	5	52	36	100

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın ilgili kurum kuruluşların çalışmalarını koordine ederek etkinliklerinin artırılması konusunda rol alması: Katılımcıların tamamına yakını Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın ilgili kurum kuruluşların çalışmalarını koordine ederek etkinliklerinin artırılması konusunda rol alması gerektiğini belirtmiştir.

Tablo 132: İlgili Kurum Kuruluşların Çalışmalarını Koordine Ederek Etkinliklerinin Arttırılması

Katılımcı Kurum %	İlgili Kurum Kuruluşların Çalışmalarını Koordine Ederek Etkinliklerinin Arttırılması %					Toplam %
	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sıklıkla	Her zaman	
Resmi Kurum	1	1	2	57	39	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	0	75	25	100
STK	8	3	3	51	35	100
Küçük Üretici	0	7	13	40	40	100
Üniversite	0	0	0	22	79	100
Siyasi Parti	0	0	0	100		100
Toplam Sayı	4	3	5	79	60	151
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	3	2	3	52	40	100

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın sunduğu hizmetler ve ortaklık geliştirebileceği kurum-kuruluşlar açısından tarım sektörü gelişimine katkıda bulunacak desteklerin neler olabileceğine ilişkin görüşler: Katılımcıların, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın hangi desteklerinin tarım sektörünün gelişimine katkıda bulunacağına ilişkin görüşler aşağıda verilmektedir.

Genel tablo değerlendirildiğinde, katılımcıların çoğunluğu, Kalkınma Ajansı'nın pek çok konuda desteğinin olumlu olacağı görüşü belirtmiştir.

KOBİ'lere yönelik mali destek programlarının tarım sektörüne katkıda bulunacağını düşünen katılımcıların oranı % 74'dür. Katılımcıların % 15'i fikri olmadığını belirtmiştir.

Kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik mali destek programlarının tarım sektörünün gelişimine katkıda bulunacağını düşünen katılımcıların oranı % 64'dür. Katılımcıların % 20'si bu konuda fikir sahibi olmadığını belirtmiştir.

Kalkınma Ajansı'nın doğrudan faaliyet desteği sunmasının tarım sektörünün gelişimine katkıda bulunacağını düşünen katılımcıların oranı % 79 ile çoğunluğu oluşturmaktadır.

Kalkınma Ajansı'nın sunacağı teknik destek programlarının tarımın gelişimine katkı sağlayacağını düşünen katılımcıların oranı da % 89 ile büyük çoğunluğu oluşturmaktadır.

Kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlanması konusunda katılımcıların % 88'i Kalkınma Ajansı'nın desteğinin olması görüşüne katıldığını belirtmiştir. Kalkınma Ajansı'nın kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlanması konusunda destek vermesi sorusunun cevaplanma oranı % 83 oranındadır.

Uluslararası fon sağlayıcı kuruluşlarca desteklenen araştırma ve geliştirme projeleri konusunda Kalkınma Ajansı'nın destek vermesi gerektiğini düşünen katılımcıların oranı % 87'dir. Tabloda katılımcıların % 87'sinin bu ifadeyi cevaplamış olduğu görülmektedir.

Orman ve Su İşlerin Bakanlığı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi, İller Bankası gibi ulusal fon sağlayıcı kuruluşlarca desteklenen kırsal altyapı ve üstyapı yatırımları konusunda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın destek vermesine katılım oranının % 91 olduğu görülmektedir.

Tablo 133: Hangi Desteklerin Tarım Sektörünün Gelişimine Katkıda Bulunacağına İlişkin Görüşler

Destekler %	Hangi Desteklerin Tarım Sektörünün Gelişimine Katkıda Bulunacağına İlişkin Görüşler %					Cevaplanma oranı %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
KOBİ'lere yönelik Mali Destek Programları	3	7	15	54	20	88

Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yönelik Mali Destek Programları	5	12	20	40	24	87
Doğrudan Faaliyet Desteği	3	4	14	50	29	87
Teknik Destek Programları	1	3	8	54	35	85
Kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlanması	1	4	8	46	42	83
Uluslararası fon sağlayıcı kuruluşlarca desteklenen araştırma ve geliştirme projeleri	1	3	10	47	40	87
Orman ve Su İşlerin Bakanlığı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi, İller Bankası gibi ulusal fon sağlayıcı kuruluşlarca desteklenen kırsal altyapı ve üstyapı yatırımları	2	1	6	47	44	88

Kurum-kuruluşların dağılıma göre, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın hangi desteklerinin tarım sektörünün gelişimine katkıda bulunacağına ilişkin görüşler: Katılımcıların temsil ettikleri kurumsal dağılıma göre, Kalkınma Ajansı'nın hangi desteklerinin sektörün gelişimine katkıda bulunacağına dair görüşler değerlendirilmiştir.

Genel olarak bakıldığında, STK ve küçük üreticilerinin bir kısmının tablolarda ortaya konulduğu gibi, resmi-özel kurumlar ve üniversitelere göre Kalkınma Ajansı desteklerini daha az oranda talep ettiği görülmektedir.

KOBİ'lere yönelik mali destek programlarının tarım sektörünün gelişimine katkıda bulunacağına ilişkin görüşler: tarım sektörünün gelişimine katkıda bulunacağına ilişkin görüşler: Resmi kurum temsilcilerinin % 80'i, özel firma temsilcilerinin % 80'i, ve üniversite temsilcilerinin tamamı Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın KOBİ'lere yönelik mali destek programları yürütmesinin tarıma katkıda bulunacağını düşünmektedir.

Katılımcıların önemli oranda fikri olmadığını belirtmiş olduğu görülmektedir. Resmi kurum temsilcilerinin % 10'u, özel firma temsilcilerinin % 20'si STK temsilcilerinin % 24'ü

ve en yüksek orana sahip olan, küçük üreticilerin % 35'inin KOBİ'lere yönelik mali destek programlarının tarımın gelişmesine katkıda bulunup bulunmayacağına dair bir fikri olmadığını belirtmesi dikkat çekicidir.

Tablo 134: KOBİ'lere Yönelik Mali Destek Programları

Katılımcı Kurum %	KOBİ'lere Yönelik Mali Destek Programları %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	2	8	10	64	16	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	20	60	20	100
STK	6	6	24	44	21	100
Küçük Üretici	0	12	35	24	29	100
Üniversite	0	0	0	56	44	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	4	11	23	81	30	149
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	3	7	15	54	20	100

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik mali destek programları vermesinin tarıma katkıda bulunacağına ilişkin görüşler: Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik mali destek programları vermesi görüşüne katılmama oranının en yüksek olduğu kesimin özel firma temsilcileri (% 40) olduğu görülmektedir. Özel firma temsilcilerinin % 40'nın ise fikrim yok cevabını vermiş olması dikkat çekicidir.

Tabloda en çok dikkat çeken verilerden biri de kendileri de birer kar amacı gütmeyen kuruluş olan STK'ların % 21'inin Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik mali destek programları vermesi noktasına katılmadığını, % 27'si ise bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir.

Küçük üreticilerin % 47 gibi yüksek bir oranının ise fikri olmaması diğer bir öne çıkan veri olmuştur.

Tablo 135: Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yönelik Mali Destek Programları

Katılımcı Kurum %	Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yönelik Mali Destek Programları %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	1	13	15	51	21	100
Özel Firma/ Kuruluş	20	20	40	20	0	100
STK	15	6	27	27	27	100
Küçük Üretici	0	7	47	20	27	100
Üniversite	0	22	0	22	56	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	7	17	30	58	35	147
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	5	12	20	40	24	100

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın doğrudan faaliyet desteği vermesinin tarımın gelişimine katkı sağlayacağına ilişkin görüşler: Doğrudan faaliyet desteğinin tarımın gelişimine katkı sağlayacağı görüşüne tüm kurum temsilcileri ve katılımcıların büyük çoğunluğunun katıldığı görülmektedir. Küçük üretici katılımcıların % 35'i, bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir.

Tablo 136: Doğrudan Faaliyet Desteği

Katılımcı Kurum %	Doğrudan Faaliyet Desteği %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	1	3	12	58	26	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	20	40	40	100
STK	9	9	9	44	29	100
Küçük Üretici	6	6	35	24	29	100
Üniversite	0	0	0	56	44	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100

Toplam Sayı	5	6	20	74	42	147
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	3	4	14	50	29	100

Teknik destek programları: Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın teknik destek programları desteği vermesinin tarımsal gelişime katkıda bulunacağını düşünen resmi kurum temsilcilerinin oranı % 94, özel firma temsilcilerinin oranı % 80, üniversite temsilcilerinin oranı % 87, STK temsilcilerinin oranı % 79 ve küçük üreticilerin oranı % 80'dir.

Tablo 137: Teknik Destek Programları

Katılımcı Kurum %		Teknik Destek Programları %					Toplam %
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
	Resmi Kurum	0	2	4	55	39	100
	Özel Firma/ Kuruluş	0	0	20	60	20	100
	STK	6	6	9	49	30	100
	Küçük Üretici	0	0	20	47	33	100
	Üniversite	0	0	13	63	25	100
	Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
	Toplam Sayı	2	4	11	77	50	144
	Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	1	3	8	54	35	100

Kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlanması: Kalkınma Ajansı'nın kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlanması konusunda destek sağlaması görüşüne resmi kurum temsilcilerinin % 94'ü ve üniversite temsilcilerinin % 87'si, STK temsilcilerinin % 82'si katıldığını belirtmiştir. Kalkınma Ajansı'nın kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlanması konusunda destek sağlaması görüşüne katılan küçük üreticilerin oranı % 75 olmuştur.

Tablo 138: Kurumlar Arası İşbirliği ve Koordinasyonun Sağlanması

Katılımcı Kurum %	Kurumlar Arası İşbirliği Ve Koordinasyonun Sağlanması %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	0	0	6	51	43	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	20	40	40	100
STK	3	9	6	44	38	100
Küçük Üretici	0	13	13	44	31	100
Üniversite	0	0	13	13	75	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	1	5	11	65	59	141
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	1	4	9	46	42	100

Uluslararası fon sağlayıcı kuruluşlarca desteklenen araştırma ve geliştirme projeleri: Uluslararası fon sağlayıcı kuruluşlarca desteklenen araştırma ve geliştirme projeleri konusunda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın destek vermesi görüşüne katılım oranının büyük çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Resmi kurum temsilcilerinin % 95'i, özel firma temsilcilerinin % 80'i, üniversite temsilcilerinin % 89'u uluslararası fon sağlayıcı kuruluşlarca desteklenen araştırma ve geliştirme projelerine Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın destek vermesi görüşüne katıldığını belirtirken, STK temsilcilerinin % 72'si ve küçük üreticilerin % 75'i bu görüşe katıldığını belirtmiştir.

Tablo 139: Uluslararası Fon Sağlayıcı Kuruluşlarca Desteklenen Araştırma ve Geliştirme Projeleri

Katılımcı Kurum %	Uluslararası Fon Sağlayıcı Kuruluşlarca Desteklenen Araştırma Ve Geliştirme Projeleri %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	0	1	4	56	39	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	20	60	20	100

STK	3	6	18	33	39	100
Küçük Üretici	0	6	19	44	31	100
Üniversite	0	0	11	11	78	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	1	4	14	70	59	148
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam %	1	3	10	47	40	100

Karacadağ kalkınma Ajansı'nın ulusal fon sağlayıcı kuruluşlarca desteklenen kırsal altyapı ve üstyapı yatırımları konusunda destek sağlaması: Karacadağ kalkınma Ajansı'nın ulusal fon sağlayıcı kuruluşlarca desteklenen kırsal altyapı ve üstyapı yatırımları konusunda destek sağlamasının tarımın gelişimine katkıda bulunacağını düşünen resmi kurum temsilcilerinin oranı % 94, özel firma temsilcilerinin oranı % 80, üniversite temsilcilerinin oranı % 100 olarak bulunmuştur. Özel firma temsilcilerinin % 20'si, küçük üreticilerin % 12'si ve küçük üreticilerin % 12'si fikri olmadığını belirtmiştir.

Tablo 140: Orman ve Su İşleri Bakanlığı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi, İller Bankası Gibi Ulusal Fon Sağlayıcı Kuruluşlarca Desteklenen Kırsal Altyapı ve Üstyapı Yatırımları

Katılımcı Kurum %	Orman ve Su İşleri Bakanlığı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi, İller Bankası Gibi Ulusal Fon Sağlayıcı Kuruluşlarca Desteklenen Kırsal Altyapı Ve Üstyapı Yatırımları %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Resmi Kurum	0	1	5	51	44	100
Özel Firma/ Kuruluş	0	0	20	60	20	100
STK	3	3	6	42	46	100
Küçük Üretici	12	0	12	47	29	100
Üniversite	0	0	0	11	89	100
Siyasi Parti	0	0	0	100	0	100
Toplam Sayı	3	2	9	70	66	150
Katkı Sağlama Konusundaki Düşünce Toplam	2	1	6	47	44	100

%

7. MEVCUT PROBLEMLER KARŞISINDA KARACADAĞ KALKINMA AJANSI'NIN ROLÜNÜN NASIL OLMASI GEREKTİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Katılımcıların, önceki bölümlerde dile getirdiği; tarımın gelişmesi önündeki darboğazlar ve problemler karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rol üstlenmesine ilişkin görüşleri beraber değerlendirilmiş ve karşılaştırmalı olarak tablolarda ortaya konulmuştur. Bölge tarım sektöründe yaşanan darboğazların hangilerinde Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın daha çok rolü olması gerektiğine ilişkin görüşler, katılımcıların Kalkınma Ajansı'na olan bakış açılarını ve düşüncelerini ortaya koymak açısından önem taşımaktadır.

Modern tarım tekniklerinin kullanılmaması darboğazı karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın yeni tarım teknikleri konusunda üreticiyi düzenli şekilde bilgilendirecek etkinlikler yürütmesi: Modern tarım tekniklerinin kullanılmamasını bölge tarımının önemli darboğazı olarak gören katılımcıların % 84'ünün Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın yeni tarım teknikleri konusunda üreticiyi düzenli şekilde bilgilendirecek etkinlikler yürütmesi konusunda rol üstlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bununla birlikte, tarım tekniklerinin kullanılmamasını bölge tarımının önemli darboğazı olarak görmeyen katılımcıların da büyük çoğunluğu, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın yeni tarım teknikleri konusunda üreticiyi düzenli şekilde bilgilendirecek etkinlikler yürütülmesi gerektiğini düşünmektedir.

Bu veriler, katılımcıların bölge tarımında modern tarım teknolojilerinin kullanılması ve yaygınlaşmasında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rolünün önemli olduğu konusunda birleştiğini göstermektedir.

Tablo 141: Modern Tarım Yöntemlerinin Kullanılmaması Sorununa Katılım Karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Yeni Tarım Teknikleri Konusunda Üreticiyi Düzenli Şekilde Bilgilendirecek Etkinlikler Yürütmesi Görüşüne Katılma Durumu

Modern Tarım Yöntemlerinin Kullanılmaması %	Karacadağ Kalkınma Ajansı Tarafından Yeni Tarım Teknikleri Konusunda Üreticiyi Düzenli Şekilde Bilgilendirecek Etkinlikler Yürütülmeli %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	14	21	7	29	29	100
Katılmıyorum	0	11	0	67	22	100
Fikrim yok	0	0	0	50	50	100
Katılıyorum	4	8	3	57	29	100
Tamamen katılıyorum	5	8	3	23	62	100
Toplam sayı	7	14	4	71	56	152
Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Rolü %	5	9	3	47	37	100

Ürün çeşitliliğinin az olması sorununa katılım karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın üreticilerin tarım dışı gelirlerinin arttırılmasına ve çeşitlendirilmesine yönelik kırsal kalkınma projeleri geliştirmesi görüşüne katılma durumu: Ürün çeşitliliğinin az olması sorununu tarım sektörünün önemli bir darboğazı olarak gören (tamamen katıldığını ve katıldığını belirten) katılımcıların, % 92'sinin; Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın, üreticilerin tarım dışı gelirlerinin arttırılmasına ve çeşitlendirilmesine yönelik kırsal kalkınma projeleri geliştirmesi yönünde görüş bildirdiği görülmektedir.

Ürün çeşitliliğinin az olmasının önemli bir darboğaz olup olmadığı konusunda fikri olmayan katılımcıların % 80'inin Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın, üreticilerin tarım dışı gelirlerinin arttırılmasına ve çeşitlendirilmesine yönelik kırsal kalkınma projeleri geliştirmesi gerektiğini belirtmesi dikkat çekmektedir.

Tablo 142: Ürün Çeşitliliğinin Az Olması Sorununa Katılım Karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Üreticilerin Tarım Dışı Gelirlerinin Arttırılmasına ve Çeşitlendirilmesine Yönelik Kırsal Kalkınma Projeleri Geliştirmesi Görüşüne Katılma Durumu

Ürün çeşitliliğinin az olması %	Üreticilerin Tarım Dışı Gelirlerinin Arttırılmasına Ve Çeşitlendirilmesine Yönelik Kırsal Kalkınma Projeleri Geliştirmeli %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikri yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	43	0	14	14	29	100
Katılmıyorum	0	3	5	64	28	100
Fikrim yok	0	20	0	80	0	100
Katılıyorum	0	3	6	59	33	100
Tamamen katılıyorum	4	0	4	24	70	100
Toplam sayı	4	4	8	77	53	146
Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Rolü %	3	3	6	53	36	100

Tarımın diğer sektörlerle olan bağlantılarının zayıflığı sorununa katılım karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın tarımsal işletmeler ile sanayi, turizm ve bankacılık sektörü arasında işbirliğini geliştirecek projeler üretmeli görüşüne katılma durumu: Tarımın diğer sektörlerle olan bağlantılarının zayıflığı sorununu bölgenin önemli darboğazları arasında gören katılımcıların tamamına yakını, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın tarımsal işletmeler ile sanayi, turizm ve bankacılık sektörü arasında işbirliğini geliştirecek projeler üretmesi gerektiğini düşünmektedir.

Tarımın diğer sektörlerle olan bağlantılarının zayıflığı sorununu, bölgenin önemli darboğazları arasında görmeyen katılımcıların % 55'i; bu konuda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın projeler üretmesi görüşüne katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 143: Tarımın Diğer Sektörlerle (Sanayi, Turizm Vb.) Olan Bağlantılarının Zayıflığı Sorununa Katılım Karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Tarımsal İşletmeler İle Sanayi, Turizm ve Bankacılık Sektörü Arasında İşbirliğini Geliştirecek Projeler Üretmeli Görüşü

Tarımın Diğer Sektörlerle (sanayi, turizm vb.) Olan Bağlantılarının Zayıflığı %	Tarımsal İşletmeler İle Sanayi, Turizm Ve Bankacılık Sektörü Arasında İşbirliğini Geliştirecek Projeler Üretmeli %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	11	44	0	44	0	100
Katılmıyorum	0	5	0	71	24	100
Fikrim yok	0	0	6	65	29	100
Katılıyorum	2	0	5	60	34	100
Tamamen katılıyorum	0	0	0	30	70	100
Toplam sayı	2	5	4	80	58	149
Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rolü %	1	3	3	54	39	100

Şirketleşme eğiliminin zayıf olması sorununa karşı Kalkınma Ajansı'nın sektöre danışmanlık, eğitim hizmeti sağlaması görüşüne katılım: Şirketleşme eğiliminin zayıf olması sorununu bölgenin önemli darboğazları arasında gören katılımcıların % 94 gibi büyük çoğunluğu Kalkınma Ajansı'nın sektöre danışmanlık, eğitim hizmeti sağlaması görüşüne katılmaktadır.

Şirketleşme eğiliminin zayıf olması sorununun bölgenin önemli darboğazları arasında olup olmadığı konusunda fikri olmayan katılımcıların ve bununla birlikte şirketleşme eğiliminin zayıf olması sorununu darboğaz olarak görmeyen katılımcıların da büyük çoğunluğu Kalkınma Ajansı'nın sektöre danışmanlık, eğitim hizmeti sağlaması görüşüne katılmaktadır.

Tablo 144: Şirketleşme Eğiliminin Zayıf Oluşu Sorununa Katılım Karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Markalaşma, Tanıtım ve Pazarlama Konularında Sektöre Danışmanlık, Eğitim Hizmeti Sağlamalı Görüşüne Katılma Durumu

Şirketleşme Eğiliminin Zayıf Oluşu %	Markalaşma, Tanıtım Ve Pazarlama Konularında Sektöre Danışmanlık, Eğitim Hizmeti Sağlamalı %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	17	17	17	33	17	100
Katılmıyorum	6	0	0	61	33	100
Fikrim yok	8	8	15	54	15	100
Katılıyorum	0	0	7	61	32	100
Tamamen katılıyorum	3	3	0	40	55	100
Toplam sayı	4	3	8	81	54	150
Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Rolü %	3	2		54	36	100

Resmi kurumlar arası koordinasyon eksikliği sorunu karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın ilgili kurum ve kuruluşların çalışmalarını koordine ederek etkinliklerinin artırılması görüşüne katılım: Resmi kurumlar arası koordinasyon eksikliği sorununu önemli darboğaz olarak gören katılımcıların büyük çoğunluğunun (toplam ortalama % 97), Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın ilgili kurum ve kuruluşların çalışmalarını koordine ederek etkinliklerinin artırılması konusunda rol üstlenmesi görüşünü belirttiği görülmektedir. Kurumlararası koordinasyon eksikliğini darboğaz olarak niteleyen katılımcıların da ilgili kurum ve kuruluşların çalışmalarını koordine ederek etkinliklerinin artırılması konusunda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rol üstlenmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Tablo 145: Resmi Kurumlar Arası Koordinasyon Eksikliği Sorununa Katılım Karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın İlgili Kurum ve Kuruluşların Çalışmalarını Koordine Ederek Etkinliklerinin Arttırılması Görüşüne Katılma Durumu

Resmi Kurumlar Arası Koordinasyon Eksikliği %	İlgili Kurum Ve Kuruluşların Çalışmalarını Koordine Ederek Etkinliklerinin Arttırılması %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	0	25	0	25	50	100
Katılmıyorum	9	0	14	55	23	100
Fikrim yok	6	0	0	56	38	100
Katılıyorum	0	0	2	56	42	100
Tamamen katılıyorum	2	0	2	46	49	100
Toplam sayı	4	2	5	75	60	146
Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Rolü %	3	1	3	51	41	100

Tarımsal yayım azlığı sorununun önemli bir darboğaz olduğu görüşüne katılım karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın markalaşma, tanıtım ve pazarlama konularında sektöre danışmanlık, eğitim hizmeti sağlamalı görüşüne katılma durumu: Tarımsal yayım azlığı sorununun önemli bir darboğaz olduğu görüşüne katılan temsilcilerin tamamına yakını, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın markalaşma, tanıtım ve pazarlama konularında sektöre danışmanlık, eğitim hizmeti sağlaması gerektiğini düşünmektedir.

Tablo 146: Tarımsal Yayım Azlığı ve/veya Yayımın Karmaşıklığı Sorununa Katılım Karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Markalaşma, Tanıtım ve Pazarlama Konularında Sektöre Danışmanlık, Eğitim Hizmeti Sağlamalı Görüşüne Katılma Durumu

Tarımsal Yayım Azlığı Ve/Veya Yayımın Karmaşıklığı %	Markalaşma, Tanıtım Ve Pazarlama Konularında Sektöre Danışmanlık, Eğitim Hizmeti Sağlamalı %					Toplam %
	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	10	10	10	30	40	100
Katılmıyorum	4	0	9	52	35	100
Fikrim yok	0	0	23	69	8	100
Katılıyorum	0	0	1	67	32	100
Tamamen katılıyorum	4	0	4	25	67	100
Toplam sayı	3	1	8	81	53	146
Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Rolü %	2	1	6	56	36	100

Kırsal alanda üreticiye doğrudan verilen eğitim kapsamının darlığını sektörün önemli bir sorunu olarak gören katılımcıların Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın markalaşma, tanıtım ve pazarlama konularında sektöre danışmanlık, eğitim hizmeti sağlaması görüşüne katılma düzeyi: Kırsal alanda üreticiye doğrudan verilen eğitim kapsamının darlığını sektörün önemli bir sorunu olarak gören katılımcıların % 95 büyük çoğunluğu Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın markalaşma, tanıtım ve pazarlama konularında sektöre danışmanlık, eğitim hizmeti sağlaması görüşüne katılmaktadır.

Tablo 147: Kırsal Alanda Üreticiye Doğrudan Verilen Eğitim Kapsamının Darlığı Sorununa Katılım Karşısında Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Markalaşma, Tanıtım ve Pazarlama Konularında Sektöre Danışmanlık, Eğitim Hizmeti Sağlamalı Görüşüne Katılma Durumu

Kırsal Alanda Üreticiye	Markalaşma, Tanıtım Ve Pazarlama Konularında Sektöre Danışmanlık, Eğitim Hizmeti Sağlamalı %	Toplam %
-------------------------	--	----------

Doğrudan Verilen Eğitim Kapsamının Darlığı %	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	
Kesinlikle katılmıyorum	14	29	0	14	43	100
Katılmıyorum	4	4	15	42	35	100
Fikrim yok	0	0	33	67	0	100
Katılıyorum	3	0	1	70	26	100
Tamamen katılıyorum	0	0	6	39	56	100
Toplam sayı	4	3	8	82	52	149
Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Rolü %	3	2	5	55	35	100

8. SEKTÖR PAYDAŞLARININ GÖRÜŞ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLERİ

Bölgede tarımın geliştirilmesinde hangi politika alanlarına öncelik verilmesi gerektiği konusundaki görüşlerin değerlendirilmesi: Katılımcıların, bölge tarımının geliştirilmesinde hangi politika alanlarına öncelik verilmesi gerektiği konusundaki görüşleri ayrı ayrı sorulmuş, aşağıda tek tablo içinde karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur.

Bölge tarımındaki işgücünün vasıflarının yükseltilmesi konusunu, katılımcıların % 74'ü öncelik verilmesi gereken bir alan, çözülmesi gereken bir sorun olarak görmektedir. Küçük üreticilerin % 92'sinin bu konunun çözümünü öncelikli politika alanı olarak belirtmesi dikkat çekerken, resmi kurumların % 69'u işgücünün vasıflarını yükseltmeyi öncelikli politika alanları arasında saymıştır.

Doğal kaynakların korunması, sürdürülebilir tarım gibi konularda politikaların geliştirilmesi: Doğal kaynakların korunması, sürdürülebilir tarım gibi konularda politikaların geliştirilmesi konusunun öncelikli politika alanı olarak belirlenmesi gerektiğini düşünen katılımcıların oranı % 83'dür. Üniversite temsilcilerinin % 89'u, resmi kurumların % 86'sı, ve küçük üreticilerin % 83'ü doğal kaynakların korunması, sürdürülebilir tarım gibi konularda politikaların geliştirilmesine öncelik verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Doğal kaynakların korunması, sürdürülebilir tarım gibi konularda politikaların geliştirilmesini öncelik olarak nitelendirmeyen katılımcıların en yüksek olduğu kesim özel firma temsilcileri (% 40) olmuştur.

Tedarik zincirinin genişletilmesi ve etkinleştirilmesini, katılımcıların % 56'sı öncelikli politika alanları arasında saymıştır. Diğer konuların arasında Tedarik zincirinin genişletilmesi ve etkinleştirilmesi konusunun oldukça arka planda kaldığı dikkat çekmektedir. Katılımcıların kurumsal dağılımına göre değerlendirildiğinde, resmi kurum temsilcilerin % 51'i, üniversite temsilcilerinin % 56'sı bu alanı öncelik olarak saymıştır. STK (% 67) ve küçük üreticiler (% 67) arasında tedarik zincirinin genişletilmesi ve etkinleştirilmesi, kurum temsilcilerine göre daha önemli bir konu olmuştur.

Araştırma - Geliştirme projesi sayısının artırılması: Araştırma - Geliştirme projesi sayısının artırılmasına öncelik verilmesi konusundaki görüşler değerlendirildiğinde, özel-resmi kurum ve üniversiteler ile STK, küçük üreticiler arasında görüş ayrılığı dikkat çekmektedir. Özel firma, resmi kurum ve üniversite temsilcilerinin tamamı Araştırma - Geliştirme projesi sayısının artırılmasını öncelikli politika alanı olarak belirtmişken, küçük üreticilerin % 75'i ve STK'ların % 75'i bu alanı öncelikli politika alanları arasında saymıştır.

Arazi toplulaştırma ve şirketleşmenin hızlandırılması: Bölgede önemli konulardan biri olan Arazi toplulaştırma ve şirketleşmenin hızlandırılması konusunu, öncelikli politika alanı olarak en yüksek oranda STK temsilcileri (% 81), en düşük oranda (% 70) üniversite temsilcileri dile getirmiştir.

Bu karşılaştırma, bölgedeki sorunların, politikaların belirlenmesi konusunda her kurum veya kesimin kendi durum ve sorunlarından yola çıkarak görüş belirttiği, bütüncül bir yaklaşımla sorun ve durumları tespit etmediğini ortaya koymaktadır.

Tarımsal Envanter bilgilerinin yer aldığı veri tabanının genişletilmesi: Tarımsal Envanter bilgilerinin yer aldığı veri tabanının genişletilmesi konusunun öncelikli politika alanları arasında yer alması gerektiğini düşünen katılımcıların oranı % 61 olmuştur. Bu konuyu öncelikli politika alanı olarak değerlendiren katılımcıların en yüksek olduğu kesim küçük üreticiler (% 67), en düşük olduğu kesim üniversite temsilcileri (% 57) olmuştur.

Tarımın diğer sektörle olan bağlantıların kuvvetlendirilmesi: Tarımın diğer sektörle olan bağlantıların kuvvetlendirilmesini öncelikli politika alanları arasında olması gerektiğini belirtmiş olan katılımcıların dağılımı değerlendirildiğinde, özel firma temsilcilerinin tümünün, üniversite temsilcilerinin % 89'unun bu alanı öncelikli politika alanı olarak gördüğü dikkat çekmektedir. Bunun karşısında küçük üreticilerin % 67'si ve STK'ların % 70'i tarımın diğer sektörle olan bağlantıların kuvvetlendirilmesini öncelikli politika alanları arasında değerlendirmiştir.

Taşkın önleme, havza ıslahı gibi yatırımların gerçekleştirilmesi: Taşkın önleme, havza ıslahı gibi yatırımların gerçekleştirilmesini öncelikli politika alanı olarak niteleyen katılımcıların oranı oldukça düşük düzeyde, % 53 oranındadır.

Kurumsal temsil dağılımına göre değerlendirildiğinde, üniversite temsilcilerinin yalnızca % 33'ü ve özel firma temsilcilerinin % 40'ı bu konuyu öncelikli politika alanı olarak belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. STK (% 64) ve küçük üreticiler (% 58), bu konuyu daha yüksek oranda öncelikli politika alanı olarak görmektedir.

Önceki politika alanında da belirtildiği gibi, katılımcılar sektör içindeki konum ve sorunlarına göre politika alanı ve sorun belirlemekte, kendi alanlarında olmayan sorunları daha az önemli olarak değerlendirmektedir.

Seracılık: Seracılık faaliyetlerinin öncelikli politika alanları arasında olması gerektiğini savunan küçük üreticilerin oranının % 92 oranında olduğu bunun karşısında özel firmaların % 60'ının öncelikli alan olarak seracılığı dile getirdiği görülmektedir. resmi kurum temsilcilerinin % 73'ü, STK temsilcilerinin % 67'si, üniversite temsilcilerinin % 63'ü seracılığın öncelikli politika alanları arasında olması gerektiğini belirtmiştir.

Organik tarım: Organik tarımın öncelik verilmesi gereken bir politika alanı olarak değerlendiren atılımcıların başında özel firma temsilcileri gelmektedir.

Özel firma temsilcilerinin % 60'ı seracılığın öncelikli politika alanı olması gerektiğini belirtmişti. Özel firma temsilcilerinin tümünün organik tarımı öncelikli politika alanı olarak belirtmesi dikkat çekmektedir. Özel firma temsilcilerinin ardından üniversite temsilcilerinin % 89'u, küçük üreticilerin % 83'ü organik tarıma öncelik verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Tablo 148: Bölgede Tarımın Geliştirilmesinde Hangi Politika Alanlarına Öncelik Verilmesi Gerektiği Konusundaki Görüşler

Katılımcı Kurumlar %	Politika Alanları %									
	Tarım işgücünün vasıflarının yükseltilmesi	Doğal kaynakların korunması, sürdürülebilir tarım gibi konularda politikaların geliştirilmesi	Tedarik zincirinin genişletilmesi ve etkinleştirilmesi	Araştırma - Geliştirme projesi sayısının artırılması	Arazi toplulaştırma ve şirketleşmenin hızlandırılması	Tarımsal Envanter bilgilerinin yer aldığı veri tabanının genişletilmesi	Tarımın diğer sektörlerle olan bağlantıların kuvvetlendirilmesi	Taşkın önleme, havza ıslahı gibi yatırımların gerçekleştirilmesi	Seracılık	Organik tarım
Resmi Kurum	69	86	51	81	80	61	72	52	73	73
Özel Firma/ Kuruluş	80	60	60	100	80	60	100	40	60	100
STK	79	75	67	79	81	63	70	64	67	57
Küçük Üretici	92	83	67	75	75	67	67	58	92	83
Üniversite	88	89	56	100	70	57	89	33	63	89
Siyasi Parti	0	100	0	100	100	0	0	0	0	100
Toplam Sayı	99	112	71	112	102	74	98	65	90	95
Politika Alanları Cevaplanma %	74	83	56	82	79	61	73	53	71	73

9. Tarım Verilerine İlişkin Genel Değerlendirme

Şanlıurfa ve Diyarbakır'da gerçekleştirilen çalıştaylarda toplam 170 adet tarım anketi gerçekleştirilmiştir. Tarım sektörü paydaşlarıyla yapılan görüşmelerde elde edilen 170 anketin verileri, SPSS veri analiz programıyla analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamında ölçülen temel konu ve sorun alanları; bölgede tarım sektöründe faaliyet gösteren veya etkide bulunan kurumların sunduğu hizmetler ve yeterlilikleri; sektörel sorunlar ve mevcut duruma ilişkin görüşler; Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın sunduğu hizmetler ve yeterliliğinin değerlendirilmesi; sektör paydaşlarının görüş ve yaklaşımları olarak belirlenmiştir.

Tarım sektörü paydaşı olarak değerlendirmede bulunmuş olan araştırma ve çalıştay katılımcısı kurumlar, Resmi Kurum, Özel Kuruluş, Üniversiteler, STK, ve küçük üreticilerdir.

Tarım sektöründe faaliyet gösteren kurum kuruluş temsilcilerinin öncelikli faaliyet alanlarında ağırlıklı dilimi; resmi kurumlar içinde tarımsal işletmelerin finansmanı çalışmaları, özel kuruluşlar içinde, tarımsal danışmanlık hizmetleri, üniversiteler içinde insan kaynağı geliştirme faaliyetleri oluşturmaktadır. STK'lar içinde kuruluşların çalışma alanlarının çeşitlenmesine bağlı olarak öncelikli çalışma alanlarının da değiştiği görülmektedir.

Katılımcı kurumlardan sektör içindeki güçlü yönlerini değerlendirmeleri istendiğinde, katılımcıların çoğunlukla kurumlarda ağırlıklı olarak çalıştıkları, mesai harcadıkları alanları belirtmiş olduğu söylenebilir. Resmi kurumlar ağırlıklı olarak tarımsal danışmanlık faaliyetlerini, özel kuruluşlar Ar-Ge ve tarımsal proje hazırlama faaliyetlerini, STK'lar tarımsal danışmanlık hizmetlerini, üniversiteler tarımsal danışmanlık, etkin üretim ve sektörel gelişmeye yönelik çalışmalarını güçlü yönleri olarak belirtmiştir. Güçlü yönlere verilen cevaplar değerlendirildiğinde bölge tarımında ağırlıklı olarak sektöre yön verme, danışmanlık gibi alanlarda kurumların kendilerini tanımladıkları ve atfettikleri görülmektedir. organik tarım faaliyetleri, etkin sulama yöntemleri, verimli ve sürdürülebilir tarım, doğal alanların korunması gibi konuların kurumların ikinci planda kalan görev alanları olarak görülmektedir.

Bununla birlikte tarımsal danışmanlık faaliyetleri olarak geleneksel iletişim ve geleneksel yöntemlerin anlaşıldığı söylenebilir. Tarımsal danışmanlık birincil ilişkilerle ve yüz yüze yapılan iletişimle bilgi aktarma olarak değerlendirilmekte, bu alana ilişkin katkı sağlayabilecek yayınlar, eğitimler danışmanlık faaliyeti içinde ikinci planda kalmaktadır. Tarımsal destek biçimi olarak analize ve eğitime dayalı yöntemlerin kabul görmediğini söylemek bunun yerine geleneksel metotların daha sık kullanıldığını söylemek yanlış

olmayacaktır. Bunun nedenlerinin başında kuşkusuz, bölge üreticisinin geleneksel yöntemleri kullanmadaki direnci ve geleneksel bakış açısı etkili olmaktadır.

Kurumlar zayıf yönlerini tanımlarken ağırlıklı olarak sektörel sorunların kaynak ve ekipman yetersizliğine vurgu yapmış ve zayıf yönlerinin “sorunların çözümü için ayrılan kaynağın, ekipmanın ve uzman personelin yetersizliği” olduğunu belirtmişlerdir.

Kurumsal yapılarını değerlendiren katılımcıların değerlendirmeleri göz önüne alındığında, özel firmaların, küçük üreticilerin ve STK’ların önemli bölümünün, sektör içinde koordineli ve iletişim içinde çalışma olmadığını düşündükleri görülmektedir. Resmi kurumlar ve üniversiteler açısından iletişim ve koordineli çalışma konusunda daha olumlu algı olduğu da göze çarpmaktadır. Buradan hareketle sektör içindeki paydaşların tümünün eşit ve aynı ölçüde sektörel gelişmelere yakın olmadığı söylenebilir. Resmi kurum ve üniversitelerin daha kolay ve yakından takip ettiği tarımsal gelişmelere ilişkin iletişimlerinin güçlü olmasının karşısında özel kuruluş ve küçük üreticilerin bu iletişim ağının ve koordinasyonun daha dışında kaldığı söylenebilir.

Katılımcıların kurumlarının sektör içindeki konumlarına ilişkin görüşleri irdelendiğinde, kendi yapılarının uyumlu-olumlu olmasına rağmen, dışsal etkilerle veya ek yüklerle sorunların ortaya çıktığını düşünme eğiliminin yüksek olduğu görülmektedir. kurumlararası iletişimin zayıflığı veya sektörün gelişmelere açık olmadığını belirten kurumsal katılımcıların bu olumsuzlukları kendileri dışındaki aktörlere yüklediği göz önüne alınmalıdır. Bu bakış açısı bir anlamda bölge sektöründe faaliyet gösteren kurumların, kurumsal körlük bakış açısına yakın olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Kurumlar arası yapılan ortaklıklar ve ortak çalışılan alanlar irdelendiğinde resmi kurumların ortaklık yaptıkları kurumların, diğer resmi kurumlar, STK’lar ve üniversiteler; özel firmaların ortaklık yaptıkları kurumların resmi kurumlar; STK’ların resmi kurum ve üniversiteler; üniversitelerin ise resmi kurum ve STK’lar olduğu görülmektedir. Ortaklık yapılan öncelikli çalışma alanının tarımsal danışmanlık faaliyetleri olduğu görülmektedir.

Küçük üreticilerin hiçbir ortaklık ve ortak çalışma içinde olmadığı dikkat çekmektedir.

Tarım sektörü temsilcisi olan kurumların ortak çalışmaları içinde sosyal projelerin yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Kurumlar arası ortak çalışmaların alternatif tarımın geliştirilmesi, organik tarım, sürdürülebilir tarım gibi alanlarda da çok düşük oranda olduğu göze çarpmaktadır. Başka bir ifadeyle bölge tarım sektöründe yapılan çalışmaların çoğunlukla tarımın geliştiği alanlarda veya tarımın sorunlu olduğu alanlarda gerçekleştirildiği; sektörün gelişimine alternatif ürünlerle katkı sağlayacak, ilerici etkide bulunacak alanlarda yapılmadığı söylenebilir.

Bölge tarımının gelişimine ulusal merkezi kurumların ve bölgede faaliyet gösteren kurumların katkısının ne derece olduğuna ilişkin görüşler değerlendirildiğinde, kurum temsilcilerinin çoğunluğunun ulusal merkezi kurumların yeterli düzeyde katkı sağlamadığı görüşünde olduğu söylenebilir. Ulusal merkezi kurumlar arasında öncelikle Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarımın gelişmesi konusunda öncelikli sorumlu kurum olmasının yanında bölge tarımına katkısı olmadığını düşünen katılımcıların oranının yarıya yakın olması dikkat çekicidir (% 45). Özellikle STK'ların ve küçük üreticinin bakanlığın katkısı konusunda olumsuz yargıya sahip olduğu görülmüştür.

Tarımın gelişmesi konusunda diğer öncelikli sorumlu kurum olan ve yerel düzeyde örgütlenen görülen İl İlçe Tarım Müdürlükleri'nin tarıma olan katkısının değerlendirilmesinde; STK'ların ve özel firmaların; bunun yanında küçük üreticilerin bir kısmının olumsuz yargı içinde olduğu görülmektedir. Bu katılımcılar, İl İlçe Tarım Müdürlükleri'nin çalışmalarının her kesime aynı faydayı sağlamadığı kanaatindedir.

GAP İdare'sinin bölge tarımına olan katkısının değerlendirilmesinde değerlendirilmesinde, sektör katılımcıların büyük çoğunluğunun (% 64) yetersiz veya hiç katkısı olmadığını ifade etmesi dikkat çekicidir. Bölgedeki önemli ve büyük paydaşlardan olan GAP İdaresi'nin tarım konusunda algı ve etkisi çok düşüktür. Özellikle özel firmaların, STK'ların ve küçük üreticilerin GAP İdaresi'nin tarıma katkısının etkisiz olduğunu belirtmesi, GAP'ın yalnızca üniversite ve resmi kurumlarla iletişim ve çalışma içinde olduğunu, sektörün tüm paydaşlarına ulaşmadığını göstermektedir.

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın tarım sektörüne ve gelişimine olan katkısının değerlendirilmesinde de benzer bir durum söz konusudur. Kalkınma Ajansı'nın katkısının her kesime ulaşmadığını düşünen katılımcılar ağırlıklı dilimi oluşturmaktadır. Katılımcılar

arasında özellikle özel firmaların küçük üreticilerin ve STK'ların olumsuz algı içinde oldukları göze çarpmaktadır. Buradan hareketle Ajans'ın üniversite ve resmi kurumlarla daha yüksek iletişim ve çalışma içinde olmasına karşın, sektörün tüm paydaşlarına ulaşmadığı söylenebilir.

Üniversitelerin sektör içindeki algısı değerlendirildiğinde özel firma, STK ve küçük üreticilerin çoğunlukla üniversitelerin sektörün gelişimine katkı sunmadığını veya yetersiz düzeyde kaldığını söylemesi önemlidir. Bunun yanında üniversite katılımcılarının da büyük çoğunluğu, bölge tarımının gelişmesine üniversitelerin yetersiz veya hiç katkıda bulunmadığına işaret etmiştir. Bu verilerden iki sonucun altı çizilmelidir. Birincisi üniversitelerin çalışmalarının akademik ve resmi alanın içinde kalmış olması ve gündelik pratik bilgiye dönüşmeyen bu faaliyetlerin doğrudan tarımın gelişmesine katkıda bulunamadığıdır. Yapılan çalışmaların özel sektöre, küçük üreticiye veya STK'lara ulaştırılmasının, tarımsal faaliyetler içinde kullanılacak hale dönüştürülmesinin tarımın gelişmesinde önemli bir adım olacağı ve bu alandaki boşluğu doldurmada Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın rolü olması gerektiği göz önüne alınmalıdır.

İkinci önemli sonuç, bölgenin en önemli problemlerinin başında gelen nitelikli insan kaynağı yetiştirme konusunda da üniversitelere atfedilen eğitim rolünün her kesime yaygınlaştırılmadığını göstermektedir. İnsan kaynağı yetiştirme ve eğitim konusunda üniversitelerin akademik alanın dışında yaptığı çalışmaların yetersiz olduğu ve özellikle tarımsal üretimde bulunan kesimlere ulaşmadığı söylenebilir. Tarımsal üretimi yapan işgücünün niteliğinin arttırılmasına yönelik resmi kurum ve STK'ların yaptığı çalışmalar içinde üniversitelerin de etkin bir rol üstlenmesi önemlidir. Bu anlamda sektörel gelişme konusundaki bu koordinasyonu sağlayacak yönlendirici bir kuruma ihtiyaç vardır. Bu boşluğu dolduracak kurumun Karacadağ Kalkınma Ajansı olması beklenen ve istenen bir gelişmedir. Bunun önemli bir konu olduğu ve Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın bu noktada görev üstlenmesi gerektiği sektör paydaşları tarafından da dile getirilmiştir. Kalkınma Ajansı'nın kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlanması konusunda destek sağlaması görüşüne resmi kurum temsilcilerinin % 94'ü, üniversite temsilcilerinin % 87, STK temsilcilerinin % 82'si, küçük üreticilerin % 75'i destek vermektedir.

STK'ların çalışma alanları ve etkinliğine ilişkin bölgesel veriler göz önüne alındığında, STK'ların tarım sektörü içindeki örgütlülüklerinin ve asli amaçlarının etkin ve sürdürülebilir düzeyde yürütülmediği, sektöre eklemlenme ve gelişme sürecinin bir parçası olma düzeyinin de yeterli olmadığı belirtilebilir. Küçük üreticilerin ve özel kuruluşların büyük çoğunluğunun yanında STK'ların da çoğunluğu, STK'ların katkısını olumsuz olarak değerlendirmiştir.

Tarım sektörü katılımcılarının sektörün mevcut durumuna ve sorunlara ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde resmi kurum, üniversite ve özel kuruluş temsilcilerinin karşısında STK ile küçük üreticilerin görüşleri arasında uyumsuzlukların olduğu görülmektedir. STK ve küçük üreticiler, kurum temsilcilerinin (resmi, özel ve üniversite) aksine, bölgedeki tarımsal gelişmeleri daha durağan veya negatif yönde görmektedir.

Bölgedeki tarımsal gelişmelerin değerlendirilmesine bakıldığında küçük üreticilerin ve STK'ların olumsuz bir algı içinde olduğu dikkat çekmektedir. Ürün çeşitliliği, organik tarım faaliyetleri, tarıma dayalı sanayi, üründe markalaşma gibi pek çok konuda STK temsilcileri ve küçük üreticilerin önemli bir oranının gerileme olduğu konusunda algıya sahip olduğu dikkat çekmektedir. Bu veriler, tarımsal gelişmelerin ve tarım sektöründe yaşanan değişimlerin, ilerlemelerin sektörün her kesimine ulaşmadığı veya sektörün her kesimi tarafından eşit ölçüde benimsenmediğine dair bir veri olarak değerlendirilebilir.

Küçük üreticilerin tarımsal sektörde gerileme olduğuna ilişkin algıya sahip olmasına rağmen mevcut sorunların belirlenmesi konusundaki yöntemlere mesafeli yaklaşması da dikkat çekicidir. Küçük üreticilerin büyük çoğunluğu mevcut durum ve sorunların belirlenmesinde ulusal verilerden faydalanılmasına olumlu bakmamaktadır. Bununla birlikte anket gibi yöntemle uygulanan periyodik araştırmalarla sorun ve mevcut durumun değerlendirilmesi yönteminin kullanılmasına da küçük üreticilerin çoğunluğu olumlu yaklaşmamaktadır. Genel olarak bakıldığında, küçük üreticilerin mevcut durum ve sorunların karşısında daha geleneksel ve kurumlar düzeyinde politikalar ve işleyişlerle belirlenmesi gerektiğini düşündüğü söylenebilir.

Küçük üreticilerin tarım sektörü içindeki teknolojik, gelişmelere, yeni tekniklere yaklaşımında da görülen bu muhafazakar yaklaşım sektörün diğer kurumsal yapılarınca sorun olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel yöntemlerle ve alışkanlıklarla yapılan tarımsal

faaliyetlerin daha verimli yöntemlerle değiştirilmesi ve yeni sürdürülebilir verimli alışkanlıklar kazandırmak uzun zaman almakta ve dirençle karşılaşmaktadır. Bunun öncelikli nedenlerinin başında kuşkusuz, küçük üreticinin alışkanlığı olan sulama ve tarım yapma yöntemlerin yerine yenisini koyup riske girmek istememesi gelmektedir. Yeni yöntemleri uygulamaya cesaret edemeyen küçük üreticilerin bu tutumları aynı zamanda sektör içindeki bu alanlarda faaliyet gösteren kurumlara da güvenmediklerini ortaya koymaktadır.

Tarımın gelişmesi önündeki darboğazlar ve sorunlara ilişkin bölümde dikkat çeken öncelikli noktalar arasında, resmi kurumların çoğunlukla dile getirdiği işlemlerin karmaşıklığı ve iş yükünden kaynaklanan verimsiz hizmet verme öne çıkmaktadır. İnsan kaynağı ve ekipmanın, işlemlerin karmaşıklığının tarımsal gelişmeye yönelik projelerde etkin olarak yer almalarını güçleştirmekte ve bundan kaynaklı olarak üreticilere yönelik geliştirici ve sektöre yönelik hizmetlerin yeterince yerine getirilemediği belirtilmektedir. Çiftçi kayıt sistemi ve arazi toplulaştırma çalışmaları, mevcut durumda bölgenin tarım sektöründe faaliyet gösteren kurumların büyük çoğunluğunun tüm iş yükünü oluşturmakta ve bununla birlikte yürütülmesi gereken birçok çalışma alanı ikinci planda kalmaktadır. Özellikle il ve ilçe tarım Müdürlükleri'nin 2012 yılından sonraki ÇKS çalışmaları başlamasıyla, etkin ve aktif olarak sektörde yer alan bir kurumdan danışmanlık hizmeti veren kurumlara dönüşmesine yol açmıştır. Bu nedenle önceki paragraflarda ortaya konulan, kurumların öncelikli çalışma alanları konusunda da öncelikle tarımsal danışmanlık hizmetlerinin belirtilmiş olduğu görülmüştür.

Sektörel sorunlara ve bölge tarımına ilişkin sorun tanımlamalarına bakıldığında her kurumun kendi problemlerinden yola çıkarak sorun tanımladığı görülmektedir. Bu yaklaşım parçacıl mikro alandan bakış açısına sahip olduğundan, kurum temsilcilerinin ve dolayısıyla kurumların bölge tarım sektörünün makro düzeydeki sorunlarını algılamasını olumsuz etkilemektedir. Bütüncül ve genel problemlerin, bilinen bir ifadeyle büyük resmin görülmesini engelleyen bu yaklaşıma sahip olan kurumlar, bölgesel ve makro planlar, sorun çözümlerinde de başarılı olamamaktadır. Bu alanda büyük bir boşluğun oluşması, tarım sektörünün plansız ve hedefsiz ilerlemesi tehlikesiyle karşılaşmasına da yol açmaktadır. Bu nedenle Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın sektör temsilcilerinin bakış açılarını gündelik mikro

veya kurumsal sorunlara endeksli bakış açısından çıkarıp; sektörel makro düzeye yönelik farkındalık kazandıracak çalışmalar yürütmesi, bu alandaki önemli bir eksikliği doldurabilir.

Bölgede tarım sektörünün ve kurumların önemli problemlerden biri olarak ortaya konulmuş olan kaynak, ekipman ve insan kaynağı sıkıntısı önemli ölçüde dile getirilmiştir. Bu probleme çözüm oluşturabilecek olan ve sektörel gelişime katkı sağlayacak önemli alanlardan biri olan uluslararası fon sağlayıcı kuruluşların fayda sağlama düzeyinin ise bölgede çok düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu uluslararası fon sağlayıcı kuruluşların il tarımının gelişimine olan katkısının büyük oranda olumsuz olduğunu dile getirmiştir. Özellikle STK ve küçük üreticilerin uluslararası fon sağlayan kuruluşlardan faydalanmadığı veya bu kurumlara ulaşamadığı da belirtilebilir. Bunun yanında üniversite temsilcilerinin % 50'sinin, resmi kurum temsilcilerinin % 27'sinin ve özel üreticilerin % 13'ünün uluslararası fon kuruluşlarının katkı sağladığı fakat her kesime eşit ulaşmadığını ifade etmesi, bu kurumlara bölgedeki her kesimin ulaşamadığını ortaya koymaktadır.

Bu veriler; mevcut açık fonlardan faydalanılamadığını veya bu alanda büyük ölçüde bilgi-farkındalık eksikliği olduğunu göstermektedir. Kaynak sağlayıcı bu fonların kullanılamadığı, kurumların bu konuda yetersiz kaldığı ve bu alandaki farkındalığın veya bilginin eksik olduğu göz önüne alındığında, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın bu alanda etkin rol üstlenmesi büyük önem arz etmektedir. Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın Uluslararası fon sağlayıcı kuruluşlarca desteklenen araştırma ve geliştirme projeleri konusunda destek vermesi gerektiğini düşünen katılımcıların oranının % 87 düzeyinde olması bu alandaki eksikliği vurgulamaktadır.

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın bölge tarım sektöründeki rolüne ilişkin görüşlerin genel bir değerlendirmesi yapıldığında, tüm kurumsal yapılardaki katılımcıların büyük çoğunlukla tarım sektörü içindeki gelişme alanlarının tümünde ve sorun alanlarının çözüme kavuşturulmasında Karacadağ Kalkınma Ajansı'na önemli rol atfetmektedir. Bu anlamda Ajans'ın yapacağı, makro ölçekli planlama ve koordinasyon çalışmalarının sektörün tüm paydaşlarınca kabul ve destek göreceği belirtilebilir.

IV. TRC2 BÖLGESİ AĞIRLIKLANDIRILMIŞ BENZERLİK ENDEKSİ ÇALIŞMA RAPORU

1. GİRİŞ - AMAÇ

Bu çalışmanın amacı TRC21 ŞANLIURFA ve TRC22 DİYARBAKIR İSTATİSTİK BÖLGE BİRİMLERİ'nin ilçeler düzeyinde seçilmiş demografik, sosyal ve ekonomik göstergelere dayalı olarak önemlerini ve dizilişlerini ortaya çıkarabilecek endeksler geliştirmektir.

1.1 Çalışmada Kullanılan Göstergeler, Sınırlılıklar Ve Yöntem

Bölge, il, ilçe, köy gibi mekânsal birimler arasındaki farklılaşmaları ortaya çıkarabilmek için demografik, sosyal, ekonomik ve kültürel göstergelerin her birinin önemli katkıları olabileceği tartışmasızdır. Ancak ülkemizdeki veri üretimi ve hazır veri sistemlerindeki yetersizlikler pek çok çalışmada olduğu gibi bu çalışma için de seçilen göstergeleri sınırlandıran önemli bir etmen durumundadır.

Çalışmada kullanılabilecek Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nun Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) üzerinden sağladığı ilçeler düzeyindeki demografik veriler aslında en zengin veri kaynağını oluşturmaktadır. Buna karşın çalışma salt demografik parametreler üzerinden yapılabilecek bir farklılaşma ve endeks geliştirme amacını gütmemektedir. Çalışmada kullanılan demografik veriler ilçedeki gelişmişlik farklılıklarını en iyi yansıtacak göstergeler arasından seçilmiştir.

Sosyal ve ekonomik değişkenlerin önemli bir kısmı oluşturulurken de Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nun verilerine başvurulmuştur; örneğin nüfusun eğitim durumu ile ilgili olan göstergeler, tarımsal göstergeler ile kentleşme düzeyi göstergesinde olduğu gibi. Ancak ilçelerdeki ekonomik altyapıyı açıklamaya daha fazla yardımcı olabilecek değişkenler arandığında veri elde etmeyle ilgili yeni sınırlılıklarla karşılaşmıştır. Örneğin; turizm altyapısı ile ilgili değişkenler sadece ilçelerdeki tarihsel-kültürel miras üzerinden derlenebilmiştir. İlçelerdeki nüfusun ekonomik özelliklerine ilişkin veri setinin olmayışı da çalışmayı sınırlandıran önemli etmenler arasında sayılabilir. Bu alandaki boşluk Karacadağ Kalkınma Ajansı'ndan sağlanan kayıtlı işgücünün sektörel dağılımına ilişkin verilerle giderilmeye çalışılmıştır.

Özetle, bu çalışmada ilçeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını yansıtan ve endeks geliştirmeye yardımcı olabilen 32 göstergeye yer verilmiştir. Göstergeler kavramsal olarak üç ana boyut (demografik, sosyal ve ekonomik) altında toplanmıştır.

Göstergeler arasında yer alan "çalışma çağı nüfus oranı" ve "toplam nüfus büyüklüğü", "DEMOGRAFİK BOYUT" altında yer almıştır.

"Okuma-yazma bilmeyen nüfus oranı"; "lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip nüfus oranı"; "okur-yazar kadın nüfus oranı", "EĞİTİM" alt boyutu olarak "SOSYAL BOYUT" içerisinde değerlendirilmiştir. SOSYAL BOYUT'un ikinci alt boyutunu "Ortalama hanehalkı büyüklüğü"; üçüncü alt boyutunu da kentleşme değişkenleri oluşturmaktadır. "KENTLEŞME" alt boyutu ise şu değişkenlerden oluşmaktadır: "kentli nüfus oranı"; "kanalizasyon şebekesi uzunluğunun nüfusa oranı" ve "son üç yılda ruhsat alınan yapılaşmaya ilişkin yüzölçümü değerleri".

Çalışmanın üçüncü boyutunu ise ekonomik yapıya ilişkin olarak seçilen değişken setleri oluşturmaktadır. Bu boyut kendi içinde dört alt boyuta ayrılmaktadır. Bunlardan ilki "TARIMSAL ALTYAPI BOYUTU"dur. Bu boyut ise kendi içerisinde üç alt değişken setinden oluşmaktadır. "TARIM" seti/boyutu: "tarla bitkileri verimliliği", "sebze bitkileri verimliliği", "meyve bitkileri verimliliği" ile "silajlık mısır üretimi" değişkenlerinden oluşmaktadır. "ARICILIK" seti: "bal üretimi verimliliği" ve "yeni kovan sayısı"; HAYVANCILIK seti ise: "canlı hayvan varlığı (küçük ve büyük baş olarak ayrı ayrı)", "kültür ırkı" ve "süt verimliliği" göstergelerini kapsamaktadır. İkinci ekonomik alt boyut ise "TURİZM ALTYAPISI BOYUTU"dur. Bu boyut ise "Tarihsel/arkeolojik değerler" ve "konaklama" şeklinde iki setten oluşmaktadır. İlkinde "tescilli yapı sayısı" ve "sit alanları sayısı"; ikincisinde ise "tesise gelen konaklayıcı sayısı" ve "geceleyen ziyaretçi sayısı" gösterge olarak kullanılmıştır. Üçüncü ekonomik alt boyut "ENDÜSTRİYEL-TİCARİ ALTYAPI BOYUTU"dur. Bu boyut ise "Finansal Yapı" ve "Firma etkinliği" şeklinde iki alt veri setinden oluşmaktadır. "Finansal Yapı" setinde "banka şubesi sayıları" bulunmakta; "firma etkinliği altyapısı" setinde ise "trafo kurulu gücü", "şirket/firma sayısı" ve "kapasite raporu alan firma sayıları" yer almaktadır. Dördüncü ve son alt boyut ise "KAYITLI İŞGÜCÜNÜN SEKTÖREL DAĞILIMI BOYUTU"dur. Bu boyut kendi içinde "Tarım sektöründe sigortalı çalışan sayısı", "Sanayi sektöründe sigortalı çalışan sayısı", "İnşaat

sektöründe sigortalı çalışan sayısı”, “Ticaret sektöründe sigortalı çalışan sayısı” ve “Hizmet sektöründe sigortalı çalışan sayısı” biçiminde beş göstergelyi içeren veri setinden oluşmaktadır.

Tablo 149: Çalışmada Kullanılan Göstergeler

ANA BOYUT	ALT BOYUT (DÜZEY 1)	ALT BOYUT (DÜZEY 2)	DEĞİŞKEN
DEMOGRAFİK	-	-	Nüfus büyüklüğü
		-	Çalışma çağı (15-64 yaş grubu) nüfus yüzdesi
SOSYAL	Eğitim	-	Okuma yazma bilmeyen nüfus yüzdesi
		-	Lise ve üzeri mezuniyet derecesine sahip nüfus yüzdesi
		-	Kadın okuma-yazma oranı (%)
	Kentleşme	-	Kentleşme düzeyi (kentli nüfus yüzdesi)
		-	Kanalizasyon şebekesi uzunluğunun nüfusa oranı
		-	Son üç yılda alınan yapı ruhsatları yüzölçümü
	Hanehalkı büyüklüğü	-	Ortalama hanehalkı büyüklüğü
EKONOMİK	Tarımsal altyapı	Tarım	Tarla bitkileri üretimi verimi (ton/dekar)
			Sebze Bitkileri üretimi verimi (ton/dekar)
			Meyve üretimi verimi (ton/dekar)
			Silajlık mısır üretimi verimi (verim kg/dekar)
		Arıcılık	Bal üretimi verimi (ton/toplam kovan sayısı)
			Yeni kovan sayısı
		Hayvancılık	Canlı hayvan varlığı (küçükbaş)
			Canlı hayvan varlığı (büyükbaş)
			Sığır kültür ırkı varlığı (adet)
			Süt üretimi verimi (küçükbaş ve büyükbaş hayvan)
	Turizm altyapısı	Tarihsel/arkeolojik varlıklar	Tescilli yapılar (adet)
			Sit alanları (adet)
		Konaklama	Tesise geliş sayısı
			Geceleme sayısı
	Endüstriyel-ticari alt yapı	Finansal altyapı	Banka Şubesi (Sayı)
		Firma altyapısı	Trafo kurulu gücü (MVA)
			Şirket sayısı
			Kapasite raporu alan firma sayısı
	Kayıtlı işgücünün sektörel dağılımı	-	Tarım sektöründe sigortalı çalışan sayısı
		-	Sanayi sektöründe sigortalı çalışan sayısı
		-	İnşaat sektöründe sigortalı çalışan sayısı
		-	Ticaret sektöründe sigortalı çalışan

			sayısı
		-	Hizmet sektöründe sigortalı çalışan sayısı

1.2 Yöntem

Bu çalışmada ilçelerin demografik, sosyal ve ekonomik göstergeler bakımından istatistikî bölge içerisindeki önemlerini ve dizilişlerini ortaya çıkarabilmek için Beşeri Coğrafya’da “Ağırlıklandırılmış Benzerlik Endeksi (Weighted Similarity Index-WSI)” olarak isimlendirilen yaklaşım kullanılmıştır. Buna göre ilçe (i); il (I) ve bölge (b) ile simgelendiğinde; bir ilçenin (g) göstergesine dayalı ağırlığını hesaplamak için aşağıdaki formül kullanılmaktadır.

$$ABE_i = \frac{i_g / I_g}{I_g / b_g}$$

İlk aşamada bu formül esas alınarak her bir ilçenin gösterge değerleri (ig) kendi alt bölgesinde (il) ağırlıklandırılmış (Ig), sonra da iki istatistik bölgenin toplam değerlerine göre (bg) ağırlıklandırılmıştır. Böylece ilçelerin hem kendi alt bölgesinde (il) hem de TRC21 ve TRC22 bölgelerindeki (TRC2) önem/ağırlıklara göre puanlar elde edilmiştir.

İkinci aşama olarak yukarıdaki formül sonucunda elde edilen değerler aşırı uç değerlerin etkisini asgariye indirmek amacıyla logaritmik dönüşüme tabi tutulmuş ve standart değerler elde edilmiştir.

Üçüncü aşama olarak Tablo 2’den görülebileceği üzere her bir boyut altındaki değişkenler ve ilçe birimleri kendi içinde de endeks oluşturabilecek biçimde ağırlık değerlerine göre puanlar almışlardır.

Tablo 150: Çalışmada Geliştirilen Ana Boyut Ve Değişkenlere Göre Ağırlık Payları

Ana boyut	Ağırlık (ana boyutların yüzdelik payı)	Değişken sayısı
Demografik	34	2
Sosyal	33	7
Ekonomik	33	23

Endeks değerleri sunulurken ilçeler, endekslerde aldıkları değerler dikkate alınarak hiyerarşik olarak sıralanan üç farklı gruba ayrıştırılmıştır. Bu tip bir gruplamanın incelenen

özellikler açısından ilçenin durumunu daha net gösterdiği düşünülmektedir. Gruplama yapılırken öncelikle ilgili endekste en yüksek ve en düşük puanın farkı (ranj) hesaplanmıştır. Daha sonra “Minimum değer+ Ranj değerinin 1/3’ü” ve “Minimum değer + Ranj değerinin 2/3’ü” ölçütü dikkate alınarak 2 farklı kırılma noktası (cut-off point) belirlenmiştir. Her bir ilçenin endekste aldığı değer, o endeks için belirlenen kırılma noktalarına göre daha düşük veya daha yüksek değerde olması dikkate alınarak “Düşük”, “Orta” ve “Yüksek” şeklinde sıralanan gruplar oluşturulmuştur.

Tablo 151: İlçelerin Endeks Değerlerine Göre Gruplanma Ölçütleri

GRUP	GRUPLAMA ÖLÇÜTÜ
YÜKSEK	Minimum değer+ Ranj değerinin 2/3’ü $\geq$ Endeks Değeri
ORTA	Minimum değer+ Ranj değerinin 1/3’ü $\geq$ Endeks Değeri $<$ Minimum değer+ Ranj değerinin 2/3’ü
DÜŞÜK	Endeks Değeri $<$ Minimum değer+ Ranj değerinin 1/3’ü

Endeks değerleri her bir değişken bazında ayrı birer seri oluşturmaktadır. Bu serilerin istatistiksel anlamda incelenmesi ve karşılaştırılmasında çeşitli yaklaşımlar kullanmakta ve çeşitli değişkenlik ölçütleri hesaplanabilmektedir. Bir seriyi oluşturan gözlem değerlerinin değer itibarıyla birbirinden ya da herhangi bir ortalamadan uzaklıkları esas alınarak oluşturulan ölçütlere, değişkenlik ölçütleri adı verilir.

Bu çalışmada değişkenlik ölçütleri arasından ölçüm birimleri birbirinden farklı olan serileri karşılaştırmada sıklıkla kullanılan bir yöntem olan “değişim katsayısı”nın kullanılması tercih edilmiştir.

Değişim katsayısı; bir seriye ait standart sapmanın o seriye ait aritmetik ortalamaya oranıdır. Bu oranlamadan elde edilen değer 100 ile çarpılır ve yüzde olarak ifade edilir.

$$D.K = \frac{\sigma}{A.O.} \times 100$$

Değişim katsayısı kullanılarak serilerdeki değişkenlik karşılaştırıldığında; serilerin değerleri arasındaki cins farkları giderilmiş olur ve ayrıca karşılaştırılan serilerin değerleri arasındaki büyüklük farkı da ortadan kalkar. Böylelikle, serileri karşılaştırmak çok daha kolay ve sağlıklı olur.

Bu bölümde bahsedilen yaklaşımlara göre her bir boyut ve gösterge altında ilçelerin nasıl sıralandığı bir aşağıda sunulan tablolardan izlenebilmektedir.

Çalışmada, endeksi oluşturan demografik, sosyal ve ekonomik ana boyutların birbirine eşit öneme sahip boyutlar olarak kabul edildiği bir yaklaşım benimsenmiştir.

2. GELİŞTİRİLEN ENDEKSLERİN BOYUTLARA GÖRE SUNUMU ve TOPLAM ENDEKS DEĞERLERİ

Tablo 152: Çalışma Çağı Nüfusu 15-64 %, Toplam Nüfus ve Toplam Demografik Boyuta Göre İlçelerin Dizilişi ve Gruplanmaları

İlçe Adı	Çalışma Çağı Nüfusu (15-64 %)	Toplam Nüfus	Toplam Demografik Boyut	
Şanlıurfa merkez	17,0	17,0	34,0	YÜKSEK
Diyarbakır merkez	10,2	17,0	27,2	
Birecik	17,0	10,2	27,2	
Siverek	13,6	13,6	27,2	
Suruç	17,0	10,2	27,2	
Bozova	17,0	6,8	23,8	ORTA
Halfeti	17,0	6,8	23,8	
Hilvan	17,0	6,8	23,8	
Viranşehir	13,6	10,2	23,8	
Ergani	10,2	10,2	20,4	
Akçakale	10,2	10,2	20,4	
Ceylanpınar	13,6	6,8	20,4	
Bismil	6,8	10,2	17,0	
Lice	13,6	3,4	17,0	
Silvan	6,8	10,2	17,0	
Çermik	6,8	6,8	13,6	DÜŞÜK
Çüngüş	10,2	3,4	13,6	
Dicle	6,8	6,8	13,6	
Kulp	6,8	6,8	13,6	
Harran	6,8	6,8	13,6	
Çınar	3,4	6,8	10,2	
Eğil	6,8	3,4	10,2	
Hani	3,4	6,8	10,2	
Kocaköy	6,8	3,4	10,2	
Hazro	3,4	3,4	6,8	
σ	10,5	8,2	18,6	
A.O.	4,80	3,80	7,09	
Değişim Katsayısı %	45,8	46,6	38,0	

Tablo 153: Okuma Yazma Bilmeyen, Lise Ve Üzeri Mezuniyet Derecesine Sahip Nüfus Yüzdesi, Kadın Okuma Yazma Oranı Ve Toplam Eğitim Boyutuna Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları

İlçe Adı	Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus %	Lise ve Üzeri Nüfus %	Kadın Okuma-Yazma %	Toplam Eğitim Boyut	
Şanlıurfa merkez	4,71	4,70	4,70	14,11	YÜKSEK
Birecik	4,71	4,70	4,70	14,11	
Ceylanpınar	4,71	4,70	4,70	14,11	
Hilvan	3,77	4,70	4,70	13,17	
Bozova	4,71	3,76	4,70	13,17	
Diyarbakır merkez	4,71	3,76	3,76	12,23	
Halfeti	3,77	3,76	3,76	11,29	
Suruç	3,77	3,76	3,76	11,29	
Bismil	3,77	2,82	3,76	10,35	ORTA
Silvan	4,71	1,88	3,76	10,35	
Siverek	3,77	3,76	2,82	10,35	
Viranşehir	2,83	3,76	2,82	9,41	
Ergani	2,83	2,82	2,82	8,47	
Lice	2,83	2,82	2,82	8,47	
Akçakale	2,83	2,82	1,88	7,53	
Çermik	2,83	0,94	3,76	7,53	
Kulp	1,89	1,88	2,82	6,59	DÜŞÜK
Harran	2,83	1,88	1,88	6,59	
Çınar	2,83	0,94	1,88	5,65	
Çüngüş	1,89	1,88	1,88	5,65	
Hani	1,89	0,94	1,88	4,71	
Kocaköy	1,89	0,94	1,88	4,71	
Dicle	0,94	0,94	1,88	3,76	
Eğil	0,94	0,94	0,94	2,82	
Hazro	0,94	0,94	0,94	2,82	
σ	3,09	2,67	3,01	8,77	
A.O.	1,26	1,40	1,21	3,64	
Değişim Katsayısı %	40,8	52,5	40,3	41,5	

Tablo 154: Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü, Kentli Nüfus Yüzdesi, Kanalizasyon Şebekesi Uzunluğunun Nüfusa Oranı, Son Üç Yılda Alınan Yapı Ruhsatları Yüzölçümü Ve Toplam Kentleşme Boyutuna Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları

İlçe Adı	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	Kentli Nüfus %	Kanalizasyon Şebekesi Uzunluğu/ Nüfus %	Yapı Yüzölçümü	Toplam Kentleşme Boyutu	
Şanlıurfa merkez	3,76	4,70	4,70	4,70	17,86	YÜKSEK
Birecik	4,70	4,70	4,70	3,76	17,86	
Diyarbakır merkez	2,82	4,70	4,70	4,70	16,92	
Viranşehir	2,82	4,70	4,70	3,76	15,98	
Ergani	3,76	3,76	4,70	3,76	15,98	
Siverek	1,88	4,70	4,70	3,76	15,04	
Suruç	2,82	4,70	4,70	2,82	15,04	
Hilvan	3,76	4,70	4,70	1,88	15,04	ORTA
Ceylanpınar	2,82	4,70	4,70	1,88	14,10	
Bismil	2,82	2,82	4,70	2,82	13,16	
Silvan	2,82	2,82	4,70	2,82	13,16	
Lice	3,76	2,82	4,70	1,88	13,16	
Çermik	3,76	1,88	4,70	1,88	12,22	
Akçakale	1,88	2,82	3,76	2,82	11,28	DÜŞÜK
Çüngüş	4,70	0,94	4,7	0,94	11,28	
Halfeti	4,70	2,82	0,94	2,82	11,28	
Kulp	2,82	1,88	4,70	1,88	11,28	
Bozova	3,76	1,88	3,76	1,88	11,28	
Kocaköy	1,88	1,88	4,70	1,88	10,34	
Hazro	2,82	1,88	4,70	0,94	10,34	
Harran	1,88	0,94	4,70	1,88	9,40	
Hani	1,88	1,88	3,76	1,88	9,40	
Dicle	2,82	0,94	3,76	1,88	9,40	
Eğil	1,88	0,94	4,70	0,94	8,46	
Çınar	0,94	0,94	3,76	1,88	7,52	
σ	2,97	2,86	4,36	2,48	12,67	
A.O.	1,00	1,47	0,81	1,08	2,96	
Değişim Katsayısı %	33,8	51,6	18,5	43,6	23,4	

Tablo 155: Eğitim, Kentleşme ve Toplam Soyut Boyutlara Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları

İlçe Adı	Toplam Eğitim Boyutu	Toplam Kentleşme Boyutu	Toplam Sosyal Boyut	
Birecik	14,11	17,86	31,97	YÜKSEK
Şanlıurfa merkez	14,11	17,86	31,97	
Diyarbakır merkez	12,23	16,92	29,15	
Ceylanpınar	14,11	14,10	28,21	
Hilvan	13,17	15,04	28,21	
Suruç	11,29	15,04	26,33	
Siverek	10,35	15,04	25,39	
Viranşehir	9,41	15,98	25,39	
Ergani	8,47	15,98	24,45	ORTA
Bozova	13,17	11,28	24,45	
Bismil	10,35	13,16	23,51	
Silvan	10,35	13,16	23,51	
Halfeti	11,29	11,28	22,57	
Lice	8,47	13,16	21,63	
Çermik	7,53	12,22	19,75	
Akçakale	7,53	11,28	18,81	
Kulp	6,59	11,28	17,87	DÜŞÜK
Çüngüş	5,65	11,28	16,93	
Harran	6,59	9,40	15,99	
Kocaköy	4,71	10,34	15,05	
Hani	4,71	9,40	14,11	
Çınar	5,65	7,52	13,17	
Dicle	3,76	9,40	13,16	
Hazro	2,82	10,34	13,16	
Eğil	2,82	8,46	11,28	
σ	8,77	12,67	21,44	
A.O.	3,64	2,96	6,23	
Değişim Katsayısı %	41,5	23,4	29,1	

Tablo 156: Tarla Bitkileri Üretimi, Sebze Bitkileri Üretimi, Meyve Üretimi Ve Silajlık Mısır Üretimi Verimleri Ve Toplam Tarımsal Boyuta Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları

İlçe Adı	Tarla Bitkileri Verim (ton/dekar)	Sebze Bitkileri Verim (ton/dekar)	Meyve Verim (ton/dekar)	Silajlık Mısır Üretimi (verim kg/da)	Toplam Tarımsal Boyut	
Şanlıurfa merkez	1,43	1,15	1,43	1,43	5,44	YÜKSEK
Diyarbakır merkez	1,43	1,15	0,57	1,15	4,30	ORTA
Çınar	1,43	1,43	0,57	0,86	4,29	
Ergani	1,43	1,15	0,57	0,86	4,01	
Bozova	0,86	0,57	1,15	1,43	4,01	
Ceylanpınar	1,43	0,86	0,29	1,43	4,01	
Siverek	0,86	0,86	0,86	1,15	3,74	
Harran	1,43	0,86	1,15	0,29	3,73	
Silvan	1,43	0,86	0,57	0,86	3,72	
Hilvan	0,86	0,86	1,43	0,29	3,45	
Bismil	1,43	1,43	0,29	0,29	3,44	
Kocaköy	1,43	1,15	0,57	0,29	3,44	
Eğil	0,57	1,15	0,57	0,86	3,15	
Viranşehir	0,86	0,57	1,15	0,29	2,88	DÜŞÜK
Birecik	0,29	0,57	0,86	1,15	2,87	
Hani	0,86	0,57	0,57	0,86	2,87	
Dicle	0,86	0,57	0,57	0,86	2,86	
Akçakale	0,86	0,57	0,86	0,29	2,59	
Hazro	1,43	0,57	0,29	0,29	2,58	
Lice	0,86	0,86	0,57	0,29	2,58	
Kulp	0,86	0,57	0,57	0,57	2,57	
Çermik	0,57	1,15	0,29	0,29	2,30	
Çüngüş	0,86	0,86	0,29	0,29	2,30	
Halfeti	0,86	0,29	0,86	0,29	2,30	
Suruç	0,29	0,57	0,86	0,29	2,01	
σ	1,02	0,85	0,71	0,68	3,26	
A.O.	0,38	0,31	0,34	0,43	0,82	
Değişim	37,0	36,0	48,2	63,0	25,2	

Katsayısı %

Tablo 157: Bal Üretimi Verimi, Yeni Kovan Sayısı Ve Toplam Arıcılık Boyutuna Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları

İlçe Adı	Bal Verim (Ton/Toplam kovan sayısı)	Yeni Kovan Sayısı	Toplam Arıcılık Boyutu	
Siverek	1,43	1,43	2,86	YÜKSEK
Şanlıurfa merkez	1,43	1,15	2,58	
Çüngüş	1,15	1,15	2,30	
Viranşehir	1,15	1,15	2,30	
Hilvan	1,43	0,86	2,29	
Kulp	0,86	1,15	2,01	ORTA
Diyarbakır merkez	0,57	1,43	2,00	
Akçakale	1,43	0,57	2,00	
Birecik	1,43	0,57	2,00	
Lice	0,86	0,86	1,72	
Ceylanpınar	1,43	0,29	1,72	
Suruç	1,15	0,57	1,72	
Halfeti	1,15	0,29	1,44	
Çermik	0,57	0,86	1,43	
Silvan	0,86	0,57	1,43	
Ergani	0,29	0,86	1,15	DÜŞÜK
Dicle	0,57	0,57	1,14	
Çınar	0,29	0,57	0,86	
Hazro	0,29	0,57	0,86	
Kocaköy	0,57	0,29	0,86	
Bismil	0,29	0,29	0,58	
Eğil	0,29	0,29	0,58	
Hani	0,29	0,29	0,58	
Bozova	0,29	0,29	0,58	
Harran	0,29	0,29	0,58	
σ	0,81	0,69	1,50	
A.O.	0,46	0,38	0,70	
Değişim Katsayısı %	57,0	55,0	46,7	

Tablo 158: Canlı Hayvan Varlığı (Küçükbaş Ve Büyükbaş), Kültür Irkı (Sığır), Süt Üretimi Verimi Ve Toplam Hayvancılık Boyuta Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları

İlçe Adı	Canlı Hayvan Varlığı (küçük baş)	Canlı Hayvan Varlığı (büyük baş)	Sığır (Kültür) Irkı	Süt Verim (toplam üretim)	Toplam Hayvancılık Boyutu	
Siverek	1,43	1,43	1,43	0,86	5,15	YÜKSEK
Şanlıurfa merkez	1,43	1,43	1,43	0,57	4,86	
Ergani	1,15	1,15	1,15	1,15	4,60	
Ceylanpınar	1,15	0,86	1,15	1,15	4,31	
Çınar	1,43	1,15	1,15	0,57	4,30	
Diyarbakır merkez	1,43	1,15	1,15	0,29	4,02	ORTA
Silvan	0,86	1,15	0,86	1,15	4,02	
Eğil	0,86	0,86	0,86	1,15	3,73	
Kulp	0,86	0,86	0,86	1,15	3,73	
Akçakale	0,86	0,86	0,86	1,15	3,73	
Harran	0,86	0,57	1,15	1,15	3,73	
Lice	1,15	0,86	0,86	0,86	3,73	
Çermik	1,43	0,86	0,86	0,57	3,72	
Halfeti	0,57	0,86	0,86	1,43	3,72	
Viranşehir	1,15	1,15	0,29	0,86	3,45	
Birecik	0,57	1,15	0,29	1,43	3,44	
Hilvan	0,86	0,86	0,29	1,15	3,16	
Suruç	0,86	0,86	0,29	1,15	3,16	
Dicle	0,57	0,57	0,86	1,15	3,15	
Bozova	0,29	0,86	0,57	1,43	3,15	
Hani	1,43	0,57	0,57	0,57	3,14	
Bismil	1,15	0,57	0,29	0,86	2,87	DÜŞÜK
Hazro	0,86	0,57	0,29	0,86	2,58	
Kocaköy	0,57	0,57	0,57	0,86	2,57	
Çüngüş	0,29	0,29	0,29	1,15	2,02	
σ	0,96	0,88	0,77	0,99	3,60	
A.O.	0,36	0,29	0,38	0,30	0,73	
Değişim Katsayısı %	37,3	32,5	48,9	30,4	20,1	

Tablo 159: Tarımsal, Arıcılık, Hayvancılık Ve Toplam Tarımsal Altyapı Boyutlarına Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları

İlçe Adı	Toplam Tarımsal Boyut	Toplam Arıcılık Boyutu	Toplam Hayvancılık Boyutu	Toplam Tarımsal Altyapı	
Şanlıurfa merkez	7,0	3,30	6,2	16,48	YÜKSEK
Siverek	5,1	3,66	6,6	15,39	
Diyarbakır merkez	5,5	2,56	5,1	13,20	ORTA
Ceylanpınar	5,1	2,20	5,5	12,84	
Ergani	5,1	1,47	5,9	12,48	
Çınar	5,5	1,10	5,5	12,09	
Hilvan	4,8	2,93	4,0	11,74	
Silvan	4,8	1,83	5,1	11,73	
Viranşehir	4,0	2,94	4,4	11,39	
Akçakale	3,7	2,56	4,8	11,00	DÜŞÜK
Kulp	3,3	2,57	4,8	10,63	
Birecik	3,7	2,56	4,4	10,63	
Harran	4,8	0,74	4,8	10,28	
Lice	3,3	2,20	4,8	10,27	
Bozova	5,1	0,74	4,0	9,90	
Halfeti	2,9	1,84	4,8	9,54	
Eğil	4,0	0,74	4,8	9,53	
Çermik	2,9	1,83	4,8	9,52	
Dicle	3,7	1,46	4,0	9,15	
Bismil	4,4	0,74	3,7	8,81	
Suruç	2,6	2,20	4,0	8,81	
Hani	4,0	0,74	4,0	8,79	
Kocaköy	4,4	1,10	3,3	8,79	
Çüngüş	2,9	2,94	2,6	8,46	
Hazro	3,3	1,10	3,3	7,70	
σ	4,24	1,92	4,61	10,77	
A.O.	1,05	0,90	0,93	2,14	
Değişim Katsayısı %	24,7	46,7	20,2	19,9	

Tablo 160: Tescilli Yapı, Sit Alanları Ve Toplam Tarihsel/Arkeolojik Değer Boyutlarına Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları

İlçe Adı	Tescilli Yapı	Sit Alanları	Toplam Tarihsel/Arkeolojik Değer Boyutu	
Şanlıurfa merkez	1,43	1,43	2,86	YÜKSEK
Diyarbakır merkez	1,43	1,15	2,58	
Ergani	0,86	1,43	2,29	
Silvan	0,86	1,43	2,29	
Çınar	0,86	1,15	2,01	ORTA
Eğil	0,86	1,15	2,01	
Harran	0,86	1,15	2,01	
Bismil	0,57	1,43	2,00	
Çermik	0,86	0,86	1,72	
Birecik	0,86	0,57	1,43	
Siverek	0,86	0,57	1,43	
Çüngüş	0,86	0,29	1,15	DÜŞÜK
Hani	0,86	0,29	1,15	
Kulp	0,86	0,29	1,15	
Halfeti	0,86	0,29	1,15	
Lice	0,57	0,57	1,14	
Bozova	0,57	0,57	1,14	
Hazro	0,57	0,29	0,86	
Kocaköy	0,29	0,57	0,86	
Akçakale	0,29	0,57	0,86	
Ceylanpınar	0,29	0,57	0,86	
Suruç	0,29	0,57	0,86	
Viranşehir	0,57	0,29	0,86	
Dicle	0,29	0,29	0,58	
Hilvan	0,29	0,29	0,58	
σ	0,71	0,72	1,43	
A.O.	0,32	0,43	0,65	
Değişim Katsayısı %	45,1	59,5	45,4	

Tablo 161: Tesise Geliş, Geceleme Ve Toplam Konaklama Boyutlarına Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları

İlçe Adı	Tesise Geliş (toplam)	Geceleme (toplam)	Toplam Konaklama Boyutu	
Diyarbakır merkez	1,43	1,43	2,86	YÜKSEK
Şanlıurfa merkez	1,43	1,43	2,86	
Siverek	0,86	1,15	2,01	ORTA
Çermik	0,86	0,86	1,72	
Viranşehir	0,86	0,86	1,72	
Birecik	0,86	0,57	1,43	
Ceylanpınar	0,57	0,29	0,86	DÜŞÜK
Harran	0,57	0,29	0,86	
Bismil	0,29	0,29	0,58	
Çınar	0,29	0,29	0,58	
Çüngüş	0,29	0,29	0,58	
Dicle	0,29	0,29	0,58	
Eğil	0,29	0,29	0,58	
Ergani	0,29	0,29	0,58	
Hani	0,29	0,29	0,58	
Hazro	0,29	0,29	0,58	
Kocaköy	0,29	0,29	0,58	
Kulp	0,29	0,29	0,58	
Lice	0,29	0,29	0,58	
Silvan	0,29	0,29	0,58	
Akçakale	0,29	0,29	0,58	
Bozova	0,29	0,29	0,58	
Halfeti	0,29	0,29	0,58	
Hilvan	0,29	0,29	0,58	
Suruç	0,29	0,29	0,58	
σ	0,49	0,47	0,97	
A.O.	0,35	0,37	0,71	
Değişim Katsayısı %	71,5	77,7	73,6	

Tablo 162: Tarihsel/Arkeolojik Değer, Konaklama Ve Toplam Turizm Altyapısı Boyutlarına Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları

İlçe Adı	Toplam Tarihsel/Arkeolojik Değer Boyutu	Toplam Konaklama Boyutu	Toplam Turizm Altyapı Boyutu	
Şanlıurfa merkez	2,86	2,86	5,72	YÜKSEK
Diyarbakır merkez	2,58	2,86	5,44	
Çermik	1,72	1,72	3,44	ORTA
Siverek	1,43	2,01	3,44	
Ergani	2,29	0,58	2,87	
Silvan	2,29	0,58	2,87	
Harran	2,01	0,86	2,87	
Birecik	1,43	1,43	2,86	
Çınar	2,01	0,58	2,59	DÜŞÜK
Eğil	2,01	0,58	2,59	
Bismil	2,00	0,58	2,58	
Viranşehir	0,86	1,72	2,58	
Çüngüş	1,15	0,58	1,73	
Hani	1,15	0,58	1,73	
Kulp	1,15	0,58	1,73	
Halfeti	1,15	0,58	1,73	
Lice	1,14	0,58	1,72	
Bozova	1,14	0,58	1,72	
Ceylanpınar	0,86	0,86	1,72	
Hazro	0,86	0,58	1,44	
Kocaköy	0,86	0,58	1,44	
Akçakale	0,86	0,58	1,44	
Suruç	0,86	0,58	1,44	
Dicle	0,58	0,58	1,16	
Hilvan	0,58	0,58	1,16	
σ	1,43	0,97	2,40	
A.O.	0,65	0,71	1,18	
Değişim Katsayısı %	45,4	73,6	49,1	

Tablo 163: Finansal Altyapı Ve Firma Etkinliği Altyapısı İle Toplam Endüstriyel-Ticari Altyapı Boyutlarına Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları

	Finansal Yapı	Firma Etkinliği Alt Yapısı				Toplam Endüstriyel-Ticari Altyapı Boyutu	
İlçe Adı	Banka Şubesi (Sayı)	Trafo Kurulu Gücü (MVA)	Şirket Sayısı (TOBB)	Kapasite Raporu	Toplam Firma Etkinliği Boyutu		
Diyarbakır merkez	1,43	1,43	1,43	1,43	4,29	5,7	YÜKSEK
Şanlıurfa merkez	1,43	1,43	1,43	1,43	4,29	5,7	
Viranşehir	1,15	1,15	0,86	0,86	2,87	4,0	ORTA
Bismil	0,57	1,15	0,86	0,86	2,87	3,4	
Siverek	1,15	0,86	0,86	0,57	2,29	3,4	
Akçakale	0,57	0,86	0,86	0,86	2,58	3,2	
Ergani	0,86	0,86	0,57	0,57	2,00	2,9	
Birecik	0,57	0,57	0,86	0,86	2,29	2,9	
Ceylanpınar	0,29	0,86	0,57	0,57	2,00	2,3	DÜŞÜK
Harran	0,29	0,86	0,57	0,57	2,00	2,3	
Suruç	0,29	0,86	0,57	0,29	1,72	2,0	
Silvan	0,29	0,57	0,57	0,57	1,71	2,0	
Bozova	0,29	0,57	0,57	0,57	1,71	2,0	
Hilvan	0,29	0,57	0,57	0,57	1,71	2,0	
Çınar	0,29	0,86	0,29	0,29	1,44	1,7	
Çermik	0,29	0,29	0,57	0,57	1,43	1,7	
Hani	0,29	0,29	0,57	0,57	1,43	1,7	
Kulp	0,29	0,29	0,57	0,57	1,43	1,7	
Eğil	0,29	0,29	0,57	0,29	1,15	1,4	
Lice	0,29	0,29	0,57	0,29	1,15	1,4	
Çüngüş	0,29	0,29	0,29	0,29	0,87	1,2	
Dicle	0,29	0,29	0,29	0,29	0,87	1,2	
Hazro	0,29	0,29	0,29	0,29	0,87	1,2	
Kocaköy	0,29	0,29	0,29	0,29	0,87	1,2	
Halfeti	0,29	0,29	0,29	0,29	0,87	1,2	
σ	0,51	0,65	0,63	0,58	1,87	2,37	
A.O.	0,38	0,37	0,31	0,32	0,95	1,29	
Değişim	75,1	57,1	49,0	55,4	50,7	54,2	

Katsayısı %							
-------------	--	--	--	--	--	--	--

Tablo 164: Sektörlere Göre Sigortalı Çalışan Sayıları Ve Toplam Çalışan Alt Boyutuna Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları

İlçe Adı	SEKTÖRLERE GÖRE SİGORTALI ÇALIŞAN SAYILARI					Toplam Çalışan Boyutu	
	Tarım	Sanayii	İnşaat	Ticaret	Hizmet		
Diyarbakır merkez	1,43	1,43	1,43	1,43	1,43	7,15	YÜKSEK
Şanlıurfa merkez	1,15	1,43	1,43	1,43	1,43	6,87	
Bismil	1,15	1,15	0,86	0,86	0,86	4,88	ORTA
Silvan	1,15	0,86	0,86	0,86	0,86	4,59	
Ergani	0,86	0,86	0,86	0,86	0,86	4,30	
Ceylanpınar	1,15	0,86	0,86	0,57	0,86	4,30	
Siverek	0,57	0,86	1,15	0,86	0,86	4,30	
Viranşehir	0,57	0,86	0,86	1,15	0,86	4,30	
Çermik	0,57	0,86	0,57	0,86	0,57	3,43	DÜŞÜK
Birecik	0,57	0,86	0,57	0,86	0,57	3,43	
Hani	0,86	0,86	0,29	0,57	0,57	3,15	
Suruç	0,29	0,57	0,86	0,86	0,57	3,15	
Çınar	0,86	0,57	0,57	0,57	0,57	3,14	
Akçakale	0,86	0,57	0,57	0,57	0,57	3,14	
Bozova	0,57	0,57	0,57	0,86	0,57	3,14	
Dicle	1,15	0,57	0,29	0,57	0,29	2,87	
Kulp	1,15	0,57	0,29	0,57	0,29	2,87	
Çüngüş	1,15	0,57	0,29	0,29	0,29	2,59	
Eğil	1,15	0,57	0,29	0,29	0,29	2,59	
Harran	0,57	0,29	0,57	0,57	0,29	2,29	
Kocaköy	0,86	0,29	0,29	0,29	0,29	2,02	
Lice	0,29	0,57	0,29	0,57	0,29	2,01	
Halfeti	0,29	0,29	0,57	0,57	0,29	2,01	
Hilvan	0,57	0,29	0,29	0,57	0,29	2,01	
Hazro	0,29	0,57	0,29	0,29	0,29	1,73	
σ	0,80	0,71	0,63	0,71	0,60	3,45	
A.O.	0,34	0,31	0,35	0,31	0,34	1,40	

Değişim Katsayısı %	42,6	43,7	55,4	43,7	56,8	40,5	
----------------------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	--

Tablo 165: Toplam Demografik, Sosyal, Ekonomik Boyutlar Ve Toplam Endeks Değerlerine Göre İlçelerin Dizilişi Ve Gruplanmaları

İlçe Adı	Toplam Demografik Boyut	Toplam Sosyal Boyut	Toplam Ekonomik Boyut	TOPLAM ENDEKS DEĞERLERİ	
Şanlıurfa merkez	34,00	31,97	31,19	97,16	YÜKSEK
Diyarbakır merkez	27,20	29,15	28,63	84,98	
Birecik	27,20	31,97	17,46	76,63	
Siverek	27,20	25,39	22,92	75,52	
Viranşehir	23,80	25,39	19,52	68,72	ORTA
Suruç	27,20	26,33	13,49	67,02	
Ceylanpınar	20,40	28,21	18,35	66,96	
Hilvan	23,80	28,21	14,06	66,08	
Ergani	20,40	24,45	19,79	64,64	
Bozova	23,80	24,45	14,60	62,85	
Silvan	17,00	23,51	18,63	59,14	
Halfeti	23,80	22,57	12,36	58,73	
Bismil	17,00	23,51	17,79	58,30	
Akçakale	20,40	18,81	16,05	55,26	
Lice	17,00	21,63	13,20	51,83	DÜŞÜK
Çermik	13,60	19,75	16,04	49,39	
Kulp	13,60	17,87	14,63	46,10	
Harran	13,60	15,99	15,49	45,08	
Çüngüş	13,60	16,93	12,10	42,63	
Çınar	10,20	13,17	16,91	40,28	
Dicle	13,60	13,16	12,34	39,10	
Hani	10,20	14,11	13,19	37,50	
Kocaköy	10,20	15,05	11,49	36,74	
Eğil	10,20	11,28	14,08	35,56	
Hazro	6,80	13,16	10,35	30,31	
σ	18,63	21,44	16,59	56,66	
A.O.	7,09	6,23	5,01	16,78	
Değişim Katsayısı %	38,0	29,1	30,2	29,6	

Tablo 166: Çalışmada Kullanılan Değişkenler Bazında Endekslerdeki Değişim Katsayıları

Değişkenler	Değişim Katsayısı (%)	
Geceleme Sayısı	77,7	YÜKSEK
Banka Şubesi (Sayı)	75,1	
Tesise Geliş	71,5	
Silajlık Mısır Üretimi (verim kg/da)	63,0	
Sit Alanları (Adet)	59,5	
Trafo Kurulu Gücü (MVA)	57,1	ORTA
Bal Üretimi Verimi (Ton/Toplam kovan sayısı)	57,0	
Hizmet Sektöründe Sigortalı Çalışsan Sayısı	56,8	
Kapasite Raporu Alan Firma Sayısı	55,4	
İnşaat Sektöründe Sigortalı Çalışsan Sayısı	55,4	
Yeni Kovan Sayısı	55,0	
Lise ve Üzeri Mezuniyet Derecesine Sahip Nüfus %	52,5	
Kentleşme düzeyi (Kentli nüfus %)	51,6	
Şirket Sayısı (TOBB)	49,0	
Sığır (Kültür) ırkı varlığı (Adet)	48,9	
Meyve üretimi verimi (ton/dekar)	48,2	
Nüfus büyüklüğü	46,6	
Çalışma çağı (15-64 yaş grubu) nüfus yüzdesi	45,8	
Tescilli yapılar (adet)	45,1	
Sanayii sektöründe sigortalı çalışan sayısı	43,7	
Ticaret sektöründe sigortalı çalışan sayısı	43,7	
Son üç yılda alınan yapı ruhsatları yüzölçümü	43,6	
Tarım sektöründe sigortalı çalışan sayısı	42,6	
Okuma yazma bilmeyen nüfus %	40,8	DÜŞÜK
Kadın okuma-yazma %	40,3	
Canlı hayvan varlığı (küçükbaş)	37,3	
Tarla bitkileri üretimi verimi (ton/dekar)	37,0	
Sebze bitkileri üretimi verimi (ton/dekar)	36,0	
Ortalama hanehalkı büyüklüğü	33,8	
Canlı hayvan varlığı (büyükbaş)	32,5	
Süt üretimi verimi (toplam üretim)	30,4	
Kanalizasyon şebekesi uzunluğu/nüfus %	18,5	

Tablo 167: Çalışmada Kullanılan Alt Boyutlar Bazında Endekslerdeki Değişim Katsayıları

Alt Boyutlar	Değişim Katsayısı (%)	
Toplam Konaklama Boyutu	73,6	YÜKSEK
Toplam Endüstriyel-Ticari Altyapı Boyutu	54,2	ORTA
Toplam Firma Etkinliği Boyutu	50,7	
Toplam Turizm Altyapı Boyutu	49,1	
Toplam Arıcılık Boyutu	46,7	
Toplam Tarihsel/Arkeolojik Değer Boyutu	45,4	
Toplam Eğitim Boyut	41,5	
Toplam Çalışan Boyutu	40,5	DÜŞÜK
Toplam Tarımsal Boyut	25,2	
Toplam Kentleşme Boyutu	23,4	
Toplam Hayvancılık Boyutu	20,1	
Toplam Tarımsal Altyapı	19,9	

Tablo 168: Ana Boyutlar Bazında Endekslerdeki Değişim Katsayıları

Ana Boyut	Değişim Katsayısı (%)
Demografik Boyut	38,0
Ekonomik Boyut	30,2
Sosyal Boyut	29,1
TOPLAM ENDEKS DEĞERLERİ	29,6

3. KORELASYON ANALİZLERİ

Tablo 169: Göstergelerin Korelasyon Katsayıları (N=25)

Gösterge	TDB	TSB	TEB	TED
Korelasyon I				
Nüfus	0.773*	-	-	-
Çalışma çağı (15-64 yaş grubu) nüfus yüzdesi	0.864*	-	-	-
Korelasyon II				
Okuma yazma bilmeyen nüfus yüzdesi ^a	-	0.875*	-	-
Lise ve üzeri mezuniyet derecesine sahip nüfus yüzdesi	-	0.924*	-	-
Kadın nüfus okuma-yazma oranı (%)	-	0.886*	-	-
Kentleşme düzeyi (kentli nüfus yüzdesi)	-	0.899*	-	-
Kanalizasyon şebekesi uzunluğunun nüfusa oranı	-	0.148	-	-
Son üç yılda alınan yapı ruhsatları yüzölçümü	-	0.744*	-	-
Ortalama hanehalkı büyüklüğü ^a	-	0.505*	-	-
Korelasyon III				
Tarla bitkileri üretimi verimi (ton/dekar)	-	-	0.333	-
Sebze Bitkileri üretimi verimi (ton/dekar)	-	-	0.401	-
Meyve üretimi verimi (ton/dekar)	-	-	0,302	-
Silajlık mısır üretimi verimi (verim kg/dekar)	-	-	0.580*	-
Bal üretimi verimi (ton/toplam kovan sayısı)	-	-	0.259	-
Yeni kovan sayısı	-	-	0.562*	-
Canlı hayvan varlığı (küçükbaş)	-	-	0.597*	-
Canlı hayvan varlığı (büyükbaş)	-	-	0.760*	-
Sığır kültür ırkı varlığı (adet)	-	-	0.578*	-
Toplam süt üretimi verimi (küçükbaş ve büyükbaş hayvan)	-	-	-0.471	-
Tescilli yapılar (adet)	-	-	0.654*	-
Sit alanları (adet)	-	-	0.576*	-
Tesise geliş sayısı	-	-	0.847*	-
Geceleme sayısı	-	-	0.848*	-
Banka Şubesi (Sayı)	-	-	0.888*	-
Trafo kurulu gücü (MVA)	-	-	0.833*	-
Şirket sayısı	-	-	0.884*	-
Kapasite raporu alan firma sayısı	-	-	0.859*	-
Tarım sektöründe sigortalı çalışan sayısı	-	-	0.419	-
Sanayi sektöründe sigortalı çalışan sayısı	-	-	0.832*	-
İnşaat sektöründe sigortalı çalışan sayısı	-	-	0.913*	-
Ticaret sektöründe sigortalı çalışan sayısı	-	-	0.859*	-
Hizmet sektöründe sigortalı çalışan sayısı	-	-	0.933*	-
Korelasyon IV				
Toplam Demografik Boyut	-	-	-	0.958*
Toplam Sosyal Boyut	-	-	-	0.946*
Toplam Ekonomik Boyut	-	-	-	0.817*
* P< 0.01				

^a Göstergeler ters kodlanmıştır.

Çalışmada kullanılan tüm göstergeler üzerinden elde edilen endeks değerlerinin hem boyut içi toplam endeks değerleri (toplam demografik boyut “TDB”; toplam sosyal boyut “TSB”; “toplam ekonomik boyut “TEB”) hem de sonuçta elde edilen toplam endeks değeri (TED) arasındaki ilişkiler Tablo 18’de sunulan dört ayrı korelasyon analizi (*Korelasyon I, Korelasyon II, Korelasyon III, Korelasyon IV*) ile incelenmiştir.

İlk korelasyon analizinde ilçelerdeki nüfus büyüklüğü ile çalışma çağı nüfusunu (15-64 yaş) oranının toplam demografik boyut endeks değeri ile yüksek ve pozitif yönlü ilişki içinde oldukları anlaşılmaktadır.

İkinci korelasyon analizinde “kanalizasyon şebekesi uzunluğunun nüfusa oranı” göstergesi hariç diğer tüm değişkenler ile toplam sosyal boyut endeks değeri arasında yüksek ve pozitif yönlü ilişkiler mevcuttur.

Üçüncü korelasyon analizinde genel olarak tarımsal göstergeler ile toplam ekonomik boyut endeks değeri arasında zayıf ilişkiler dikkat çekmektedir. Buna karşılık turizm altyapısı, finansal yapı, firma etkinliği ve çalışan nüfusun sektörel özelliklerinin toplam ekonomik endeks değeri üzerinde önemli rollerinin olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu göstergeler ile toplam ekonomik endeks değeri arasında yüksek düzeyli pozitif korelasyonlar dikkat çekmektedir.

Son korelasyon analizinde ise bu çalışmada çeşitli göstergelerin gruplandırılmasıyla geliştirilen boyutlar (demografik, sosyal ve ekonomik) ve toplam endeks değeri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Göstergelerin Korelasyon Katsayıları tablosundan görülebileceği üzere, tüm boyutlar ve toplam endeks değerleri arasında yüksek (güçlü) ve pozitif yönlü ilişkiler söz konusudur.

4. SONUÇ

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesini sağlayan değişkenlerle kendi içinde anlamlı gruplaşmaları ortaya çıkarabilen endeksler oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu gruplar, her bir endeks içinde ilçelerin aldığı endeks değerlerinin “Yüksek”, “Orta” ve “Düşük” düzey sınıflarına gruplanması ile oluşturulmuştur. Her bir endekste “Yüksek” grup içinde yer alan ilçeler incelenen özellik açısından diğerlerinden daha avantajlı bir düzeyde yer almaktadırlar. “Düşük” düzeyde yer alan ilçeler ise endeksin kurulduğu değişken açısından, illerdeki ve bölgedeki dağılımına göre, daha dezavantajlı bir konumda bulunmaktadır.

Örneğin, Toplam Endüstriyel-Ticari Altyapı Boyutu’na baktığımızda; “Yüksek” grupta Diyarbakır ve Şanlıurfa’nın merkez ilçelerinin yer aldığını görmekteyiz. Bu iki ilçedeki finansal altyapı ve firma etkinliğinin ölçüldüğü değerler il ve bölge genel değerlerinin üzerinde olduğundan dolayı diğer ilçelerden bu özellik açısından ayrılmışlardır. Diğer yönden, sıralamada en alt sırada bulunan Çüngüş, Dicle, Hazro, Kocaköy ve Halfeti ilçeleri finansal yapı ve firma etkinliği alt yapısı bağlamında ölçülen endüstriyel-ticari altyapı boyutunda en fazla dezavantaja sahip ilçeler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Her bir endeks için hesaplanan değişim katsayısı o endekste ki değerlerin birbirine ne derecede yakın veya uzak şekilde dağıldığını göstermektedir. Değişim katsayısının düşük bir değerde olması, incelenen değişkenin ilçeler arasında benzer bir şekilde dağılım gösterdiğini belirtir. Bu anlamda; tarımsal boyut ve kentleşme boyutu bölgeyi tanımlayan ortak özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın, turizme ve endüstriye ilişkin bazı faaliyetlerde değişkenlik yüksek düzeydedir; yani bu özelliklerin ilçeler arasında dağılımı önemli düzeyde değişkenlik göstermektedir. Nitekim bu değişkenlik ilçelerin birbirilerine göre hiyerarşik sıralanmalarının altında yatan nedeni oluşturmaktadır.

Bu noktada, boyutlardaki değişkenliği tespit açısından daha net bir değerlendirme yapabilmeyi veri kısıtlılığının sınırlayabileceği düşünülmektedir. Veri eksikliğinin hissedildiği alanların ise daha çok ekonomik göstergelere ilişkin olduğu gözlenmektedir. Örneğin, tarımsal alana ilişkin veriler yeterli gözükmeyle birlikte turizm altyapısını ölçtüğü düşünülen değişkenler az sayıdadır. Bu nedenle bölge için istatistiksel çeşitliliğin geliştirilmesi son derece önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın en güçlü yönlerinden biri, mevcut veri çeşitlendirildiğinde TRC2 Bölgesindeki gelişmişlik farklılıklarını daha duyarlı olarak analiz edebilecek/ ölçebilecek bir yaklaşım ve endeks tabanının geliştirilmiş olmasıdır. Ayrıca çalışmada kullanılan veriler hem kendi içinde hem de boyutlar arasında oldukça tutarlıdır.

Korelasyon analizi sonuçları oldukça güçlü düzeydedir. Bu çalışma sonucunda elde edilen ve ilçeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını onların dizilişleriyle beraber açıklayan toplam endeks değerinin tüm boyutlar ile yüksek düzeyli ve pozitif yönlü bir istatistiksel anlamlılık taşıması önemlidir. Bu bulgu, toplam endeks değerinin demografik, sosyal ve ekonomik boyutlarla nerdeyse eşit düzeyde yüksek korelasyon değerleriyle (sırasıyla 0.958, 0.946 ve 0.817) ilişkili olduğunu açıklamaktadır. Böylece çalışmada kullanılan veriler ve benimsenen yaklaşımın bölgedeki ilçelerin gelişmişlik farklılıklarını yansıtmakta olduğu ve ulaşılan sonuçların güçlülük düzeyi bakımından da çalışmanın bir değer taşıdığı anlaşılmaktadır.

Çalışmadan elde edilen bulgulara özetle bakıldığında şu hususlar göze çarpmaktadır:

1. "Toplam endeks" değerleri dikkate alındığında; bölgede Şanlıurfa ve Diyarbakır merkez ilçelerinin demografik, sosyal ve ekonomik bakımdan en gelişmiş iki merkez ya da idari bölgeler oldukları anlaşılmaktadır.
2. Sıralamada Şanlıurfa İlinin ilçelerinin, Diyarbakır İli ilçelerine göre daha yüksek endeks değerleri aldığı gözlenmektedir. Bu durum -genel olarak- Şanlıurfa ilçelerinin hem daha fazla nüfuslu kentsel merkezleri barındırmaları ve böylece demografik boyuttan daha yüksek endeks değerleri elde etmeleri, hem de ekonomik üretim değerlerine ilişkin olarak daha ağırlıklı ortalamalar sunmalarıyla sosyal ve ekonomik boyutlardan aldıkları puanların daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.
3. Ancak her bir gösterge/değişken bazında ilçelerin ağırlıklandırılmış endeks değerlerine göre sıralanmaları değişmektedir.

Sonuç olarak; bu çalışmada benimsenen yaklaşım ve uygulanan analiz, bölgede ilçelerin hem kendi alt bölgeleri içerisinde karşılaştırılmasına hem de iki istatistik bölge dâhilinde rollerinin belirlenmesine imkân tanımaktadır.

V. DİZİN DEĞERLERİ HESAPLAMA YÖNTEMİ HAKKINDA BİLGİ NOTU

TRC2 Bölgesi Tarım Gelişim Planı kapsamında, ana plan kurgusu içerisinde belirlenen her bir stratejik hedef için mekansal uygulama bölgeleri tanımlanmakta ve önceliklendirilmektedir. Söz konusu bölgelerin tanımlanmasında ve önceliklendirilmesinde birinci olarak seçim ölçütleri belirlenmekte, devamında ise tanımlamaya ve önceliklendirmeye esas dizin değerleri hesaplanmaktadır. Çalışmanın devamında dizin değerlerinin hesaplama yöntemi aktarılmaktadır.

Dizin değerlerinin hesaplanmasında, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 1994 – 2010 yılları arasında yayımlanan İnsani Gelişim Endeksi kapsamında uygulanan yöntem benimsenmektedir. Yöntemin ana amacı birbirleri ile doğrudan karşılaştırılamayan adet, ağırlık, büyüklük gibi ölçütleri eş değerlere çevirerek bütüncül kullanılabilmelerini sağlamaktır. Bu doğrultuda birbirlerinden farklı her bir ölçüm başlığı için alt dizinler hesaplanmakta ve daha sonra bunları aritmetik ortalaması alınarak final değer elde edilmektedir. Alt dizin değerleri aşağıdaki formül aracılığı ile hesaplanmaktadır;

$$\text{Dizin Değeri} = (\text{Gerçek Değer} - \text{Minimum Değer}) / (\text{Maksimum Değer} - \text{Minimum Değer})$$

Örneğin TRC2 Bölgesi Tarım Gelişim Planı kapsamında ‘biyolojik çeşitliliğin korunması’ stratejik hedefine yönelik uygulama bölgeleri ‘tehlike altındaki endemik tür sayısı’, ‘biyolojik çeşitlilik gen kaynağı – nadir ve relik habitat alanları – endemizm merkezi büyüklüğü’ ve ‘kültür ırkı hayvan varlığı’ alt dizinleri doğrultusunda hesaplanmaktadır. Tehlike altındaki endemik tür sayısı ve kültür hayvan varlığı ‘adet’ biçiminde ifade edilirken, biyolojik çeşitlilik gen kaynağı – nadir ve relik habitat alanları – endemizm merkezi büyüklüğü hektar biçiminde ifade edilmektedir. Bu doğrultuda yapılan dizin değeri hesaplamaları, farklı birimlerle ifade edilen değerleri eş değerlere çevirerek bütüncül değerlendirilmesini sağlamaktadır. Daha açıklayıcı olması bakımından, çalışma devamında Ceylanpınar örneğinden ilerlenmektedir.

Adıyaman – Şanlıurfa – Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu’ndan derlenen verilere göre, TRC2 Bölgesi’nde toplam 53 adet endemik tür tehlike altında bulunmaktadır. İlçe ölçeğindeki incelemeler ise Harran’da 13, Birecik’te ise 1 adet endemik türün tehlike altında olduğunu göstermekte; buna bağlı olarak

alt dizin hesaplamasında maksimum değer=13, minimum değer=1 olarak belirlenmektedir. Ceylanpınar'da ise 3 adet endemik tür tehlike altında bulunmakta, buna bağlı olarak Ceylanpınar'a ilişkin dizin değeri hesaplamasına esas gerçek değer=3 olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda;

$$\text{Ceylanpınar Tehlike Altındaki Endemik Tür Dizin Değeri} = (3 - 1) / (13 - 1) = 0,17$$

olarak hesaplanmaktadır.

Adıyaman – Şanlıurfa – Diyarbakır Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu'ndan derlenen verilere göre, TRC2 Bölgesi'nde toplam 207.355 hektar relik ve nadir habitat alanı bulunmaktadır. En geniş alan 67.303 hektar ile Ceylanpınar'da yer almakta iken, en dar alan 1.736 hektar ile Akçakale'de bulunmaktadır. Buna göre Ceylanpınar için hesaplama esas gerçek değer=67.303, maksimum değer=67.303, minimum değer=1.736 olarak hesaplanmaktadır. Bu doğrultuda;

$$\text{Ceylanpınar Relik ve Nadir Habitat Alanları Dizin Değeri} = (67.303 - 1.736) / (67.303 - 1.736) = 1,00$$

olarak hesaplanmaktadır.

TÜİK Hayvancılık İstatistikleri Veri Tabanı'ndan yapılan derlemeler doğrultusunda, 2012 yılında TRC2 Bölgesi için kültür ırkı hayvan varlığı sayısı 117.510 olarak hesaplanmaktadır. En fazla kültür ırkı hayvan varlığı 17.060 hayvan ile Siverek'te, en az kültür ırkı hayvan varlığı ise 200 hayvan ile Hilvan'da yer almaktadır. Ceylanpınar'da ise 3.909 adet kültür ırkı hayvan bulunmaktadır. Buna bağlı olarak Ceylanpınar için dizin hesaplamasına esas maksimum değer= 17.060, minimum değer= 200, gerçek değer= 3.909 olarak hesaplanmaktadır. Bu doğrultuda;

$$\text{Ceylanpınar Kültür Irkı Hayvan Varlığı Dizin Değeri} = (3.909 - 200) / (17.060 - 200) = 0.22$$

olarak hesaplanmaktadır.

Ceylanpınar'ın aldığı alt dizin değerlerinin ortalaması doğrultusunda ise 'büyolojik çeşitliliğin korunması dizin değeri' hesaplanmaktadır. Bu doğrultuda;

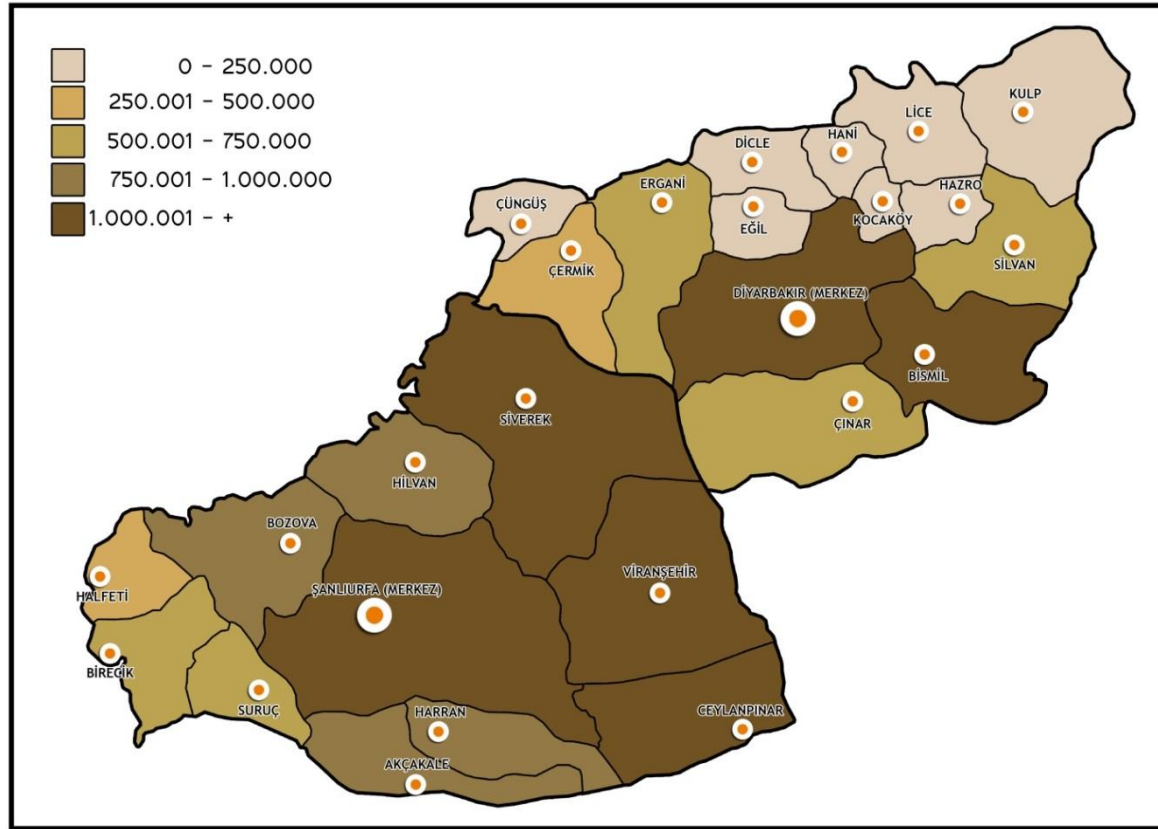
KARACADAĞ KALKINMA AJANSI

Ceylanpınar Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Dizin Değeri = $((0,17 + 1,00 + 0,22) / 3) = 0,46$

olarak hesaplanmaktadır.

VI. TRC2 BÖLGESİ TARIM SEKTÖRÜ MEVCUT DURUM ÇÖZÜMLEMESİ – ÖZET İLÇE TABLOLARI

Harita 1: TRC2 Bölgesi Tarım Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [Dekar]

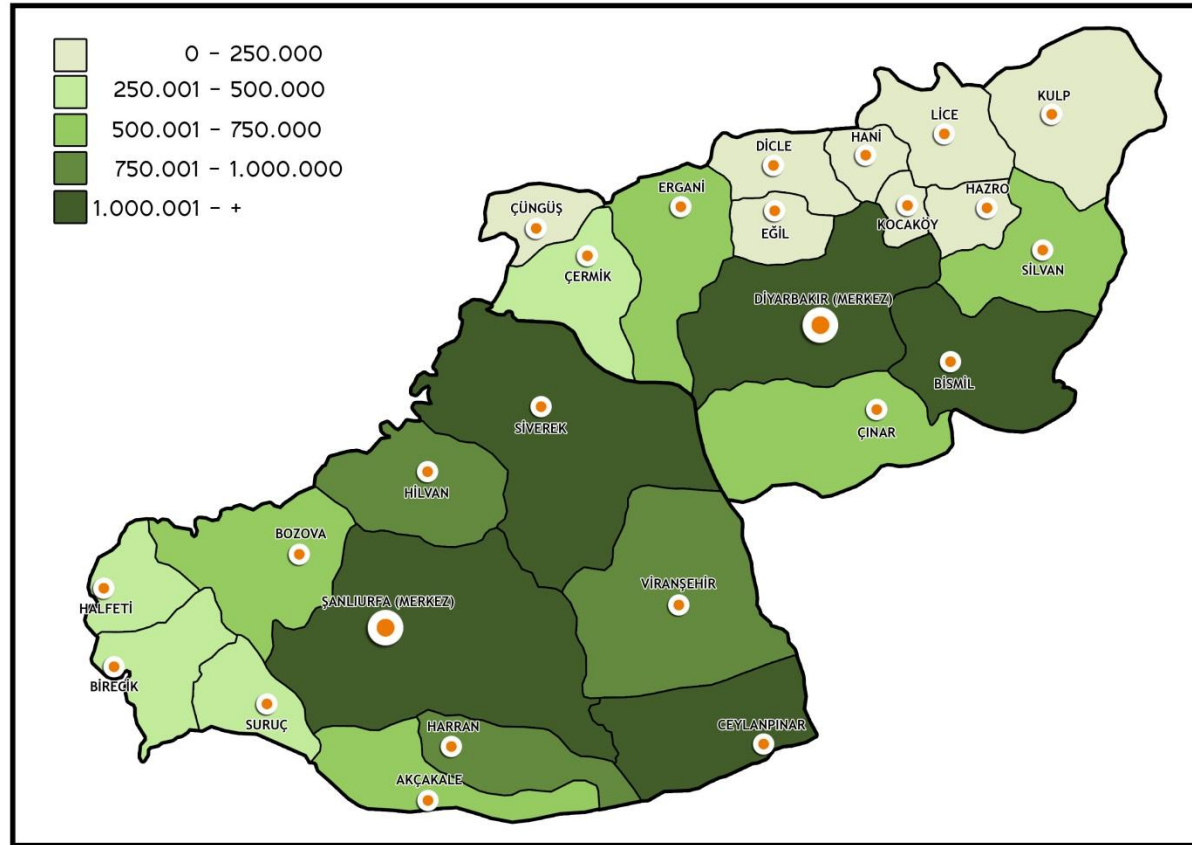
Kaynak: TÜİK, 2013 (d)

Tablo 170: TRC 2 Bölgesi Tarım Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [dekar]

Yıl	İlçe Adı	Toplam Alan	
		Dekar	% (Düşey)
2012	Bismil	1.117.131	6,80
2012	Çermik	251.054	1,53
2012	Çınar	597.707	3,64
2012	Çüngüş	77.871	0,47
2012	Dicle	208.935	1,27
2012	Eğil	102.005	0,62
2012	Ergani	669.834	4,08
2012	Hani	127.687	0,78
2012	Hazro	137.182	0,84
2012	Kocaköy	119.755	0,73
2012	Kulp	185.623	1,13
2012	Lice	100.982	0,61
2012	Silvan	660.171	4,02
2012	Diyarbakır	1.350.873	8,22
2012	Akçakale	821.495	5,00
2012	Birecik	650.781	3,96
2012	Bozova	899.006	5,47
2012	Ceylanpınar	929.213	5,66
2012	Halfeti	321.580	1,96
2012	Harran	820.469	4,99
2012	Hilvan	904.725	5,51
2012	Siverek	1.955.096	11,90
2012	Suruç	573.655	3,49
2012	Viranşehir	1.081.885	6,59
2012	Şanlıurfa	1.762.692	10,73
2012	TRC2	16.427.407	100,00

Kaynak: TÜİK, 2013 (d

Harita 2: TRC 2 Bölgesi Tahıllar ve Diğer Bitkisel Üretim Ekim Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [dekar]

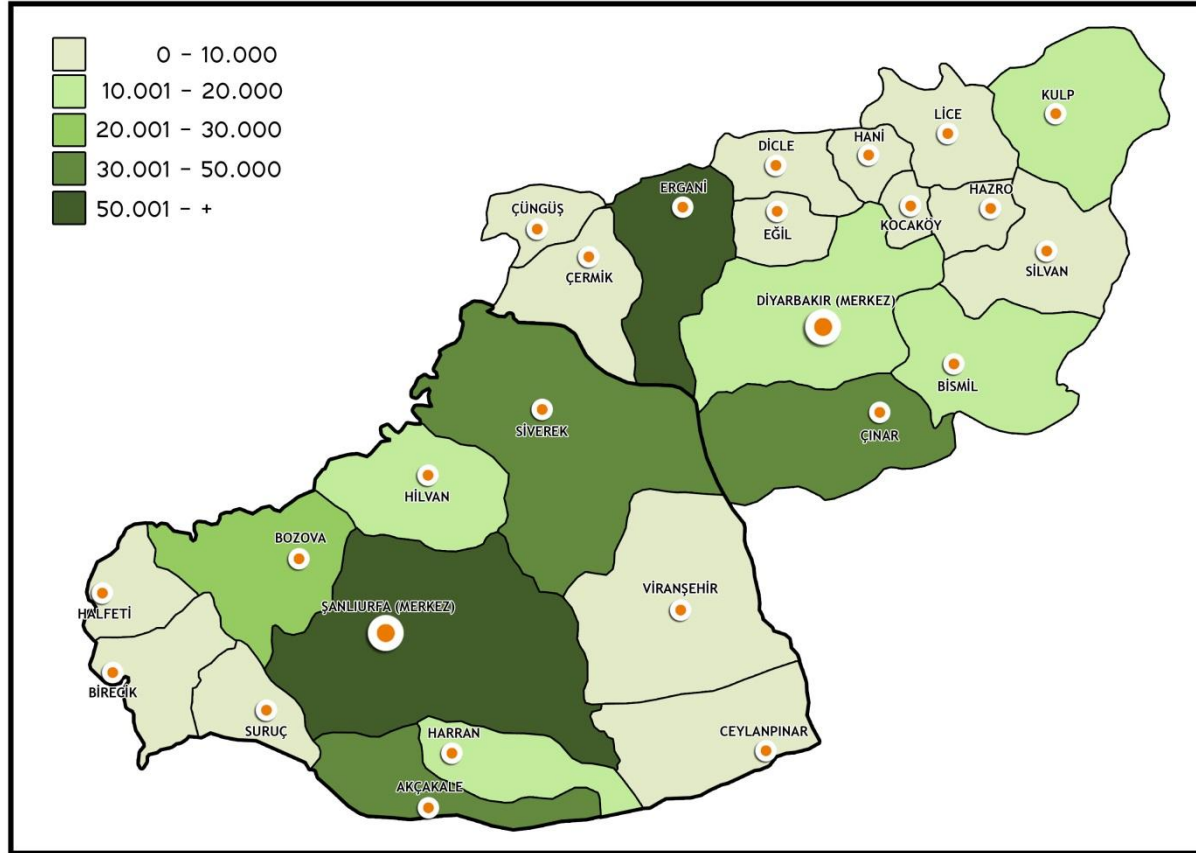
Kaynak: TÜİK, 2013

Tablo 171: TRC 2 Bölgesi Tahıllar ve Diğer Bitkisel Üretim Ekim Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [dekar]

Yıl	İlçe Adı	Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Ekilen Alanı	
		Dekar	% (Düşey)
2012	Bismil	1.103.799	8,47
2012	Çermik	183.235	1,41
2012	Çınar	561.085	4,31
2012	Çüngüş	22.052	0,17
2012	Dicle	156.731	1,20
2012	Eğil	75.180	0,58
2012	Ergani	558.017	4,28
2012	Hani	98.147	0,75
2012	Hazro	123.696	0,95
2012	Kocaköy	116.441	0,89
2012	Kulp	141.272	1,08
2012	Lice	85.835	0,66
2012	Silvan	627.829	4,82
2012	Diyarbakır	1.312.399	10,07
2012	Akçakale	699.641	5,37
2012	Birecik	211.111	1,62
2012	Bozova	530.384	4,07
2012	Ceylanpınar	680.445	5,22
2012	Halfeti	55.854	0,43
2012	Harran	391.144	3,00
2012	Hilvan	743.617	5,71
2012	Siverek	1.767.799	13,57
2012	Suruç	487.918	3,75
2012	Viranşehir	799.352	6,14
2012	Şanlıurfa	1.494.592	11,47

Kaynak: TÜİK, 2013 (d)

Harita 3: TRC 2 Bölgesi Sebze Bahçeleri Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [dekar]

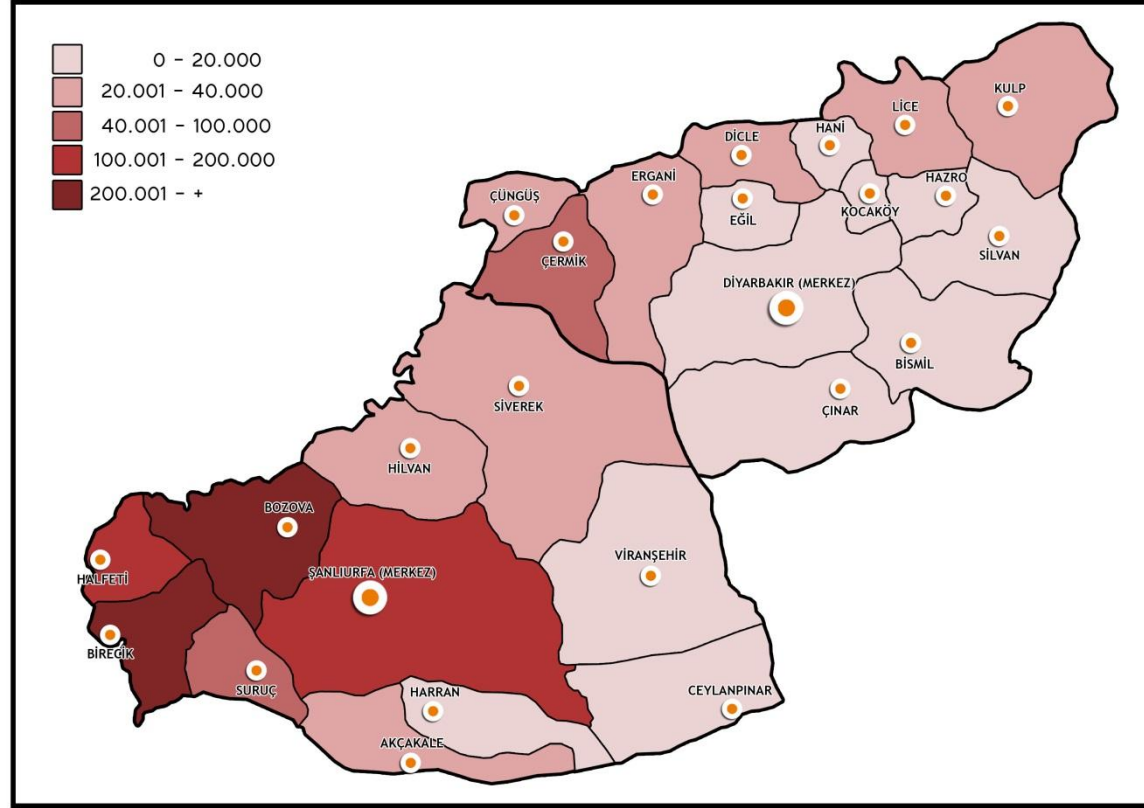
Kaynak: TÜİK, 2013 (d)

Tablo 172: TRC 2 Bölgesi Sebze Bahçeleri Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [dekar]

Yıl	İlçe Adı	Sebze Bahçeleri Alanı	
		Dekar	% (Düşey)
2012	Bismil	10.311	2,76
2012	Çermik	4.933	1,32
2012	Çınar	21.305	5,71
2012	Çüngüş	9.322	2,50
2012	Dicle	4.312	1,16
2012	Eğil	2.646	0,71
2012	Ergani	53.955	14,45
2012	Hani	5.799	1,55
2012	Hazro	2.524	0,68
2012	Kocaköy	2.779	0,74
2012	Kulp	15.404	4,13
2012	Lice	7.470	2,00
2012	Silvan	8.096	2,17
2012	Diyarbakır	18.558	4,97
2012	Akçakale	7.000	1,88
2012	Birecik	8.700	2,33
2012	Bozova	39.026	10,45
2012	Ceylanpınar	3.013	0,81
2012	Halfeti	0	0,00
2012	Harran	10.006	2,68
2012	Hilvan	16.240	4,35
2012	Siverek	51.018	13,67
2012	Suruç	489	0,13
2012	Viranşehir	7.800	2,09
2012	Şanlıurfa	62.625	16,77
2012	TRC2	373.331	100,00

Kaynak: TÜİK, 2013 (d)

Harita 4: TRC 2 Bölgesi Meyveler, İçecekler ve Baharat Bitkileri Ekim Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [dekar]

Kaynak: TÜİK, 2013 (d)

Tablo 173: TRC 2 Bölgesi Meyveler, İçecekler ve Baharat Bitkileri Ekim Alanlarının İlçelere Dağılımı (2012) [dekar]

Yıl	İlçe Adı	Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkilerinin Alanı	
		Dekar	% (Düşey)
2012	Bismil	3.021	0,22
2012	Çermik	50.386	3,60
2012	Çınar	14.317	1,02
2012	Çüngüş	29.497	2,11
2012	Dicle	26.892	1,92
2012	Eğil	14.179	1,01
2012	Ergani	37.862	2,71
2012	Hani	17.741	1,27
2012	Hazro	9.462	0,68
2012	Kocaköy	535	0,04
2012	Kulp	24.447	1,75
2012	Lice	7.027	0,50
2012	Silvan	14.746	1,05
2012	Diyarbakır	1.916	0,14
2012	Akçakale	19.831	1,42
2012	Birecik	335.559	23,99
2012	Bozova	257.452	18,41
2012	Ceylanpınar	35.134	2,51
2012	Halfeti	159.427	11,40
2012	Harran	2.416	0,17
2012	Hilvan	43.473	3,11
2012	Siverek	36.641	2,62
2012	Suruç	45.904	3,28
2012	Viranşehir	5.362	0,38
2012	Şanlıurfa	205.465	14,69
2012	TRC2	1.398.692	100,00

Kaynak: TÜİK, 2013 (d)

Tablo 174: TRC 2 Bölgesi Tahıllar Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %]

Yıl	İl Adı	İlçe Adı	Ürün adı	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2012	Diyarbakır	Bismil	Buğday (Durum)	250.188	250.188	6.928	277
2012	Diyarbakır	Bismil	Buğday (Diğer)	412.115	412.115	124.542	302
2012	Diyarbakır	Bismil	Mısır (Dane)	76.595	76.595	64.481	842
2012	Diyarbakır	Bismil	Arpa (Biralık)	0			
2012	Diyarbakır	Bismil	Arpa (Diğer)	106	106	39.928	377
2012	Diyarbakır	Çermik	Buğday (Durum)	62.293	62.293	13.566	218
2012	Diyarbakır	Çermik	Buğday (Diğer)	3.837	3.837	9.169	239
2012	Diyarbakır	Çermik	Mısır (Dane)	233	233	169	725
2012	Diyarbakır	Çermik	Çeltik	2.419	2.419	934	386
2012	Diyarbakır	Çermik	Arpa (Biralık)	0			
2012	Diyarbakır	Çermik	Arpa (Diğer)	50	50	15.541	311
2012	Diyarbakır	Çınar	Buğday (Durum)	305.956	305.956	120.185	393
2012	Diyarbakır	Çınar	Buğday (Diğer)	72.225	72.225	32.682	453
2012	Diyarbakır	Çınar	Mısır (Dane)	5.348	5.348	4.577	856
2012	Diyarbakır	Çınar	Çeltik	5.184	5.184	2.379	459
2012	Diyarbakır	Çınar	Arpa (Biralık)	0			
2012	Diyarbakır	Çınar	Arpa (Diğer)	67	67	27.299	407
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Buğday (Durum)	0			
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Buğday (Diğer)	15.077	15.077	317	210
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Mısır (Dane)	237	237	89	376
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Arpa (Biralık)	0			
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Arpa (Diğer)	5	5	927	185
2012	Diyarbakır	Dicle	Buğday (Durum)	5.507	5.507	1.401	254
2012	Diyarbakır	Dicle	Buğday (Diğer)	114.708	114.708	30.339	264
2012	Diyarbakır	Dicle	Arpa (Biralık)	0			
2012	Diyarbakır	Dicle	Arpa (Diğer)	525	525	1.632	311
2012	Diyarbakır	Dicle	Darı	966	957	240	251
2012	Diyarbakır	Dicle	Buğday (Durum)	18.056	18.056	4.695	260
2012	Diyarbakır	Dicle	Buğday (Diğer)	21.667	21.667	585	270
2012	Diyarbakır	Dicle	Arpa (Biralık)	0			
2012	Diyarbakır	Dicle	Arpa (Diğer)	15	15	5.145	343
2012	Diyarbakır	Ergani	Buğday (Durum)	112.851	112.851	32.095	284
2012	Diyarbakır	Ergani	Buğday (Diğer)	204.768	204.768	59.876	292
2012	Diyarbakır	Ergani	Mısır (Dane)	837	837	622	743
2012	Diyarbakır	Ergani	Çeltik	4	4	1.836	459
2012	Diyarbakır	Ergani	Arpa (Biralık)	0			
2012	Diyarbakır	Ergani	Arpa (Diğer)	110	110	3.773	343
2012	Diyarbakır	Ergani	Darı	11.165	11.061	1.383	125
2012	Diyarbakır	Hani	Buğday (Durum)	44.237	44.237	12.513	283
2012	Diyarbakır	Hani	Buğday (Diğer)	11.375	11.375	3.424	301

2012	Diyarbakır	Hani	Arpa (Biralık)	0			
2012	Diyarbakır	Hani	Arpa (Diğer)	185	185	6.073	328
2012	Diyarbakır	Hazro	Buğday (Durum)	1.445	1.445	381	264
2012	Diyarbakır	Hazro	Buğday (Diğer)	110.925	110.925	30.049	271
2012	Diyarbakır	Hazro	Çeltik	300	300	98	327
2012	Diyarbakır	Hazro	Arpa (Biralık)	0			
2012	Diyarbakır	Hazro	Arpa (Diğer)	4	4	1.296	324
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Buğday (Durum)	1.138	1.138	271	238
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Buğday (Diğer)	108.337	108.337	30.378	280
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Çeltik	369	369	135	366
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Arpa (Biralık)	0			
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Arpa (Diğer)	42	42	1.646	392
2012	Diyarbakır	Kulp	Buğday (Durum)	44.463	44.463	11.411	257
2012	Diyarbakır	Kulp	Buğday (Diğer)	27.084	27.084	756	279
2012	Diyarbakır	Kulp	Mısır (Dane)	195	195	93	477
2012	Diyarbakır	Kulp	Çeltik	110	110	24	220
2012	Diyarbakır	Kulp	Arpa (Biralık)	0			
2012	Diyarbakır	Kulp	Arpa (Diğer)	42	42	936	223
2012	Diyarbakır	Kulp	Çavdar	0			180
2012	Diyarbakır	Kulp	Darı	241	239	30	125
2012	Diyarbakır	Lice	Buğday (Durum)	83.058	83.058	20.927	252
2012	Diyarbakır	Lice	Buğday (Diğer)	1.806	1.806	637	353
2012	Diyarbakır	Lice	Arpa (Biralık)	0			
2012	Diyarbakır	Lice	Arpa (Diğer)	595	595	173	291
2012	Diyarbakır	Silvan	Buğday (Durum)	399.042	399.042	96.901	243
2012	Diyarbakır	Silvan	Buğday (Diğer)	85	85	2.295	270
2012	Diyarbakır	Silvan	Mısır (Dane)	33.651	33.651	2.857	849
2012	Diyarbakır	Silvan	Arpa (Biralık)	0			
2012	Diyarbakır	Silvan	Arpa (Diğer)	10	10	328	328
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Buğday (Durum)	105.990	105.990	49.810	0
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Buğday (Diğer)	769.867	769.867	248.120	0
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Çeltik	905	905	2.891	3
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Arpa (Diğer)	184	184	38.668	210
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Mısır (Dane)	13.817	13.817	14.497	1
2012	Şanlıurfa	Akçakale	Buğday (Durum)	63	63	28	436
2012	Şanlıurfa	Akçakale	Buğday (Diğer)	211	211	88	417
2012	Şanlıurfa	Akçakale	Mısır (Dane)	300	300	223	743
2012	Şanlıurfa	Akçakale	Arpa (Biralık)	0			
2012	Şanlıurfa	Akçakale	Arpa (Diğer)	40	40	14	355
2012	Şanlıurfa	Birecik	Buğday (Durum)	18	18	4	245
2012	Şanlıurfa	Birecik	Buğday (Diğer)	0			
2012	Şanlıurfa	Birecik	Mısır (Dane)	195	195	147	754
2012	Şanlıurfa	Birecik	Arpa (Biralık)	0			
2012	Şanlıurfa	Birecik	Arpa (Diğer)	146	146	36	246
2012	Şanlıurfa	Bozova	Buğday (Durum)	21	21	8	386
2012	Şanlıurfa	Bozova	Buğday (Diğer)	60	60	24	409
2012	Şanlıurfa	Bozova	Mısır (Dane)	1	1	923	827
2012	Şanlıurfa	Bozova	Arpa (Biralık)	78	78	24	310
2012	Şanlıurfa	Bozova	Arpa (Diğer)	201	201	58	289

2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Buğday (Durum)	45	45	12	276
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Buğday (Diğer)	478	478	169	353
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Mısır (Dane)	240	240	178	743
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Arpa (Biralık)	0			
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Arpa (Diğer)	1	1	491	491
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Buğday (Durum)	0			
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Buğday (Diğer)	1	1	395	292
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Arpa (Biralık)	0			
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Arpa (Diğer)	41	41	10	248
2012	Şanlıurfa	Harran	Buğday (Durum)	36	36	15	408
2012	Şanlıurfa	Harran	Buğday (Diğer)	108	108	40	373
2012	Şanlıurfa	Harran	Mısır (Dane)	80	80	52	648
2012	Şanlıurfa	Harran	Arpa (Biralık)	0			
2012	Şanlıurfa	Harran	Arpa (Diğer)	36	36	14	389
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Buğday (Durum)	8	8	2	256
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Buğday (Diğer)	196	196	69	353
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Mısır (Dane)	16	16	12	736
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Çeltik	0			459
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Arpa (Biralık)	0			
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Arpa (Diğer)	318	318	95	299
2012	Şanlıurfa	Siverek	Buğday (Durum)	690	690	270	391
2012	Şanlıurfa	Siverek	Buğday (Diğer)	61	61	25	411
2012	Şanlıurfa	Siverek	Mısır (Dane)	60	60	43	724
2012	Şanlıurfa	Siverek	Çeltik	16	16	7	459
2012	Şanlıurfa	Siverek	Arpa (Biralık)	12	12	4	333
2012	Şanlıurfa	Siverek	Arpa (Diğer)	549	549	163	296
2012	Şanlıurfa	Suruç	Buğday (Durum)	163	163	44	271
2012	Şanlıurfa	Suruç	Buğday (Diğer)	14	14	6	456
2012	Şanlıurfa	Suruç	Mısır (Dane)	837	837	692	827
2012	Şanlıurfa	Suruç	Arpa (Biralık)	0			
2012	Şanlıurfa	Suruç	Arpa (Diğer)	231	231	68	296
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Buğday (Durum)	370	370	152	410
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Buğday (Diğer)	74	74	31	419
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Mısır (Dane)	130	130	87	672
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Arpa (Biralık)	0			
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Arpa (Diğer)	55	55	22	409
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Buğday (Durum)	147	147	41	276
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Buğday (Diğer)	300	300	92	307
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Mısır (Dane)	15	15	11	759
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Arpa (Biralık)	0			
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Arpa (Diğer)	250	250	76	303

Kaynak: TÜİK, 2013 (d)

Tablo 175: TRC 2 Bölgesi Patates – Kuru Baklagiller – Yenilebilir Kök ve Yumrular Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %

Yıl	İl Adı	İlçe Adı	Ürün adı	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2012	Diyarbakır	Bismil	Fasulye (Kuru)	0			
2012	Diyarbakır	Bismil	Mercimek (Kırmızı)	146	146	32.884	225
2012	Diyarbakır	Çermik	Fasulye (Kuru)	0			
2012	Diyarbakır	Çermik	Mercimek (Kırmızı)	16	16	3.488	218
2012	Diyarbakır	Çınar	Fasulye (Kuru)	0			
2012	Diyarbakır	Çınar	Mercimek (Kırmızı)	25	25	575	230
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Fasulye (Kuru)	50	50	10	200
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Mercimek (Kırmızı)	45	45	6	133
2012	Diyarbakır	Dicle	Fasulye (Kuru)	400	400	106	265
2012	Diyarbakır	Dicle	Mercimek (Kırmızı)	665	665	1.197	180
2012	Diyarbakır	Dicle	Burçak (Dane)	513	5.082	401	79
2012	Diyarbakır	Dicle	Mürdümük (Dane)	2.414	2.391	179	75
2012	Diyarbakır	Dicle	Fasulye (Kuru)	0			
2012	Diyarbakır	Dicle	Mercimek (Kırmızı)	3	3	537	179
2012	Diyarbakır	Ergani	Mercimek (Kırmızı)	42	42	7.518	179
2012	Diyarbakır	Hani	Mercimek (Kırmızı)	48	48	859	179
2012	Diyarbakır	Hani	Burçak (Dane)	3.742	3.707	404	109
2012	Diyarbakır	Hazro	Mercimek (Kırmızı)	45	45	923	205
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Mercimek (Kırmızı)	850	850	163	192
2012	Diyarbakır	Kulp	Fasulye (Kuru)	1	1	290	290
2012	Diyarbakır	Kulp	Mercimek (Kırmızı)	10	10	102	102
2012	Diyarbakır	Lice	Mercimek (Kırmızı)	110	110	17	155
2012	Diyarbakır	Silvan	Mercimek (Kırmızı)	87	87	18.966	218
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Mercimek (Kırmızı)	87	87	19.624	226
2012	Şanlıurfa	Akçakale	Mercimek (Kırmızı)	5	5	821	154
2012	Şanlıurfa	Birecik	Bakla (Yemeklik)	91	90	12	134
2012	Şanlıurfa	Birecik	Mercimek (Kırmızı)	14	14	3	179
2012	Şanlıurfa	Birecik	Burçak (Dane)	4	4	185	50
2012	Şanlıurfa	Bozova	Mercimek (Kırmızı)	48	48	8	170
2012	Şanlıurfa	Bozova	Burçak (Dane)	1	1	85	84
2012	Şanlıurfa	Bozova	Mürdümük (Dane)	1	1	85	84
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Mercimek (Kırmızı)	40	40	7	175
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Mercimek (Kırmızı)	3	3	537	179
2012	Şanlıurfa	Harran	Mercimek (Kırmızı)	9	9	2	174
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Patates (Diğer)	604	598	2	3
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Mercimek (Kırmızı)	129	129	23	179
2012	Şanlıurfa	Siverek	Mercimek (Kırmızı)	227	227	44	192
2012	Şanlıurfa	Suruç	Mercimek (Kırmızı)	60	60	12	192
2012	Şanlıurfa	Suruç	Burçak (Dane)	2	2	280	117
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Mercimek (Kırmızı)	90	90	19	212
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Mercimek (Kırmızı)	190	190	34	179
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Burçak (Dane)	3	3	216	67

Kaynak: TÜİK, 2013 (d)

Tablo 176: TRC 2 Bölgesi Saman ve OtGrubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012)
[dekar – ton – %]

Yıl	İl Adı	İlçe Adı	Ürün adı	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2012	Diyarbakır	Bismil	Mısır (Silajlık)	8	8	48	600
2012	Diyarbakır	Çermik	Fiğ (Yeşil Ot)	905	897	1.125	1.254
2012	Diyarbakır	Çınar	Mısır (Silajlık)	3	3	135	45
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Fiğ (Yeşil Ot)	235	233	97	418
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Yonca (Yeşil Ot)	1.328	1.315	2.694	2.049
2012	Diyarbakır	Dicle	Fiğ (Yeşil Ot)	1.086	1.076	108	1.004
2012	Diyarbakır	Dicle	Mısır (Silajlık)	290	290	1.378	4.752
2012	Diyarbakır	Dicle	Fiğ (Yeşil Ot)	712	705	142	201
2012	Diyarbakır	Dicle	Burçak (Yeşil Ot)	145	143	108	753
2012	Diyarbakır	Dicle	Mısır (Silajlık)	927	927	3.708	4
2012	Diyarbakır	Ergani	Fiğ (Yeşil Ot)	1.207	1.196	1	836
2012	Diyarbakır	Ergani	Burçak (Yeşil Ot)	1.207	1.196	800	669
2012	Diyarbakır	Ergani	Yonca (Yeşil Ot)	1.931	1.913	1.599	836
2012	Diyarbakır	Ergani	Mısır (Silajlık)	100	100	350	35
2012	Diyarbakır	Hani	Fiğ (Yeşil Ot)	9.898	9.805	656	669
2012	Diyarbakır	Hani	Yonca (Yeşil Ot)	1.147	1.136	1.901	1.673
2012	Diyarbakır	Hani	Mısır (Silajlık)	400	400	14	35
2012	Diyarbakır	Hazro	Fiğ (Yeşil Ot)	1.026	1.016	680	669
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Fiğ (Yeşil Ot)	57	56	47	836
2012	Diyarbakır	Kulp	Fiğ (Yeşil Ot)	6.035	5.979	4.998	836
2012	Diyarbakır	Kulp	Yonca (Yeşil Ot)	1.086	1.076	585	544
2012	Diyarbakır	Kulp	Korunga (Yeşil Ot)	966	957	560	585
2012	Diyarbakır	Kulp	Mısır (Silajlık)	400	400	1	25
2012	Diyarbakır	Lice	Fiğ (Yeşil Ot)	53	53	35	660
2012	Diyarbakır	Lice	Burçak (Yeşil Ot)	43	43	29	669
2012	Diyarbakır	Lice	Yonca (Yeşil Ot)	45	44	35	800
2012	Diyarbakır	Lice	Mısır (Silajlık)	560	560	560	1
2012	Diyarbakır	Silvan	Fiğ (Yeşil Ot)	543	538	450	836
2012	Diyarbakır	Silvan	Mısır (Silajlık)	5	5	20	4
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Mısır (Silajlık)	20	20	149	7
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Fiğ (Yeşil Ot)	121	120	70	1
2012	Şanlıurfa	Birecik	Fiğ (Yeşil Ot)	785	777	545	702
2012	Şanlıurfa	Birecik	Mısır (Silajlık)	2	2	4	2
2012	Şanlıurfa	Bozova	Fiğ (Yeşil Ot)	241	239	400	2
2012	Şanlıurfa	Bozova	Burçak (Yeşil Ot)	36	36	26	722
2012	Şanlıurfa	Bozova	Mısır (Silajlık)	4	4	18	5
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Yonca (Yeşil Ot)	5	5	8	2

2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Yulaf (Yeşil Ot)	5	5	871	174
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Mısır (Silajlık)	6	6	15	2
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Fiğ (Yeşil Ot)	604	598	275	460
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Burçak (Yeşil Ot)	4	4	2	418
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Sorgum (Yeşil Ot)	72	72	36	502
2012	Şanlıurfa	Siverek	Fiğ (Yeşil Ot)	18	18	5	278
2012	Şanlıurfa	Siverek	Yonca (Yeşil Ot)	142	141	118	836
2012	Şanlıurfa	Siverek	Mısır (Silajlık)	15	15	15	1
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Yonca (Yeşil Ot)	157	155	130	836
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Mısır (Silajlık)	14	14	70	5

Kaynak: TÜİK, 2013 (d)

Tablo 177: TRC 2 Bölgesi Yağlı Tohumlar Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012)
[dekar – ton – %]

Yıl	İl Adı	İlçe Adı	Ürün adı	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2012	Diyarbakır	Bismil	Pamuk Tohumu (Çiğit)	127	127	30.074	237
2012	Diyarbakır	Çermik	Ayçiçeği (Yağlık)	515	515	50	97
2012	Diyarbakır	Çermik	Pamuk Tohumu (Çiğit)	75	75	1.776	237
2012	Diyarbakır	Çınar	Soya	500	500	150	300
2012	Diyarbakır	Çınar	Pamuk Tohumu (Çiğit)	80	80	21.312	266
2012	Diyarbakır	Dicle	Pamuk Tohumu (Çiğit)	300	300	76	253
2012	Diyarbakır	Dicle	Pamuk Tohumu (Çiğit)	156	156	3.232	207
2012	Diyarbakır	Ergani	Ayçiçeği (Yağlık)	26.423	26.423	3.478	132
2012	Diyarbakır	Ergani	Pamuk Tohumu (Çiğit)	12	12	3.126	261
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Pamuk Tohumu (Çiğit)	240	240	60	250
2012	Diyarbakır	Silvan	Pamuk Tohumu (Çiğit)	8	8	2.013	252
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Pamuk Tohumu (Çiğit)	203	203	41.986	207
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Ayçiçeği (Yağlık)	1.473	1.473	209	0
2012	Şanlıurfa	Akçakale	Pamuk Tohumu (Çiğit)	430	430	118	274
2012	Şanlıurfa	Birecik	Aspir	26	26	2	90
2012	Şanlıurfa	Birecik	Pamuk Tohumu (Çiğit)	1	1	330	239
2012	Şanlıurfa	Bozova	Susam	121	120	7	58
2012	Şanlıurfa	Bozova	Aspir	3	3	120	40
2012	Şanlıurfa	Bozova	Pamuk Tohumu (Çiğit)	109	109	31	281
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Soya	486	486	53	109
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Ayçiçeği (Yağlık)	7	7	2	244
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Aspir	699	699	105	150
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Pamuk Tohumu (Çiğit)	75	75	21	283
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Ayçiçeği (Yağlık)	1	1	189	135
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Aspir	3	3	265	88
2012	Şanlıurfa	Harran	Aspir	0			
2012	Şanlıurfa	Harran	Pamuk Tohumu (Çiğit)	250	250	62	249

2012	Şanlıurfa	Hilvan	Pamuk Tohumu (Çiğit)	93	93	26	280
2012	Şanlıurfa	Siverek	Ayçiçeği (Yağlık)	2	2	492	234
2012	Şanlıurfa	Siverek	Susam	5	5	220	46
2012	Şanlıurfa	Siverek	Aspir	805	805	60	75
2012	Şanlıurfa	Siverek	Pamuk Tohumu (Çiğit)	214	214	61	283
2012	Şanlıurfa	Suruç	Aspir	290	290	17	59
2012	Şanlıurfa	Suruç	Pamuk Tohumu (Çiğit)	20	20	6	279
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Pamuk Tohumu (Çiğit)	255	255	69	270
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Susam	604	598	50	84
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Aspir	140	140	10	71
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Pamuk Tohumu (Çiğit)	621	621	171	276

Kaynak: TÜİK, 2013 (d)

Tablo 178: TRC 2 Bölgesi Tekstilde Kullanılan Ham Bitkiler Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %]

Yıl	İl Adı	İlçe Adı	Ürün adı	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
2012	Diyarbakır	Bismil	Pamuk (Kütlü)	127	127	508	400
2012	Diyarbakır	Bismil	Pamuk (Lif)	127	127	18.796	148
2012	Diyarbakır	Çermik	Pamuk (Kütlü)	75	75	3	400
2012	Diyarbakır	Çermik	Pamuk (Lif)	75	75	111	148
2012	Diyarbakır	Çınar	Pamuk (Kütlü)	80	80	36	450
2012	Diyarbakır	Çınar	Pamuk (Lif)	80	80	1.332	167
2012	Diyarbakır	Dicle	Pamuk (Kütlü)	300	300	129	430
2012	Diyarbakır	Dicle	Pamuk (Lif)	300	300	48	160
2012	Diyarbakır	Dicle	Pamuk (Kütlü)	156	156	546	350
2012	Diyarbakır	Dicle	Pamuk (Lif)	156	156	202	129
2012	Diyarbakır	Ergani	Pamuk (Kütlü)	12	12	528	440
2012	Diyarbakır	Ergani	Pamuk (Lif)	12	12	1.954	163
2012	Diyarbakır	Hani	Pamuk (Kütlü)	0			
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Pamuk (Kütlü)	240	240	101	421
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Pamuk (Lif)	240	240	37	154
2012	Diyarbakır	Silvan	Pamuk (Kütlü)	8	8	34	425
2012	Diyarbakır	Silvan	Pamuk (Lif)	8	8	1.258	159
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Pamuk (Kütlü)	203	203	2.908	14
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Pamuk (Lif)	203	203	26.241	129
2012	Şanlıurfa	Akçakale	Pamuk (Kütlü)	430	430	199	462
2012	Şanlıurfa	Akçakale	Pamuk (Lif)	430	430	74	171
2012	Şanlıurfa	Birecik	Pamuk (Kütlü)	1	1	558	404
2012	Şanlıurfa	Birecik	Pamuk (Lif)	1	1	206	149
2012	Şanlıurfa	Bozova	Pamuk (Kütlü)	109	109	52	475
2012	Şanlıurfa	Bozova	Pamuk (Lif)	109	109	19	176
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Pamuk (Kütlü)	75	75	36	477
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Pamuk (Lif)	75	75	13	177
2012	Şanlıurfa	Harran	Pamuk (Kütlü)	250	250	105	421
2012	Şanlıurfa	Harran	Pamuk (Lif)	250	250	39	156
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Pamuk (Kütlü)	93	93	44	472
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Pamuk (Lif)	93	93	16	175
2012	Şanlıurfa	Siverek	Pamuk (Kütlü)	214	214	102	479
2012	Şanlıurfa	Siverek	Pamuk (Lif)	214	214	38	177
2012	Şanlıurfa	Suruç	Pamuk (Kütlü)	20	20	9	472
2012	Şanlıurfa	Suruç	Pamuk (Lif)	20	20	3	175
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Pamuk (Kütlü)	255	255	116	456
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Pamuk (Lif)	255	255	43	169
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Pamuk (Kütlü)	621	621	289	466
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Pamuk (Lif)	621	621	107	172

Kay: TÜİK, 2013 (d)

Tablo 179: TRC 2 Bölgesi Kök ve Yumru Sebzeler Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %]

Yıl	İl Adı	İlçe Adı	Ürün adı	Ekilen Alan(Dekar)	Üretim(Ton)
2.012	Diyarbakır	Bismil	Soğan (Taze)	10	12
2.012	Diyarbakır	Çermik	Soğan (Kuru)	217	360
2.012	Diyarbakır	Çermik	Sarımsak (Kuru)	14	5
2.012	Diyarbakır	Çınar	Soğan (Kuru)	785	1.138
2.012	Diyarbakır	Çınar	Sarımsak (Kuru)	60	20
2.012	Diyarbakır	Çüngüş	Soğan (Taze)	23	16
2.012	Diyarbakır	Çüngüş	Soğan (Kuru)	121	100
2.012	Diyarbakır	Çüngüş	Sarımsak (Taze)	15	7
2.012	Diyarbakır	Çüngüş	Sarımsak (Kuru)	127	53
2.012	Diyarbakır	Dicle	Soğan (Kuru)	12	19
2.012	Diyarbakır	Dicle	Sarımsak (Kuru)	5	3
2.012	Diyarbakır	Ergani	Soğan (Taze)	310	279
2.012	Diyarbakır	Ergani	Soğan (Kuru)	604	950
2.012	Diyarbakır	Ergani	Sarımsak (Kuru)	131	65
2.012	Diyarbakır	Ergani	Turp (Kırmızı)	30	45
2.012	Diyarbakır	Hani	Soğan (Taze)	360	450
2.012	Diyarbakır	Hani	Soğan (Kuru)	1.629	2.565
2.012	Diyarbakır	Hazro	Soğan (Taze)	4	3
2.012	Diyarbakır	Kocaköy	Soğan (Taze)	30	7
2.012	Diyarbakır	Kocaköy	Soğan (Kuru)	54	104
2.012	Diyarbakır	Kulp	Soğan (Taze)	105	105
2.012	Diyarbakır	Kulp	Soğan (Kuru)	1.207	600
2.012	Diyarbakır	Kulp	Sarımsak (Taze)	510	204
2.012	Diyarbakır	Kulp	Sarımsak (Kuru)	302	13
2.012	Diyarbakır	Lice	Soğan (Kuru)	380	474
2.012	Diyarbakır	Silvan	Soğan (Kuru)	1.147	950
2.012	Diyarbakır	Silvan	Sarımsak (Taze)	100	128
2.012	Diyarbakır	Silvan	Sarımsak (Kuru)	664	550
2.012	Diyarbakır	Diyarbakır	Soğan (Taze)	40	32
2.012	Diyarbakır	Diyarbakır	Soğan (Kuru)	18	30
2.012	Diyarbakır	Diyarbakır	Sarımsak (Taze)	10	5
2.012	Diyarbakır	Diyarbakır	Pırasa	20	30
2.012	Diyarbakır	Diyarbakır	Turp (Kırmızı)	10	28
2.012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Soğan (Taze)	1.000	2.000
2.012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Soğan (Kuru)	1.207	2.001

2.012	Şanlıurfa	Birecik	Soğan (Taze)	215	355
2.012	Şanlıurfa	Birecik	Soğan (Kuru)	785	1.138
2.012	Şanlıurfa	Birecik	Sarımsak (Taze)	1.134	2.506
2.012	Şanlıurfa	Birecik	Sarımsak (Kuru)	2.655	11
2.012	Şanlıurfa	Birecik	Havuç	15	29
2.012	Şanlıurfa	Birecik	Turp (Kırmızı)	32	72
2.012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Soğan (Taze)	35	70
2.012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Soğan (Kuru)	604	175
2.012	Şanlıurfa	Siverek	Soğan (Taze)	400	800
2.012	Şanlıurfa	Siverek	Soğan (Kuru)	3.018	5.001
2.012	Şanlıurfa	Suruç	Soğan (Taze)	100	200

Kaynak: TÜİK, 2013 (d)

Tablo 180: : TRC 2 Bölgesi Meyvesi için Yetiştirilen Sebzeler Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %]

Yıl	İl Adı	İlçe Adı	Ürün adı	Ekilen Alan(Dekar)	Üretim(Ton)
2012	Diyarbakır	Bismil	Domates (Sofralık)	1200	7166
2012	Diyarbakır	Bismil	Domates (Salçalık)	350	854
2012	Diyarbakır	Bismil	Hıyar (Sofralık)	647	2404
2012	Diyarbakır	Bismil	Biber (Dolmalık)	500	650
2012	Diyarbakır	Bismil	Biber (Sivri)	400	520
2012	Diyarbakır	Bismil	Patlıcan	950	285
2012	Diyarbakır	Bismil	Kavun	200	700
2012	Diyarbakır	Bismil	Karpuz	425	17425
2012	Diyarbakır	Çermik	Domates (Sofralık)	600	2929
2012	Diyarbakır	Çermik	Hıyar (Sofralık)	300	900
2012	Diyarbakır	Çermik	Biber (Dolmalık)	750	15
2012	Diyarbakır	Çermik	Biber (Sivri)	450	900
2012	Diyarbakır	Çermik	Patlıcan	650	195
2012	Diyarbakır	Çermik	Kabak (Sakız)	5	25
2012	Diyarbakır	Çermik	Fasulye (Taze)	23	23
2012	Diyarbakır	Çermik	Kavun	660	1683
2012	Diyarbakır	Çermik	Karpuz	125	375
2012	Diyarbakır	Çınar	Domates (Sofralık)	15	5858
2012	Diyarbakır	Çınar	Hıyar (Sofralık)	131	266
2012	Diyarbakır	Çınar	Biber (Dolmalık)	700	14
2012	Diyarbakır	Çınar	Biber (Sivri)	500	1
2012	Diyarbakır	Çınar	Patlıcan	500	15
2012	Diyarbakır	Çınar	Kavun	3	9
2012	Diyarbakır	Çınar	Karpuz	13	65
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Domates (Sofralık)	355	8836
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Domates (Salçalık)	980	2095
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Hıyar (Sofralık)	1678	4195
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Hıyar (Turşuluk)	8	18
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Biber (Dolmalık)	210	210
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Biber (Sivri)	205	205
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Patlıcan	305	610
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Kabak (Sakız)	12	12
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Balkabağı	10	9
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Fasulye (Taze)	14	840
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Kavun	205	410
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Karpuz	459	1377
2012	Diyarbakır	Dicle	Domates (Sofralık)	750	1611
2012	Diyarbakır	Dicle	Domates (Salçalık)	200	439
2012	Diyarbakır	Dicle	Hıyar (Sofralık)	350	770
2012	Diyarbakır	Dicle	Acur	75	113
2012	Diyarbakır	Dicle	Biber (Dolmalık)	25	33
2012	Diyarbakır	Dicle	Biber (Sivri)	17	20
2012	Diyarbakır	Dicle	Patlıcan	145	341
2012	Diyarbakır	Dicle	Kavun	1475	2213

2012	Diyarbakır	Dicle	Karpuz	13	221
2012	Diyarbakır	Eğil	Domates (Sofralık)	58	170
2012	Diyarbakır	Eğil	Hıyar (Sofralık)	33	176
2012	Diyarbakır	Eğil	Acur	5	10
2012	Diyarbakır	Eğil	Biber (Dolmalık)	4	5
2012	Diyarbakır	Eğil	Biber (Sivri)	10	13
2012	Diyarbakır	Eğil	Patlıcan	40	70
2012	Diyarbakır	Eğil	Kavun	1	28
2012	Diyarbakır	Eğil	Karpuz	18	594
2012	Diyarbakır	Ergani	Domates (Sofralık)	604	17861
2012	Diyarbakır	Ergani	Domates (Salçalık)	97	23668
2012	Diyarbakır	Ergani	Hıyar (Sofralık)	2704	8136
2012	Diyarbakır	Ergani	Hıyar (Turşuluk)	550	963
2012	Diyarbakır	Ergani	Acur	500	1000
2012	Diyarbakır	Ergani	Biber (Salçalık)	200	460
2012	Diyarbakır	Ergani	Biber (Dolmalık)	550	1100
2012	Diyarbakır	Ergani	Biber (Sivri)	19	2375
2012	Diyarbakır	Ergani	Bamya	20	800
2012	Diyarbakır	Ergani	Patlıcan	21	525
2012	Diyarbakır	Ergani	Kabak (Sakız)	120	180
2012	Diyarbakır	Ergani	Fasulye (Taze)	215	108
2012	Diyarbakır	Ergani	Kavun	10501	26259
2012	Diyarbakır	Ergani	Karpuz	175	525
2012	Diyarbakır	Hani	Domates (Sofralık)	1000	2246
2012	Diyarbakır	Hani	Domates (Salçalık)	110	177
2012	Diyarbakır	Hani	Hıyar (Sofralık)	600	123
2012	Diyarbakır	Hani	Biber (Dolmalık)	180	290
2012	Diyarbakır	Hani	Biber (Sivri)	60	91
2012	Diyarbakır	Hani	Patlıcan	240	456
2012	Diyarbakır	Hani	Fasulye (Taze)	110	99
2012	Diyarbakır	Hani	Kavun	910	1365
2012	Diyarbakır	Hani	Karpuz	800	24
2012	Diyarbakır	Hazro	Domates (Sofralık)	500	1464
2012	Diyarbakır	Hazro	Hıyar (Sofralık)	150	300
2012	Diyarbakır	Hazro	Biber (Dolmalık)	110	110
2012	Diyarbakır	Hazro	Biber (Sivri)	40	40
2012	Diyarbakır	Hazro	Patlıcan	100	170
2012	Diyarbakır	Hazro	Kabak (Sakız)	15	32
2012	Diyarbakır	Hazro	Fasulye (Taze)	4	2
2012	Diyarbakır	Hazro	Kavun	11	132
2012	Diyarbakır	Hazro	Karpuz	500	16
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Domates (Sofralık)	252	738
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Domates (Salçalık)	140	410
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Hıyar (Sofralık)	150	383
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Biber (Salçalık)	500	975
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Biber (Dolmalık)	170	196
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Biber (Sivri)	120	132
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Patlıcan	25	60
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Kabak (Sakız)	20	42

2012	Diyarbakır	Kocaköy	Fasulye (Taze)	8	8
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Kavun	670	1675
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Karpuz	640	2221
2012	Diyarbakır	Kulp	Domates (Sofralık)	1875	549
2012	Diyarbakır	Kulp	Domates (Salçalık)	228	6343
2012	Diyarbakır	Kulp	Hıyar (Sofralık)	530	1007
2012	Diyarbakır	Kulp	Acur	630	693
2012	Diyarbakır	Kulp	Biber (Salçalık)	13	1365
2012	Diyarbakır	Kulp	Biber (Dolmalık)	13	13
2012	Diyarbakır	Kulp	Biber (Sivri)	105	1103
2012	Diyarbakır	Kulp	Patlıcan	900	135
2012	Diyarbakır	Kulp	Fasulye (Taze)	420	395
2012	Diyarbakır	Kulp	Kavun	105	2205
2012	Diyarbakır	Kulp	Karpuz	1	35
2012	Diyarbakır	Lice	Domates (Sofralık)	175	2562
2012	Diyarbakır	Lice	Domates (Salçalık)	650	952
2012	Diyarbakır	Lice	Hıyar (Sofralık)	800	12
2012	Diyarbakır	Lice	Biber (Dolmalık)	550	550
2012	Diyarbakır	Lice	Biber (Sivri)	850	850
2012	Diyarbakır	Lice	Bamya	50	25
2012	Diyarbakır	Lice	Patlıcan	600	900
2012	Diyarbakır	Lice	Kabak (Sakız)	30	14
2012	Diyarbakır	Lice	Kavun	800	16
2012	Diyarbakır	Lice	Karpuz	950	19
2012	Diyarbakır	Silvan	Domates (Sofralık)	226	969
2012	Diyarbakır	Silvan	Domates (Salçalık)	210	412
2012	Diyarbakır	Silvan	Hıyar (Sofralık)	236	837
2012	Diyarbakır	Silvan	Biber (Salçalık)	21	314
2012	Diyarbakır	Silvan	Biber (Dolmalık)	45	63
2012	Diyarbakır	Silvan	Biber (Sivri)	80	111
2012	Diyarbakır	Silvan	Patlıcan	120	298
2012	Diyarbakır	Silvan	Fasulye (Taze)	22	20
2012	Diyarbakır	Silvan	Barbunya Fasulye (Taze)	20	12
2012	Diyarbakır	Silvan	Kavun	600	147
2012	Diyarbakır	Silvan	Karpuz	25	7875
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Domates (Sofralık)	1565	6052
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Domates (Salçalık)	10	29
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Hıyar (Sofralık)	962	505
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Biber (Dolmalık)	867	1170
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Biber (Sivri)	916	1126
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Patlıcan	738	347
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Kavun	317	1221
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Karpuz	406	1908
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Domates (Sofralık)	5353	37987
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Domates (Salçalık)	32	20928
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Hıyar (Sofralık)	40	480
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Acur	2	4
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Biber (Salçalık)	12	216
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Biber (Dolmalık)	4	64

2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Biber (Sivri)	26	286
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Patlıcan	1029	5406
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Kavun	150	300
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Karpuz	200	600
2012	Şanlıurfa	Akçakale	Biber (Salçalık)	300	600
2012	Şanlıurfa	Akçakale	Kavun	100	2500
2012	Şanlıurfa	Akçakale	Karpuz	300	750
2012	Şanlıurfa	Birecik	Domates (Sofralık)	496	2033
2012	Şanlıurfa	Birecik	Domates (Salçalık)	600	2636
2012	Şanlıurfa	Birecik	Hıyar (Sofralık)	132	263
2012	Şanlıurfa	Birecik	Acur	30	56
2012	Şanlıurfa	Birecik	Biber (Salçalık)	700	1278
2012	Şanlıurfa	Birecik	Biber (Dolmalık)	400	660
2012	Şanlıurfa	Birecik	Bamya	23	10
2012	Şanlıurfa	Birecik	Patlıcan	700	2975
2012	Şanlıurfa	Birecik	Kabak (Sakız)	55	107
2012	Şanlıurfa	Birecik	Fasulye (Taze)	18	15
2012	Şanlıurfa	Birecik	Bakla (Taze)	22	19
2012	Şanlıurfa	Birecik	Kavun	42	92
2012	Şanlıurfa	Birecik	Karpuz	95	356
2012	Şanlıurfa	Bozova	Domates (Sofralık)	760	2819
2012	Şanlıurfa	Bozova	Domates (Salçalık)	31	21486
2012	Şanlıurfa	Bozova	Hıyar (Sofralık)	1016	1692
2012	Şanlıurfa	Bozova	Biber (Salçalık)	465	93
2012	Şanlıurfa	Bozova	Biber (Dolmalık)	550	11
2012	Şanlıurfa	Bozova	Bamya	50	23
2012	Şanlıurfa	Bozova	Patlıcan	11	55
2012	Şanlıurfa	Bozova	Kavun	1	2
2012	Şanlıurfa	Bozova	Karpuz	268	67
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Domates (Sofralık)	593	293
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Domates (Salçalık)	6	29
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Hıyar (Sofralık)	239	513
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Biber (Salçalık)	10	25
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Biber (Dolmalık)	4	8
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Biber (Sivri)	9	18
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Patlıcan	50	125
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Kavun	213	426
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Karpuz	125	3125
2012	Şanlıurfa	Harran	Domates (Sofralık)	1702	7488
2012	Şanlıurfa	Harran	Domates (Salçalık)	2	8786
2012	Şanlıurfa	Harran	Hıyar (Sofralık)	2	14
2012	Şanlıurfa	Harran	Biber (Salçalık)	3	69
2012	Şanlıurfa	Harran	Biber (Dolmalık)	2	12
2012	Şanlıurfa	Harran	Kavun	600	132
2012	Şanlıurfa	Harran	Karpuz	27	108
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Domates (Sofralık)	1	3905
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Domates (Salçalık)	6	2343
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Hıyar (Sofralık)	50	100
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Acur	25	50

2012	Şanlıurfa	Hilvan	Biber (Salçalık)	15	375
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Biber (Dolmalık)	600	15
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Bamya	15	8
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Patlıcan	530	106
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Fasulye (Taze)	20	20
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Kavun	15	375
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Karpuz	5	20
2012	Şanlıurfa	Siverek	Domates (Sofralık)	27055	132055
2012	Şanlıurfa	Siverek	Domates (Salçalık)	31	16027
2012	Şanlıurfa	Siverek	Hıyar (Sofralık)	2575	3863
2012	Şanlıurfa	Siverek	Biber (Dolmalık)	43	645
2012	Şanlıurfa	Siverek	Bamya	20	10
2012	Şanlıurfa	Siverek	Patlıcan	325	1625
2012	Şanlıurfa	Siverek	Kavun	300	600
2012	Şanlıurfa	Siverek	Karpuz	65	2275
2012	Şanlıurfa	Suruç	Domates (Sofralık)	63	321
2012	Şanlıurfa	Suruç	Domates (Salçalık)	50	244
2012	Şanlıurfa	Suruç	Hıyar (Sofralık)	45	108
2012	Şanlıurfa	Suruç	Biber (Dolmalık)	1	6
2012	Şanlıurfa	Suruç	Biber (Sivri)	130	260
2012	Şanlıurfa	Suruç	Patlıcan	50	250
2012	Şanlıurfa	Suruç	Kavun	10	20
2012	Şanlıurfa	Suruç	Karpuz	40	100
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Biber (Salçalık)	2	5
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Biber (Sivri)	500	625
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Kavun	265	53
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Karpuz	265	9275

Kaynak: TÜİK, 2013 (d)

Tablo 181: TRC 2 Bölgesi Diğer Sebzeler Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012)
[dekar – ton – %]

Yıl	İl Adı	İlçe Adı	Ürün adı	Ekilen Alan(Dekar)	Üretim(Ton)
2012	Diyarbakır	Bismil	Maydonoz	4	6
2012	Diyarbakır	Çermik	Nane	14	6
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Lahana (Beyaz)	5	5
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Marul (Göbekli)	4	3
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Maydonoz	5	2
2012	Diyarbakır	Ergani	Marul (Göbekli)	95	95
2012	Diyarbakır	Ergani	Maydonoz	130	130
2012	Diyarbakır	Ergani	Tere	55	11
2012	Diyarbakır	Hazro	Maydonoz	1	1
2012	Diyarbakır	Lice	Maydonoz	40	40
2012	Diyarbakır	Lice	Nane	20	11
2012	Diyarbakır	Silvan	Marul (Kıvırcık)	11	7
2012	Diyarbakır	Silvan	Marul (Göbekli)	10	10
2012	Diyarbakır	Silvan	Maydonoz	5	8
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Lahana (Beyaz)	15	38
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Marul (Göbekli)	50	75
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Ispanak	60	72
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Semizotu	150	75
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Maydonoz	130	130
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Roka	65	33
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Tere	60	18
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Nane	60	24
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Marul (Göbekli)	150	180
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Pazı	100	90
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Semizotu	20	12
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Maydonoz	100	25
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Tere	100	40
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Nane	90	32
2012	Şanlıurfa	Birecik	Marul (Göbekli)	450	549
2012	Şanlıurfa	Birecik	Semizotu	21	14
2012	Şanlıurfa	Birecik	Maydonoz	60	18
2012	Şanlıurfa	Birecik	Nane	20	8
2012	Şanlıurfa	Siverek	Marul (Göbekli)	340	443
2012	Şanlıurfa	Siverek	Maydonoz	100	20
2012	Şanlıurfa	Siverek	Nane	50	13
2012	Şanlıurfa	Siverek	Dereotu	10	2

Kaynak: TÜİK, 2013 (d)

Tablo 182: TRC 2 Bölgesi Diğer Meyveler-Taş Çekirdekli ve Yumuşak Çekirdekli Grubu Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %]

Yıl	İl Adı	İlçe Adı	Ürün adı	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim(ton)
2012	Diyarbakır	Bismil	Elma (Golden)	203	74
2012	Diyarbakır	Bismil	Elma (Diğer)	81	150
2012	Diyarbakır	Bismil	Armut	162	51
2012	Diyarbakır	Bismil	Ayva	51	20
2012	Diyarbakır	Bismil	Erik	51	17
2012	Diyarbakır	Bismil	Kayısı	140	58
2012	Diyarbakır	Bismil	Kiraz	41	14
2012	Diyarbakır	Bismil	Vişne	20	7
2012	Diyarbakır	Bismil	Dut	0	51
2012	Diyarbakır	Çermik	Elma (Diğer)	664	230
2012	Diyarbakır	Çermik	Armut	1.065	763
2012	Diyarbakır	Çermik	Ayva	122	81
2012	Diyarbakır	Çermik	Erik	11.717	482
2012	Diyarbakır	Çermik	Kayısı	650	57
2012	Diyarbakır	Çermik	Kiraz	112	38
2012	Diyarbakır	Çermik	Vişne	183	50
2012	Diyarbakır	Çermik	Çilek	20	60
2012	Diyarbakır	Çermik	Dut	487	528
2012	Diyarbakır	Çermik	Nar	30	331
2012	Diyarbakır	Çınar	Elma (Golden)	41	21
2012	Diyarbakır	Çınar	Elma (Diğer)	101	120
2012	Diyarbakır	Çınar	Armut	5	6
2012	Diyarbakır	Çınar	Erik	5	4
2012	Diyarbakır	Çınar	Kayısı	5	5
2012	Diyarbakır	Çınar	Kiraz	4	3
2012	Diyarbakır	Çınar	Vişne	2	1
2012	Diyarbakır	Çınar	Dut	0	50
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Elma (Diğer)	812	20
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Armut	913	174
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Ayva	355	63
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Erik	467	101
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Kayısı	550	153
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Kiraz	76	12
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Vişne	152	24
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Dut	142	328
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Nar	1.735	350
2012	Diyarbakır	Dicle	Elma (Diğer)	76	11
2012	Diyarbakır	Dicle	Armut	46	70
2012	Diyarbakır	Dicle	Ayva	7	17
2012	Diyarbakır	Dicle	Erik	11	2
2012	Diyarbakır	Dicle	Kayısı	7	11
2012	Diyarbakır	Dicle	Kiraz	5	11
2012	Diyarbakır	Dicle	Vişne	0	8
2012	Diyarbakır	Dicle	Dut	0	26
2012	Diyarbakır	Dicle	Nar	69	115

2012	Diyarbakır	Eğil	Elma (Diğer)	117	30
2012	Diyarbakır	Eğil	Armut	30	19
2012	Diyarbakır	Eğil	Kiraz	10	4
2012	Diyarbakır	Eğil	Dut	20	7
2012	Diyarbakır	Eğil	Nar	28	7
2012	Diyarbakır	Ergani	Elma (Golden)	36	166
2012	Diyarbakır	Ergani	Elma (Starking)	66	70
2012	Diyarbakır	Ergani	Elma (Amasya)	56	49
2012	Diyarbakır	Ergani	Elma (Diğer)	218	216
2012	Diyarbakır	Ergani	Armut	213	598
2012	Diyarbakır	Ergani	Ayva	28	69
2012	Diyarbakır	Ergani	Erik	211	246
2012	Diyarbakır	Ergani	Kayısı	350	395
2012	Diyarbakır	Ergani	Zerdali	112	46
2012	Diyarbakır	Ergani	Kiraz	183	49
2012	Diyarbakır	Ergani	Vişne	162	161
2012	Diyarbakır	Ergani	Dut	112	238
2012	Diyarbakır	Ergani	Nar	25	109
2012	Diyarbakır	Hani	Elma (Golden)	41	1
2012	Diyarbakır	Hani	Elma (Starking)	20	
2012	Diyarbakır	Hani	Elma (Diğer)	122	96
2012	Diyarbakır	Hani	Erik	0	35
2012	Diyarbakır	Hani	Dut	0	120
2012	Diyarbakır	Hazro	Elma (Starking)	18	11
2012	Diyarbakır	Hazro	Elma (Diğer)	51	19
2012	Diyarbakır	Hazro	Armut	142	51
2012	Diyarbakır	Hazro	Ayva	46	16
2012	Diyarbakır	Hazro	Erik	41	23
2012	Diyarbakır	Hazro	Kayısı	45	8
2012	Diyarbakır	Hazro	Kiraz	25	4
2012	Diyarbakır	Hazro	Dut	0	22
2012	Diyarbakır	Hazro	Nar	30	14
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Elma (Golden)	1	2
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Elma (Starking)	1	2
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Elma (Diğer)	0	1
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Kayısı	2	3
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Kiraz	43	1
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Dut	0	1
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Nar	30	22
2012	Diyarbakır	Kulp	Elma (Golden)	619	126
2012	Diyarbakır	Kulp	Elma (Diğer)	213	52
2012	Diyarbakır	Kulp	Armut	1.339	263
2012	Diyarbakır	Kulp	Ayva	152	24
2012	Diyarbakır	Kulp	Erik	203	33
2012	Diyarbakır	Kulp	Kayısı	350	33
2012	Diyarbakır	Kulp	Kiraz	456	84
2012	Diyarbakır	Kulp	Vişne	152	29
2012	Diyarbakır	Kulp	Dut	7.203	7.434
2012	Diyarbakır	Lice	Elma (Amasya)	71	15

2012	Diyarbakır	Lice	Elma (Diğer)	91	35
2012	Diyarbakır	Lice	Armut	162	78
2012	Diyarbakır	Lice	Ayva	112	165
2012	Diyarbakır	Lice	Erik	142	56
2012	Diyarbakır	Lice	Kayısı	330	38
2012	Diyarbakır	Lice	Zerdali	61	43
2012	Diyarbakır	Lice	Kiraz	30	6
2012	Diyarbakır	Lice	Vişne	2	8
2012	Diyarbakır	Lice	Dut	112	161
2012	Diyarbakır	Lice	Nar	71	40
2012	Diyarbakır	Silvan	Elma (Golden)	101	25
2012	Diyarbakır	Silvan	Elma (Diğer)	720	88
2012	Diyarbakır	Silvan	Armut	1.014	90
2012	Diyarbakır	Silvan	Ayva	203	25
2012	Diyarbakır	Silvan	Erik	101	22
2012	Diyarbakır	Silvan	Kayısı	82	6
2012	Diyarbakır	Silvan	Kiraz	203	64
2012	Diyarbakır	Silvan	Vişne	101	12
2012	Diyarbakır	Silvan	Dut	406	39
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Elma (Diğer)	63	144
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Armut	15	13
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Erik	5	25
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Kayısı	10	81
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Kiraz	0	1
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Dut	46	109
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Nar	56	32
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	İğde	0	14
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Elma (Diğer)	101	52
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Armut	30	8
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Erik	51	168
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Kayısı	74	144
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Zerdali	0	112
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Kiraz	20	6
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Dut	0	180
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Nar	5.253	2.089
2012	Şanlıurfa	Akçakale	Nar	2.019	482
2012	Şanlıurfa	Birecik	Elma (Grannysmith)	11	2
2012	Şanlıurfa	Birecik	Erik	593	964
2012	Şanlıurfa	Birecik	Kayısı	42	45
2012	Şanlıurfa	Birecik	Dut	6	22
2012	Şanlıurfa	Birecik	Nar	325	129
2012	Şanlıurfa	Bozova	Elma (Diğer)	257	32
2012	Şanlıurfa	Bozova	Armut	51	9
2012	Şanlıurfa	Bozova	Ayva	0	2
2012	Şanlıurfa	Bozova	Erik	102	57
2012	Şanlıurfa	Bozova	Kayısı	92	5
2012	Şanlıurfa	Bozova	Zerdali	0	10
2012	Şanlıurfa	Bozova	Kiraz	0	2
2012	Şanlıurfa	Bozova	Vişne	0	3

2012	Şanlıurfa	Bozova	Dut	0	31
2012	Şanlıurfa	Bozova	Nar	5.721	2.136
2012	Şanlıurfa	Bozova	Trabzon Hurması	0	1
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Elma (Golden)	33	14
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Elma (Starking)	4	2
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Elma (Grannysmith)	0	2
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Armut	29	8
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Ayva	0	
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Erik	0	
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Kayısı	0	
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Dut	0	1
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Nar	179	18
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Erik	507	186
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Kayısı	10	6
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Nar	193	44
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Trabzon Hurması	0	5
2012	Şanlıurfa	Harran	Elma (Golden)	20	30
2012	Şanlıurfa	Harran	Armut	10	2
2012	Şanlıurfa	Harran	Ayva	1	1
2012	Şanlıurfa	Harran	Erik	254	100
2012	Şanlıurfa	Harran	Kayısı	3	3
2012	Şanlıurfa	Harran	Kiraz	2	1
2012	Şanlıurfa	Harran	Vişne	2	1
2012	Şanlıurfa	Harran	Nar	51	50
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Elma (Golden)	203	286
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Elma (Diğer)	0	15
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Armut	0	4
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Ayva	0	6
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Erik	51	16
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Kayısı	100	288
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Zerdali	0	11
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Vişne	0	5
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Dut	0	30
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Nar	3.043	700
2012	Şanlıurfa	Siverek	Elma (Golden)	0	18
2012	Şanlıurfa	Siverek	Elma (Diğer)	42	32
2012	Şanlıurfa	Siverek	Armut	0	15
2012	Şanlıurfa	Siverek	Ayva	0	3
2012	Şanlıurfa	Siverek	Erik	0	61
2012	Şanlıurfa	Siverek	Kayısı	24	15
2012	Şanlıurfa	Siverek	Dut	0	13
2012	Şanlıurfa	Siverek	Nar	1.632	527
2012	Şanlıurfa	Suruç	Erik	20	8
2012	Şanlıurfa	Suruç	Nar	510	78
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Elma (Golden)	0	1
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Erik	0	2
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Kayısı	0	4
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Kiraz	0	
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Dut	0	30

Tablo 183: TRC 2 Bölgesi Diğer Meyveler-Taş Çekirdekli ve Yumuşak Çekirdekli Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %]

Yıl	İl Adı	İlçe Adı	Ürün adı	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim (ton)
2012	Diyarbakır	Bismil	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	2.100	1.155
2012	Diyarbakır	Çermik	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	226	113
2012	Diyarbakır	Çermik	Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	512	2.457
2012	Diyarbakır	Çınar	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	53	4.298
2012	Diyarbakır	Çınar	Üzüm (Sofralık-Çekirdeksiz)	53	3.196
2012	Diyarbakır	Çınar	Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	175	105
2012	Diyarbakır	Çınar	Üzüm (Kurutmalık-Çekirdeksiz)	17	272
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	3	135
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	3	315
2012	Diyarbakır	Dicle	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	17.258	1.208
2012	Diyarbakır	Dicle	Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	905	8.145
2012	Diyarbakır	Eğil	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	13	117
2012	Diyarbakır	Ergani	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	3.545	23.043
2012	Diyarbakır	Hani	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	17	12.592
2012	Diyarbakır	Hazro	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	83	415
2012	Diyarbakır	Hazro	Üzüm (Sofralık-Çekirdeksiz)	160	96
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	250	250
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	25	25
2012	Diyarbakır	Kulp	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	10	765
2012	Diyarbakır	Lice	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	250	150
2012	Diyarbakır	Lice	Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	38	228
2012	Diyarbakır	Silvan	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	10	71
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	766	711
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	160	264
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	1.794	10.764
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	26	156
2012	Şanlıurfa	Birecik	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	172	560
2012	Şanlıurfa	Birecik	Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	550	175
2012	Şanlıurfa	Bozova	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	23.286	17.465
2012	Şanlıurfa	Bozova	Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	15	135
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	36	29
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	6	54
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	25	11
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	146	876
2012	Şanlıurfa	Siverek	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	524	233
2012	Şanlıurfa	Siverek	Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)	180	80
2012	Şanlıurfa	Suruç	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	579	2.571
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	850	378

Kaynak: TÜİK, 2013 (d)

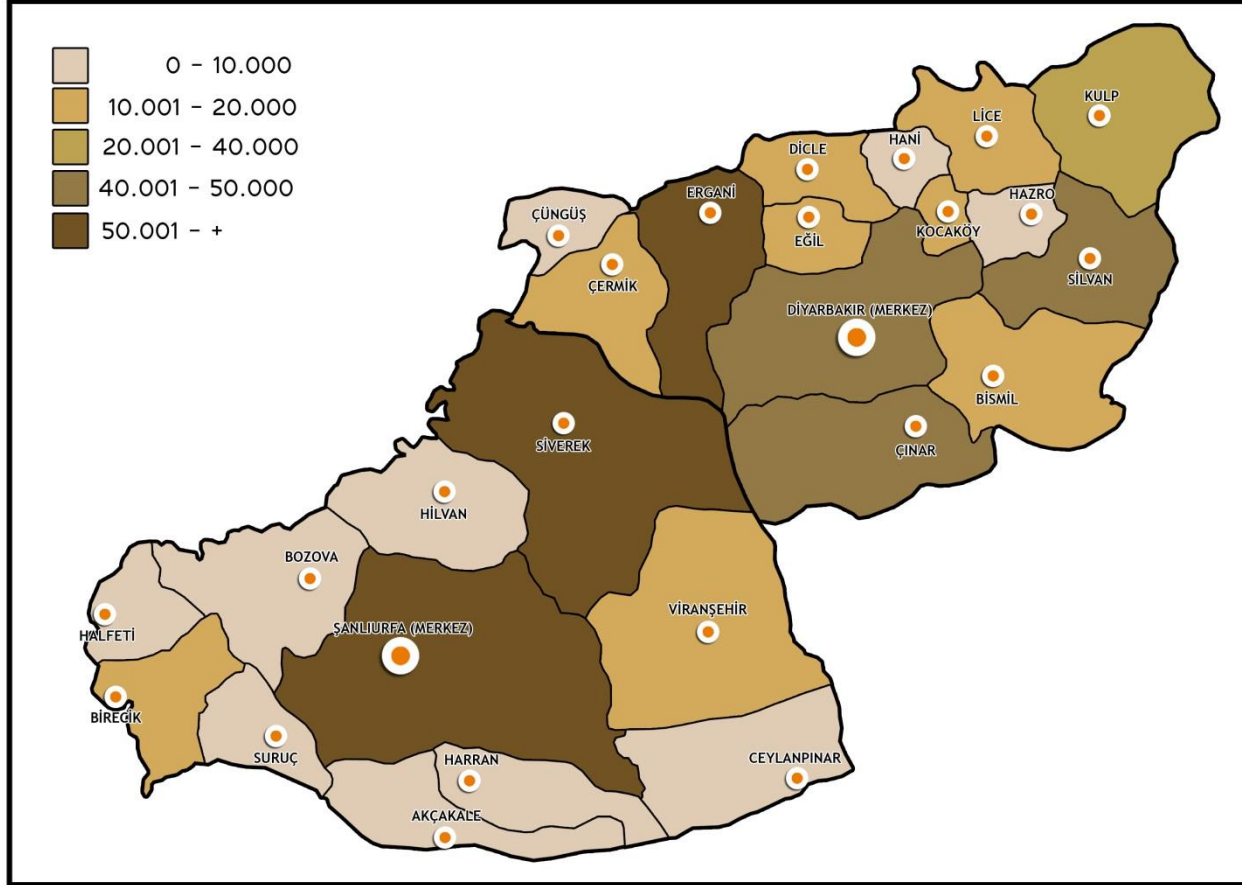
Tablo 184: TRC 2 Bölgesi Diğer Meyveler-Taş Çekirdekli ve Yumuşak Çekirdekli Ürünlerinin İlçelere Dağılımı (2012) [dekar – ton – %]

Yıl	İl Adı	İlçe Adı	Ürün adı	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim (ton)
2012	Diyarbakır	Bismil	Antep Fıstığı	101	5
2012	Diyarbakır	Çermik	Badem	88	304
2012	Diyarbakır	Çermik	Ceviz	10	571
2012	Diyarbakır	Çermik	Antep Fıstığı	799	975
2012	Diyarbakır	Çınar	Badem	0	52
2012	Diyarbakır	Çınar	Ceviz	0	12
2012	Diyarbakır	Çınar	Antep Fıstığı	101	45
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Badem	3.195	322
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Ceviz	1.522	522
2012	Diyarbakır	Çüngüş	Antep Fıstığı	764	9
2012	Diyarbakır	Dicle	Badem	207	18
2012	Diyarbakır	Dicle	Ceviz	143	33
2012	Diyarbakır	Dicle	Antep Fıstığı	0	40
2012	Diyarbakır	Eğil	Badem	588	669
2012	Diyarbakır	Eğil	Ceviz	10	8
2012	Diyarbakır	Eğil	Antep Fıstığı	143	24
2012	Diyarbakır	Ergani	Zeytin (Yağlık)	70	
2012	Diyarbakır	Ergani	Badem	233	177
2012	Diyarbakır	Ergani	Ceviz	36	98
2012	Diyarbakır	Ergani	Antep Fıstığı	117	32
2012	Diyarbakır	Hani	Badem	406	230
2012	Diyarbakır	Hani	Ceviz	152	99
2012	Diyarbakır	Hani	Antep Fıstığı	0	
2012	Diyarbakır	Hazro	Badem	507	91
2012	Diyarbakır	Hazro	Ceviz	36	52
2012	Diyarbakır	Hazro	Antep Fıstığı	36	16
2012	Diyarbakır	Kocaköy	Badem	61	14
2012	Diyarbakır	Kulp	Badem	1.116	147
2012	Diyarbakır	Kulp	Ceviz	832	247
2012	Diyarbakır	Kulp	Antep Fıstığı	509	38
2012	Diyarbakır	Lice	Badem	639	922
2012	Diyarbakır	Lice	Ceviz	325	113
2012	Diyarbakır	Lice	Antep Fıstığı	799	769
2012	Diyarbakır	Silvan	Badem	203	10
2012	Diyarbakır	Silvan	Ceviz	507	105
2012	Diyarbakır	Silvan	Antep Fıstığı	612	34
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Badem	91	226
2012	Diyarbakır	Diyarbakır	Antep Fıstığı	305	12
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Zeytin (Sofralık)	1.462	51
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Zeytin (Yağlık)	12.234	730
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Badem	9.604	442
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Ceviz	37	97
2012	Şanlıurfa	Şanlıurfa	Antep Fıstığı	110.488	11.216
2012	Şanlıurfa	Akçakale	Zeytin (Sofralık)	347	12

2012	Şanlıurfa	Akçakale	Zeytin (Yağlık)	185	84
2012	Şanlıurfa	Akçakale	Antep Fıstığı	14.408	618
2012	Şanlıurfa	Birecik	Zeytin (Sofralık)	32	43
2012	Şanlıurfa	Birecik	Zeytin (Yağlık)	133	2.401
2012	Şanlıurfa	Birecik	Badem	355	21
2012	Şanlıurfa	Birecik	Ceviz	46	44
2012	Şanlıurfa	Birecik	Antep Fıstığı	313.637	17.525
2012	Şanlıurfa	Bozova	Zeytin (Sofralık)	32	84
2012	Şanlıurfa	Bozova	Zeytin (Yağlık)	856	694
2012	Şanlıurfa	Bozova	Badem	3.398	248
2012	Şanlıurfa	Bozova	Ceviz	41	19
2012	Şanlıurfa	Bozova	Antep Fıstığı	190.586	5.084
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Zeytin (Yağlık)	1.834	184
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Badem	649	8
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Ceviz	0	1
2012	Şanlıurfa	Ceylanpınar	Antep Fıstığı	30.559	407
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Zeytin (Sofralık)	485	99
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Zeytin (Yağlık)	9.678	157
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Badem	421	13
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Ceviz	538	75
2012	Şanlıurfa	Halfeti	Antep Fıstığı	133.441	6.968
2012	Şanlıurfa	Harran	Zeytin (Yağlık)	49	10
2012	Şanlıurfa	Harran	Antep Fıstığı	2.019	48
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Zeytin (Sofralık)	845	14
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Zeytin (Yağlık)	1.155	
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Badem	1.725	23
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Ceviz	0	30
2012	Şanlıurfa	Hilvan	Antep Fıstığı	13.242	1.472
2012	Şanlıurfa	Siverek	Zeytin (Sofralık)	167	1
2012	Şanlıurfa	Siverek	Zeytin (Yağlık)	769	24
2012	Şanlıurfa	Siverek	Badem	2.716	741
2012	Şanlıurfa	Siverek	Ceviz	0	24
2012	Şanlıurfa	Siverek	Antep Fıstığı	25.128	1.362
2012	Şanlıurfa	Suruç	Zeytin (Sofralık)	440	31
2012	Şanlıurfa	Suruç	Zeytin (Yağlık)	0	
2012	Şanlıurfa	Suruç	Badem	0	3
2012	Şanlıurfa	Suruç	Antep Fıstığı	38.963	4.401
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Zeytin (Sofralık)	1	43
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Zeytin (Yağlık)	0	
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Ceviz	0	1
2012	Şanlıurfa	Viranşehir	Antep Fıstığı	3.056	135

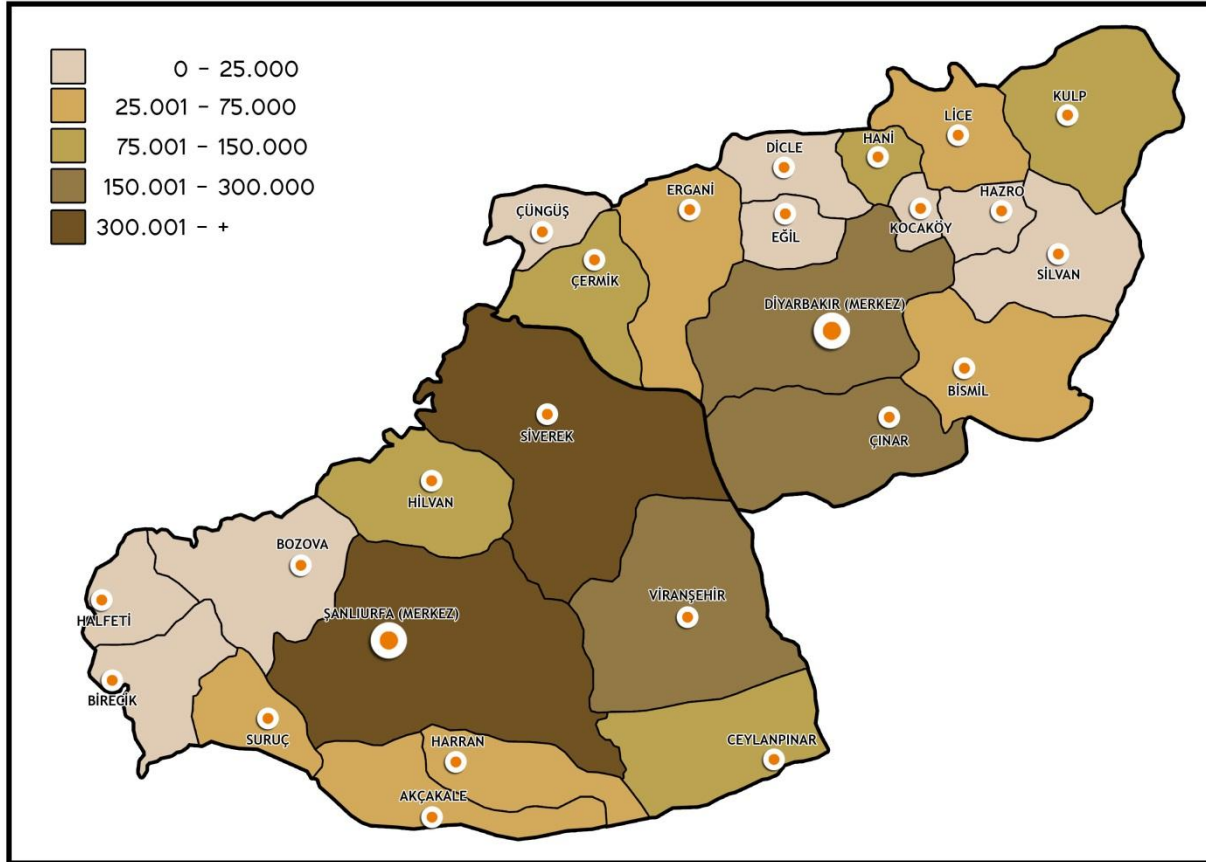
Kaynak: TÜİK, 2013 (d)

Harita 5: TRC 2 Bölgesi Büyükbaş Hayvan Varlığının İlçelere Dağılımı (2012) [baş]

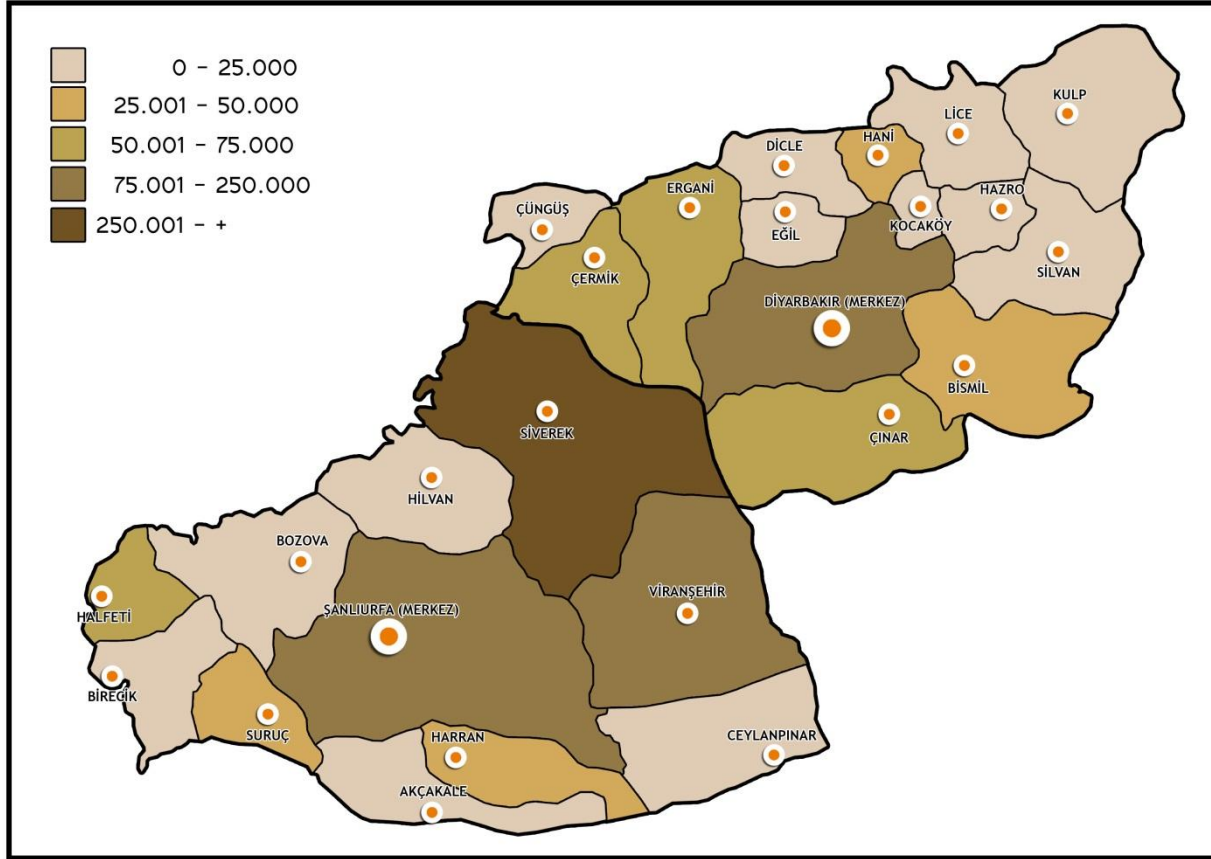
Kaynak: TÜİK, 2013 (e)

Harita 6: TRC 2 Bölgesi Küçükbaş Hayvan Varlığının İlçelere Dağılımı (2012) [baş]

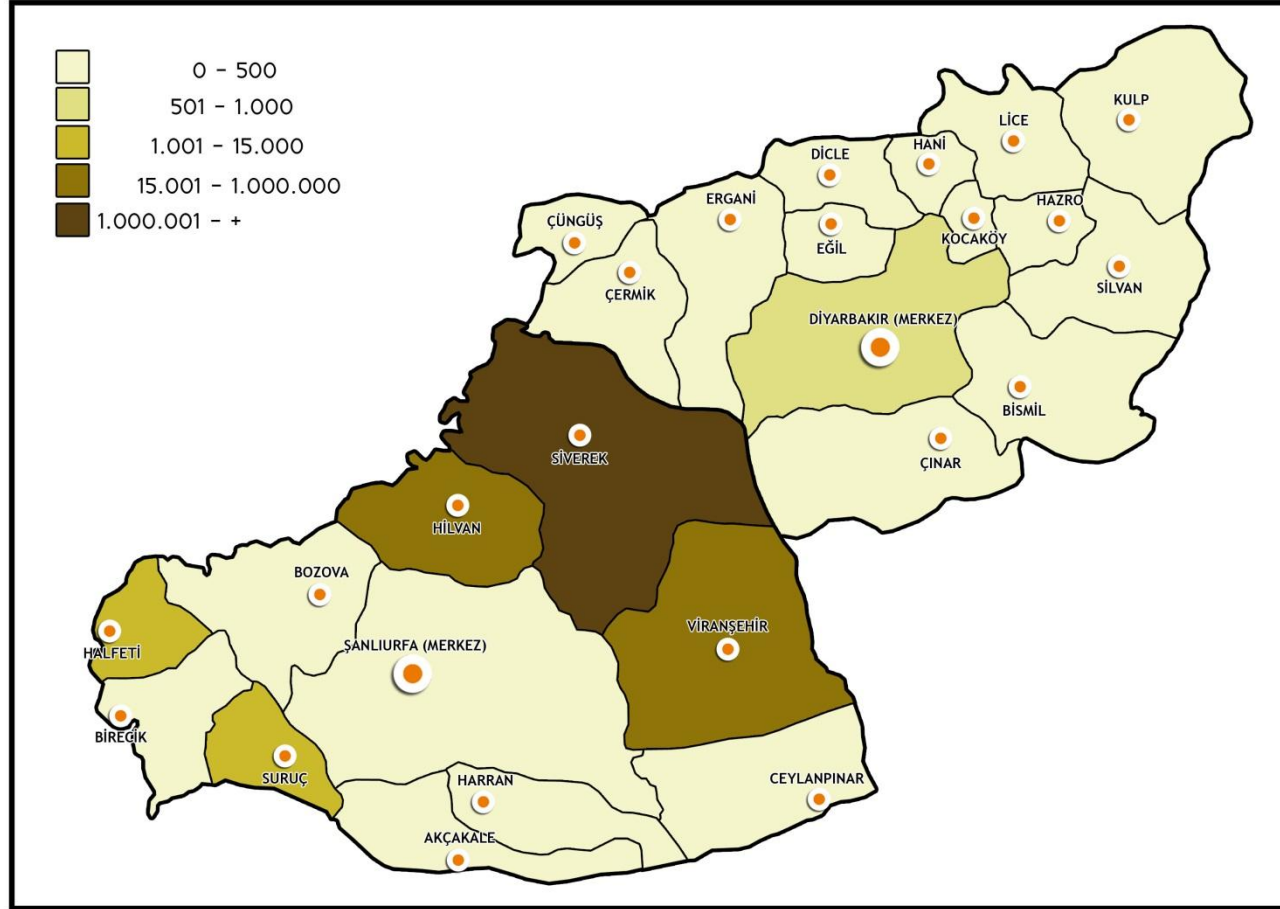
Kaynak: TÜİK, 2013 (e)

Harita 7: TRC 2 Bölgesi Kanatlı Hayvan Varlığının İlçelere Dağılımı (2012) [baş]

Kaynak: TÜİK, 2013 (e)

Harita 8: TRC 2 Bölgesi Bal Üretim Miktarının İlçelere Dağılımı (2012) [ton]

Kaynak: TÜİK, 2013 (e)

KAYNAKÇA

ÇİL, B. (2008). *İstatistik*. Detay Yayıncılık, Ankara.

PAPADAKİS, M. E. 1997. Growth and hierarchical classification of Greek cities, 1951-1981, *Ekitics*, 63: 32-42.

TOYNE, P. ve NEWBY, P. 1971. *Techniques in Human Geography*. Macmillian, Londra.

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2013(b)), Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı
www.tuik.gov.tr, son erişim tarihi; 24.12.2013

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2013(c)), İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı
www.tuik.gov.tr, son erişim tarihi; 24.12.2013

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2013(d)), Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı
www.tuik.gov.tr, son erişim tarihi; 24.12.2013

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2013(e)), Hayvancılık İstatistikleri Veri Tabanı
www.tuik.gov.tr, son erişim tarihi; 24.12.2013

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2013(f)), Su Ürünleri İstatistikleri Veri Tabanı
www.tuik.gov.tr, son erişim tarihi; 24.12.2013

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2013(g)), İnşaat İstatistikleri Veri Tabanı
www.tuik.gov.tr, son erişim tarihi; 24.12.2013

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2013(a)), Ulusal Hesaplar Veri Tabanı,
www.tuik.gov.tr, son erişim tarihi; 24.12.2013

YÜCEŞAHİN, M. M. ve Özgür, E.M. 2008. Türkiye kentlerinin kentleşme düzeylerinin demografik, ekonomik ve sosyal değişkenlerle belirlenmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 6(2): 115-139.